МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет аграрного менеджменту
(кафедра виробничого та інвестиційного менеджменту)
Гуманітарно-педагогічний факультет
(кафедри соціальної роботи та реабілітації)
Purdue University (USA)
Fater Academy of India (India)
Національний університет «Запорізька політехніка»
НТУ «Дніпровська політехніка»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
IX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, АСПІРАНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ «РОЛЬ МОЛОДІ У РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ»

15-16 квітня 2025 р.
Київ, онлайн, Zoom

Роль молоді у розвитку АПК України [Електронний ресурс]**:** зб. матеріалів IX міжнар. наук.-практ. конф. (15-16 квітня 2025 р.). Київ: НУБіП України, 2025. 362 с. PDF-формат; мережеве видання; інституційний репозитарій.

КОНФЕРЕНЦІЯ ПРОВЕДЕНА В РАМКАХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРОЄКТУ МОДУЛЬ ЖАНА МОНЕ «ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ЄС» ЗА ПІДТРИМКИ ЕРАЗМУС+, 101127466 – EPSEI – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the authors only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Рекомендовано до друку Вченою Радою факультету аграрного менеджменту (протокол № 11 від 19 травня 2025 року)

Збірник укладено за матеріалами IX міжнародної науково-практичної конференції «Роль молоді у розвитку АПК України». Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямами роботи конференції.

Видання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

The collection is based on the materials of the V International Scientific and Practical Conference "The Role of Youth in the Development of AIC of Ukraine", conducted by the Faculty of Agrarian Management and the Faculty of Humanities and Education of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. The content of the sections is synchronized with the main directions of the conference.

The publication is designed for scientists, teachers, graduate students, students.

Редакційна колегія:

Шинкарук Л.В., д. екон. наук, проф., член-кореспондент НАН України (голова); Дєліні М.М., д. екон. наук, професор; Прушківська Е. В., д. екон. наук, професор; Сопівник І.В., д. пед. наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи та реабілітації; Супрун Д.М., д. пед. наук, професор; Осадченко І.І., д. пед. наук, професор; Власенко Т.О, к. екон. наук, доцент, звідувач кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту; Алексеєва К.А., к.наук з держ. упр., доцент; Гаврилюк В.П. к.екон. наук, доцент; Дергач А.В., к.наук з держ. упр., доцент; Лобунець Т.В., к. екон. наук, доцент; Чемодуров О.М., к. екон. наук, доцент; Юзба В.О. к. екон. наук, доцент; Прохорчук О.М., к. пед. наук, доцент; Тілікіна Н.В., к. екон.наук, доцент; Мовчун С.В., к.екон.наук; Власенко К.О., к.пед.наук; Голєва М.С.,PhD, асистент; Будегай В.А., асистент; Кендус Д.І., асистент.

Тези доповідей подано в авторській редакції.
Автори відповідають за достовірність викладеного матеріалу,
за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.
Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали
дозволяється тільки за згодою авторів

© НУБіП України,
2025 © Автори, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ АПК

Ivanova L.L. **THE CONCEPT OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX, ITS SPHERES OF PRODUCTION, STRUCTURE AND SOCIO-ECONOMIC ASPECTS (THEIR ELEMENTS AND CHARACTERISTICS)** **12**

Danylchenko M., Alekseieva K.A. **PROVIDING OF PRODUCT QUALITY IN OPERATION MANAGEMENT** **14**

Solomakhina K., Alekseieva K. **OPERATIONAL MANAGEMENT OF MARKETING AND SALES ACTIVITIES** **16**

Wang Yi **BUSINESS INTEREST IN RISK EVALUATION IN CRISIS CONDITIONS** **18**

Бицюра В.О. **ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПРОЕКТУ ВИРОЩУВАННЯ ОБЛІПИХИ: АНАЛІЗ РИНКУ ТА ФІНАНСОВІ СТРАТЕГІЇ** **20**

Борисенко К.В. **СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ** **22**

Бецко П.В., Бутенко В.М. **РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ** **24**

Валіцька Д.В. **ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ** **27**

Власенко Ю.Г. **СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ І ПРІОРИТЕТИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ** **29**

Волошенюк І.І. **ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ АПК** **32**

Горєлков В.Р. **ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДАЖУ ЗАПЧАСТИН ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ** **34**

Дергач А.В., Альошин С.С. **ІНВЕСТИЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ КОМПАНІЙ З ОРЕНДИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ** **36**

Дергач А.В., Ванджура В.В. **ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПОСЛУГ** **38**

Дергач А.В., Полєжаєв О.О. **ОСОБЛИВОСТІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ПРИ РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ** **40**

Дергач А.В., Цурпаленко В. **ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ПРИ ВІДКРИТТІ ЦЕНТРУ ПРОДАЖУ ТЕХНІКИ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ** **42**

***Дєліні М.М., Браславська І.А. СОЦІАЛЬНО*-ВІДПОВІДАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ** **44**

Євтушенко К.О. **ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПРОЕКТУ ВІДКРИТТЯ КАВ'ЯРНІ "TO GO"** **46**

Іщук Я.І. **ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ: МОТИВАЦІЯ, АДАПТАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ПРАЦІВНИКІВ АГРОПІДПРИЄМТСВ** **49**

Кендус Д.І. **СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ** **51**

Ковальчук О.М. **ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ** **53**

Коміна О.Є. **СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ** **55**

Кондратьєв Ю.В. **ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР УКРАЇНИ** **58**

Копанєв Я.А., Алексеєва К.А. **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ** **60**

Костенко Г.К., **ТЕХНОЛОГІЯ КУЛЬТИВУВАННЯ ТА УТРИМАННЯ ПЛАТИСТОМИ ТИГРОВОЇ (*PSEUDOPLATYSTOMA TIGRINUM*) У ШТУЧНИХ АКВАСИСТЕМАХ: АСПЕКТИ ВИРОБНИЧОГО МЕНЕДЖМЕНТУ** **62**

Красноштан А.О. **ПЕРСПЕКТИВИ ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО МЕДОВАРІННЯ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА** **65**

Крупко В.О. **БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ** **68**

Лобунець Т.В., Маланчук А. О. **ЗБАЛАНСОВАНА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО КОНТРОЛІНГУ** **70**

Лябах А.О. **СУЧАСНІ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА** **72**

Максимова А.І. **НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ** **74**

Мішечкін О.Д. **ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА** **76**

Нечипорук А.І. **РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ МЕТОДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА** **81**

Онищенко Д.А. **СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА** **84**

Погнерибко В.С. **МАЛІ ТА СЕРЕДНІ АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ** **86**

Поліщук М.А. **ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО АГРАРНОГО РИНКУ: РОЛЬ СОРГО В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ** **88**

Присяжнюк Б.М., Алексеєва К.А. **ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ** **90**
Прокопенко Б.В. **ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗАЦІЇ В АПК УКРАЇНИ** **94**
Синько К.В., **ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ АПК** **95**
Степаньков Р.С. **СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ** **97**
Ткачик Ф.П., Буряк Т.Ю. **ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ** **99**
Тищенко Ф.О. **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА АПК** **101**
Торгонський Б.А. **БІЗНЕС - ПЛАНУВАННЯ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УПРАВЛІННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА** **103**
Трегуб А.В. **ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ НЕСТІЙКОСТІ** **105**
Цибуленко В.В. **РОЛЬ МОЛОДІЖНОГО ЛІДЕРСТВА У ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА АГРАРНОГО СЕКТОРУ** **107**
Цурпаленко В.А. **ІНВЕСТИЦІЙНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ ЗАКЛАДУ З РОЗВИТКУ ДИТИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ** **109**
Чемер С.П. **СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ** **110**
Шевченко І.І. **ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПРОЕКТУ ВІДКРИТТЯ МІНІ-ПЕКАРНІ: ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ** **113**
Щуцький А.Ю. **ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ МАЛОГО ВІДЕОВИРОБНИЦТВА** **114**
Ярмолюк О.Ф. **ВПЛИВ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ НА АГРОБІЗНЕС** **116**
Яценко Ю.Ю. **ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛІНГУ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ** **119**

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Alekseieva M. **THE ESSENCE AND VALUE OF LABOUR PRODUCTIVITY IN OPERATIONAL MANAGEMENT** **123**

Колісніченко П., Мовчун С.В. **ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА РОЗВИТОК ЗЕЛЕНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ПОЛЬЩІ** **126**

Kusakova Yu.O., Tymofieiev V.O. **THE IMPACT OF EXTERNAL DEBT ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES** **128**

Буратинський В.В., Вовк О.Р. **УКРАЇНА, ЯК ГАРАНТ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ** **130**

Гайдук А.С. **ОСОБЛИВОСТІ ОБҐРУНТУВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЄКТУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА** **133**

Галаганов В.В. **ВІДКРИТТЯ ТАКСОПАРКУ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЕКТ: АНАЛІЗ РИНКУ ТА ФІНАНСОВІ СТРАТЕГІЇ** **136**

Гапін О.Р. **МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ** **138**

Глушко А.П. **ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ** **141**

Горжій Д.А. **ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ** **144**

Гузенко Ю., Лазнева І. **ВИКОРИСТАННЯ АЗІЙСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ** **146**

Дєліні М.М., Дєліні О.С. **ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ EVENT-MANAGEMENT В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ** **148**

Долина І.В., Черноусов О.І. **ІННОВАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ** **150**

Дороніна М.С., Косенко Є.А. **МЕТОДОЛОГІЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТОВОМУ ВИМІРІ** **152**

Дяченко А.О. **ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ** **154**

Клименко К. К. **ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПРОЕКТУ З ВИРОЩУВАННЯ ПЕЧЕРИЦЬ** **156**

Клімов М.В., Ткачова Н.П. **ФОРМИ І МЕТОДИ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В АГРАРНІЙ СФЕРІ** **158**

Кобєлєв В.М., Косенко С.А. **ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ** **160**

Кобєлєва Т.О., **ФОРМУВАННЯ ТА ПОЗИЦІОНУВАННЯ КРЕАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ** **162**

Косенко А.В., Дюжев О.В., Остапенко Д.С., **ФОРМИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОБІЗНЕСІ** **164**

Косенко О.П., Перерва О.П., **ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ** **167**

Kusakova Y. O. Kurilenko A. I **COMPETITIVENESS OF UKRAINE IN THE INTERNATIONAL MARKET OF PROFESSIONAL SERVICES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION** **169**

Кушнарьов Б.В., Алексеєва К.А. **ПЕРЕДУМОВИ РОЗРОБКИ ПРОЕКТУ ІНТЕРНЕТ МАГАЗИНУ З ПРОДАЖУ ОДЯГУ** **172**

Ляшенко В.О. **ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЕКТ САЛОНУ КВІТІВ: АНАЛІЗ РИНКУ, РИЗИКИ ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ** **173**

Нечепоренко Д.А., Проскурня О.М., **ФОРМУВАННЯ НАПРЯМКІВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ** **176**

Носенко К., Прушківський В.Г. **АГРАРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІНТЕГРАЦІЯ В ГЛОБАЛЬНУ ПРОДОВОЛЬЧУ СИСТЕМУ** **178**

Олійник В.Я., Мовчун С.В. **ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИРОЩУВАННЯ РАКІВ ЯББІ В ШТУЧНИХ АКВАСИСТЕМАХ** **180**

Пархоменко Л.М. **ВИРОБНИЦТВО І СПОЖИВАННЯ ЦУКРУ В УКРАЇНІ** **182**

Перерва П.Г., Євсєєв А.С. **ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО ТРАНСФЕРУ АГРАРНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ** **184**

Салій І.І. **ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ** **187**

Сивириненко А.В. **ЕКСПОРТ УКРАЇНСЬКОГО ЗЕРНА В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ** **189**

Сіденко В.А. **ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ ТА ГЛОБАЛЬНУ ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ** **191**

Ткачова Н.П., Масалаб О. В. **ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ПРОГРАМИ ПРОСУВАННЯ НА РИНОК АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ** **194**

Фещенко К.С. **ВИРОЩУВАННЯ ТОМАТІВ У ЗАКРИТОМУ ГРУНТІ В УКРАЇНІ: ІННОВАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ** **196**

Цикунов В.В., Алексеєва К.А. **МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ** **198**

Шундрик С.Ю., Прушківська Е.В. **АГРАРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ГЛОБАЛЬНІ РИНКИ ПРОДОВОЛЬСТВА** **201**

Юрченко А.С. **ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПРОЕКТУ ЗАКЛАДАННЯ ЧЕРЕШНЕВОГО САДУ** **203**

СЕКЦІЯ 3. ПРАКТИКИ ЄС В РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ МОЛОДІ

Hlynska V., Prushkivska E. **GLOBAL YOUTH EMPLOYMENT CHALLENGES: EUROPEAN CONTEXT** **205**

Вансаровська К. Т. **ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ МОЛОДІ: ІНСТРУМЕНТИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ** **207**

Відрук Н.П. **СОЦІАЛЬНІ ТА КАР'ЄРНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЯК КЛЮЧОВІ МОТИВАТОРИ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ДО АПК УКРАЇНИ** **209**

Голєва М.С. **ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК** **211**

Дєліні М.М. **ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ЄС** **212**

Деньга О.М. **ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ТАТУ-ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ** **215**

Кіку Я.М. **ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ** **218**

Лобунець Т.В., Гладкий В. В. **ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ІНКЛЮЗИВНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ** **220**

Матвійчук Б.І. **ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» В УКРАЇНІ** **222**

Олексенко Б.В. **YOUTH GUARANTEE ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ ЄС** **224**

Прохорчук О.М. **СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ** **227**

Пятковська Д.В., Мовчун С.В. **ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ПЕРЕХОДУ ДО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ** **229**

Різник В.В., Мовчун С.В. **МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ВИРОЩУВАННЯ ЦІННИХ ОБ'ЄКТІВ АКВАКУЛЬТУРИ. ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ** **232**

Ряшенцев Д.А. **КОНЦЕПЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД: ДОСВІД КРАЇН ЄС** **235**

Сачков Д.К. **ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА: ЕКОЛОГІЧНИЙ ТА ЗАГАЛЬНОЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ЗМІСТИ** **237**

Сіленко О.С. **МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ В ЄС: ЯК АДАПТУВАТИ ЄВРОПЕЙСЬКІ МОДЕЛІ ІНКЛЮЗІЇ ДО УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ** **239**

Сус Т.Й. **ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МОЛОДИХ ФЕРМЕРІВ В РАМКАХ СПІЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС** **242**

Ткачов М.М., Шеін Є.С. **ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ** **243**

Цурпаленко П.В., Прушківська Е.В. **ІННОВАЦІЇ У ВИРОБНИЦТВІ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ: ПРАКТИКИ ЄС** **246**

Чорна Д.М. **МОТИВАЦІЯ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ В АПК: СУЧАСНІ МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ** **248**

СЕКЦІЯ 4. МОЛОДІ НАУКОВЦІ – СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Koziura V. **ANALYSIS OF ANTIVIRUS SOFTWARE TOOLS FOR INFORMATION SECURITY** **250**

Riabokin Y. **CISCO SYSTEM AND ITS CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF IT-EDUCATION AND NETWORK STANDARDS** **252**

Suprun D., Zhou YI. **SUSTAINABLE EDUCATIONAL MANAGEMENT AS PROVIDER OF CULTURAL HERITAGE IN INCLUSIVE SOCIETY** **253**

Бондаренко Н.О., Арбачевська А.В. **БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ГІДНОГО ЖИТТЯ** **255**

Бондаренко Н.О., Бізюка В.О., **ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ УМОВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ** **258**

Бондаренко Н.О., Головата О.В. **УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ПОСЛУГАМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЙ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ** **261**

Бондаренко Н.О., Ситник Р.М. **НЕОБХІДНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ** **263**

Бондаренко Н.О., Цубера Н.І., **СОЦІАЛЬНІ ФАКТОРИ, ЯКІ ВИЗНАЧАЮТЬ СТАТУС ЛЮДИНИ ПОХИЛОГО ВІКУ В СУСПІЛЬСТВІ** **266**

Бондаренко Н.О., Янишевська Ю.О., **ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВОЛОНТЕРІВ** **269**

Вітер О.І., Власенко К.О. **ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПОВЕДІНКУ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ** **271**

Вовченко М.І., **ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНЬОГО ПОКОЛІННЯ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ** **274**

Воробьова В.Ю. **ОСОБЛИВОСТІ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ** **276**

Галанін А.А., Власенко К.О., **ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ** **280**

Грищенко М.В., Чередник Л.М. **ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ** **282**

Засуха О.О. **КУЛЬТУРА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СЕРЕД МОЛОДІ: МІФИ І РЕАЛЬНІСТЬ** **284**

Кирик В.К. **СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА САМОТНОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ** **286**

Кириченко Б.Т. **СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ МЕДИТАЦІЇ В СИСТЕМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ** **288**
Коваль В.Ю. **СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ** **290**
Костинюк В.С. **ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ НАУК ПРО ЖИТТЯ** **292**
Кріпкий А.В., Чередник Л.М. **ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ** **294**
Кудря А.А. **ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ** **296**
Кузьменко К.М. **СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА СЕРЕД МОЛОД** **298**
Куценко **І.І. ВПЛИВ СТРЕСУ НА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ В УМОВАХ ВІЙНИ** **301**
Лі Цзюньтан **ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЕЛЕКТРОТЕХНІКА: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЕРМІНОЛОГІЇ** **303**
Максименко І.Я., Максименко А.В. **МІЖНАРОДНЕ ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В АПК: РИЗИКИ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ** **306**
Маруськ В.М. **ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ АГРАРНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ БІОЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ВЕТЕРИНАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ** **308**
Матвієнко Т.А. **ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ. М'ЯКІ НАВИЧКИ ЯК ВАЖЛИВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ** **310**
Матвієнко Ю.А. **РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО НАСТАВНИЦТВА В РОЗВИТКУ ВПЕВНЕНОСТІ МОЛОДОГО СПЕЦІАЛІСТА** **312**
Мельник О.О. **РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПРОФОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ** **313**
Миколаєць В.М. **ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ПІДЛІТКІВ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ** **315**
Ничипорук А.Р. **СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗАСОБАМИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ** **318**
Одарченко Є.В., Власенко К.О. **УКРАЇНСЬКИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ** **320**
Палаш С.С., Костинюк В.С. **ВІЙНА ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА СВІТУ** **323**
Паливода А.О. **ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ** **325**

Расенчук С.П., Власенко К.О. **ОСНОВНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ** **328**

Свьокла Х.О. **СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ У РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ** **330**

Семенюк М.Д. **СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЗДОБУВАЧІВ БАКАЛАВРСЬКОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ, БАТЬКИ ЯКИХ ЗАГИНУЛИ ПІД ЧАС ЗАХИСТУ КРАЇНИ** **333**

Супруненко Д.М., **ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ** **337**

Ушарук О.В. **ПСИХОСОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА: ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ І ПОБУДОВА СТРАТЕГІЇ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ** **339**

Чепець Р.М., Чередник Л. М. **ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ** **341**

Чернієнко Ю.В. **СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ ІЗ СІМЕЙ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ** **343**

Юрійчук В.І., Чередник Л.М. **ГРАНТИ ТА МІЖНАРОДНЕ ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ** **344**

Юрійчук М.В. **ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ОСВІТНІ ВИКЛИКИ XXI СТОЛІТТЯ** **347**

Яценко О.Ю. **ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА** **350**

*Долбєва О.В., Сопівнки І.В.***СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДОРОСЛИХ ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ** **352**

Лівіцька А.А., Сопівник І.В. **СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ СХИЛЬНИХ ДО АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ** **354**

Гелевич І.О., Власенко К.О. **СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ СІМЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ** **357**

Рєзнік О.О., Власенко К.О. **СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ** **358**

Єфремова А.А. Власенко К.О. **СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ** **360**

СЕКЦІЯ 1. ОСОБЛИВОСТІ І РИЗИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

UDC 338.43:331:005.1

Ivanova L.L. *applicant for the first (Bachelor's) level of higher education*
Academic supervisor:
Vlasenko T.O.
PhD in Economics, Associate professor
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv , Ukraine)

THE CONCEPT OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX, ITS SPHERES OF PRODUCTION, STRUCTURE AND SOCIO-ECONOMIC ASPECTS (THEIR ELEMENTS AND CHARACTERISTICS)

“Love of nature, like music and art, is a common language that can cross political or social borders.” - Jimmy Carter

Only by living in harmony with the surrounding world will make possible for people to provide themselves with a comfortable life and enjoy all the benefits that nature provides us. Caring for nature and the ecological state of the environment is equal to a ticket to a happy future.

The agro-industrial complex plays a key role in people's lives, but people do not always pay enough attention to caring for the environment. Therefore, the development of the agro-industrial complex in socio-economic issues plays a key role in the formation of the well-being of the population.

The agro-industrial complex (AIC) is a set of sectors of the national economy that, functioning in close interrelation, carry out the production of agricultural products, their industrial processing and sale to the consumer. AIC as one of the forms of social division of labor is generally divided into three main areas of production:

• Means of production to provide agriculture and the industry for processing agricultural raw materials;

• Agriculture itself: procurement, processing, transportation;

• Sales of products.

An important place in the AIC is occupied by enterprises of the food and processing industry, which play a significant role in the formation and development of domestic and foreign food markets. This requires constant regulation of economic relations of production and economic structures of agricultural production and industrial processing enterprises, aimed at ensuring their mutually beneficial participation in integrated production. [1]

In the socio-economic component of agricultural development on the basis of agroecology, one can distinguish the socio-economic (i.e. social, related to the implementation of the production cycle), socio-cultural and institutional aspects. They are usually intertwined, combined and manifested in the same phenomena or processes, reflecting their different sides.

The socio-economic aspects of agroecology are expressed in social relations that mediate the production of organic products, the functioning of its markets, the preservation of natural resources and the environment.

Socio-economic characteristics are inherent in all components of agroecology. At the same time, socio-economic elements prevail in some of its components, and in others, socio-cultural (cultural and food traditions) or institutional (responsible management) elements:

• Diversity (biodiversity);

• Synergy, in particular the socio-economic aspect of this component of the agroecological approach, means the development of cooperation, partnerships between producers of organic products and food among themselves and between them and consumers, local communities and societies; formation of local and local agri-food markets, etc., as well as fair distribution of resources and access rights to them;

• The effectiveness of the agroecological approach is due primarily to the fact that it involves the use of natural resources in production without additional costs for preserving or improving their quality;

• Resilience to external influences is ensured primarily by their diversification and is associated with other components of agroecology;

• Recycling means the ability of agroecological systems to maintain the cycle of organic substances in nature and to utilize production by-products for the benefit of their own functioning;

• The joint accumulation of knowledge and the exchange of knowledge are socio-economic in nature and combine traditional and local knowledge, the experience of agricultural and food producers, and global scientific knowledge;

• Universal human and social values have a prominent place in agroecology, since it is based on such basic principles as justice, responsibility, equality and inclusiveness;

• Cultural and food traditions, related to the fact that in the process of civilizational development, each nation has formed sets of agricultural plants and domestic animals adapted to local conditions, the cultivation of which allowed to ensure a rational need for food products, as well as methods (technologies) of production, preparation and consumption of these products;

• Circular and solidarity economy, in which the priority belongs to direct relations between consumers and food producers, contributes to the formation of fair and sustainable local markets, the spread of social and institutional innovations;

• Responsible governance assumes the presence of transparent, accountable and inclusive mechanisms for regulating the development of agroecology at different levels, in particular, in the process of implementing comprehensive or targeted state, regional and local programs. [2]

The agro-industrial complex has a complicated structure, as it includes:

1) industries that produce means for agricultural production and other industries;

2) agricultural production;

3) industries that process, store, and transport agricultural raw materials and deliver them to the consumer;

4) production and social infrastructure.

Each of the branches of the agro-industrial complex plays its role in the processes of economic regeneration, but agriculture is still the basis. This place of

agriculture in the agro-industrial complex system is due to the fact that the basis of the final product of the entire complex is agricultural products. [3]

Therefore, the issue of developing the socio-economic aspects of the functioning of agro-industrial complexes is extremely important for both representatives of agrarian business and users of agricultural products. Everyone should worry about the state of the environment and contribute to its improvement. Nature gives us resources, but they are exhaustible, and irrational use can lead to a decrease in the standard of living of the population and a deterioration in the functioning of agro-food enterprises, which will subsequently lead to the decline of the economy.

Reference:

1. Крисальний О.В. Енциклопедія сучасної України. 2001. URL: https://esu.com.ua/article-42602 (дата звернення 28.03.2025)
2. Бородіна О.М.,Прокопа І.В. Соціоекономічна складова розвитку сільського господарства і села на засадах агроекології: науково-прикладні аспекти. 2023. URL: file:///C:/Users/%D0%9A%D0%92/Downloads/%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%B0,+%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B0%20(2).pdf (дата звернення 29.03.2025)
3. Іванюта В.Ф. Електронний журнал «Ефективна економіка» №1. Агропромисловий сектор як основа розвитку економіки сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів. 2016. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5003 (дата звернення 01.04.2025)

UDC: 338.3

Danylchenko M. *applicant for the first (Bachelor's) level of higher education*
Alekseieva K. *PhD ,Associate Professor*
National University of Life And Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

PROVIDING OF PRODUCT QUALITY IN OPERATION MANAGEMENT

In the era when rapid changes are creating extremely fierce competition ensuring product quality is becoming not just an advantage, but a vital condition for the survival of any business, especially in a highly specialized niche. Quality, as a symbol of trust and excellence, is the foundation on which a company's reputation is built, its ability to meet the needs of the most demanding customers and achieve sustainable development. [2] In highly specialized niches, where customers have special needs and expectations, quality becomes an integral part of the brand, a symbol of trust and excellence.

In the context of operational management, where each stage of the production process is a link in a single chain, quality assurance requires a systematic approach and continuous improvement. Operational management, as the heart of any production process, plays a crucial role in ensuring product quality.[1] It is an art that

requires a harmonious combination of technological processes, human factors and management decisions.

Ensuring product quality in niche operational management is not just about controlling compliance with standards, but about creating a culture of excellence where every employee feels responsible for the result of their work. It is a symphony where every tool - from the smallest screw to the most sophisticated software - plays its unique role in creating a masterpiece. (Fig.1)

In a world where information spreads instantly and consumers are becoming more and more demanding, product quality is the lighthouse that shows the way to success.[2] It is the voice that speaks in unison with customer needs, the symbol that reflects the pursuit of excellence.

Fig. 1 Key aspects of quality assurance in operational management

created by authors on the basis [2]

Ensuring product quality in niche operational management is not just about controlling compliance with standards, but about creating a culture of excellence where every employee feels responsible for the result of their work. It is a symphony where every tool - from the smallest screw to the most sophisticated software - plays its unique role in creating a masterpiece.

In a world where information spreads instantly and consumers are becoming more and more demanding, product quality is the lighthouse that shows the way to success.[2] It is the voice that speaks in unison with customer needs, the symbol that reflects the pursuit of excellence.

Therefore, ensuring product quality in niche operational management is not just a strategy, but a philosophy that defines the essence of a business, its ability to create value and leave a mark on history. It is a commitment to excellence that reflects the company's dedication to its customers and its desire to create value.

References:

1. Ensuring product quality. Standardization. Summary - Освіта.UA: This material deals with the issues of standardization, technical specifications and certification of products, which are key aspects of quality assurance in operational management.
https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/22071/?utm_source=chatgpt.com

2. 17.5. Product Quality Planning and Assurance: A chapter from the book that describes in detail the processes of product quality planning, setting targets for the development of new designs, and producing products of proper quality. https://tourism-book.com/pbooks/book-83/ua/chapter-3320/?utm_source=chatgpt.com

3. SYSTEM OF QUALITY ASSURANCE AND COMPETITIVENESS OF PRODUCTS (SERVICES): This section of the textbook discusses indicators and methods for assessing the quality of products (services), as well as standardization and certification as quality assurance tools. https://pidru4niki.com/82236/ekonomika/sistema_zabezpechennya_yakosti_konkurentosprom0zhnosti_produktsiyi_poslug?utm_source=chatgpt.com

UDC: 338.4

Solomakhina K. *applicant for the first (Bachelor's) level of higher education, 3rd year of study*
Alekseieva K. A. *PhD in Public Administration, Associate Professor*
National University of Life And Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

OPERATIONAL MANAGEMENT OF MARKETING AND SALES ACTIVITIES

In today's fast-paced business world, effectively managing the day-to-day operations of marketing and sales is not just important - it's the key to success. This study focuses on how companies can optimize these processes to not only increase

their profits but also make their customers happier. We look at the real challenges companies face, from how to keep up with ever-changing consumer preferences to using the latest digital tools. Our goal is to uncover practical strategies and insights that will help make marketing and sales more efficient and smarter.

Operational management in marketing and sales can be considered as an important function that provides effective implementation of strategies aimed at maximising market coverage, customer acquisition and profitability. This abstract explores the key elements of operational management in marketing and sales, emphasizing their interdependence and strategic alignment to achieve business success. [3]

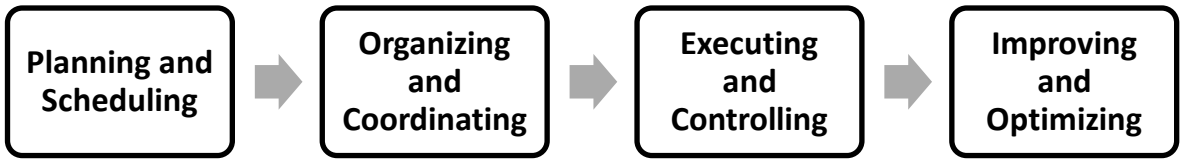

Fig. 1 Phases of operational Management in Marketing and Sales

Source: created by author based on [1]

The key components include market research, segmentation, targeting, positioning, branding and promotional strategies. Effective operational management guarantees that marketing efforts are data-driven, customer-focused and in line with the organisation's goals. In addition, advances in digital marketing, artificial intelligence (AI) and customer relationship management (CRM) systems have fundamentally changed the way businesses approach marketing operations, allowing for more personalized and effective customer interactions. [2]

Sales operations, on the other hand, involve structuring sales processes, managing customer relationships and increasing efficiency through targeted sales strategies. Key tasks include controlling sales networks, forecasting sales, optimising team performance, and utilising technology such as sales automation tools and CRM platforms. Effective sales operations provide flawless coordination between marketing and sales teams. [4]

Integrating marketing and sales is essential in achieving an organisation's goals. A strong cooperation between these two functions ensures a smooth customer experience - from awareness and engagement to purchase and loyalty Critical strategies for achieving this integration include harmonising key performance indicators (KPIs), joint data analysis and cross-functional team coordination [3]

Challenges in the operational management of marketing and sales include adapting to rapidly changing market trends, managing customer expectations and using new technologies. Companies need to be flexible, constantly monitor performance indicators and adapt strategies to maintain a competitive position. [5]

Thus, this research highlights that when businesses get marketing and sales right, it leads to clear strategies, efficient processes and satisfied customers. Organizations that do this are better able to stand out in the marketplace, increase their revenues and

build a sustainable future. In short, it's important to make sure that marketing and sales are running smoothly so that your business can grow.

References:

1. Hayes A. Operations Management: Understanding and Using It. *Investopedia*. URL: https://www.investopedia.com/terms/o/operations-management.asp (date of access: 07.03.2025).
2. R A. V. What is Sales Operations - Sales operation management, Roles and responsibilities, What they do & more | ElevateHQ. *Sales Commission Software. Sales Compensation Management & Commission Tracking Software For Sales Team | ElevateHQ*. URL: https://www.elevate.so/blog/sales-operation-and-importance/ (date of access: 07.03.2025).
3. Operational Marketing: The Secret to Turning Marketing Strategy into Action | Creately. *Creately*. URL: https://creately.com/guides/operational-marketing/ (date of access: 07.03.2025).
4. Ellering N. What Is Marketing Operations Management? Definition, Importance, Responsibilities, & Strategy Management. *CoSchedule Blog*. URL: https://coschedule.com/marketing/marketing-management/marketing-operations-management (date of access: 07.03.2025).
5. What challenges do you face in marketing operations? *LinkedIn: Log In or Sign Up*. URL: https://www.linkedin.com/advice/0/what-challenges-do-you-face-marketing-operations (date of access: 07.03.2025).
6. Shynkaruk L., Alekseieva K., Vlasenko T. Operational management: educational manual for the students of the specialties 073 «Management", 075 "Marketing". NULES of Ukraine. 2021. 244 p. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u317/2021_nmp_om_shin_alek_vlas.pdf

UDC 005.334:005.21:330.131.7

Wang Yi *Applicant for the third (PhD) level of higher education, 3rd year of study Specialty "Management" National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

BUSINESS INTEREST IN RISK EVALUATION IN CRISIS CONDITIONS

In times of crisis, it is necessary to research the interest of business in the study and assessment of risks. This makes it possible to assess the main trends in understanding the importance of this issue and to identify the main proposals for business in shaping the risk management of their enterprises. As a crisis, we define the Covid-19 pandemic and a full-scale invasion. But in this scientific study, data for the period of a full-scale invasion are provided.

Taking into account all of the above, we can also note that science and its combination with practice allow us to predict risk, assess it both qualitatively and

quantitatively, and also minimize it. However, with the development of technology and science, new types of risks also arise. This is facilitated by many reasons: from technological development to changes in worldview paradigms (for example, the Sustainable Development and its Goals, the European Green Deal, etc.). In other words, the emergence of risks corresponds to the trends that are taking place in the world and with progress come new challenges. Accordingly, the reaction to them, the methods and means used must also change. We can say that over time, the possibilities of identifying risks and assessing possible consequences increase, but, on the other hand, the scale of possible manifestations of the emergence of new risks also increases or changes. The key to this is the need for the most rapid, flexible and effective risk management, which is a complex task given the challenges facing society and Ukraine in particular. In wartime, enterprises, among the already known risks, face, in particular, the risks of ensuring the physical safety of themselves and their subordinates. We conducted a study that analyzed business interest in risk issues in the period from the beginning of a full-scale invasion to the beginning of 2024. For this, the Google Trends program was used. The results are presented by region and are shown in Fig. 1.

The figure shows the interest in searching for information about risk for the specified period. As can be seen from Fig. 1, during the period of martial law in Ukraine, the greatest intensity of searching for information about risk was among entrepreneurs of Kyiv. Other regions show significantly lower indicators. Among them, Vinnytsia and Ternopil oblasts stand out, which studied risk issues more intensively. The difference in interests across Ukraine is not very noticeable (with the exception of Kyiv and the oblasts already mentioned).

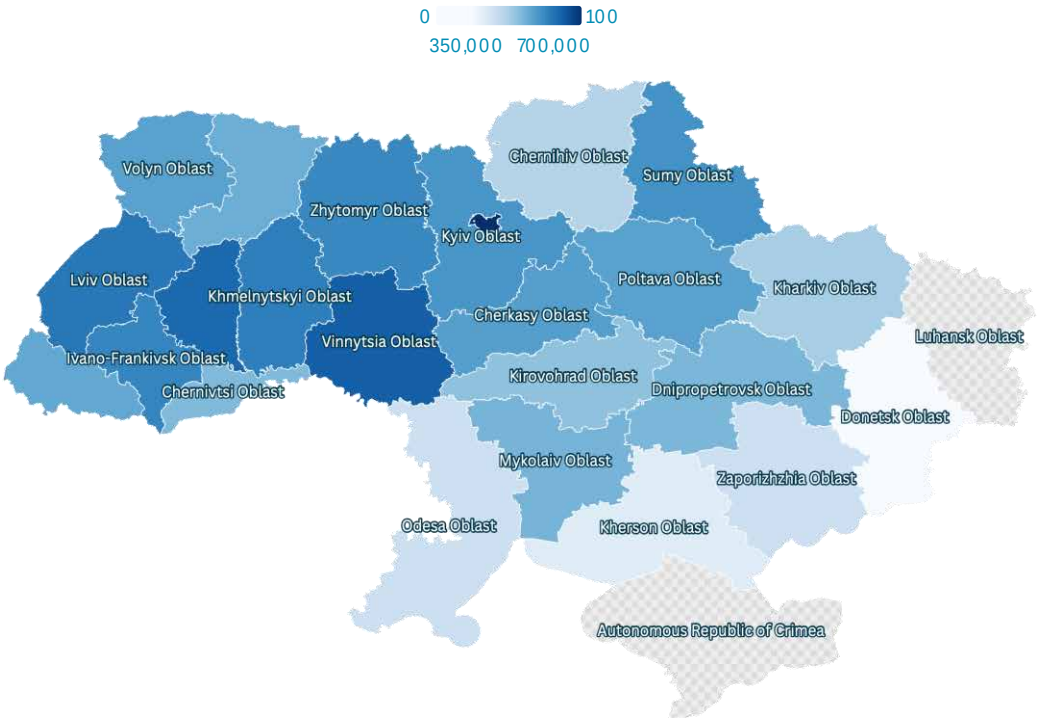

Figure 1. Searches by business and industry representatives of Ukraine for "risk" in 2022-2024.

Source: generated by the author based on Google Trends data

The low search rates in most regions that were actively involved in hostilities from the very beginning of the full-scale war or were occupied (with the exception of Sumy and Kyiv oblasts) are noteworthy. This is because businesses were unable to search for information and were forced to act by assessing the situation without studying additional sources.

Content analysis of search terms during this period shows such words as “risk management”, “audit risk”, “credit risk”, “corruption risk”, “justified” and “unjustified risk”, “geopolitical risk”, “insurance risk”, “social risk” and risk assessment. That is, understanding the importance and likely consequences of risk contributed to the study of information on various types of risk, which also act as risk management methods (e.g., insurance), as well as the study of issues related to risk assessment.

References:

1. Google Trends. URL : https://trends.google.com/trends/

УДК 338.43(477)

Бицюра В. В *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти1-го року навчання*
Науковий керівник: Власенко Т.О. *к.е.н, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПРОЕКТУ ВИРОЩУВАННЯ ОБЛІПИХИ: АНАЛІЗ РИНКУ ТА ФІНАНСОВІ СТРАТЕГІЇ

Сучасні агропідприємства дедалі частіше орієнтуються на вирощування нішевих культур, які стають ефективним інструментом адаптації в умовах кризових викликів та пошуку альтернативних шляхів розвитку. Обліпиха є доволі молода нішева комерційна культура в Україні. За останнє десятиліття попит на дану культуру постійно зростає, стимулюючи вітчизняних селекціонерів до створення нових високоврожайних сортів, які вже демонструють відмінні фінансові результати. Селекціонуються нові вітчизняні сорти, які вже приносять хороші прибутки. Бізнес-модель вирощування обліпихи успішно поєднується з глибокою переробкою: заморожуванням, виробництвом соків, олії, функціональних продуктів. Попит на продукцію стабільний, особливо в експортному сегменті, що робить обліпиху вигідним активом для сучасного агробізнесу з екологічним та інноваційним підходом.

Вирощування обліпихи в Україні демонструє позитивну динаміку. До державного реєстру було внесено 15 нових сортів, що свідчить про активну селекційну діяльність. Станом на 2022 рік площа комерційних насаджень обліпихи в Україні сягнула близько 100 гектарів, а обсяг виробництва ягід зріс з 1200 тонн у 2019 році до 1700 тонн у 2022 році [1]. Світовий ринок обліпихи також демонструє зростання. У 2023 році його обсяг оцінювався в $786,2 млн, а

до 2031 року прогнозується зростання до $1,67 млрд, що відповідає середньорічному темпу зростання (CAGR) 10,08% . Україна має потенціал стати значущим гравцем у цьому сегменті завдяки сприятливим кліматичним умовам і зростаючому експорту [2].

Оскільки в Україні немає промислового вирощування обліпихи, оптимальною є вирощування цієї культури на невеликих площах – 5-15 га. Це дозволяє виростити достатній обсяг ягід для їх реалізації у свіжому вигляді і забезпечити збут плодів обліпихи переробним компаніям. Завдяки відносній невибагливості ягоди, її вирощування можливе на більшій частині території України. Інвестиції в такий проект до початкових продажів складають $ 500-550 тис. грн. В цю суму входить і закупівля обладнання для заморозки і зберігання заморожених ягід. Якщо продукцію продавати в свіжому вигляді, початкові вкладення в проект будуть нижче – $270-350 тис. Обсяг необхідних інвестицій формується залежно від типу сільськогосподарської техніки та обладнання, розміру складських приміщень, а також витрат на оплату праці персоналу. Слід враховувати, що традиційно обліпиха починає плодоносити лише на 3-4 рік після посадки. Тому для окупності проекту доцільно використовувати дворічні саджанці, що дозволяє отримати перший врожай вже на другому році вирощування [3].

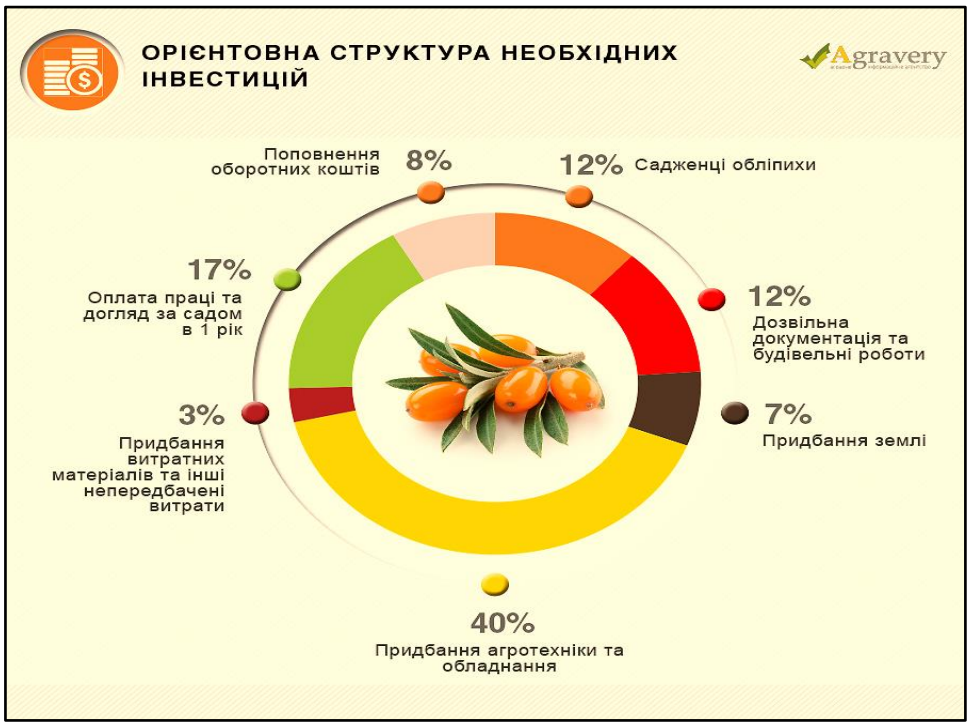

Рисунок 1. Структура інвестицій вирощування обліпихи

Джерело: [3].

Проект вирощування обліпихи має високий рівень інвестиційної привабливості завдяки стабільно зростаючому попиту на внутрішньому та міжнародному ринках, цінності ягоди як сировини для харчової, косметичної та фармацевтичної промисловості та з можливістю глибокої переробки з доданою вартістю. Успішна реалізація такого проекту потребує фінансового планування,

вибору ефективних технологічних рішень та адаптації до циклу плодоношення культури. З урахуванням сучасних тенденцій розвитку нішевого агробізнесу, інвестиції в обліпиху становлять перспективний напрям для аграріїв та підприємців.

Список використаних джерел:

1. У світі ростиме ринок обліпихи, в Україні вже зростають комерційні насадження ягоди. URL: https://superagronom.com/news/18889-u-sviti-rostime-rinok-oblipihi-v-ukrayini-vje-zrostayut-komertsiyni-nasadjennya-yagodi.
2. Saket A. Sea Buckthorn Market Size, Share, Growth & Industry Analysis, By Form (Juice, Oil, Powder, Others.), By Application (Dietary Supplement, Pharmaceutical, Cosmetics & Personal Care, Food & Beverage, Others.) and Regional Analysis, 2024-2031. URL: https://www.kingsresearch.com/sea-buckthorn-market-506.
3. Своя ніша: як організувати бізнес з вирощування обліпихи. URL: https://agravery.com/uk/posts/show/svoa-nisa-ak-organizuvati-biznes-z-virosuvanna-oblipihi.

УДК 330.338.2

Борисенко К.В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОС «Менеджмент»*
Науковий керівник: Гаврилюк В.П. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Харчова промисловість є одним із стратегічних секторів економіки України, що має значний потенціал для зростання та залучення інвестицій. Водночас, нестабільність ринкових умов та вплив зовнішніх факторів вимагають від підприємств галузі застосування ефективних стратегічних підходів до планування своєї діяльності [3].

Висока конкуренція, трансформаційні процеси в економіці, підвищення цін на сировину, енергоносії, паливо зумовлюють зміни у функціонуванні підприємств харчової промисловості. Вдало підібрана стратегія допоможе підприємствам харчової промисловості подолати труднощі та зберегти свої позиції на ринку. Таким чином, керівним ланкам підприємства необхідно значною мірою опанувати стратегічний облік, що дасть змогу легко адаптуватися до сучасних трансформацій. Питання стратегічного планування на підприємствах харчової промисловості є надзвичайно актуальними, оскільки

дають можливість підприємству швидко реагувати на зміни, вміти виявляти слабкі сторони та загрози і розпізнавати можливості та переваги.

Стратегічне планування виступає важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості. Воно дозволяє визначити ключові напрями розвитку, оптимізувати ресурсні потоки та адаптуватися до змін у ринковому середовищі. Впровадження стратегічного планування сприяє зниженню витрат, покращенню якості продукції та підвищенню задоволеності споживачів.

На сучасному етапі більшість підприємств харчової промисловості зіштовхується з проблемами недостатньої ефективності планування, відсутності чітко визначених стратегічних цілей та недосконалої системи управління. Прикладом успішного впровадження стратегічного планування може бути використання методів SWOT-аналізу, PEST-аналізу та моделі "5 сил Портера", які дозволяють комплексно оцінити як внутрішні, так і зовнішні чинники, що впливають на діяльність підприємства [4].

Досвід європейських країн демонструє, що підприємства, які впровадили стратегічне планування, змогли підвищити свою ефективність на 20-30%. Наприклад, компанії харчової промисловості в Німеччині активно використовують стратегії диверсифікації продукції та модернізації виробничих процесів, що дозволяє їм залишатися конкурентоспроможними навіть в умовах кризи.

Застосування стратегічного планування у харчовій промисловості України дозволить не лише покращити фінансові показники підприємств, але й сприятиме розвитку галузі в цілому. Важливим аспектом є розробка довгострокових стратегій, що враховують специфіку ринку, потреби споживачів та глобальні тенденції у сфері сталого розвитку.

Відповідно до проведеного аналізу, стратегічне планування – це процес формування керівництвом підприємства основних векторів розвитку, пріоритетів діяльності з метою ефективної роботи підприємства в майбутньому.

Процес стратегічного планування потрібно здійснювати за допомогою таких етапів, як:

– розроблення місії та цілей підприємства;

– економічний аналіз фінансового стану підприємства, аналіз платоспроможності та ліквідності, ефективності використання активів, прибутковості діяльності тощо;

– збір необхідної інформації, її систематизація;

– розроблення альтернативних рішень;

– вибір стратегії розвитку підприємства;

– контроль виконання; – аналіз результатів.

Результатом стратегічного планування є стратегічний план діяльності підприємства, який визначає ключові завдання та ресурси, які необхідні для досягнення стратегічних цілей підприємства [1][3].

Отже, стратегічне планування допомагає підприємству визначити найголовніші пріоритети, оцінити свої позиції на ринку, конкурентні переваги,

можливі загрози, розробити комплекс заходів із досягнення визначеної мети, а впровадження сучасних методів стратегічного аналізу, адаптація до ринкових умов та формування довгострокових планів дій дозволить підприємствам галузі не лише зберегти свої позиції на ринку, але й забезпечити стабільне зростання та розвиток.

Список використаних джерел:

1. Карпіщенко, О. І., Ілляшенко, К. В., & Карпіщенко, О. О. (2013). Стратегічне планування. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/33716/3/strateg_plan.pdf
2. Агеєва, І. М., and О. Ю. Мандро. "Перспективні напрями стратегічного планування на підприємствах виноробної галузі України." *Економіка харчової промисловості* (2010). http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19507/06-Ageeva.pdf
3. Бутенко, А. І., & Карпінська, Г. В. (2009). Проблеми підвищення ефективності підприємств харчової промисловості. *Економіка харчової промисловості*. http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19482/02-Butenko.pdf
4. Агеєва, І. М., and М. Д. Мілєва. "Дослідження процесів стратегічного планування на харчових підприємствах." *Економіка харчової промисловості* (2010). http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19493/04-Ageeva.pdf

УДК 334.72:331

Бецко П.В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Бутенко В.М. *д.е.н., професор,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах воєнного стану в Україні бухгалтерський облік набуває ще більшої актуальності як інструмент формування інформаційного забезпечення для ефективного управління підприємствами різних форм власності. Правильна організація облікової політики сприяє своєчасному виявленню фінансових ризиків та прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Бухгалтерський облік не лише фіксує факти господарського життя, але й формує базу для їх аналізу та прогнозування подальших економічних подій. У

контексті сучасного українського бізнес-середовища інформація бухгалтерського обліку не лише є визначальним чинником для забезпечення конкурентоспроможності підприємства, а й відіграє велику роль у вирішенні проблеми оцінки завданих війною підприємствам шкоди та збитків, інформаційному забезпеченні політики компенсацій та відшкодувань, прийнятті управлінських рішень з приводу подальшого використання пошкоджених активів підприємств. [1, с.6]. Таким чином, бухгалтер повинен не тільки вчасно обробляти інформацію, а й активно сприяти її перетворенню у стратегічні ресурси підприємства.

Особливого значення набуває аналітична функція бухгалтерського обліку. Аналітична інформація дозволяє проводити своєчасний контроль витрат, визначати ефективність фінансово-господарської діяльності, оцінювати ризики, тобто задовольнити інформаційні потреби керівників різних рівнів управління. Для збору та аналізу інформації, яку бажає отримати система управління потрібні фахівці широкого профілю [2]. Тому обліково-аналітичний інформаційний простір потребує взаємозв'язку та знань від управлінського персоналу основ обліку, а від обліковців – основ аналізу.

Важливо підкреслити, що в умовах воєнного стану і високої мінливості економічних умов адаптивність облікової системи має вирішальне значення. Темп і непередбачуваність подій у зовнішньому середовищі диктують необхідність оперативних управлінських рішень, що є можливим на підставі оцінювання впливу ситуації на бізнес для подальшого забезпечення функціонування підприємств в умовах воєнного стану. Ефективна обліково-аналітична система дає можливість оперативно реагувати на зовнішні виклики та мінімізувати ризики. Це вимагає від бухгалтерів глибоких знань не тільки у сфері обліку, а й в оподаткуванні, фінансах та економічному аналізі.

Важливим залишається питання автоматизації облікових процесів, оскільки цифрові технології стали невід'ємною частиною підприємницької діяльності, змінивши спосіб спілкування, роботи та доступу до інформації. Застосування сучасних програмних рішень дозволяє зменшити обсяг рутинних операцій, підвищити точність обліку та прискорити обробку даних. Особливо важливою є цифровізація ведення бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану, так як виникає велика ймовірність втрати документів на паперових носіях та неможливість їх відтворити. Використання цифрових технологій значно спростило та оптимізувало процеси, пов'язані з реєстрацією господарських операцій, обробкою інформації та формуванням звітів. Проте в сучасних умовах впровадження ІТ-рішень потребує значних інвестицій, високого рівня професійної підготовки персоналу, впровадження надійних заходів кібербезпеки, постійного та регулярного оновлення програмного

забезпечення для захисту своєї конфіденційної інформації від несанкціонованого доступу та кібератак.

Ще одним важливим аспектом ведення бухгалтерського обліку в умовах невизначеності є дотримання фундаментальних принципів складання звітності – принципу безперервності та своєчасності. Своєчасне надання достовірної облікової інформації фінансовому відділу, менеджменту та інвесторам сприяє ефективному плануванню та прийняттю управлінських рішень. Важливим є максимально своєчасне документування та відображення в обліку всіх обставин, які пов'язані із воєнними діями та їх наслідками. Особливо це потрібно для фіксації знищення, завдавання шкоди, втрат, пошкоджень чи крадіжок майна на підприємстві. Потенційними наслідками часткового чи повного призупинення ведення обліку в умовах воєнного стану є втрата реального контролю та часу, накопичення господарських операцій які потрібно задокументувати, додаткові витрати на відновлення регістрів та облікових даних, ускладнення процедур підготовки звітності [3].

Крім того, у сучасних умовах зростає роль бухгалтерського обліку у забезпеченні прозорості бізнесу та відповідності принципам корпоративної соціальної відповідальності. В умовах воєнного стану формування нефінансової звітності, розкриття екологічних, соціальних і управлінських аспектів діяльності набуває нового значення для облікової системи підприємства.

Таким чином, роль бухгалтерського обліку виходить далеко за межі простої реєстрації фактів господарського життя.. Незважаючи на триваючий воєнний стан в Україні, продовження ведення підприємцями бухгалтерського обліку є необхідним та усвідомленим з урахуванням принципів безперервності, послідовності і своєчасності. Сучасний бухгалтерський облік - це інтегрована інформаційна система, яка формує основи для розроблення, реалізації та контролю управлінських стратегій підприємства в умовах воєнного стану. Умови господарювання в період невизначеності потребують якісного кваліфікаційного зростання спеціалістів як у сфері бухгалтерського обліку, так і у сфері управління. Сучасні фахівці повинні володіти не лише вміннями вести бухгалтерський облік на підприємстві, але й мати необхідні знання для фахового оцінювання інформаційних потоків про стан , динаміку розвитку підприємства, активно використовували облікові інформаційні технології, та були здатними забезпечувати ефективність підприємництва у період воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Жук В. Роль бухгалтерської науки у вирішенні проблем впливу війни та повоєнної розбудови економіки України. 2023. URL: https://magazine.faaf.org.ua/

2. Литвиненко І.О., Коваль Л. В. Значення бухгалтерського обліку і його роль в бізнес середовищі. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/133-1.pdf.

3. Акименко О. Забезпечення ведення бухгалтерського обліку та відновлення первинної документації в умовах тривалого воєнного стану в Україні. 2023. URL: https://magazine.faaf.org.ua/.

УДК 05.35:658(477)

Валіцька Д.В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го курсу спеціальності «Менеджмент»,*
Науковий керівник: Дєліні М.М. *д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Соціальна відповідальність у сучасних умовах є важливою та популярною складовою розвитку підприємницької діяльності. Її прояви можна спостерігати у концепціях і практиках організаційного розвитку підприємств, у поведінці окремих осіб, професійних спільнот та різних соціальних груп. Як правило, соціальна відповідальність є добровільною діяльністю компаній і організацій, незалежно від сектору економіки чи форми власності.

Соціальна відповідальність бізнесу визначається як відповідальність компанії за свої дії перед стейкхолдерами. Ця концепція раніше була притаманна більше іноземним компаніям в Україні, проте, з плином часу стало зрозумілим, що вона має бути втілена в діяльність будь-яких компаній, адже вимоги до їхнього функціонування зростають та стають звичайною складовою діяльності сучасних організацій.

А. В. Мостепанюк зазначає, що соціальна відповідальність у широкому розумінні передбачає ведення бізнесу з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін, таких як працівники, споживачі, постачальники, партнери та довкілля, при цьому дотримуючись чинного законодавства [1]. У вузькому розумінні це участь бізнесу в проєктах, які спрямовані на розв’язання актуальних соціальних чи екологічних проблем та підвищення рівня добробуту місцевих громад і суспільства загалом. Хоча це не завжди так, в дійсності, це не тільки участь в проєктах покращення добробуту чи участь у вирішенні питань екологічних проблем.

Соціальна відповідальність охоплює дуже широке коло питань, до яких вона дотична. Це й доброчесне ведення бізнесу, й захист працівників компанії, й покращення результатів своєї економічної діяльності, й підвищення якості продукції, й впровадження різноманітних соціальних, екологічних, економічних, освітніх ініціатив по відношенню до різних груп стейкхолдерів

тощо. Тобто, ми бачимо, що коло та можливості прояву соціальної відповідальності достатньо широкі.

Соціальна відповідальність на сьогодні стає багатогранним і комплексним поняттям, яке охоплює соціокультурні, політичні, правові та корпоративні аспекти. Це явище набуває все більшої ваги, адже воно не лише формує суспільні очікування, але й впливає на трансформацію традиційних підходів до управління підприємствами.

Досвід українських компаній, які впроваджують концепцію соціальної відповідальності, яскраво демонструє її потенціал для удосконалення систем управління. Одним із ключових аспектів є відмова від застарілих вертикальних ієрархій на користь горизонтальних зв'язків, де кожен працівник має можливість не лише ефективно виконувати свої обов'язки, а й брати участь у спільному процесі розвитку підприємства [2]. Такий підхід не лише підвищує продуктивність, а й сприяє колективному контролю та вдосконаленню роботи всієї організації.

Соціальна відповідальність також мінімізує організаційні невідповідності, сприяючи розвитку гнучкості та адаптивності. Постійне самовдосконалення персоналу, регулярна ротація управлінських кадрів та інтеграція цінностей підприємства з інтересами його працівників і середовища діяльності дозволяють швидко реагувати на зміни та виклики [3]. Це створює умови для ефективного управління та узгодженого функціонування підприємства навіть в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Крім того, впровадження концепції соціальної відповідальності налаштовує підприємства на поєднання довгострокових стратегій з тактичними діями. Завдяки цьому управлінський апарат здатен досягати місії компанії, зважаючи на суспільні інтереси та очікування.

Важливою перевагою впровадження соціальної відповідальності в свою діяльність є покращення іміджу компанії, збільшення довіри в партнерів, споживачів, оточуючих. Це досягається за рахунок відповідальної поведінки, прояву поваги до різних груп стейкхолдерів та ін. Це все спричиняє досягнення не тільки соціального ефекту, репутаційного результату, але й покращення, внаслідок цього, фінансових показників, підвищення ефективності роботи персоналу та збільшення продажів.

Список використаних джерел:

1.Мостепанюк А.В. Сутність, принципи та методи реалізації корпоративної соціальної відповідальності в сучасній ринковій економіці. Бізнес Інформ. 2019. № 11. С. 13-22.

2. Кузьмін О.Є., Станасюк Н.С., Уголькова О.З. Соціальна відповідальність бізнесу: поняття, типологія та чинники формування. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2021. № 2 (6). С. 56-64

3. Гудзь О.Є. Гудзь О.Є. Організаційно-інформаційні аспекти управління розвитком сучасного підприємства. Економіка. Менеджмент. Бізнес. Вип.1 (31), 2020. С. 1−9.

УДК 338.43:316.42:005.21(477)

Власенко Ю.Г. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
(м. Київ, Україна)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ І ПРІОРИТЕТИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Аграрний сектор за всіх часів та фармацій економічного розвитку формував базис національної економіки України та визначав ключові домінанти її стратегічного розвитку: засади продовольчої та національної безпеки, обсяг експортного потенціалу, макроекономічні показники платіжного балансу. Протягом останніх років сільське господарство стабільно демонструє найвищі показники рентабельності діяльності. Разом з тим, традиційно, розвиток аграрного сектору і сільських територій України супроводжується низькою проблемних аспектів, які у сукупності створюють вкрай негативний ефект розриву потенціалу можливостей, ресурсів, доходів, рівня якості життя населення сільських територій на відміну від населення міст, що поглиблює проблему соціальної несправедливості та порушує соціальну стабільність у суспільстві [1].

Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору України є критично важливим для забезпечення сталого економічного зростання та соціальної рівності. Зміни в цьому секторі можуть суттєво вплинути на якість життя в сільських районах і сприяти зменшенню економічних розривів між містом і селом.

Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору є критично важливим для забезпечення сталого економічного зростання, покращення якості життя населення і зменшення соціальної нерівності. В умовах глобальних викликів, таких як зміна клімату, демографічні зміни та економічна нестабільність, особливо важливо визначити ключові пріоритети для інклюзивного розвитку, які можуть забезпечити успішне і справедливе функціонування агропродовольчих систем [2].

Основні пріоритети та напрями інклюзивного розвитку агропродовольчого сектору України можуть бути виділені наступним чином:

1. Підвищення доступу до ресурсів і технологій. Для забезпечення інклюзивності необхідно забезпечити рівний доступ до ресурсів, таких як земля, вода та технології, особливо для дрібних фермерів. Використання сучасних технологій і інновацій може суттєво покращити продуктивність і стійкість агропродовольчого сектору.

2. Сприяння розвитку людського капіталу. Інвестування в освіту та навчання працівників агропродовольчого сектору є ключовим фактором для підвищення їхньої продуктивності та адаптивності до змін. Професійне навчання і підвищення кваліфікації сприяють розвитку навичок, необхідних для впровадження нових технологій та методів ведення сільського господарства.

3. Покращення соціального захисту та умов праці. Гарантування адекватного соціального захисту та покращення умов праці для працівників агропродовольчого сектору допомагає забезпечити соціальну справедливість. Це включає забезпечення справедливої оплати праці, безпеки на робочому місці та доступу до соціальних послуг.

4. Створення інклюзивних ринкових можливостей. Для підтримки дрібних виробників і фермерів важливо забезпечити їм доступ до ринків і можливість конкурувати на рівних умовах. Розвиток кооперативів та спільних маркетингових платформ може сприяти покращенню їхнього фінансового становища та зменшенню залежності від великих агрокомпаній.

5. Забезпечення сталого використання природних ресурсів. Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору має враховувати екологічні аспекти, такі як збереження біорізноманіття, зменшення забруднення та сталий управлінський підхід до природних ресурсів. Екологічно стійкі практики сприяють довгостроковій продуктивності і збереженню екосистем.

6. Підтримка місцевих продовольчих систем. Розвиток місцевих продовольчих систем, таких як фермерські ринки і локальні продовольчі кооперативи, може сприяти підвищенню доступу до якісної їжі, підтримці місцевих виробників і зменшенню екологічного сліду продовольчих товарів.

7. Стимулювання інновацій та досліджень. Заохочення інновацій і наукових досліджень в агропродовольчому секторі є важливим для знаходження нових рішень і методів, які можуть сприяти інклюзивному розвитку. Дослідження нових сортів культур, технологій обробки і методів управління можуть покращити продуктивність та стійкість сектору.

8. Забезпечення гендерної рівності. Гендерна рівність є ключовим аспектом інклюзивного розвитку. Розширення прав і можливостей жінок у агропродовольчому секторі, зокрема в доступі до ресурсів, освіти та ринкових можливостей, може сприяти загальному соціально-економічному розвитку.

9. Формування партнерств та співпраці. Співпраця між урядовими організаціями, приватним сектором і громадськими організаціями є важливою для забезпечення інклюзивного розвитку. Формування партнерств може

сприяти ефективному розподілу ресурсів, реалізації спільних проектів і досягненню спільних цілей.

10. Промоція політичної волі та доброчесності. Наявність політичної волі і доброчесність в управлінні є критичними для реалізації стратегій інклюзивного розвитку. Чітка політика і правова база, яка підтримує інклюзивність, може забезпечити справедливе розподіл ресурсів і можливостей, а також ефективне впровадження програм і проектів [3].

Інклюзивний розвиток аграрного сектора і сільських територій має ґрунтуватись на виваженій соціально-економічній політиці держави, спрямованої на підтримку динамічності та життєздатності сільських регіонів та фінансування дій, орієнтованих на підтримку розвитку села. Сталий інклюзивний розвиток сільських територій має враховувати три базових стовпа: 1) підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства; 2) забезпечення сталого управління природними ресурсами та створення умов рівного доступу до активів і результатів для всіх мешканців села; 3) забезпечення збалансованого територіального розвитку аграрних формувань, включаючи створення і збереження робочих місць [4].

Досягнення цілей і завдань інклюзивного розвитку аграрного сектору неможливо без побудови ефективного механізму інвестування і фінансового забезпечення соціально-орієнтованих програм і проектів. Перспективами подальших наукових досліджень у даному напрямі постає розробка інклюзивних економіко-математичних моделей аграрного бізнесу та їх апробація у практичних умовах розвитку вітчизняного сільського господарства.

Список використаних джерел:

1. Степаненко С.В. Інклюзивність розвитку аграрного сектору і сільських територій: сучасний стан та інструменти забезпечення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (13), 135-142. https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.16 (дата звернення: 28.02.2025).

2. Інклюзивний розвиток агропродовольчих вертикально-інтегрованих компаній України: монографія / С. М. Дідух. Одеса: Астропринт, 2020. 332 с. http://kaf.ep.ontu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/monogaphy-diduh-2020.pdf (дата звернення: 28.02.2025).

3. Стратегічні аспекти сталого та інклюзивного розвитку Економіки України: від теорії до практики. Матеріали наукового колоквіуму 19 вересня 2024 року / кафедра економіки промисловості. Одеса: Одеський національний технологічний університет, 2024. 239 с. http://kaf.ep.ontu.edu.ua/wp-content/uploads/materials/conferences/collokvium-19-09-2024-002.pdf(дата звернення: 28.02.2025).

4. Степаненко С. В. Соціальна інклюзія як пріоритет подальшого розвитку аграрного сектору і сільських територій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Випуск 46, 2023.* http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/46_2023ua/16.pdf (дата звернення: 28.02.2025).

УДК 331.101.3:658.3:338.43

Волошенюк І.І. *здобувач першого (бакалаврського)рівня вищої освіти 4-го курсу спеціальності «Менеджмент»,*
Науковий керівник: Дєліні М.М.
д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Аграрний сектор є однією з ключових галузей економіки України, яка характеризується специфічними умовами праці, сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних факторів і високим рівнем фізичного навантаження. Формування ефективної мотиваційної політики в аграрному секторі вимагає врахування цих особливостей, а також адаптації до сучасних викликів, таких як глобалізація, цифровізація та воєнні ризики. Мотиваційна політика в аграрних підприємствах спрямована на підвищення продуктивності праці, зниження плинності кадрів, залучення кваліфікованих фахівців і забезпечення сталого розвитку.

Важливим в цьому аспекті стає економічна мотивація, яка обумовлюється й факторами сьогодення: повномасштабною війною на території нашої держави, відтоком робочої сили, міграцією населення за кордон та іншим чинниками. В таких умовах плинність кадрів можна зупинити та покращити підбір шляхом застосування різних механізмів, одним з яких є мотивація економічними засобами.

Зрозумілим є той факт, що для кожного працівника може бути визначальним різні форми мотивації, а саме для когось більше стимулюючим є економічна мотивація (отримання заробітної плати певного рівня, бонусів, премій, тобто всього, що несе грошову винагороду), а для іншого працівника основним є нематеріальна форма мотивації (соціальна підтримка та гарантії, психологічна підтримка та ін).

В умовах війни аграрний сектор вимагає дуже сильної підтримки через те, що сильно постраждав через важкість евакуації та релокації саме виробничих потужностей та неможливості релокації основи виробництва – землі, ділянок, садів тощо. За таких обставин можливим вирішенням проблеми стає мотивація персоналу для стимулювання повернення або незалишення території. Якщо бізнес починає розвиватись на новому місті важливим є наймання кваліфікованого персоналу.

Грідін,О., Заїка С., Заїка О. Зазначають, що важливим є вивчення світового досвіду при формуванні політики мотивації персоналу, серед напрямів яких вони зазначають: створення прозорої та зрозумілої системи оплати праці з урахуванням індивідуального внеску працівника, рівня його кваліфікації, досвіду, якості виконуваної роботи; встановлення надбавок,

премій за сумлінну працю, а також поєднання матеріальної допомоги з іншими видами праці тощо [1].

Методи економічної мотивації можемо представити на рис. 1.

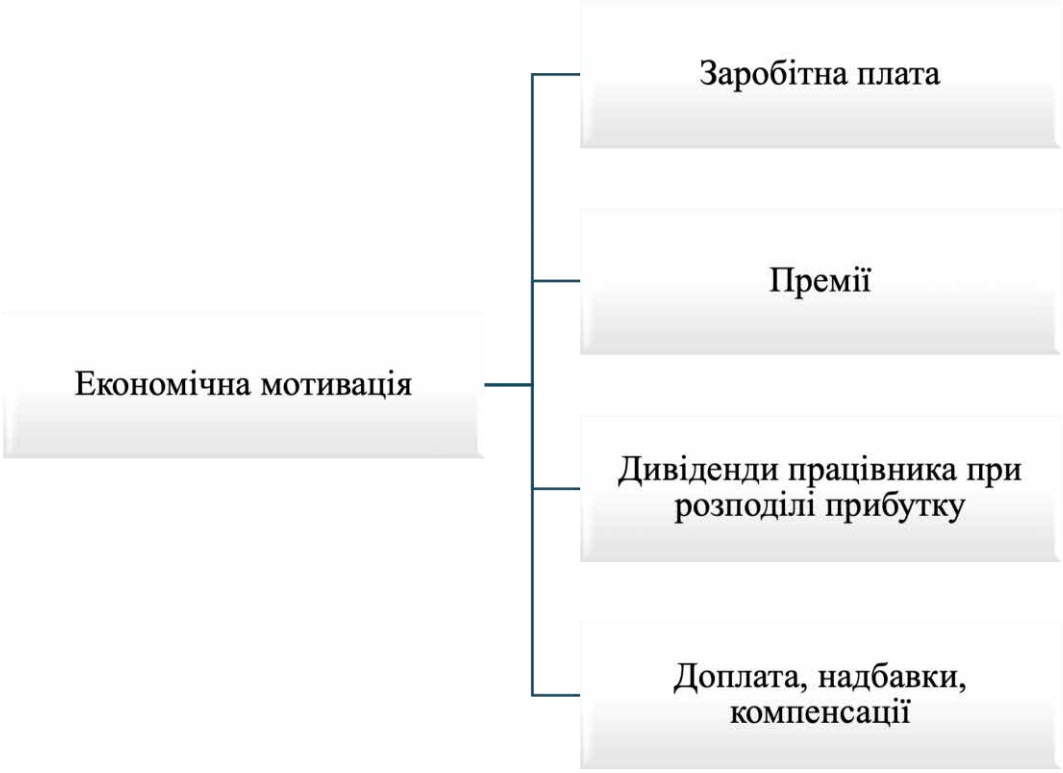

Рисунок 1. Методи економічної мотивації працівників

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Для реалізації індивідуально-орієнтованого підходу аграрні підприємства можуть використовувати інструменти оцінки мотиваційних профілів працівників, такі як анкетування, співбесіди та психологічні тести. На основі цих даних варто формувати мотиваційну політику компанії. Але зрозумілим є те, що важко створити повністю індивідуальний підхід в будь-якій компанії. Чим більше розмір компанії, тим важче зберегти індивідуалізацію мотиваційної політики підприємства. Але одним з основних елементів ефективної мотивації персоналу є саме економічні методи.

Формування ефективної мотиваційної політики в аграрному секторі вимагає використання різноманітних підходів, які враховують специфіку галузі та сучасні виклики. Системний підхід забезпечує комплексне управління мотиваційними процесами, індивідуально-орієнтований підхід дозволяє адаптувати стимули до потреб працівників, інноваційно-технологічний підхід сприяє розвитку компетенцій і впровадженню нових технологій, соціально-орієнтований підхід зміцнює соціальне середовище, а комплексний підхід враховує воєнні ризики та зовнішню підтримку. Комбінація цих підходів дозволяє аграрним підприємствам підвищувати продуктивність праці, знижувати плинність кадрів і забезпечувати сталий розвиток навіть у складних економічних і соціальних умовах. Важливу роль в формуванні ефективної такої

системи відіграють саме економічні методи, так як вони створюють фінансове підґрунтя для забезпечення людиною власних потреб та захисту.

Список використаних джерел:

1. Грідін, О., Заїка, С., Заїка, О. Актуальні аспекти та перспективні напрями удосконалення системи мотивації персоналу. *Економіка та суспільство*, (42). 2022. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-37
2. Лесенко В.С. Формування системи мотивації праці в аграрних підприємствах: магістерська кваліфікаційна робота, 2024. НУБіП України. 101 с.
3.

УДК: 338.4

Горєлков В.Р. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Науковий керівник: Лобунець Т.В. *к.е.н., доцент Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДАЖУ ЗАПЧАСТИН ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ

Сучасний ринок продажу запчастин для аграрної техніки – це динамічне середовище, що зазнає постійних трансформацій під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, таких як військові дії, зміни логістичних маршрутів, зростання попиту на якісні комплектуючі та цифровізація процесів закупівлі. В умовах зростаючої конкуренції ключову роль відіграє наявність дилерських центрів, які здатні забезпечити аграріїв необхідними деталями в найкоротші терміни та з відповідним сервісом.

Розглянемо основні тенденції розвитку ринку продажу запчастин для сільскогосподарської техніки:

1. Зростання попиту на запасні частини як наслідок економічної нестабільності.

Після початку повномасштабної війни в Україні значно зменшилися обсяги закупівлі нової сільськогосподарської техніки. Через економічні труднощі аграрії змушені раціональніше використовувати наявну техніку, що призводить до зростання попиту на запасні частини, ремонтні роботи та технічне обслуговування. Саме ринок запчастин стає критично важливим для підтримки працездатності аграрного сектору [1].

2. Переорієнтація ринку з імпортної на вживану техніку.

Україна значно скоротила імпорт більшості видів агротехніки у 2023-2024 році, і ця тенденція зберігатиметься у 2025 році [2].

Через високу вартість нової імпортної техніки все більше фермерів обирають вживану сільськогосподарську техніку з Європи. Це, у свою чергу, створює потребу в специфічних запчастинах, часто оригінального виробництва або сумісних аналогів.

3. Трансформація каналів збуту та діджиталізація.

Спостерігається стрімкий розвиток онлайн-торгівлі запчастинами через спеціалізовані інтернет-магазини, маркетплейси (Prom, Rozetka) та власні сайти дилерів, які становлять понад 30% ринку. Онлайн-каталоги з можливістю знаходження потрібних запчастин за фото або ідентифікаційним кодом для швидкого замовлення стають стандартом в час активного розвитку штучного інтелекту [3].

Компанії впроваджують CRM-системи для управління відносинами з клієнтами та інструменти цифрового маркетингу (SMM, контекстна реклама) для просування.

4. Розвиток логістики та управління ланцюгами постачання.

Важливим стає ефективне управління запасами для забезпечення наявності ходових позицій та мінімізації витрат на зберігання, особливо в умовах нестабільного попиту. Впроваджуються системи управління складом (WMS) для оптимізації логістики.

Зростає значення компаній, які можуть забезпечити швидку доставку потрібних компонентів до техніки різних брендів. Фермери віддають перевагу постачальникам із власними складами в регіонах – це скорочує час доставки до 1–3 днів. Крім того, спостерігається тренд на «гарячі» поставки для найпопулярніших позицій (ремні, фільтри, гальмівні колодки).

5. Розвиток локального виробництва запчастин.

У відповідь на нестабільність імпорту, українські компанії почали активніше розвивати виробництво аналогів запчастин. Це не лише знижує залежність від іноземних постачальників, але й створює нові робочі місця та сприяє розвитку внутрішнього ринку.

Наприклад, компанія "Агро-Центр" розширює власне виробництво під брендом Heavy Parts Original, виготовляючи понад 640 найменувань запчастин для техніки іноземних брендів, з планами досягти понад 1000 найменувань до кінця року [4].

6. Тенденція до уніфікації та стандартизації.

Більшість виробників техніки переходять на більш уніфіковані рішення, що дозволяє використовувати стандартні запчастини для різних моделей. Це спрощує обслуговування техніки та зменшує витрати фермерів, а також сприяє розвитку ринку універсальних комплектуючих.

Сьогоднішній ринок – це поєднання цифрових інновацій, гнучкої логістики та орієнтації на клієнта. Ті, хто інвестує в онлайн-продажі, локальні склади та якісну комунікацію з фермерами, отримують конкурентну перевагу.

Список використаних джерел:

1. Дергалюк Іван. Головним трендом на ринку с/г техніки в 2024 році буде постачання запчастин на сервісне обслуговування. URL:

https://www.ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/ivan_dergalyuk_golovnim_trendom_na_rinku_sg_tekhniki_v_2024_roku_bude_postachannya_zapasnikh_chastin_ta_servisne_obslugovuvannya (дата звернення: 28.03.2025)

2. Торік в Україні знизився імпорт сільгосптехніки: у 2024 році тренд збережеться. *Економічна правда*. URL:https://epravda.com.ua/news/2024/03/28/711745 (дата звернення: 28.03.2025)

3. Онлайн-Каталоги для пошуку автозапчастин за VIN-кодом. URL:https://vinspectr.com/onlinecat/ua (дата звернення: 28.03.2025)

4. Стійкість у деталях. Як війна вплинула на компанію, що постачає запчастини для агротехніки. URL:https://chasdiy.org/society/stiikist-u-detaliakh-iak-viina-vplynula-na-kompaniiu-shcho-postachaie-zapchastyny-dlia-ahrotekhniky.html (дата звернення: 28.03.2025)

УДК 330.338.2

Дергач А.В. *к. держ. пр.,доцент*
Альошин С. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНВЕСТИЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ КОМПАНІЙ З ОРЕНДИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Оренда транспортних засобів сьогодні – це не просто зручна послуга, а частина глобальної трансформації мобільності. Вона відповідає потребам сучасного суспільства в гнучкості, економічності та екологічності, що робить цей сектор дуже перспективним для розвитку і інвестицій.

Актуальність оренди транспортних засобів сьогодні обумовлюється, перш за все, зміною підходу до володіння транспортом та зростанням мобільності та гнучкості. Нині все більше людей і компаній відмовляються від купівлі авто на користь оренди або підписки. Тренд на раціональне використання ресурсів і зменшення витрат робить оренду вигідною альтернативою. Також все частіше бізнесу потрібні рішення для тимчасового використання транспорту, наприклад, для доставки, відряджень. Тому туристи, фрілансери та компанії зараз часто обирають короткострокову або довгострокову оренду замість купівлі авто.

Щодо економічної доцільності оренди транспортних засобів, частіше витрати на оренду менші, ніж сукупні витрати на придбання, обслуговування, страхування і податки на власний автомобіль. І це особливо актуально у періоди економічної нестабільності.

Варто зауважити, що зараз в світі набирають обертів такі напрями як екологічний тренд та розвиток каршерінгу. Оренда електромобілів та гібридів активно розвивається у містах для зниження рівня викидів CO_2. А каршерінг і прокат транспорту підтримують ідею «розумної мобільності» без перевантаження міст автомобілями.

Всі ці процеси супроводжуються розвитком сучасних технологій. Мова йде про онлайн-платформи і мобільні додаткипри оренді транспортних засобів, що значно спрощує процес бронювання, оплати та отримання авто. Цифровізація робить оренду швидкою, прозорою і зручною для користувачів.

Розглянемо основні напрями для інвестування:

– купівля і оновлення автопарку: інвестування у сучасні економічні, екологічні або електричні транспортні засоби для підвищення конкурентоспроможності;

– розвиток сервісних послуг: створення мобільних додатків для бронювання, систем моніторингу та обслуговування клієнтів;

– франчайзинг: відкриття філій під відомими брендами або створення власної мережі орендних компаній;

– інвестиції у нішеві ринки: прокат електроскутерів, велосипедів, вантажних автомобілів, преміальних авто.

Інвестування у сферу оренди транспортних засобів звісно має не тільки свої переваги, а й ризики. До переваг можна віднести стабільний попит – постійна потреба в тимчасовому користуванні транспортом як серед туристів, так і серед бізнесу; швидка окупність – за правильного підходу витрати на купівлю автомобілів можуть окупитися за 2-4 роки; гнучкість бізнес-моделі, а саме можливість масштабування або переорієнтації на нові ринкові сегменти, наприклад, корпоративна оренда або підписка на авто; розвиток трендів сталого транспорту – перехід на електромобілі відкриває нові ніші для екологічного бізнесу тощо.

Щодо ризиків, то тут потрібно врахувати:

– амортизацію транспорту: зношування автомобілів вимагає регулярних витрат на ремонт і заміну;

– регуляторні вимоги: ліцензування, страхування, податки на транспорт;

– коливання попиту: сезонність, зміни у споживчих уподобаннях та економічні кризи можуть впливати на дохідність;

– конкуренцію: висока конкуренція з боку великих міжнародних брендів і каршеринг-сервісів.

Отже, у сучасних умовах (війна, глобальні кризи, цифровізація) бізнес-інвестиції мають бути добре продуманими, гнучкими і технологічно орієнтованими. Найбільші шанси на успіх мають ті напрямки, що поєднують інновації, адаптивність і реальний запит суспільства.

Ринок оренди транспортних засобів динамічно зростає завдяки зростанню попиту на мобільність без необхідності володіння автомобілем. Підвищення інтересу до короткострокової та довгострокової оренди серед фізичних осіб і бізнесу створює сприятливі умови для інвестування в цей сектор.

Список використаних джерел

1. Інвестиції в автобізнес, а саме – в оренду авто з правом викупу. Real Partner: веб-сайт. URL: https://www.realcarfinance.com.ua/new/investiciyi-v-avtobiznes-a-same---v-orendu-avto-z-pravom-vikupu (дата звернення: 18.03.2025).
2. Шинкарук Л.В., Дєліні М.М., Суханова А.В., Алексеєва К.А. Управління бізнес-проєктами: навчальний посібник для студентів зі спеціальності 073 «Менеджмент. Київ : НУБіП, 2021. 325 с.
3. Shynkaruk L.V., Dielini M.M., Vlasenko T.O., Dergach A.V. Investment management: study guide for students of the specialty 073 "Management". Kyiv: NULES, 2023. 336 p.

УДК 330.338.2

Дергач А.В. *к. держ упр.,доцент*
Ванджура В. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПОСЛУГ

Ринок послуг в Україні є одним із найдинамічніших сегментів економіки, що постійно адаптується до змін як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Послуги стали важливим чинником економічного зростання, створення робочих місць і забезпечення добробуту населення. Розвиток сфери послуг визначається численними чинниками, серед яких особливу роль відіграють глобалізація, технологічні інновації, інтеграція до європейського економічного простору та зміни у споживчій поведінці.

Сфера послуг в Україні охоплює широкий спектр напрямків, серед яких найбільшу вагу мають оптова та роздрібна торгівля, транспорт і логістика**,** інформаційні технології**,** освіта та охорона здоров’я, фінансові, банківські та страхові послуги**,** туризм та готельний бізнес та особисті послуги (краса, спорт, догляд за дітьми тощо.

Протягом останніх років спостерігається поступовий перехід від традиційних послуг до інноваційних та високотехнологічних напрямків. Зокрема, ІТ-послуги стали важливим експортним продуктом України.

Вплив глобалізаційних процесів, а саме відкриття ринків, цифровізація економіки і активна участь України у міжнародній торгівлі послугами позитивно впливають на розвиток сектора. Зокрема, українські компанії все частіше виходять на зарубіжні ринки, пропонуючи ІТ-послуги, освіту, медичний туризм, консалтинг, а розвиток фрілансу та віддаленої роботи відкрив нові можливості для надання послуг міжнародним клієнтам. Водночас, глобалізація ставить нові виклики перед українськими компаніями: необхідність підвищення конкурентоспроможності, впровадження інновацій та дотримання міжнародних стандартів.

Сфера послуг активно реагує на розвиток новітніх технологій. Серед ключових інноваційних трендів: є автоматизація і цифровізація процесів у сфері фінансів, медицини, логістики; Big Data та аналітика для поліпшення якості обслуговування клієнтів; онлайн-платформи для замовлення послуг: маркетплейси, мобільні додатки для доставки, консультацій; штучний інтелект та чат-боти для підтримки клієнтів; перехід до екологічних та сталих практик у сфері туризму, освіти, охорони здоров'я. Впровадження інноваційних рішень є важливою умовою для виживання та успіху українських компаній у конкурентному середовищі.

Попри динамічний розвиток, український ринок послуг стикається з низкою проблем:

– нерівномірний розвиток регіонів: великі міста мають набагато вищий рівень якості послуг, ніж сільські райони;

– кадровий дефіцит: відтік кваліфікованих працівників за кордон зменшує доступність якісних послуг в україні;

– регуляторні бар'єри: складні процедури отримання ліцензій, недосконаліть законодавчої бази;

– едостатній рівень цифрової грамотності серед частини населення;

– інфраструктурні проблеми у деяких секторах, зокрема в транспорті та охороні здоров'я.

Для подолання цих бар'єрів потрібна комплексна державна політика підтримки малого і середнього бізнесу у сфері послуг.

Маючи наявну низку проблем в даній сфері, слід звернути увагу і на перспективи розвитку українського ринку послуг. Український ринок послуг має значний потенціал для зростання через розширення експорту послуг, особливо ІТ, освітніх, медичних, розвиток креативних індустрій, таких як дизайн, медіа, реклама, культурні послуги), залучення інвестицій у сфери освіти, охорони здоров'я, туризму, підвищення рівня цифровізації та інтеграція

до глобальних платформ обслуговування та створення нових форматів бізнесу на основі економіки спільного користування (shared economy) – оренда, прокат, фріланс-платформи.

Отже, ринок послуг в Україні є важливим драйвером економічного розвитку і має потужний потенціал для подальшого зростання. Підвищення конкурентоспроможності, впровадження цифрових технологій, активна інтеграція в європейський простір і подолання внутрішніх бар'єрів є основними напрямами, що визначатимуть його успішне майбутнє. Підвищення стандартів якості, інвестиції в інновації та людський капітал дадуть змогу Україні зайняти гідне місце на глобальному ринку послуг.

Список використаних джерел:

1. Безугла Л.С., Шинкаренко Н.В., Куваєва Т.В. Дослідження тенденцій розвитку ринку послуг в Україні. *Економічний вісник, 2022, №3.* С. 69-78. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2022/3/EV20223_069-078.pdf (дата звернення: 16.03. 2025).
2. Шинкарук Л.В., Дєліні М.М., Суханова А.В., Алексеєва К.А. Управління бізнес-проєктами: навчальний посібник для студентів зі спеціальності 073 «Менеджмент. Київ : НУБіП, 2021. 325 с.
3. Shynkaruk L.V., Dielini M.M., Vlasenko T.O., Dergach A.V. Investment management: study guide for students of the specialty 073 "Management". Kyiv: NULES, 2023. 336 p.

УДК 330.338.2

Дергач А.В. *к. держ. упр.,доцент*
Полєжаєв О. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ПРИ РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ

Бізнес-план – це дорожня карта для підприємця, яка допомагає визначити цілі, ресурси, ринки та стратегії розвитку. У сфері роздрібної торгівлі бізнес-планування має свою специфіку через високу конкуренцію, залежність від споживчого попиту та необхідність гнучкого управління. Тому при розробці бізнес-плану необхідно зосередити увагу на деяких основних аспектах.

Так, при аналізі ринку і цільової аудиторії, першим кроком необхідно зробити дослідження ринку, а саме, якими є обсяг, тенденції, попит,

конкуренція. Також, важливо чітко окреслити цільову аудиторію: вік, стать, стиль життя, платоспроможність, потреби. Наприклад, магазин молодіжного одягу матиме іншу маркетингову стратегію, ніж продуктовий магазин біля дому.

Вибір місця розташування є критичним фактором успіху. У роздрібній торгівлі локація є однією з ключових складових прибутку. Тому, бізнес-план має враховувати: прохідність місця, наявність конкурентів поруч та стан розвиненості інфраструктури поуч (парковка, громадський транспорт). Також, не можна не дооцінювати сучасні тенденції діджиталізації та оцінити не тільки потенціал фізичного магазину, а й можливість інтеграції онлайн-торгівлі.

Наступним кроком необхідно ретельно попрацювати над асортиментом і ціноутворенням майбутнього бізнесу. Так, планування асортименту має бути гнучким і відповідати попиту клієнтів, тому необхідно враховувати сезонність, тренди та маржинальність товарів.

Що стосується ціноутворення, то воно повинно бути конкурентним, але з урахуванням прибутковості. Поширені стратегії: «ціна як у конкурента», «ціна нижча», «преміум-сегмент».

В бізнес-плані обов'язково мають бути передбачені маркетингові заходи, такі як онлайн-просування, – це соцмережі, реклама в Google або Facebook, програми лояльності та розпродажі, бонуси і акції. Важливо закласти бюджет на маркетинг, який зазвичай складає 5-10% від обігу.

Одним з ключових розділів бізнес-плану також є розділ «Фінансове планування». Він має містити прогноз доходів і витрат, розрахунок точки беззбитковості, потребу у фінансуванні та термін окупності проєкту. Важливо враховувати і операційні витрати, такі як оренда, зарплата, податки, логістика та закупка товару.

У сфері роздрібної торгівлі персонал – це «обличчя» бізнесу, тому розділ «Управління персоналом» повинен враховувати кількість працівників, обсяг заробітної плати, систему мотивації (бонуси, премії) та навчання та адаптацію нових працівників.

Важливо звернути увагу при плануванні на юридичні та дозвільні аспекти. Необхідно серйозно підійти до вибору організаційно-правової форми бізнесу, при необхідності вчасно оформити дозвільну документацію (ліцензії, сертифікати тощо), договори оренди.

Отже, бізнес-планування у роздрібній торгівлі є надзвичайно важливим, оскільки допомагає правильно оцінити попит, вибрати оптимальне місце розташування магазину та сформувати ефективний асортимент товарів. Завдяки плануванню підприємці можуть заздалегідь передбачити витрати, встановити конкурентні ціни та розробити стратегії залучення покупців. Грамотно складений бізнес-план мінімізує ризики та підвищує шанси на успіх у динамічному і конкурентному середовищі роздрібної торгівлі. Саме тому,

бізнес-план у роздрібній торгівлі має бути чітким, реалістичним і орієнтованим на клієнта. Він дозволяє не лише почати бізнес, а й адаптувати його до змін на ринку. Необхідно усвідомити, що успіх залежить від поєднання якісного аналізу, гнучкого управління, ефективної комунікації з клієнтами та стратегічного планування.

Список використаних джерел:

1. Крук О. Як відкрити роздрібний магазин. *Бізнес. Район:* веб-сторінка. URL: https://business.rayon.in.ua/blogs/586301-yak-vidkriti-rozdribniy-magazin (дата звернення; 22.03.2025).
2. Лошакова Н. Як створити бізнес-план для магазину. Платформа Poster: веб-сайт. URL: https://joinposter.com/ua/blog/opening/biznes-plan-dlia-mahazynu (дата звернення; 22.03.2025).
3. Масштабування бізнесу в роздрібній торгівлі: від торгової точки до магазину, від магазину до торговельної мережі. Національна платформа МСБ: веб-сайт. URL: https://www.project.platforma-msb.org/2023/04/25/masshtabuvannya-biznesu-v-rozdribnij-torgivli-vid-torgovoyi-tochky-do-magazynu-vid-magazynu-do-torgovelnoyi-merezhi/ (дата звернення; 22.03.2025).
4. Покроковий гайд для відкриття роздрібного магазину. Платформа Skynum: веб-сайт. URL: https://skynum.ua/blog/poshagovyi-gaid-dlya-otkrytiya-roznichnogo-magazina (дата звернення; 22.03.2025).
5. Shynkaruk L.V., Dielini M.M., Vlasenko T.O., Dergach A.V. Investment management: study guide for students of the specialty 073 "Management". Kyiv: NULES, 2023. 336 p.

УДК 330.338.2

Дергач А.В *к. держ. упр.,доцент*
Цурпаленко В. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ПРИ ВІДКРИТТІ ЦЕНТРУ ПРОДАЖУ ТЕХНІКИ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій і постійного оновлення мобільних пристроїв відкриття центру продажу техніки мобільного зв'язку є перспективною бізнес-ідеєю. Однак для досягнення успіху необхідно грамотно спроєктувати магазин: врахувати технічні, організаційні, маркетингові та

функціональні аспекти. Проєктування такого центру вимагає системного підходу, детального аналізу ринку і розуміння особливостей поведінки споживачів.

Розглянемо основні складові на які варто звернути увагу при проєктуванні відкриття центру продажу техніки мобільного зв'язку.

Перш за все – це аналіз ринку та вибір концепції. На початковому етапі важливо провести глибокий аналіз попиту на продукцію, які товари обрати краще: смартфони, планшети чи аксесуари. Далі необхідно проаналізувати конкурентне середовище, до якого відносяться інші магазини техніки, операторські салони або інтернет-магазини. Необхідно також дослідити цільову аудиторію: молодь, корпоративні клієнти, старше покоління тощо.

Проведений аналіз дозволяє визначитися з концепцією майбутнього центру – це буде тільки продаж техніки, або продаж плюс сервісні послуги , або продаж разом з консультаційними послугами та підключенням до мобільних операторів. Концепція повинна враховувати інноваційний характер продукції, можливість розширення асортименту та зручність для клієнтів.

Після того, як концепція обрана, час для вибіру місця розташування центру, яке є критично важливим фактором успіху. Необхідно врахувати високу прохідність (торгові центри, центральні вулиці, житлові райони), близькість до офісних будівель або навчальних закладів, зручний доступ громадським транспортом та наявність парковки. При проєктуванні простору також важливо забезпечити легкий доступ до входу, достатню видимість вітрин і зручність для всіх категорій споживачів.

Що стосується планування внутрішнього простору, варто звернути увагу на функціональне зонування простору, яке має велике значення. Обов'язково треба виділити окремо торгову зону, в якій буде зручна викладка смартфонів, планшетів, аксесуарів, демонстраційну зону, де можна протестувати пристрої (smart experience), зону консультацій зі столами або стойками для персональних консультацій і оформлення послуг та сервісну зону з місцем для видачі відремонтованих пристроїв або технічної допомоги. Також необхідно подбати про належне складське приміщення для зберігання товарів і аксесуарів. Дизайн має бути сучасним, технологічним і водночас дружнім для відвідувачів. Важливо створити відчуття довіри та високої якості.

Для ефективної роботи центру потрібно визначити вимоги до обладнання і технічної інфраструктури: а саме: системи охорони та відеоспостереження, захищені демонстраційні стенди для техніки, якісну систему освітлення, особливо для підсвічування вітрин), інтернет-з'єднання високої швидкості для тестування смартфонів та демонстрації послуг, касові апарати, POS-термінали, CRM-систему для обліку продажів і клієнтів. Також потрібно подбати про відповідність об'єкта всім нормам пожежної безпеки і санітарним вимогам.

Персонал – це обличчя центру. Тому важливо інвестувати у персонал та стандарти обслуговування. Необхідно не тільки провести відбір кваліфікованих

продавців-консультантів зі знанням техніки, а й проводити регулярне навчання персоналу та розробити для центру стандарти обслуговування, що забезпечать високу якість сервісу від першого вітання до супроводу після покупки.

Особлива увага приділяється і розробці маркетингової стратегії. Необхідно передбачити комплекс заходів для залучення та утримання клієнтів. Стартова рекламна кампанія із залуженням соцмереж, банери, реклама на транспорті, бонусні програми та системи лояльності, організація акцій, розіграшів, презентацій нових моделей техніки, підключення до програм мобільних операторів та пакетні пропозиції смартфон плюс тариф – допоможуть центру стати впізнаваним і довготривало утримувати інтерес споживачів

Проєктування центру продажу техніки мобільного зв'язку – це комплексний процес, який потребує стратегічного мислення, розуміння ринку, технологій і очікувань споживачів. Успіх залежить від грамотного вибору місця, продуманого зонування, високої якості обслуговування та активного маркетингу. Тільки всебічно підготовлений проєкт зможе забезпечити стійкий розвиток і конкурентні переваги на динамічному ринку мобільної техніки.

Список використаних джерел

1. Проектування мобільних застосунків: ключові етапи та підводні камені. Wezom: веб-сайт. URL: https://wezom.com.ua/ua/blog/proektirovanie-mobilnogo-prilozheniya (дата звернення: 24.03.2025).
2. Шинкарук Л.В., Дєліні М.М., Суханова А.В., Алексеєва К.А. Управління бізнес-проєктами: навчальний посібник для студентів зі спеціальності 073 «Менеджмент. Київ : НУБіП, 2021. 325 с.
3. Shynkaruk L.V., Dielini M.M., Vlasenko T.O., Dergach A.V. Investment management: study guide for students of the specialty 073 "Management". Kyiv: NULES, 2023. 336 p.

УДК 658.8:005.35:631

Дєліні М.М. *д.е.н., професор*
Браславська І.А. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Маркетинг», Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

В сучасному бізнесу важливе місце займає соціальна відповідальність бізнесу, яку можна охарактеризувати як відповідальність підприємства перед своїми стейкхолдерами за здійснену діяльність. Формами прояву соціальної

відповідальності бізнесу є як благодійність, екологічні програми, матеріальна підтримка персоналу, так й соціально-відповідальний маркетинг, соціальне підприємництво та ін. В умовах війни в Україні соціально-відповідальний маркетинг (СВМ) набуває гострої актуальності. Є декілька визначень цього поняття, які наведемо на рис. 1

Рисунок 1. Трактування поняття «соціально-відповідальний маркетинг»
Джерело: сформовано авторами на основі [1-3].

Виходячи з вищенаведених трактувань, можна охарактеризувати СВМ як діяльність з вивчення потреб споживачів та їхнього забезпечення, а також впровадження маркетингових стратегій, які включають в себе також й соціальні цілі та результати.

Це набуває особливої актуальності в умовах війни в Україні, так як люди є надто вразливі через різні фактори. Однією з загроз є продовольча безпека, що гостро відчувалось на початку повномасштабного вторгнення, коли велика кількість території була окупована чи знаходилась в зоні активних бойових дій, були проблеми в ланцюгах постачань та ін. Саме в таких умовах важлива роль відводиться аграрним підприємствам, які безпосередньо пов’язані із забезпеченням продовольчої безпеки, покращення навколишнього середовища та просто виступають важливим сектором в забезпеченні надходжень в ВВП країни.

Кубрак Н.Р., Саган В.Р., Солодуха З.І. наводять такі приклади соціально-відповідальних практик аграрних підприємств, які є прикладом й СВМ. Так, МХП реалізували програму «Зелена планета», завдяки якій було висаджено

понад 10000 дерев; програму «Посій насіння з МХП», в якій 145 тис орендодавців отримали безкоштовні набори якісного насіння овочевих культур. AgroGeneration є активними благодійниками, а також проводять безкоштовні медичні огляди в селах, де функціонує компанія. Agroprosperis Group здійснює благодійну допомогу в різних формах на безповоротній основі (продукти харчування, одяг, ліки, медичне обладнання та ін) [3]. Таким чином, ми бачимо достатньо різноманітні соціально-відповідальні практики з боку аграрних підприємств України, які є важливим для покращення добробуту населення. Прояв СВМ відбувається в тому, що дані програми спрямовані на вивчення потреб різних груп стейкхолдерів та забезпечення цих потреб в тих формах, в яких є потреба. Реалізація СВМ дозволить досягти підприємствам не тільки власних економічних цілей, але й значних позитивних соціальних змін, що є важлвиим в сучасних умовах війни в Україні.

Список використаних джерел:

1. Горохова Т. Розвиток соціально відповідального маркетингу. Чому компаніям слід просувати себе «відповідально». 2021. IQ холдинг. URL : https://iqholding.com.ua/articles/rozvitok-sotsialno-vidpovidalnogo-marketingu-chomu-kompaniyam-slid-prosuvati-sebe-«vidpov-0 (дата звернення: 01.04.2025)
2. Манаєнко І.М., Шевченко Д.С. Концептуальні засади соціально відповідального маркетингу на підприємствах з імпортною діяльністю. *Ефективна економіка.* 2020. №11. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.63
3. Кубрак Н.Р., Саган В.Р., Солодуха З.І. Соціально відповідальний маркетинг в аграрній сфері: практичні аспекти. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону.* 2024. Т.1. №20. С. 173-180. DOI: 10.15330/apred.1.20.173-180

УДК УДК 330.338.2

Євтушенко К.О. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Науковий керівник: Шинкарук Л. В. *д.е.н.,професор, член-кореспондент НАН України Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПРОЕКТУ ВІДКРИТТЯ КАВ'ЯРНІ "TO GO"

У сучасних умовах високої конкуренції, динамічного розвитку малого підприємництва та зростання попиту на якісний сервіс бізнес-планування набуває особливої актуальності. Бізнес-план виступає не лише як стратегічний документ, що описує основні етапи створення та розвитку підприємства, але й

як інструмент мінімізації ризиків і підвищення ефективності управлінських рішень. Особливої уваги заслуговує сфера громадського харчування, зокрема формати, орієнтовані на мобільного споживача – як-от кав'ярні типу «to go». Цей сегмент демонструє стабільне зростання через зміну ритму життя, споживчих звичок та культурної моделі «кави на ходу».

Запровадження такого бізнесу потребує ретельного аналізу ринку, розуміння цільової аудиторії, продуманої концепції закладу, ефективної маркетингової стратегії, чіткого фінансового прогнозування та дотримання законодавчих вимог. Системний підхід до планування діяльності кав'ярні дозволяє сформувати конкурентоспроможний заклад, орієнтований на потреби сучасного споживача, і забезпечити сталість його функціонування в умовах ринкової нестабільності.

Щоб забезпечити успішність підприємницької діяльності, надзвичайно важливо не лише сформувати ідею, а й розробити цілісну стратегію її впровадження, що охоплює як концептуальну, так і організаційно-фінансову складову. Бізнес-планування у сфері послуг, зокрема відкриття кав'ярні формату «to go», вимагає ґрунтовного підходу, який передбачає поетапну реалізацію, аналітичне обґрунтування управлінських рішень та адаптацію до сучасних ринкових умов.

Щоб забезпечити успішність підприємницької діяльності, надзвичайно важливо не лише сформувати ідею, а й розробити цілісну стратегію її впровадження, що охоплює як концептуальну, так і організаційно-фінансову складову. Бізнес-планування у сфері послуг, зокрема відкриття кав'ярні формату «to go», вимагає ґрунтовного підходу, який передбачає поетапну реалізацію, аналітичне обґрунтування управлінських рішень та адаптацію до сучасних ринкових умов.

Початковим кроком у цьому процесі є аналіз ринку, який включає вивчення споживчого попиту через опитування, дослідження трендів у культурі споживання кави, визначення сезонних коливань та моніторинг конкурентного середовища. Важливо не лише ідентифікувати ключових гравців у регіоні, а й здійснити комплексний аналіз їхніх конкурентних переваг, таких як ціноутворення, якість обслуговування, асортиментна політика й клієнтська активність. Ці фактори визначають загальну комерційну ситуацію та допомагають виявити ніші для входження на ринок.

Дослідження цільової аудиторії є не менш важливим аспектом. Сегментація потенційних клієнтів дозволяє ідентифікувати основні групи споживачів – студентів, офісних працівників, мандрівників – та дослідити їх поведінкові характеристики. Розуміння споживчих уподобань (типи кавових напоїв, попит на здорові альтернативи, час і місце споживання) дає змогу адаптувати майбутній заклад до реальних потреб ринку.

Формування концепції кав'ярні базується на виборі теми, стилю оформлення та унікальної пропозиції. Важливо створити атмосферу, що виділятиме заклад серед конкурентів – чи то через екоформат, мінімалістичний інтер'єр, чи ретро-естетику. Унікальність пропозиції може бути забезпечена фірмовими напоями, креативним меню, сезонними стравами та додатковими сервісами, що формуватимуть емоційну лояльність клієнта.

Одним із ключових чинників комерційного успіху є вибір місця розташування. Вдале місце визначається доступністю для пішоходів, близькістю до зупинок громадського транспорту, бізнес-центрів, навчальних закладів. При цьому необхідно співвідносити рівень орендної плати з потенційною прохідністю та рівнем очікуваних доходів. Такий аналітичний підхід дозволяє уникнути фінансових втрат на старті.

У межах формату обслуговування визначальним є швидкість, зручність та технологічна підтримка. Доцільним є впровадження цифрових сервісів: мобільного додатку для попереднього замовлення, онлайн-оплати, системи управління чергами. Окрім того, стандарти обслуговування клієнтів повинні бути чітко регламентовані та відповідати очікуванням цільової аудиторії.

Маркетингова стратегія повинна поєднувати як онлайн-, так і офлайн-інструменти. Серед основних напрямів – активна присутність у соціальних мережах, таргетована реклама, створення бренду через контент та дизайн. Програми лояльності, бонуси для постійних клієнтів, тематичні акції й безкоштовні дегустації є ефективними засобами утримання споживачів.

Фінансове планування – це ще один фундаментальний компонент бізнес-проєкту. Необхідно чітко розрахувати стартові витрати на обладнання, ремонт, закупівлю продуктів, а також передбачити поточні витрати – оренда, заробітна плата, реклама. Визначення точки беззбитковості дозволяє оцінити, за якого обсягу продажу підприємство стане прибутковим.

Організаційна структура закладу включає визначення ролей і обов'язків працівників. Доцільним є створення системи внутрішнього навчання, яка охоплює не лише технічні навички (робота з кавомашиною), але й комунікаційні аспекти – взаємодія з клієнтами, вирішення конфліктних ситуацій.

Забезпечення безперебійного постачання – ще одна важлива складова ефективної роботи. Партнерство з надійними постачальниками кави, молока, десертів має ґрунтуватися на якісному сервісі, гнучких умовах доставки та конкурентній ціні. Формування меню має враховувати не лише смакові переваги клієнтів, а й спеціальні запити (веганські чи безглютенові опції).

Окремої уваги потребують нормативно-правові питання. Підприємство має дотримуватись чинного законодавства щодо отримання дозвільної документації, виконання санітарно-епідеміологічних вимог, оформлення ліцензій на торгівлю продуктами харчування.

Таким чином, системне та комплексне бізнес-планування з урахуванням ринкових, фінансових, організаційних і юридичних факторів сприяє ефективному запуску кав'ярні. Поетапне впровадження проєкту дозволяє мінімізувати ризики, оптимізувати витрати й досягти стійкого розвитку підприємства навіть у конкурентному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В., Балабанов Є. В. *Основи бізнес-планування*. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 296 с.

2. Blank S., Dorf B. The Startup Owner's Manual: The Step-by-Step Guide for Building a Great Company. K&S Ranch, 2012. 608 p.

УДК 31.101.3:159.9:631.11

Іщук Я.І. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання*
Науковий керівник: Голєва М.С.
PhD, асистент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ: МОТИВАЦІЯ, АДАПТАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ПРАЦІВНИКІВ АГРОПІДПРИЄМТСВ

Агропромисловий комплекс (АПК) є однією з ключових галузей економіки України. Для його ефективного функціонування потрібен не лише якісний технологічний супровід, але й стратегічно грамотне управління людськими ресурсами. У сучасному агробізнесі важливу роль відіграють психологічні аспекти управління персоналом – зокрема, мотивація працівників, їх адаптація до умов праці та можливості професійного зростання.

Психологічна складова набуває особливого значення в аграрному секторі через специфічні умови праці: сезонний характер роботи, фізичні навантаження, залежність від погодних умов, сільська місцевість. Відсутність ефективних підходів до мотивації та адаптації персоналу може призвести до плинності кадрів, професійного вигорання та зниження продуктивності праці [1].

Одним із головних етапів формування кадрового потенціалу є мотивація. Мотивація – це внутрішній або зовнішній стимул, що спонукає людину до дії. Серед основних теорій мотивації, які мають практичне застосування в АПК:

Теорія Маслоу: працівники спершу задовольняють базові потреби (їжа, безпека), а згодом прагнуть до самореалізації.

Двофакторна теорія Герцберга: розрізняє мотиваційні фактори (визнання, зміст роботи) і гігієнічні (зарплата, умови праці).

Теорія очікування Врума: ефективність мотивації залежить від очікувань працівника щодо винагороди.

Умови праці в аграрному секторі накладають відбиток на мотиваційні підходи:

Матеріальні стимули: конкурентна заробітна плата, премії, надбавки за понаднормову працю.

Нематеріальні стимули: соціальне визнання, гнучкий графік, забезпечення харчуванням, проживанням.

Соціальна підтримка: медичне страхування, пільги для родин працівників, транспорт.

Також важливим аспектом є адаптація та розвиток працівників, які тісно взаємопов’язані та взаємозалежні. Якщо адаптація спрямована на включення

працівника в нове виробниче середовище, то розвиток – на розкриття його потенціалу та постійне вдосконалення знань і навичок.

Процес адаптації нових співробітників, особливо в аграрному секторі, де часто переважає сезонна зайнятість, потребує врахування кількох важливих чинників:

1. Психоемоційна підтримка в перші дні роботи допомагає знизити тривожність та уникнути почуття невпевненості.
2. Наставництво (менторство) – ефективний інструмент, який сприяє швидшому освоєнню нових обов'язків, навігації в структурі підприємства та інтеграції в колектив.
3. Створення "дружнього старту" – адаптаційна програма може включати в себе ознайомчі тренінги, міні-квести на знайомство з локаціями, етичним кодексом, технікою безпеки [2].

Після завершення етапу первинної адаптації працівник має чітко бачити перспективу професійного зростання. Це є важливою складовою як внутрішньої мотивації, так і зниження ризиків вигорання. В аграрному середовищі важливо впроваджувати стратегії безперервного навчання та розвитку персоналу.

1. **Регулярне підвищення кваліфікації** – участь у профільних семінарах, тренінгах, обмін досвідом з іншими аграрними регіонами.
2. **Онлайн-навчання** – гнучка форма, яка дозволяє поєднувати професійне навчання з робочим графіком, особливо в сільських регіонах з обмеженим доступом до центрів освіти.
3. **Індивідуальне планування кар'єри** – створення персонального шляху професійного зростання з урахуванням інтересів, схильностей та результатів працівника.

Використання психологічних аспектів управління є по суті інноваційною складовою менеджменту. Інноваційна діяльність, як ніяка інша, ґрунтується на розкритті глибинних властивостей людської особистості, творчих інтелектуальних можливостей кожної людини. Отже, психологічно орієнтоване управління персоналом в агропромислових підприємствах дозволяє не лише підвищити ефективність праці, але й зберегти ключових фахівців [3]. Мотивація, адаптація та розвиток кадрів – це не просто HR-функції, а складові сталого соціального й економічного розвитку підприємства.

Інвестування в людський капітал – стратегічний вибір для аграрного сектору України, особливо в умовах інтеграції у глобальну економіку та викликів світової продовольчої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ізмайлова, К. Обґрунтування економічних рішень щодо підвищення ефективності проектів на передінвестиційній стадії. *Економіка України*, 2011. № 10. С. 79–87

2. Мірошниченко, О.В. Формування системи професійного розвитку персоналу на агропідприємствах. *Наукові записки. Серія: Економіка,* 2022. № 41. С. 89-95.

3. Шулежко, О.І. Розвиток HR-менеджменту в умовах діджиталізації сільськогосподарського виробництва. *Інноваційна економік.* 2021. № 89. С. 56–62.

УДК 631.11:338.24:502.131.1

Кендус Д.І. *асистент*
Національний університет біоресурсів і природокристування України
(м. Київ, Україна)

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасне аграрне виробництво функціонує в умовах високої невизначеності, яка зумовлена глобальними економічними коливаннями, змінами клімату, технологічними трансформаціями та підвищеними суспільними вимогами до екологічної і соціальної відповідальності бізнесу. У таких умовах актуалізується потреба в оновленні систем управління аграрними підприємствами з урахуванням принципів сталого розвитку. Традиційні підходи до менеджменту, зосереджені переважно на виробничо-економічних показниках, дедалі менше відповідають сучасним вимогам ефективності, екологічної збалансованості та соціальної орієнтованості. Метою цього дослідження є розробка й обґрунтування теоретико-методичних підходів до формування ефективної системи менеджменту аграрного підприємства, яка забезпечує довгострокову стійкість і адаптивність до викликів ринкового середовища.

Аналіз сучасного стану управлінських систем в аграрному секторі України свідчить про їхню інерційність і недостатню відповідність динамічному зовнішньому середовищу. До найпоширеніших проблем належать низький рівень адаптивності до коливань аграрного ринку, що знижує конкурентоспроможність підприємств, а також обмежене використання цифрових технологій та аналітичних інструментів, що ускладнює стратегічне прогнозування. Впровадження інновацій має фрагментарний характер і здебільшого охоплює технологічні, а не управлінські процеси. Водночас недостатньо інтегруються принципи сталого розвитку, які вимагають балансування економічних, соціальних та екологічних цілей. Сукупність зазначених факторів обмежує гнучкість підприємств, зменшує їх інноваційний потенціал і ускладнює перехід до сучасних європейських моделей управління.

Формування ефективної системи менеджменту в аграрному секторі повинно базуватися на засадах адаптивності, системності, інноваційності та сталості. Під адаптивною моделлю розуміється така система управління, яка забезпечує швидке реагування на зовнішні зміни, дозволяє мінімізувати ризики

та підтримує стабільне функціонування підприємства. У цьому контексті доцільним є впровадження інструментів гнучкого управління, таких як agile-підходи, що сприяють оперативному прийняттю рішень, а також концепції ощадливого виробництва (lean), яка забезпечує ефективне використання ресурсів. Застосування цифрового менеджменту, зокрема ERP- і CRM-систем, дозволяє автоматизувати управлінські процеси й підвищити рівень прозорості. Одночасно екологічно орієнтовані практики управління створюють основу для глибшої інтеграції принципів сталого розвитку у щоденну діяльність підприємства.

У сучасному аграрному виробництві сталий розвиток трактується як необхідність узгодженого досягнення економічної ефективності, соціального добробуту та екологічної безпеки. Для досягнення цього балансу управління повинно включати заходи з моніторингу екологічних наслідків виробництва, розвиток корпоративної соціальної відповідальності, підвищення прозорості ресурсного забезпечення й стратегічного планування, а також використання показників сталості як ключових критеріїв оцінки результатів діяльності. Успішна реалізація таких підходів передбачає трансформацію системи прийняття рішень: від короткострокового реагування до стратегічного передбачення з фокусом на довгострокову життєздатність підприємства.

На основі аналізу сформульовано низку ключових управлінських орієнтирів, реалізація яких дозволить аграрним підприємствам підвищити ефективність функціонування. Це передбачає розробку індивідуалізованих стратегій з урахуванням регіональних умов, кліматичних ризиків і соціальної специфіки сільських територій, активне впровадження цифрових інструментів для управління виробничими, логістичними та фінансовими процесами, формування організаційної культури, що підтримує інноваційність, відповідальність та навчання, залучення ключових стейкхолдерів до процесу прийняття стратегічних рішень, а також регулярну оцінку управлінських результатів через призму сталого розвитку.

Оптимізація системи менеджменту аграрних підприємств має спиратися на синтез адаптивних управлінських рішень із довгостроковим стратегічним баченням та екологічною і соціальною відповідальністю. Лише завдяки інтеграції інновацій, ефективних управлінських моделей і принципів сталості можна досягти високої гнучкості, мінімізувати ризики, забезпечити стабільність і конкурентоспроможність аграрного виробництва в довгостроковій перспективі. Представлені підходи формують теоретичне й практичне підґрунтя для переходу до нової управлінської парадигми в аграрному секторі України, яка здатна відповідати сучасним глобальним викликам і сприяти сталому розвитку економіки.

Список використаних джерел:

1. Бланк І.А. Управління підприємством: Навч. посіб. Київ: Ніка-Центр, 2020. 624 с.

2. Васильєва Н.М., Черевко Г.В. Управління аграрними підприємствами: сучасні концепції та підходи. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 336 с.

3. Завадська Г.З. Контролінг у системі управління аграрним підприємством. *Економіка АПК*. 2021. №6. С. 23–28.

УДК 504.05:502.131.1

Ковальчук О. М. *здобувач третього рівня вищої освіти(доктор філософії) 2-го року навчання*
Науковий керівник: Власенко Т.О. *к.е.н, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Сучасний розвиток національної економіки тісно пов’язаний із проблемами ефективного та сталого використання природних ресурсів, які є основою матеріального виробництва та забезпечення екологічної безпеки. Інтенсивне використання природних ресурсів та глобальні екологічні виклики вимагають пошуку нових підходів до управління ресурсним потенціалом. У цьому контексті особливого значення набуває організаційно-економічне забезпечення, яке має сприяти досягненню балансу між економічними інтересами та збереженням довкілля. Впровадження інструментів сталого розвитку, оптимізація ощадливого використання ресурсів та підвищення ефективності екологічної політики є ключовими аспектами формування ефективної системи управління природними ресурсами. Аналіз існуючих механізмів та розробка нових підходів до організаційно-економічного забезпечення сталого природокористування є необхідною умовою для досягнення цілей екологічної безпеки, енергетичної незалежності та соціально-економічного прогресу країни.

На сучасному етапі Україна стикається з низкою проблем, що ускладнюють ефективне та стале використання природних ресурсів. Незважаючи на наявність нормативно-правової бази та стратегічних документів щодо сталого розвитку, рівень їх практичного впровадження залишається недостатнім. Значна частина ресурсів використовується нераціонально, що призводить до виснаження земель, забруднення водних джерел, деградації лісових насаджень та зниження біорізноманіття. Недосконаліть інституційної структури, відсутність єдиної системи екологічного моніторингу, слабка координація між державними органами та бізнесом, а також недостатній рівень інвестицій у «зелені» технології поглиблюють проблему.

Світова практика показує, що ефективність системи екологічного менеджменту безпосередньо пов’язана з функціонуванням економічного механізму природокористування, який об’єднує як примусові обмеження, так і стимули для компенсації. Такий підхід сприяє розвитку екологічно безпечних технологій та методів господарювання [1].

Після проведеного аналізу проблем, які виникають на сучасному етапі використання природних ресурсів, доцільно запропонувати інтегровану модель, яка поєднує економічні, екологічні та організаційні інструменти управління ресурсами, рисунок 1.

Рисунок 1. Модель інтегрованого забезпечення використання природних ресурсів

Модель інтегрованого забезпечення використання природних ресурсів ґрунтується на п’яти основних рівнях, кожен з яких взаємопов’язаний та доповнює інші для досягнення ефективного та довготривалого результату.

Для ефективного управління природними ресурсами Мережа рішень зі сталого розвитку ООН [2] зосереджує свої зусилля на підвищенні результативності діяльності урядів країн щодо регулювання природокористування, а також на перетворенні природних активів на основний фактор сталого розвитку та покращення добробуту громадян. Це, зокрема, охоплює управління земельними ресурсами, забезпечення прав сільського населення на володіння земельними ділянками та дотримання високих екологічних і соціальних стандартів.

Забезпечення сталого використання природних ресурсів вимагає впровадження комплексного організаційно-економічного механізму, що

включає ефективне управління ресурсами, стимулювання екологічно чистих технологій і відповідальне використання природних активів. Система екологічного менеджменту повинна поєднувати заходи на законодавчому рівні, які обмежують негативний вплив на навколишнє середовище. Важливою складовою є забезпечення прав власності на природні ресурси, особливо для сільського населення, що сприяє покращенню соціальних умов життя та стимулює до ефективного використання земельних ресурсів. Мережа рішень зі сталого розвитку ООН відіграє важливу роль у визначенні ключових напрямів для ефективного управління природними ресурсами на національному та міжнародному рівнях. Вона підкреслює необхідність інтеграції екологічних, соціальних та економічних стандартів у політику та стратегії природокористування, що дозволить створити основу для сталого розвитку. Організаційно-економічне забезпечення сталого використання природних ресурсів є основою для забезпечення довгострокової екологічної стабільності, економічного зростання та соціальної справедливості.

Список використаних джерел:

1. Дзядикевич Ю. В. Заходи щодо раціонального використання природних ресурсів. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Том 1. № 1. С. 83-91.

2. Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України приєднався до Мережі рішень зі сталого розвитку ООН (SDSN UN). URL: https://old.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9337.

УДК 338.43:658.5:330.338.2

Коміна О.Є. *здобувач першого (бакалаврського)рівня освіти 4-го року навчання*
Науковий керівник: Гаврилюк В.П.
к.е.н, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розвиток малого і середнього бізнесу (МСБ) у сільських територіях України є ключовим чинником забезпечення економічного зростання, підвищення рівня зайнятості населення та подолання структурної відсталості аграрних регіонів. У сучасних умовах, коли держава знаходиться на етапі післявоєнного відновлення та адаптації до європейських економічних практик,

стратегічне планування МСБ виступає не лише інструментом стабілізації економіки, але й соціального згуртування громад. Теоретичною основою такого підходу є концепція ендогенного розвитку, згідно з якою зростання відбувається на базі локальних ресурсів, людського потенціалу та підприємницької ініціативи, що виникає безпосередньо в сільській місцевості [1].

Значення МСБ для розвитку сільських територій виявляється у його здатності забезпечити зайнятість на місцях, скорочуючи залежність від сезонних або зовнішніх джерел доходу. Це особливо актуально у громадах, де зруйнована інфраструктура, обмежений доступ до ринків або спостерігається депопуляція. Розвиток підприємництва дозволяє компенсувати втрати традиційного аграрного виробництва через диверсифікацію економічної діяльності. Наприклад, у багатьох громадах формується сфера послуг, розвивається зелений туризм, переробка сільськогосподарської продукції, ремісництво та малі виробництва, орієнтовані на внутрішній ринок [2].

Інституційна підтримка підприємництва в сільських громадах вимагає комплексного підходу. Важливо не лише створити умови для спрощення доступу до фінансування чи реєстрації бізнесу, а й забезпечити стабільну нормативну базу, яка б стимулювала розвиток саме дрібного підприємництва в периферійних регіонах. Одним із актуальних інструментів є впровадження принципу “єдиного вікна” на рівні територіальних громад, де підприємець може одночасно отримати консультацію, оформити документи, зареєструвати бізнес і подати заявку на грантове фінансування [2].

Крім інституційного механізму, важливу роль у розвитку МСБ відіграє наявність активного місцевого середовища, що передбачає мережеву взаємодію між підприємцями, громадськими організаціями та місцевою владою. Успішні приклади створення бізнес-кластерів, кооперативів чи локальних платформ для співпраці підтверджують, що соціальний капітал і довіра між суб’єктами є потужним фактором стабільного зростання [3].

Ще одним ключовим вектором стратегій розвитку малого і середнього бізнесу у сільській місцевості є активне впровадження інновацій. Теоретична основа цього напрямку базується на концепції підприємницької інноваційності як здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища, втілювати нові ідеї та технології, створювати унікальну продукцію або послуги, які відповідають потребам локального ринку. У сільському контексті це можуть бути як інноваційні моделі обробітку ґрунту та органічного землеробства, так і створення міні-лабораторій з переробки продукції, крафтових виробництв, освітніх ферм тощо [4].

Цифровізація бізнес-процесів відкриває нові горизонти для підприємців, навіть у віддалених селах. Створення онлайн-магазинів, використання CRM-систем, ведення бухгалтерії в хмарних сервісах, застосування штучного інтелекту для прогнозування попиту — усе це стає доступним за умови базового цифрового навчання та підключення до мережі. Для сільських територій це може означати прорив: можливість вести бізнес на рівних умовах із міськими конкурентами, не залишаючи громади. Саме тому державні та недержавні програми цифрової інклюзії набувають пріоритетного значення у стратегіях місцевого розвитку [4].

Важливо зазначити, що МСБ не лише створює економічну додану вартість, а й виконує соціальну функцію. Соціальне підприємництво – одна з інноваційних форм бізнесу – дозволяє об'єднувати підприємницькі ініціативи з вирішенням локальних соціальних проблем. У сільській місцевості це може виявлятися у створенні майстерень, де працевлаштовуються вразливі категорії населення (особи з інвалідністю, ветерани, жінки, які втратили роботу), або у формуванні бізнесу, прибуток з якого частково спрямовується на фінансування шкільних проєктів, медичних послуг чи розвиток культури [5].

Таким чином, стратегічне бачення розвитку МСБ у сільських територіях не може бути обмежене лише економічною рентабельністю. Воно передбачає соціальну відповідальність, екологічну сталість, інституційну підтримку та інтеграцію в регіональні і міжнародні ланцюги вартості. Практика країн ЄС свідчить, що найуспішніші моделі розвитку сільського підприємництва – це ті, які поєднують місцеві традиції з новітніми підходами до управління, екологічного виробництва та залучення громади.

З огляду на виклики воєнного часу, післявоєнне відновлення має включати МСБ як системоутворюючий компонент нової сільської економіки. Це передбачає не лише надання пільгового фінансування, а й формування довгострокових стратегій розвитку громад з урахуванням потреб місцевого бізнесу, особливостей територій, екологічних факторів та людського потенціалу. Успішна реалізація таких стратегій сприятиме зменшенню міграції, зростанню самозайнятості та посиленню економічної спроможності сільських регіонів.

Список використаних джерел

1. Novak T., Dudash M. Stimulating the development of entrepreneurship in rural areas: Theoretical-legal characteristics. Environmental Science. 2023. URL: https://environmentalscience.com.ua/en/journals/tom-14-2-2023/stimulyuvannya-rozvitku-pidpriyemnitstva-na-silskikh-teritoriyakh-teoretiko-pravova-kharakteristika
2. Development of entrepreneurship in Ukraine in the conditions of European integration. ResearchGate. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/366473560_DEVELOPMENT_OF_ENTREPRENEURSHIP_IN_UKRAINE_IN_THE_CONDITIONS_OF_EUROPEAN_INTEGRATION
3. Theoretical aspects of business development in rural districts of Ukraine. ResearchGate. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/362382704_THEORETICAL_ASPECTS_OF_BUSINESS_DEVELOPMENT_IN_RURAL_DISTRICTS_OF_UKRAINE
4. Management as a Factor of Socio-Economic Development of Small and Medium-Sized Businesses of Ukraine in Conditions of Instability. Housing Science. 2023. URL: https://housingscience.org/volume-45-issue-3/management-as-a-factor-of-socio-economic-development-of-small-and-medium-sized-businesses-of-ukraine-in-conditions-of-instability/

5. Social entrepreneurship as a factor in the development of rural areas. Neliti. 2022. URL: https://media.neliti.com/media/publications/547693-social-entrepreneurship-as-a-factor-in-t-e2dddd2f.pdf

УДК 338.439:633.85(477)

Кондратьєв Ю.В. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії) спеціальності 051 «Економіка», Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР УКРАЇНИ

Ринок олійних культур є одним з найбільш вагомих в українському сільському господарстві. Це обґрунтовується тим, що деякі культури є лідерами за продажу у світі чи є основою для виробництва продукції, яка також експортується в великих обсягах (наприклад, соняшник та соняшникова олія).

Велике значення на ринку олійних культур відіграють культури, які мають значний потенціал для виробництва альтернативних видів палива, а саме ріпак, соя та ін. Але цей ринок знаходиться в умовах війни під впливом різних чинників, які негативно впливають на його розвиток, стримуючи економічний розвиток України. Особливо на врожайність культур був негативний вплив в 2022 р. На рис. 1 унаочнимо основні причини, які впливали на врожайність олійних культур в той рік.

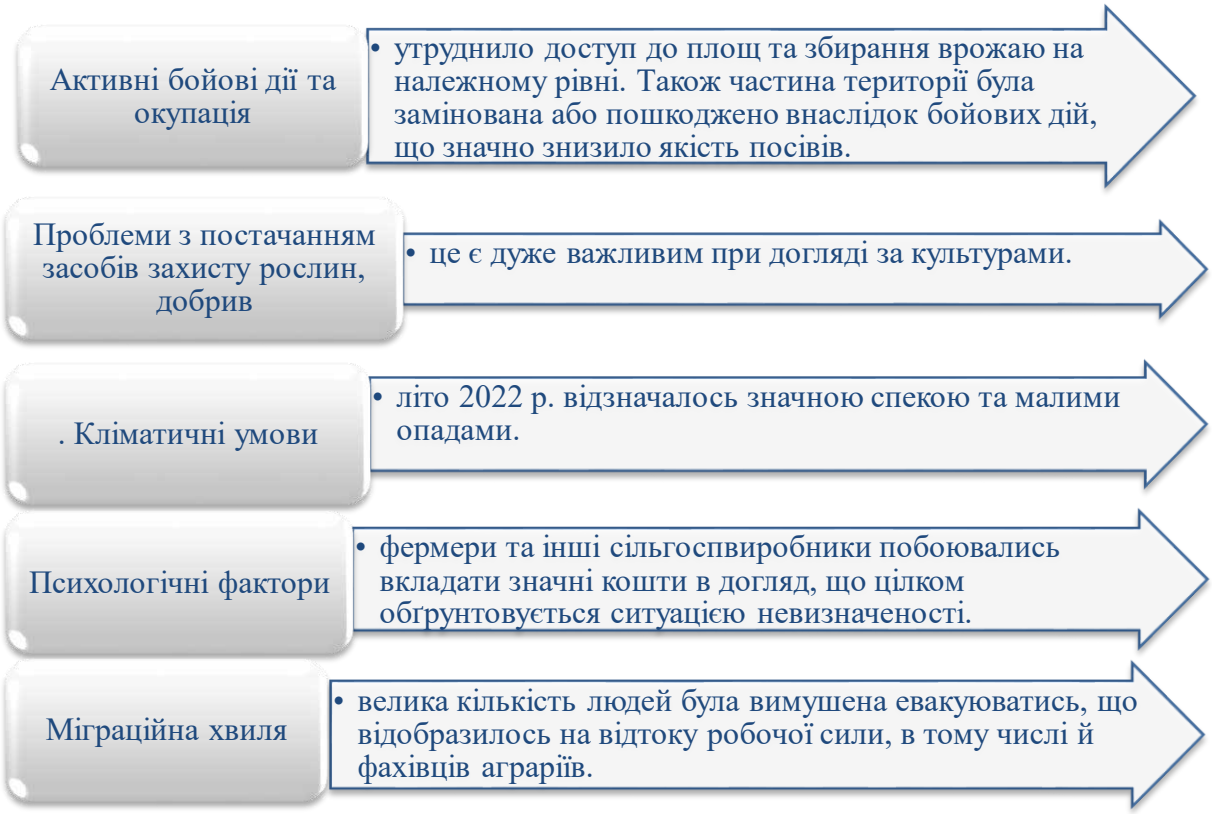

Рисунок 1. Основні причини зниження врожайності у 2022 р.
Джерело: сформовано автором на основі [1]

Основні проблеми та виклики, які поставали перед підприємствами, які функціонують на ринку олійних культур у 2023/2024 МР, представлені на рис. 2.

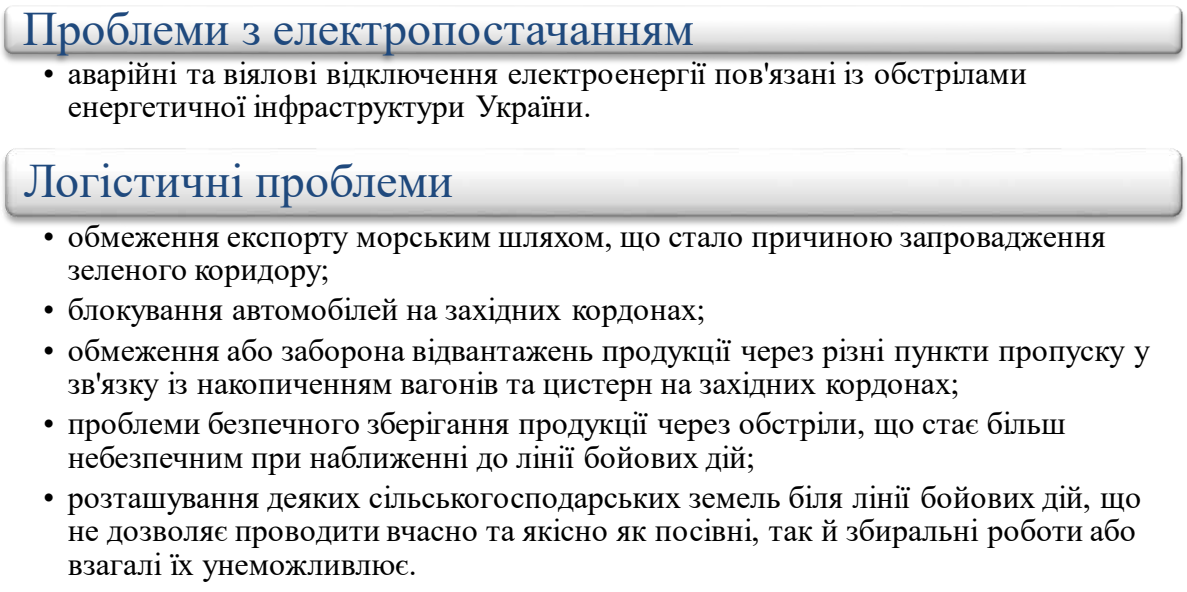

Рисунок 2. Основні чинники впливу на підприємства, які функціонують на ринку олійних культур

Джерело: сформовано автором на основі [1]

На рис. 2 наведено основні чинники, які впливають на функціонування ринку олійних культур та підприємства аграрного сектору взагалі в умовах війни, а саме на виконання ними основних дій з забезпечення діяльності своїх підприємств та проведення посівних та збиральних робіт. Важко визначити, які саме з цих факторів є найбільш впливовими з негативної точки зору. Всі вони впливають на діяльність підприємств МСБ в умовах війни. Так, вимкнення світла призводить до багатьох негативних наслідків: від важкості збору врожаю до неможливості зберігання продукції. А логістичні проблеми значно ускладнюють процес постачання продукції на ринок та подальше створення доданої вартості. Все це відображає значний рівень впливу цих чинників на розвиток та тенденції ринку олійних культур України.

Список використаних джерел:

1. Шинкарук Л.В., Кондратьєв Ю.В. Сучасний стан розвитку ринку олійних культур в Україні: основні тенденції та фактори впливу. *Актуальні проблеми економіки*. №12, Том 2 (282/2), 2024. С. 83-90. URL : https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/12/12.2.24._topic_Lidia-Shynkaruk-Yurii-Kondratyev-83-90.pdf

УДК 339.13.017

Копанєв Я.А. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Алексеєва К.А. *к. держ.нау., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ

Сучасне століття висуває нові вимоги до ведення бізнесу, зокрема, акцент робиться на розробці та впровадженні проєктів на всіх рівнях економіки та у всіх галузях та сферах господарської діяльності людей. Саме тому розробка бізнес-планів розвитку суб'єктів господарювання стає необхідною навичкою для успішного ведення бізнесу, особливо під час обґрунтування інвестицій під конкретні бізнес-проєкти.

На теперішній час існує багато відомих методик розвитку бізнес-планів та проєктів. Наприклад, для розвитку аграрного сектора важливим є впровадження проєктів з автоматизації та цифровізації, що призводять до стійких змін у сільськогосподарській практиці. [1] Загалом наявні методики створення бізнес-планів за специфікою і масштабами проекту можна виокремити у три групи:

а) міжнародні методики, які відповідають міжнародним стандартам і вимогам міжнародних організацій;

б) державні методики регіональних та місцевих органів державної влади й самоврядування;

в) корпоративні методики, що побудовані на вимогах банків для фінансування інвестицій [2, с. 268-275].

Світового значення набули такі найбільш апробовані у світовій практиці методики бізнес-планування: методика UNIDO, методика EBRD, методика фірми Coldman, Sachs & Co, методика фірми Ernst & Young, методика TACIS, методика за стандартами KPMG. У всій сукупності запропонованих державних методик розроблення бізнес-плану для уніфікації процесу і процедури його створення окремо виділяють «Методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств» (МЕРТ) та «Методичні рекомендації з розроблення бізнес-планів інвестиційних проектів», вимоги до бізнес-плану і рекомендації щодо його складання, запропоновані Українським фондом підтримки підприємництва й стандартами інвестиційно-проектної компанії BFM Group.

Структура бізнес-плану може варіювати залежно від вибраної методики складання, специфіки галузі й виду підприємства, а також мети, цілей та завдань, для реалізації котрих і розробляється план розвитку суб'єкта.

Уніфікована згідно з європейськими та вітчизняними стандартами структура бізнес-плану узагальнено представлена в таблиці 1. На основі наведеної таблиці можна зробити висновок, що в розглянутих нами закордонних та вітчизняних методиках закладено кілька основних розділів:

резюме, інформація про підприємство, маркетинговий план, виробничий план/програма, фінансовий план і оцінка ризиків.

Таблиця 1

Структура бізнес-плану згідно з міжнародними і вітчизняними стандартами

Методика складання бізнес-плану TACIS	Методика розроблення бізнес-плану ЄБРР	Методика складання бізнес-плану UNIDO	Вітчизняна методика розроблення бізнес-плану
1.Короткий опис. 2. Бізнес і його стратегія. 3. Ринок і маркетингова стратегія. 4. Виробництво й експлуатація. 5. Управління і процес прийняття рішень. 6. Фінанси. 7. Фактори ризику. 8. Додатки.	1. Титульний аркуш. 2.Меморандум конфіденційності. 3. Резюме. 4. Підприємство. 4.1. Історія розвитку й опис суб'єкта господарювання. 4.2. Власники, керівний персонал, працівники. 4.3. Поточна діяльність. 4.4. Фінансовий стан. 4.5. Кредити. 5. Проект. 5.1. Загальна інформація про проект. 5.2. Інвестиційний план проекту. 5.3. Аналіз ринку, конкурентоспроможність. 5.4. Опис виробничого процесу. 5.5. Фінансовий план. 5.6. Екологічна оцінка. 6. Фінансування. 6.1. Графіки погашення кредитних коштів. 6.2. Застава і поручителі. 6.3. Обладнання і роботи, що фінансуватимуться за рахунок кредитних коштів. 6.4. SWOT-аналіз. 6.5. Ризики і заходи щодо їх зниження. 7.Додатки.	1.Резюме. 2. Опис галузі і компанії. 3. Опис товарів (послуг). 4. Маркетинг і збут. 5. План виробництва. 6. Організаційний план. 7. Фінансовий план. 8. Оцінка ефективності проекту. 9. Гарантії і ризики. 10. Додатки.	1.Титульний аркуш. 2. Меморандум конфіденційності. 3.Резюме. 4. Опис суб'єкта господарювання й сфери його діяльності. 5. Загальна інформація про інвестиційний проект. 6. Опис товарів (послуг) суб'єкта господарювання. 7. Маркетинг і збут. 8. Виробничий план. 9. Організаційний план. 10. Фінансовий план. 11. Оцінка ефективності інвестиційного проекту. 12. Ризики. 13.Додатки.

Джерело: сформовано на основі [3; 4]

Отже, якісний бізнес-план дає змогу організації оцінити ідею, обґрунтувати її у відповідній документації, визначити ефективність і слабкі сторони проекту, залучити необхідне фінансування та стежити за процесом його реалізації. Сучасні тенденції у сфері бізнес-планування свідчать про можливість використання різних методик, що відповідають міжнародним,

державним і корпоративним стандартам. Ефективний бізнес-план дає змогу обґрунтувати проект, оцінити його перспективи, залучити фінансування та сприяти успішній реалізації бізнес-ідеї.

Список використаних джерел:

1. Горбань В. І., Алексеєва К. А. Інновації та технологічний прогрес у сільському господарстві: управління проєктами для підвищення продуктивності. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2024. №3. URL: https://www.inter-nauka.com /issues/economic2024/3/9763"issues/economic2024/3/9763
2. Кваша О.С., Фоміна В.В. Бізнес-планування у діяльності організації: європейські стандарти, основні методологічні підходи та базові процедури. Економіка та управління підприємствами. Економіка і суспільство. №12, 2017. Мукачівський державний університет. С. 268-275. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/45.pdf. (дата звернення: 03.03.2025).
3. Лаврів Л.А. Бізнес-планування у діяльності організації: базові процедури та основні методичні підходи. Інноваційна економіка. №10, 2013. С. 104-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_10_19. (дата звернення: 03.03.2025).
4. Прохорова Т.П., Притиченко Т.І. Маркетингове обгрунтування бізнес-плану підприємства. Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. 2014. № 34. С. 31-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpitp_2014_34_7. (дата звернення: 03.03.2025).

УДК 639.342

Костенко Г. К*. здобувачдругого(магістерського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання спеціальності «Водні біоресурси та аквакультура»,*
Науковий керівник: Мовчун С.В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТЕХНОЛОГІЯ КУЛЬТИВУВАННЯ ТА УТРИМАННЯ ПЛАТИСТОМИ ТИГРОВОЇ (*PSEUDOPLATYSTOMA TIGRINUM*) У ШТУЧНИХ АКВАСИСТЕМАХ: АСПЕКТИ ВИРОБНИЧОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У період кліматично-екологічних змін, а також забруднення навколишнього середовища та водойм все більше актуалізується потреба у стабільному забезпеченні населення якісною рибною продукцією, що й стимулює розвиток аквакультури. Окрему увагу приділяють вирощуванню видів, які поєднують декоративну, харчову та біологічну цінність. Так, одним із

перспективних об’єктів є платистома (*PSEUDOPLATYSTOMA TIGRINUM*), яка вирізняється миролюбним характером, швидкою адаптацією до штучних умов і високою рентабельністю. Від інших сомів псевдоплатистоми відрізняються витягнутою та сильно сплюснутою головою із широким ротом і зубами. Очі невеликі, чого не можна сказати про розміри тіла. У домашніх умовах псевдоплатистоми можуть зростати більше метра в довжину, а в природному середовищі відомі особини, які мають ще більші розміри. Плавці щодо тіла невеликі, хвіст дволопатевий. Спинний та грудний плавці забезпечені шипами. На голові розташовані три пари вусів. Забарвлення може бути сірим, коричневим, оливковим. На тілі та плавцях розташовуються численні темні смуги та плями [1].

Для комфортного вирощування та розмноження псевдоплатистоми тигрової необхідно мати не лише акваріум від ста літрів, а й відповідні укриття, такі як, корчи, велике каміння, рослини, декорації, що розміщуються в середині акваріуму. Так як дана риба є хижаком, для неї потрібен потужний фільтр, сильний аератор та обігрівач. Даний вид риби не розмножується в умовах акваріума, так як для цього необхідний величезний обсяг, правильна температура і сильна течія, але їх розводять на спеціальних фермах з розведення хижих риб [2; 3].

Водночас, незважаючи на наявність окремих публікацій, питання практичного вирощування платистоми у закритих системах водопостачання (далі – ЗСВ) в умовах України недостатньо висвітлене, особливо з точки зору управлінських аспектів і виробничої ефективності. У цьому контексті зупинимося на обґрунтуванні технології культивування платистоми у штучних аквасистемах із урахуванням особливостей виробничого менеджменту, основними завданнями якого є:

визначити оптимальні гідрохімічні та біотехнічні параметри утримання виду;

створити базову матрицю планування продуктивності за тижневими інтервалами;

запровадити щоденні чек-листи якості води та поведінки риб;

запровадити автоматизацію моніторингу параметрів середовища та кормового менеджменту / розробити технологічну карту вирощування;

проаналізувати економічну ефективність та запропонувати шляхи оптимізації виробничого процесу.

Відповідно до окреслених завдань розглянемо культивування платистоми у штучних аквасистемах, а саме у напіввиробничих умовах акваріумного господарства. В якості об’єкта було обрано особини платистоми віком 3–4 місяці. Застосовувалися методи біомоніторингу, зоогігієнічного аналізу водного середовища, розрахунку біомаси, а також принципи стратегічного менеджменту (SWOT-аналіз, ресурсне планування). Вимоги та біологічні результати щодо культивування платистоми подано в табл. 1.

Зазначимо, що платистома добре адаптується до утримання в ЗСВ при дотриманні стабільного температурного режиму, помірної аерації та збалансованого годівлі. Так, тривалість циклу вирощування платистоми до товарної маси (70–100 г) становить 5–6 місяців. Основним кормом для

живлення платистоми є гранульований комбікорм з вмістом протеїну 38–40 %. Кормовий коефіцієнт якого коливався в межах від 1,4 до 1,7, що є економічно доцільним показником, адже середня виживаність корму становить 88–91 %.

Таблиця 1

Вимоги та біологічні результати культивування платистоми

Контрольовані умови				
Температура	**pH**	**жорсткість**	**Біофракція (щоденне оновлення води**	**Світловий режим**
25–28^{0}C	6,8–7,4	10°dGH	на 10–15 %,	12 год/доба
Господарські показники				
Конверсія корму	Окупність витрат на корми (від усіх витрат циклу)	-	-	Енергоефективність (витрати на обігрів та фільтрацію від сього бюджету ЗСВ)
1,4	75 %			до 18 %
Біологічні результати				
Температурний оптимум	Середньодобовий приріст	Виживаність	-	-
26-28,5^{0}C	2,3-2,6 г/добу	Понад 91 % при стабільній гідрохімії	-	-

Джерело: складено автором за [2; 3]

Щодо економічної доцільності культивування платистоми та на основі моделі мікрогосподарства площею 40 м² у складі 10 акваріумів (по 300 л) проведено розрахунки й одержано наступні результати, що щорічна потужність: до 600 кг риби; собівартість 1 кг платистоми близько 92 грн; ринкова ціна: 160–200 грн/кг (у секторі HoReCa та на ринку декоративної риби [4]); рентабельність становить понад 70 %. Отже, економічна доцільність є очевидною.

Натомість під час дослідження були використані управлінські підходи, які розкриваються у застосуванні комплексної технологічної моделі вирощування платистоми у ЗСВ, яка включає

- автоматизацію годівлі та моніторингу водних параметрів;
- використання CRM для обліку партій, контролю витрат і продажів;
- застосування принципів Lean-менеджменту для зниження втрат [5; 6].

Також рекомендовано використовувати короткий інвестиційний цикл, з можливістю розширення господарства за модульним принципом, який може бути орієнтований на ринок нішевої рибної продукції.

Отже, культивування платистоми у штучних аквасистемах є перспективним напрямом для мікро- і малих аквакультурних господарств. Високі біологічні показники та значна рентабельність зумовлюють доцільність

впровадження такого виробництва в Україні. Управлінський підхід, орієнтований на цифровізацію, економію ресурсів та автоматизацію, дозволяє досягти сталих результатів за мінімальних вкладень. Для подальшого вирощування цього виду в Україні зосередити увагу на генетичному підборі продуктивних ліній платистоми, удосконаленні схем годівлі та розширенні економічної моделі з урахуванням ризик-менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Planet Catfish. Genus Pseudoplatystoma. URL: https://www.planetcatfish.com/common/genus.php?genus_id=116
2. Moyaribka.com.ua. Псевдоплатистома тигрова. URL: https://moyaribka.com.ua/katalog/psevdoplatystoma-tygrova-pseudoplatystoma-sp/
3. Мусієнко М. М., Білоус В. А. Основи аквакультури. Київ: НАУ, 2021.
4. FAO. The State of World Fisheries and Aquaculture. Rome: FAO, 2022. URL:https://www.fao.org/3/cc0461en/online/cc0461en.html
5. Чернов А. В. Менеджмент в аквакультурі: методи та моделі. Харків: ХНАУ, 2020.
6. Степаненко С. М. Технологія вирощування риби у ЗСВ. Львів: Сполом, 2020.

УДК: 338.43

Красноштан А.О. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання,*
Науковий керівник: Гаврилюк В.П.
к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО МЕДОВАРІННЯ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Питний мед, або медівка, є старовинним напоєм з багатою історією та особливим смаком. Його створення – це майстерність, що поєднує вікові традиції та сучасні виробничі підходи. Виготовлення медових напоїв є процесом досить складним і вимагає деяких зусиль, а глибоке розуміння всіх його етапів та складових є надзвичайно важливим.

Відродження давніх ремесел завжди несе в собі особливу цінність, адже це не лише повернення до витоків, але й можливість для нового економічного та культурного зростання. Одним із таких унікальних напрямків в Україні є

традиційне медоваріння, що має глибоке історичне коріння. В умовах активного розвитку сільського підприємництва відкриваються нові перспективи для відродження цієї самобутньої галузі, поєднуючи багатовікові традиції з сучасними можливостями для створення унікальних продуктів, розвитку туризму та зміцнення місцевої економіки. Саме тому, відродження традицій українського медоваріння має значний потенціал у контексті розвитку сільського підприємництва, адже тут сприятливо поєднуються різноманітні ключові фактори, здатні дати потужний імпульс цьому напрямку. Далі ми детальніше розглянемо ці можливості.

Серед основних характеристик відрродження галузі медоваріння можна виділити три основних риси. Для відродження медоваріння існують деякі передумови, а саме – зростаючий інтерес до крафтових та натуральних продуктів, викликаний загальним підвищенням національної свідомості. В осанні роки спостерігається тенденція до відродження історично-культурної спадщини України. Оскільки галузь медоваріння є притаманною нашим землям ще за часів Київської русі, медові напої стають одним зі знакових історично-культурних надбань нашого народу [1]. Крім того, сьогодні споживачі все більше цінують унікальні, вироблені невеликими партіями продукти з натуральних інгредієнтів. Медоваріння, з його багатовіковою історією та використанням меду як основної сировини, чудово вписується в цей тренд. Люди шукають альтернативу масовому виробництву, і крафтовий медівник може запропонувати особливий смак та якість.

Другою передумовою відродження медових напоїв є доступність сировини – пряма підтримка галузі українського бджільництва. Україна є лідером Європи за обсягом виробництва та реалізації меду та інших продуктів бджільництва. Єдиним мінусом цього факту є майже повна відсутність доданої вартості продукції з пасік України. Значний потенціал розвитку та розширення можливостей для галузі бджільництва відкриває медоваріння – виробництво напоїв на основі меду [2]. Це і підтримка пасік через закупівлю меду, і створення доданої вартості продукції бджільництва, і потенціал виходу на міжнародний ринок.

І третьою можливістю для галузі медоваріння є туристичний потенціал та гастрономічна привабливість. Традиційні українські напої, і особливо медівки, мають усі шанси стати яскравою перлиною гастрономічного туризму. Уявіть собі невеликі, затишні медоварні господарства, розкидані мальовничими куточками України. Вони можуть не лише виробляти унікальні медові напої за старовинними рецептами, але й гостинно відчиняти свої двері для туристів. Пропонуючи захопливі екскурсії процесом виробництва, від знайомства з бджільництвом до секретів бродіння та визрівання медівки, такі господарства створять незабутні враження. Дегустації різних сортів медівок, кожен з яких матиме свій неповторний смак та аромат, стануть справжньою гастрономічною пригодою. Для туристів, які прагнуть зануритися в місцеву культуру та відчути автентичний смак України, відвідування таких медоварних осередків стане

обов'язковою частиною їхньої подорожі [3]. Це, безперечно, відкриє нові перспективи для сільських підприємців, забезпечуючи їм додаткове та стабільне джерело доходу, а також сприяючи популяризації місцевих традицій та продуктів.

На основі розглянутих можливостей та викликів, зробимо невеличкий SWOT-аналіз (таб.1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз проекту медоварні

Сильні сторони	**Слабкі сторони**
Акцент на використанні натурального меду та екологічно чистих технологій. Відродження давніх українських традицій. Створення унікальних рецептур та сортів медових вин. Внесок у розвиток галузі бджільництва. Власний виробничий простір	Тривалий виробничий цикл Високі початкові інвестиції Необхідність створення та просування нового бренду на ринку. Залежність від якості та постачання меду
Можливості	**Загрози**
Зростаючий інтерес до крафтових та натуральних напоїв Нішевий ринок медових вин Розвиток агротуризму Потенціал експорту (у майбутньому) Співпраця з ресторанами та спеціалізованими магазинами Розвиток онлайн-продажів	Висока конкуренція на ринку алкогольних напоїв Зміни в законодавстві щодо виробництва та обігу алкоголю Зростання цін на сировину Негативне ставлення до алкоголю

Джерело: створено автором.

Попри значний потенціал, відродження традицій українського медоваріння в сучасних умовах стикається з низкою серйозних викликів. Перш за все, повномасштабна війна та спричинена нею економічна нестабільність створюють значні труднощі для розвитку будь-якого бізнесу, включаючи медоваріння. Це проявляється у порушенні логістичних ланцюжків, ускладненні постачання якісної сировини та зниженні купівельної спроможності населення. Крім того, зміна клімату та екологічні проблеми, зокрема використання пестицидів у сільському господарстві, несуть загрозу для бджільництва, що безпосередньо впливає на врожайність та якість меду – основної сировини для медоваріння. Не слід також забувати про високу конкуренцію на ринку алкогольних напоїв, яка вимагає від виробників медових напоїв розробки ефективних маркетингових стратегій для завоювання свого споживача.

Іншими важливими викликами є недостатня кількість кваліфікованих кадрів, які володіють як традиційними знаннями, так і сучасними технологіями виробництва медових напоїв, а також необхідність забезпечення стабільного доступу до якісної сировини та налагодження ефективної системи контролю якості на всіх етапах виробництва. Окремої уваги потребують регуляторні та

законодавчі аспекти, пов'язані з виробництвом та обігом алкогольних напоїв, вимогами щодо харчової безпеки та маркування продукції, дотримання яких є обов'язковим для легального ведення бізнесу.

Підсумовуючи вищесказане, відродження традицій українського медоваріння в умовах розвитку сільського підприємництва є перспективним напрямком, що спирається на багату культурну спадщину, зростаючий інтерес до натуральних продуктів та наявність якісної сировини. Розвиток агротуризму та використання сучасних маркетингових інструментів відкривають нові можливості для збуту та популяризації медових напоїв.

Список використаних джерел:

1. Плахтій П. Д., Підгорний В. К. Основи домашнього медоваріння. – Кам'янець-Подільський, 2011. – 48 с.
2. Тишко О.В., Андреєва О.А. Унікальні властивості використання натурального меду / Innovations and prospects in modern science. Proceeding of the 4th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2023, pp. 28-34.
3. Корнілова В. В., Корнілова Н. В. Сучасні тенденції розвиту гастрономічного туризму. Ефективна економіка. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6112

УДК 338.43:658.5:330.338.2

Крупко В.О. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
Науковий керівник: Гаврилюк В.П.
к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ

Аграрний сектор відіграє ключову роль у структурі національної економіки України, і його конкурентоспроможність безпосередньо залежить від якості організації бізнес-процесів. У сучасних умовах цифровізації, глобалізації та динамічних змін на ринку зростає потреба в системному підході до управління внутрішніми процесами підприємства. Бізнес-процеси охоплюють усі етапи діяльності – від планування виробництва до реалізації продукції – і формують основу для ефективного функціонування аграрного підприємства.[1]

Світова практика свідчить, що лідери ринку в будь-якому секторі мають розвинену цифрову інфраструктуру, яка забезпечує прозорість, контроль і

аналітику бізнес-процесів у реальному часі. Наявність єдиної бази даних, ERP-систем, аналітичних панелей і CRM-платформ дозволяє їм швидко адаптуватися до змін, ухвалювати обґрунтовані рішення та підвищувати якість управління. В аграрному секторі України значна частина підприємств досі функціонує у фрагментованій моделі, що ускладнює координацію між підрозділами, знижує ефективність використання ресурсів і збільшує ризики.

Найбільш вразливими до неефективності в аграрному секторі залишаються такі бізнес-процеси, як:

- планування виробництва (зокрема сівозміни та ресурсного забезпечення),
- управління логістикою (зберігання, транспортування, облік залишків),
- взаємодія з постачальниками та клієнтами,
- фінансове планування та облік,
- управління ризиками, пов'язаними з кліматичними умовами, ринковими коливаннями та доступом до обігового капіталу.[2]

Дослідження, проведені Інститутом аграрної економіки, а також у рамках звітів FAO та OECD, вказують на хронічне недоінвестування у внутрішні процеси управління на рівні середніх і малих агропідприємств, особливо в частині цифрової трансформації. Саме відсутність структурованої системи управління бізнес-процесами часто призводить до втрат продукції, дублювання операцій, затримок у прийнятті рішень та непрозорості обліку.

Ефективне впровадження систем управління бізнес-процесами в аграрному виробництві має спиратися на адаптацію технологій до специфіки галузі – використання ERP-рішень, BPMS, супутникового моніторингу, систем точного землеробства, аналітики великих даних, CRM для взаємодії з клієнтами й партнерами, а також створення єдиної інформаційної платформи для управлінського аналізу.[3]

Таким чином, ефективне управління бізнес-процесами в аграрному секторі вимагає переходу від фрагментарного до інтегрованого цифрового підходу. Реалізація цього підходу забезпечить аграрним підприємствам підвищення ефективності використання ресурсів, мінімізацію виробничих втрат, адаптацію до змін зовнішнього середовища та формування стійкої траєкторії розвитку навіть в умовах ринкової невизначеності. Цифрова трансформація бізнес-процесів — це не лише інструмент підвищення ефективності, а й фактор довгострокової конкурентоспроможності аграрного бізнесу.[4]

Список використаних джерел:

1. Мозгова Г.В., Морозов А.О., Фомін О.Д. Використання CRM-систем на українському ринку: особливості та перспективи. Проблеми системного підходу в економіці. 2017. No2(58). С. 89-94. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733420/1/Стаття_Особливості%20використання%20ERP-I%20CRM-систем.pdf (дата звернення: 15.05.2025)
2. Кравчук І. В. ERP-системи в агробізнесі: сучасні підходи та практики впровадження / І. В. Кравчук // Економіка АПК. 2022. № 4. С. 42–49.
3. Big Data and Predictive Analytics: A Systematic Review of Applications // Artificial Intelligence Review. 2024. URL: https://doi.org/10.1007/s10462-024-10811-5.(дата звернення: 15.05.2025)
4. Дем'яненкоТ., Яковенко І. Реінжиніринг бізнес-процесів як сучасний метод управління стратегічними змінами на підприємстві. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка. 2022. No14 (28). DOI: https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-08 (дата звернення: 15.05.2025).

УДК 330.341.1

Лобунець Т. В. *к.е.н., доцент*
Маланчук А.О. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЗБАЛАНСОВАНА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО КОНТРОЛІНГУ

У сучасних умовах глобалізації, технологічних змін та високої конкуренції підприємства стикаються з необхідністю ефективного управління для досягнення стратегічних цілей. Одним із потужних інструментів, що дозволяє організаціям не лише оцінювати свою діяльність, а й спрямовувати її у відповідності до довгострокових цілей, є збалансована система показників (BSC). Ця система, розроблена Робертом Капланом та Девідом Нортоном, надає можливість комплексно оцінювати ефективність підприємства з урахуванням фінансових та нефінансових аспектів.

Збалансована система показників – це стратегічний інструмент, який дозволяє [1]:

- *Перевести стратегію в операційні цілі:* BSC допомагає організаціям трансформувати стратегічні наміри в конкретні дії та показники, що вимірюються на різних рівнях організації.
- *Оцінювати ефективність з різних перспектив*: традиційно BSC включає чотири основні перспективи:

1. Фінансова: оцінка фінансових результатів та ефективності використання ресурсів.
2. Клієнтська: рівень задоволення та лояльності клієнтів.
3. Внутрішні бізнес-процеси: ефективність та якість внутрішніх процесів.
4. Навчання та підвищення кваліфікації: розвиток персоналу та інноваційний потенціал організації.

- *Визначати ключові показники ефективності (KPI)*: для кожної з перспектив визначаються специфічні показники, які дозволяють оцінити прогрес у досягненні стратегічних цілей.

Збалансована система показників відіграє ключову роль у стратегічному контролінгу, оскільки забезпечує зв'язок між стратегічними цілями організації та її щоденною операційною діяльністю. Вона перетворює абстрактну стратегію на конкретні, вимірювані показники та створює систему постійного моніторингу її реалізації [2]:

1) BSC дозволяє формалізувати та конкретизувати стратегічні цілі у вигляді показників, завдань та ініціатив у межах чотирьох вищеназваних перспектив: фінансової, клієнтської, внутрішніх бізнес-процесів та навчання та розвитку. Це сприяє чіткому розумінню стратегії працівниками на всіх рівнях управління.

2) BSC забезпечує безперервний моніторинг ключових показників ефективності (KPI), що дозволяє виявити відхилення від запланованих результатів та вчасно скоригувати дії. Такий підхід підвищує адаптивність організації до змін зовнішнього середовища.

3) Завдяки BSC можна інтегрувати стратегічні цілі на всіх рівнях організації – від найвищого керівництва до окремих підрозділів та співробітників. Це формує узгоджену систему мотивації, підвищує відповідальність і забезпечує єдиний вектор розвитку.

4) BSC формує структуровану систему збору й аналізу інформації, необхідної для прийняття стратегічних рішень. Це особливо важливо в умовах багатофакторного середовища, де дані з різних сфер діяльності мають бути інтегровані.

5) Контролінг передбачає не лише планування і контроль, але й зворотний зв'язок. BSC забезпечує механізм стратегічного зворотного зв'язку, який дозволяє:

- оцінити ефективність прийнятих стратегічних рішень,
- ідентифікувати «вузькі місця»,
- вносити зміни у стратегію на основі фактичних даних.

Збалансована система показників має широке застосування у практиці стратегічного управління в компаніях різних галузей та типів. Її гнучкість та комплексний підхід дозволяють ефективно адаптувати інструмент до специфіки конкретної організації. Ось основні напрями її практичного використання [2, 3]:

- *Корпоративний сектор:* великі компанії використовують BSC для інтеграції стратегії на всіх рівнях організації, забезпечення прозорості та підвищення ефективності. Наприклад, IBM, Siemens, Bosch та інші міжнародні компанії застосовують BSC для управління філіями у різних країнах, формуючи єдину систему стратегічного моніторингу.
- *Державний сектор*: державні установи застосовують BSC для підвищення ефективності надання послуг та забезпечення підзвітності. Так, муніципалітет міста Шарлотт (США) впровадив BSC для оцінки якості надання муніципальних послуг, що дало змогу оптимізувати витрати та підвищити задоволеність мешканців.
- *Освітні установи*: університети використовують BSC для оцінки якості освіти та наукової діяльності. Зокрема, Гарвардський університет використовує BSC для стратегічного контролінгу своїх академічних програм та фінансової стабільності.

• *Малі і середні підприємства:* BSC використовують для оптимізації бізнес-моделей, визначення пріоритетів у розвитку та зростання ефективності командної роботи. Наприклад, українські компанії в IT-сфері використовують адаптовані версії BSC для оцінки ефективності розробки продуктів, управління клієнтським досвідом та командним навчанням.

Отже, практика доводить, що BSC може бути адаптована до потреб будь-якої організації, незалежно від її розміру, типу чи сфери діяльності. Завдяки BSC керівники отримують можливість бачити не лише фінансові результати, а й комплексно аналізувати діяльність підприємства, що забезпечує його стратегічну сталість і розвиток.

Збалансована система показників є потужним інструментом стратегічного контролінгу, який дозволяє організаціям ефективно реалізовувати стратегію, оцінювати свою діяльність з різних аспектів та своєчасно коригувати напрямки розвитку. Її впровадження сприяє досягненню довгострокових цілей, підвищенню конкурентоспроможності та забезпеченню сталого розвитку організації.

Список використаних джерел:

1. Нівен Пол Р. (2006) Діагностика збалансованої системи показників: Підтримуючи максимальну ефективність. Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2006. 256 с.
2. Лаговська, О. А. (2010). Система збалансованих показників як інструмент управління вартістю підприємства: шляхи застосування. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, (2), 186-196. URL:https://doi.org/10.26642/pbo-2010-2(17)-186-196 (дата звернення: 25.03.2025).
3. Воскобоєва, О. В., Ромащенко, О. С., Макаренко, А. О. (2023). Збалансована система показників – ефективний інструмент управління підприємством. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. URL: https://journals.duikt.edu.ua/index.php/emb/article/view/2154 (дата звернення: 25.03.2025).

УДК: 338.4

Лябах А. О. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Лобунець Т. В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічне управління є одним із найважливіших напрямів розвитку сучасної науки про управління, що визначає довгострокові перспективи розвитку підприємств і організацій. Його основне завдання забезпечення

стабільності та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання в умовах невизначеного та мінливого ринкового середовища. У XXI столітті, коли технологічний прогрес, глобалізація та економічні кризи змінюють правила ведення бізнесу, стратегічне управління стало не лише інструментом планування, а й засобом адаптації до викликів сучасного світу [1].

Однією з основних теорій стратегічного управління є ресурсна теорія, яка акцентує увагу на внутрішніх можливостях підприємства. Вона ґрунтується на припущенні, що конкурентоспроможність організації визначається її унікальними ресурсами та можливостями, а не лише зовнішніми умовами. Автори цієї теорії, зокрема Джей Барні, вказували на важливість унікальних та важкокопійованих ресурсів, що створюють стійкі конкурентні переваги. Ця концепція виявилася особливо актуальною в умовах глобалізації, коли ринки стають більш насиченими, а боротьба за унікальні ресурси загострюється.

Ще одним важливим підходом є концепція стратегічного позиціонування, запропонована Майклом Портером. Він визначив три основні стратегії, які можуть забезпечити підприємству довготривалий успіх: стратегія лідерства за витратами, стратегія диференціації та стратегія фокусування. Кожна з цих стратегій має свої переваги та обмеження, і вибір залежить від характеристик ринку, внутрішніх ресурсів компанії та конкурентного середовища.

Паралельно з ресурсною концепцією та стратегічним позиціонуванням розвинулася теорія динамічних здібностей, яка акцентує увагу на здатності підприємств адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Ця теорія, розроблена Девідом Тісом, зазначає, що сучасні компанії повинні не лише використовувати наявні ресурси, але й постійно змінюватися, розвивати нові компетенції та вдосконалювати бізнес-моделі. У динамічному середовищі лише ті організації, які можуть швидко реагувати на виклики, зберігають свої конкурентні позиції.

Сучасні моделі стратегічного управління охоплюють широкий спектр методологій, спрямованих на визначення та реалізацію стратегій розвитку. Однією з найбільш відомих моделей є BCG-матриця, яка дозволяє компаніям оцінювати свої продукти та визначати пріоритетні напрями розвитку. Вона розподіляє бізнес-одиниці на чотири категорії «зірки», «дійні корови», «важкі діти» та «собаки» залежно від їхнього потенціалу на ринку та рівня прибутковості [2].

Окрім BCG-матриці, широко застосовується модель PEST-аналізу, яка допомагає оцінити макроекономічні фактори, що впливають на діяльність компанії. Вона враховує політичні, економічні, соціальні та технологічні чинники, дозволяючи підприємствам краще зрозуміти загрози та можливості зовнішнього середовища. Цей підхід особливо корисний у періоди економічної нестабільності, коли швидка адаптація до змін є ключовим чинником виживання.

Ще однією популярною моделлю є SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони підприємства, а також загрози та можливості, що виникають у зовнішньому середовищі. Цей метод широко використовується як у корпоративному, так і в державному секторі, оскільки забезпечує комплексний підхід до стратегічного планування.

У сучасних умовах стратегічне управління набуває нових форм, що пов'язані з розвитком цифрових технологій та зростанням ролі інновацій. Наприклад, багато компаній застосовують гнучкі методи управління, такі як Agile-стратегії, які дозволяють швидше адаптуватися до змін. Замість традиційного довгострокового планування все більшого поширення набувають ітеративні підходи, що базуються на постійному оновленні стратегічних цілей.

Одним із ключових аспектів сучасного стратегічного управління є орієнтація на стійкий розвиток. Багато організацій інтегрують екологічні та соціальні критерії у свої стратегії, зважаючи на зростаючий попит на відповідальний бізнес. У зв'язку з цим розвивається концепція ESG-стратегій (Environmental, Social, Governance), що спрямовані на створення довгострокової вартості для підприємства через відповідальне ставлення до довкілля, соціальних аспектів та ефективного корпоративного управління[3].

Загалом стратегічне управління в сучасних умовах поєднує класичні теорії та новітні підходи, що дозволяють підприємствам адаптуватися до динамічного середовища. Його успішне застосування вимагає не лише аналітичного підходу, але й гнучкості, швидкості реакції та інноваційного мислення. Сучасні підприємства, що застосовують ефективні стратегії управління, можуть не лише вижити в умовах жорсткої конкуренції, а й забезпечити собі стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Рубан В. В. Сучасні інструменти цифрового маркетингу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки*". 2018. Ч. 1. Вип. 30. С. 143-146.
2. Johnson, G, Scholes, K. Whittington, R. Exploring Corporate Strategy. 8th ed. FT Prentice Hall, p. 11-12. 2018.
3. Захожай В. Б., Коваль М. І., Захожай К. В. Основи фінансового аналізу менеджменту і контролю: навч. посіб. Київ: нац. акад. внут. справ, 2019. Т. 2. 506 с.

УДК 330.338.2

Максимова А.І. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, освітня програма «Публічне управління та адміністрування»*
Науковий керівник: Дергач А.В.
к. держ. упр.,доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Державне антикризове управління є важливим елементом підтримки стабільності країни. В сучасних умовах, коли світ зіштовхується з

економічними, екологічними та соціальними викликами, така система стає необхідністю. Економічні кризи, епідемії, природні катастрофи та конфлікти можуть впливати на життя громадян, погіршуючи їхню безпеку та якість життя.

Антикризове управління дозволяє державі швидко реагувати на надзвичайні ситуації, зменшуючи їхні негативні наслідки. Державні органи повинні мати чіткий план дій, щоб у разі потреби мобілізувати ресурси та надати допомогу населенню. Крім того, державне антикризове управління сприяє підтримці економіки під час кризи, допомагаючи бізнесу та забезпечуючи робочі місця. Це знижує рівень безробіття та сприяє соціальній стабільності.

У сучасних умовах ефективне антикризове управління також потребує активної співпраці з міжнародними організаціями та партнерами. Досвід інших країн допомагає створювати більш ефективні плани подолання кризи. Важливо також забезпечити інформаційну прозорість, щоб населення розуміло дії влади. Вчасне інформування людей про реальні загрози та заходи захисту може запобігти паніці. Сучасне антикризове управління також орієнтоване на довгострокове планування, що дозволяє зменшити ризик майбутніх криз.

Необхідно виробити у межах діючого законодавчого поля загальний ціле програмний підхід і сформулювати завдання, що будуть задовольняти інтереси обох сторін.

Найбільш конструктивним підходом взаємодії мають бути такі питання:

- ефективні механізми державного регулювання ринкової економіки з прив'язкою до місцевих соціально-економічних умов;
- стимулювання інвестиційної діяльності;
- правові гарантії діяльності бізнесу на регіональному/територіальному рівні;
- забезпечення рівноправного представництва підприємницьких структура розробці, координації, контролі й проходженні регіональних та місцевих цільових програм соціально-економічного розвитку;
- активну участь державних/незалежних інститутів в гарантуванні високої ефективності систем якості продукції і послуг, розв'язання питань стандартизації (сертифікації) на засадах міжнародних стандартів, що особливо актуальні в зв'язку з євроінтеграційним вектором;
- захист національного виробника товарів і послуг, зміцнення взаємовигідного співробітництва між українськими підприємствами;
- гнучка та ефективна податкова політика [1, с.75].

Саме управління інтелектуальним капіталом на підприємстві є системою паралельних, співіснуючих, взаємо проникаючих і допоміжних процесів, які свідчать про прогресуючу інтелектуалізацію організації [2, с. 105].

Державне антикризове управління відіграє ключову роль у стабільності та безпеці країни, особливо в умовах глобальних та внутрішніх викликів. Сучасний світ стикається з економічними спадами, природними катастрофами,

пандеміями та конфліктами, і всі ці фактори вимагають швидкої й ефективної реакції.

Антикризове управління дозволяє державі діяти злагоджено, застосовувати комплексні рішення для захисту економіки, громадян та інфраструктури. Така система управління також створює передумови для збереження і підтримки соціальної стабільності, яка є основою для нормального розвитку суспільства.

Завдяки чітким планам, які розробляються заздалегідь, державні органи можуть превентивно мобілізувати ресурси, надавати допомогу найбільш вразливим групам населення та підтримувати бізнес у важкі періоди. Важливу роль у цьому процесі відіграє прозора комунікація з громадськістю, яка допомагає зберегти довіру та уникнути паніки.

Крім того, в умовах сучасних глобальних викликів антикризове управління не може бути ефективним без співпраці з міжнародними партнерами та обміну досвідом. Розвинені механізми антикризового управління дозволяють не лише реагувати на кризи, але й запобігати їх повторенню в майбутньому, створюючи фундамент для сталого розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Сопроненков, І. Г., Щуренко, С. О. Управлінський механізм забезпечення взаємодії держави та бізнесу в умовах невизначеності. Публічне урядування, (2 (39)), 2024. С. 64-77.

2. Подлужна Н. О., Петченко М. В., Якушев О. В. Виклики трансформації антикризового управління підприємствами в сучасних умовах. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2020. Вип. 57. С. 104–109.

УДК: 338.4

Мішечкін О.Д. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання*
Науковий керівник: Лобунець Т.В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність операційної діяльності підприємства залежить від численних факторів, які можна класифікувати на внутрішні та зовнішні. Внутрішні фактори пов’язані з організацією, технологіями, персоналом і ресурсами підприємства, тоді як зовнішні обумовлені ринковими, економічними, політичними та соціальними умовами. В. Савченко зазначає, що розуміння цих факторів дозволяє підприємствам розробляти стратегії для підвищення ефективності та адаптації до змін. Автор підкреслює, що

комплексний аналіз факторів є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [1, с. 65-67].

Внутрішні фактори, що впливають на ефективність операційної діяльності підприємства:

1. Організаційна структура. Чітка організаційна структура сприяє швидкому прийняттю рішень, ефективній координації між підрозділами та зниженню бюрократичних затримок. Матрична структура управління є особливо ефективною для великих підприємств, оскільки дозволяє поєднувати функціональну та проєктну координацію. Наприклад, впровадження матричної структури на аграрному підприємстві підвищило швидкість реагування на зміни попиту на 15%;
2. Технологічний рівень. Використання сучасних технологій, таких як автоматизація виробництва, системи ERP чи IoT (Інтернет речей), дозволяє значно підвищити продуктивність і знизити витрати. Автоматизація складських операцій може скоротити тривалість обробки замовлень на 20-30%, що позитивно впливає на загальну ефективність;
3. Кваліфікація персоналу. Рівень підготовки працівників і їхня мотивація є ключовими факторами ефективності операційної діяльності. Регулярне навчання персоналу, впровадження програм розвитку та мотиваційних систем сприяють підвищенню якості продукції та зниженню рівня браку. Наприклад, впровадження системи KPI на промисловому підприємстві підвищило продуктивність праці на 10%;
4. Управління запасами. Ефективне управління запасами дозволяє уникнути надлишкових витрат на зберігання та дефіциту сировини, що особливо важливо в кризових умовах;
5. Енергоефективність. Раціональне використання енергоресурсів є важливим фактором зниження собівартості, особливо для енергоємних галузей, таких як металургія чи хімічна промисловість. Впровадження енергозберігаючих технологій може скоротити витрати на енергоносії на 15-25%, що суттєво впливає на фінансові результати [2].

Зовнішні фактори, що впливають на ефективність операційної діяльності підприємства:

1. Ринкові умови. Зростання конкуренції та зміни в споживчих уподобаннях змушують підприємства постійно вдосконалювати операційні процеси для збереження ринкової частки. Зростання попиту на екологічно чисту продукцію вимагає від підприємств адаптації виробничих процесів, що може підвищити витрати, але зміцнює конкурентні позиції;
2. Економічна ситуація. В умовах воєнного стану чи економічної кризи підприємства стикаються з перебоями в поставках, зростанням цін на сировину та зниженням купівельної спроможності, що негативно впливає на ефективність. Приклад машинобудівного підприємства, яке в умовах воєнного стану переорієнтувало постачання сировини на внутрішній ринок, що дозволило зберегти 80% обсягів виробництва;
3. Законодавче регулювання. Н. Ю. Захарова підкреслює, що зміни в податковому, екологічному чи трудовому законодавстві можуть вимагати додаткових витрат на адаптацію, що впливає на операційну ефективність.

Впровадження нових екологічних стандартів може потребувати модернізації обладнання, що підвищує витрати на 10-15% [3, с. 205-207].

4. Глобалізаційні процеси. Глобалізація відкриває нові ринки для підприємств, але водночас підвищує вимоги до якості, швидкості та гнучкості операційних процесів. Для виходу на міжнародні ринки підприємства змушені сертифікувати продукцію за стандартами ISO, що підвищує витрати, але зміцнює конкурентні позиції;

5. Інституційні фактори. Вплив державних інститутів, таких як система сертифікації, стандарти якості чи регуляторні органи, є важливим фактором ефективності. Відповідність міжнародним стандартам якості підвищує конкурентоспроможність, але вимагає значних інвестицій у модернізацію. Наприклад, аграрне підприємство, яке отримало сертифікацію ISO 14001, підвищило свою ринкову частку на 7%;

6. Соціально-культурні фактори. Корпоративна культура, рівень залученості працівників і їхня готовність до змін є важливими факторами ефективності. Підприємства з високим рівнем корпоративної культури здатні швидше впроваджувати інновації, що позитивно впливає на операційні процеси. Наприклад, впровадження програми залученості працівників на промисловому підприємстві підвищило продуктивність на 12% [4, с. 39-42].

Для наочної ілюстрації впливу факторів на ефективність операційної діяльності наведено таблицю 1. яка підсумовує ключові внутрішні та зовнішні фактори, їхній вплив і приклади заходів для управління.

Таблиця 1

Фактори, що впливають на ефективність операційної діяльності підприємства

Фактор	Тип	Вплив	Приклад заходів
Організаційна структура	Внутрішній	Впливає на швидкість прийняття рішень і координацію	Впровадження матричної структури
Технологічний рівень	Внутрішній	Підвищує продуктивність і знижує витрати	Автоматизація виробництва, впровадження ERP
Кваліфікація персоналу	Внутрішній	Впливає на якість і продуктивність	Програми навчання, системи мотивації
Управління запасами	Внутрішній	Знижує витрати на зберігання	Впровадження Just-in-Time
Енергоефективність	Внутрішній	Знижує собівартість	Енергозберігаючі технології
Ринкові умови	Зовнішній	Визначає конкурентоспроможність	Адаптація до нових споживчих уподобань
Економічна ситуація	Зовнішній	Впливає на доступ до ресурсів	Диверсифікація постачальників
Законодавче регулювання	Зовнішній	Підвищує витрати на адаптацію	Модернізація обладнання
Глобалізаційні процеси	Зовнішній	Підвищує вимоги до якості	Сертифікація за стандартами ISO
Соціально-культурні фактори	Зовнішній	Впливає на залученість персоналу	Впровадження програм корпоративної культури

Джерело: сформовано автором

Таблиця 1 демонструє, що внутрішні фактори, такі як організаційна структура, технологічний рівень і кваліфікація персоналу, є більш контрольованими, оскільки підприємство може безпосередньо впливати на них через управлінські рішення. Зовнішні фактори, такі як ринкові умови чи економічна ситуація, є менш контрольованими, але їхній вплив можна пом'якшити через стратегічні заходи, такі як диверсифікація постачальників чи адаптація до нових стандартів. Аналіз показує, що для забезпечення високої ефективності необхідно поєднувати заходи з управління внутрішніми та зовнішніми факторами.

Для управління факторами, що впливають на ефективність, підприємства використовують різні інструменти. Н. Ю. Захарова зазначає, що методи управління ризиками, такі як SWOT-аналіз чи сценарне планування, дозволяють мінімізувати вплив зовнішніх факторів і оптимізувати операційні процеси. Автор підкреслює, що SWOT-аналіз допомагає виявити сильні та слабкі сторони підприємства, а сценарне планування дозволяє підготуватися до можливих криз [3, с. 207-209].

О. В. Савчук додає, що в умовах криз, таких як пандемія чи воєнний стан, підприємства повинні впроваджувати антикризові стратегії, які включають диверсифікацію постачальників, оптимізацію витрат і перебудову логістичних ланцюгів. Автор наводить приклад аграрного підприємства, яке завдяки антикризовим заходам зберегло 85% обсягів виробництва в умовах карантинних обмежень [5, с. 50-52].

Для оцінки впливу факторів на ефективність можна використовувати методику аналізу чутливості, яка дозволяє визначити, які фактори мають найбільший вплив на результати діяльності. Наприклад, таблиця 2 ілюструє вплив ключових факторів на собівартість продукції на основі даних гіпотетичного промислового підприємства.

Таблиця 2

Аналіз чутливості факторів впливу на собівартість продукції

Фактор	Зміна фактора	Зміна собівартості, %	Пріоритетність
Ціна сировини	+10%	+8%	Висока
Високий рівень автоматизації	+20%	-5%	Середня
Кваліфікація персоналу	+15%	-3%	Низька
Енерговитрати	+10%	+4%	Середня
Логістичні витрати	+10%	+3%	Низька

Джерело: сформовано автором

Аналіз чутливості показує, що ціна сировини має найбільший вплив на собівартість продукції, оскільки зростання цін на 10% призводить до збільшення собівартості на 8%. Це підкреслює важливість диверсифікації постачальників і укладання довгострокових контрактів для стабілізації цін. Високий рівень автоматизації має значний позитивний вплив, знижуючи собівартість на 5% при зростанні на 20%. Кваліфікація персоналу та логістичні витрати мають менший вплив, але їхня оптимізація також може сприяти зниженню витрат. Цей аналіз допомагає менеджерам визначити пріоритетні напрямки для інвестицій, такі як модернізація обладнання чи стабілізація цін на сировину.

Отже, ефективність операційної діяльності підприємства залежить від складної взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають його здатність оптимально використовувати ресурси та досягати стратегічних цілей. Внутрішні фактори, такі як організаційна структура, технологічний рівень, кваліфікація персоналу, управління запасами та енергоефективність, є контрольованими і можуть бути оптимізовані через управлінські рішення. Зовнішні фактори, включаючи ринкові умови, економічну ситуацію, законодавче регулювання, глобалізаційні процеси та соціально-культурні аспекти, є менш контрольованими, але їхній вплив можна пом’якшити через стратегічні заходи, такі як диверсифікація постачальників чи адаптація до нових стандартів. Фактори, такі як ціна сировини та рівень автоматизації, мають найбільший вплив на собівартість, що підкреслює важливість інвестицій у модернізацію та стабілізацію поставок.

Список використаних джерел:

1. Савченко В. Операційний менеджмент: навч. посібник. Харків: Харківський національний аграрний ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2013. 274с.
2. Лівошко Т. В. Забезпечення ефективного управління енергоресурсами на промислових підприємствах. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9880 (дата звернення: 26.03.2025)
3. Захарова Н. Ю. Управління ризиками на підприємстві: сутність, підходи та методи. Бізнес Інформ. 2023. № 1. С. 203-209
4. Тарасюк О. В. Управління змінами в організації: основні концепції та моделі. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 1 (107). С. 39-46.
5. Савчук О. В. Методологічні і практичні аспекти оцінки впливу антикризового менеджменту та карантинних заходів на ефективність діяльності агропромислових підприємств. Агросвіт. 2022. № 2. С. 50–56.

УДК: 338.4 ***Нечипорук А.І.*** *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання*
Науковий керівник: Лобунець Т.В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ МЕТОДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Для забезпечення конкурентоздатності та закріплення на ринку підприємству необхідно постійно вдосконалювати систему управління, орієнтуючись на ефективне використання ресурсів та адаптацію до змін у зовнішньому середовищі. Організаційно-економічні методи відіграють ключову роль у цьому процесі, оскільки поєднують стратегічне планування, оптимізацію витрат, фінансові інструменти, маркетингові заходи та організаційні рішення, що сприяють підвищенню продуктивності та стабільності підприємства.

Процес впровадження організаційно-економічних методів управління на підприємстві визначається низкою стимулюючих факторів, які сприяють досягненню високої ефективності (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори, які впливають на процес впровадження організаційно-економічних методів управління на підприємстві

Стимулюючі фактори	Стримуючі фактори
- Усвідомлення необхідності підвищення ефективності управління;	- Бюрократична жорсткість структури управління;
- Організаційна криза як поштовх до реформ;	- Протиріччя між стратегічними цілями та реальними можливостями підприємства;
- Впровадження сучасних методів управління для забезпечення внутрішньої та зовнішньої ефективності;	- Невизначеність або застарілі управлінські концепції;
- Старіння продукції, технологій, потреба у модернізації;	- Організаційна інерція та небажання змін;
- Зниження продуктивності праці та необхідність її зростання;	- Опір персоналу змінам через страх невизначеності;
- Зміни законодавчих і економічних умов, що вимагають адаптації;	- Негативний досвід попередніх спроб змін;
- Зростання рівня конкуренції на ринку;	- Низька довіра до ефективності змін та побоювання ризиків;
- Формування нових стратегічних цілей відповідно до ринкових вимог.	- Недостатня ресурсна база для реалізації змін.

Джерело: сформовано на основі [1, с. 77-82]

Усвідомлення необхідності підвищення ефективності управління є ключовим, оскільки підприємства, що прагнуть адаптуватися до змінюваних умов, повинні постійно удосконалювати свої методи управління. Організаційна криза може стати поштовхом для реформ, стимулюючи пошук нових підходів, а

також впровадження сучасних методів управління для забезпечення внутрішньої та зовнішньої ефективності. Старіння продукції та технологій, потреба у модернізації, зниження продуктивності праці, зміни в законодавчих і економічних умовах вимогають швидкої адаптації для збереження конкурентоспроможності.

Однак на шляху впровадження змін існують й стримуючі фактори, що можуть ускладнити процес. Одним із таких факторів є бюрократична жорсткість управлінської структури, яка може не дозволити швидко адаптуватися до нових умов. Протиріччя між стратегічними цілями та реальними можливостями підприємства також можуть гальмувати зміни, якщо ресурси не відповідають амбіціям. Невизначеність або застарілі управлінські концепції, опір персоналу через страх невизначеності, створюють серйозні бар'єри. Негативний досвід попередніх спроб змін, низька довіра до їх ефективності, недостатня ресурсна база для реалізації змін – усе це чинить впровадження організаційно-економічних методів управління більш складним і вимогливим до правильного управлінського підходу.

Ефективне управління має базуватися на гармонійному поєднанні зовнішньої та внутрішньої ефективності, що передбачає одночасне врахування ринкових умов, конкурентного середовища, законодавчих вимог та внутрішніх ресурсів підприємства. Впровадження дієвих організаційно-економічних методів дозволяє не лише оптимізувати операційну діяльність, а й створювати умови для інноваційного розвитку, підвищення мотивації персоналу та раціонального використання матеріально-технічної бази [2].

Зовнішня ефективність управління характеризується ступенем досягнення цілей та ступенем виконання планів діяльності підприємства. Внутрішня ефективність може бути охарактеризована за допомогою показників економічної, фінансової, ресурсної ефективності, а також показників, що характеризують соціальний, науково-технічний та екологічний ефект управління підприємством [3].

Ефективність управління – це здатність організації забезпечувати прибутковість і тривалість успішної діяльності та розвитку підприємства на основі обрання й реалізації оптимальних стратегій, що мають забезпечити не лише певний ефект, результат, але й адаптивність і гнучкість системи управління, конкурентоспроможність діяльності підприємства в цілому [3].

Організаційно-економічний механізм ефективного управління підприємства визначається не лише факторами зовнішнього середовища підприємства, в першу чергу ефективність залежить від дій персоналу в процесі діяльності організації, в процесі реалізації розроблених планів і програм розвитку підприємства, в процесі досягнення певних цілей. Тобто, ефективність управління залежить від адекватності обраних стратегій цілям підприємства, оптимальності процесів реалізації стратегій, мотивації персоналу на досягнення цілей, кваліфікації персоналу, технології та стилю управління.

Для забезпечення конкурентоспроможності та стабільного розвитку підприємства, організаційно-економічні методи відіграють важливу роль у вдосконаленні системи управління. Вони дозволяють зосередитися на

ефективному використанні ресурсів, що є необхідним для адаптації до змін у зовнішньому середовищі та збереження лідерських позицій на ринку. Ці методи об'єднують стратегічне планування, фінансові інструменти, оптимізацію витрат і маркетингові заходи, що забезпечують досягнення високих результатів в операційній діяльності підприємства.

Інтеграція організаційно-економічних методів у повсякденну практику підприємства залежить від ряду факторів. До них належать як стимули, такі й бар'єри, що можуть стримувати впровадження змін. Поштовхом для оновлення є організаційна криза, зміни в законодавстві, потреба в модернізації технологій, а також посилення конкуренції на ринку. Водночас існують фактори, які можуть уповільнити процес, зокрема бюрократична структура управління, застарілі управлінські концепції та опір персоналу змінам.

Для досягнення внутрішньої та зовнішньої ефективності необхідно впроваджувати не лише операційні зміни, а й стратегічні підходи, що відповідають ринковим умовам і цілям підприємства. Це включає вдосконалення організаційної структури, оптимізацію фінансових і ресурсних витрат, використання нових технологій, а також сприяння розвитку корпоративної культури та мотивації персоналу. Застосування цих методів допомагає створити основу для сталого інноваційного розвитку та забезпечення високих результатів діяльності підприємства на довгострокову перспективу

Отже, організаційно-економічні методи є ключовими інструментами для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності підприємства в умовах швидких змін на ринку. Вони допомагають не тільки оптимізувати внутрішні процеси, а й адаптуватися до зовнішніх викликів, що виникають у результаті зміни законодавства, технологій та економічних умов. Водночас успішне впровадження цих методів потребує комплексного підходу, що включає стратегічне планування, управлінські інновації та постійну роботу над корпоративною культурою. Тому їх застосування є необхідним для досягнення стабільного розвитку та ефективного управління підприємством у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Олексів І.Б. Теоретичні засади здійснення організаційно-економічних змін на підприємстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку*. №769, 2013. С. 77-82.
2. Довгань Л.Є., Дудукало Г.О. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством. URL: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/8e5b5827-5885-43e9-afb7-1faa76224a18/content. (дата звернення: 20.03.2025).
3. Малицький А. А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність та структура. *Соціум. Наука. Культура. Економіка*. URL: http://intkonf.org. (дата звернення: 20.03.2025).

УДК: 338.4

Онищенко Д.А. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання*
Науковий керівник: Лобунець Т.В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

На практиці для управління запасами використовуються різні методи, які ґрунтуються на визначенні необхідного рівня ресурсів залежно від обсягу виробництва, попиту, сезонності, термінів постачання та інших факторів. Основні методи поділяються на традиційні (кількісні) та аналітичні [1].

Найбільш поширеним є метод мінімально-допустимого запасу, за яким встановлюється нижня межа наявності матеріалів, необхідна для безперервної роботи підприємства. При досягненні цієї межі здійснюється нове замовлення. Цей метод дозволяє уникнути надмірного зберігання запасів, але потребує високої точності у прогнозах і стабільності постачань [2].

Іншим є метод максимального запасу, що визначає верхню межу кількості матеріалів на складі. Це забезпечує страхування підприємства від перебоїв у поставках, проте зростають витрати на зберігання та ризики морального старіння матеріалів.

Середній (нормативний) запас визначається як середнє арифметичне між мінімальним і максимальним рівнем. Цей метод застосовується у виробництвах зі стабільним попитом і невеликими коливаннями у строках поставок [3].

Особливого поширення набули також методи нормування запасів, що базуються на встановленні технічно обґрунтованих нормативів (денного, декадного, місячного споживання). На їх основі формуються замовлення постачальникам і контролюється витрачання ресурсів. Метод дозволяє забезпечити об’єктивність в управлінні запасами і є базовим для формування матеріальних бюджетів [1].

Для підприємств із сезонним характером діяльності (наприклад, аграрна сфера) застосовується метод страхового запасу, що враховує ймовірність затримок у поставках, коливань попиту та інших зовнішніх ризиків [4].

Класичні методи, незважаючи на їхню простоту, залишаються актуальними в умовах обмежених ІТ-ресурсів або в невеликих компаніях. Проте в сучасних умовах вони дедалі частіше доповнюються автоматизованими системами управління запасами [5].

Окрім традиційних методів, підприємства дедалі частіше використовують сучасні концепції управління матеріально-технічними запасами, які дозволяють

гнучко реагувати на зміну умов зовнішнього середовища, зменшувати обсяги складських запасів і підвищувати оборотність активів.

Однією з найвідоміших концепцій є JIT (Just-in-time – «точно вчасно»), яка передбачає доставку матеріалів на підприємство в той момент, коли вони потрібні у виробництві. Це дозволяє значно скоротити витрати на зберігання, однак вимагає високої надійності поставок і чіткої координації між постачальниками та виробничими підрозділами [2].

Інша важлива система – MRP (Material Requirements Planning) – це автоматизована система планування потреб у матеріалах, яка базується на виробничому плані. Вона визначає, скільки і коли потрібно замовити кожен ресурс, з урахуванням залишків на складах, термінів поставки і виробничих циклів. Система MRP дозволяє забезпечити оптимальне використання ресурсів, зменшити надлишкові запаси та підвищити точність планування [1].

У рамках аналітичного підходу широко застосовується ABC-аналіз, який класифікує запаси залежно від їх вартості та значущості у загальному обсязі закупівель:

- група A – 20% позицій, що становлять близько 80% вартості запасів;
- група B – 30% позицій, які займають приблизно 15% вартості;
- група C – 50% позицій із незначною часткою вартості (5%) [3].

ABC-аналіз допомагає зосередити управлінську увагу на найважливіших ресурсах.

Також використовується XYZ-аналіз, який враховує стабільність споживання матеріалів:

- група X – запаси зі стабільним і прогнозованим споживанням;
- група Y – запаси з помірною варіацією попиту;
- група Z – запаси з нерегулярним і малопередбачуваним попитом.

Поєднання ABC та XYZ-аналізу дає змогу створити матричну модель управління запасами, яка враховує як вартісну значущість, так і характер попиту. Це дозволяє підприємству формувати ефективну політику закупівель, нормування та зберігання ресурсів.

Таким чином, використання сучасних методів управління запасами дозволяє підприємствам забезпечити високу ефективність ресурсного забезпечення, знижуючи витрати і підвищуючи оборотність активів, що особливо актуально в умовах ринкової конкуренції та обмежених фінансових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Горбачова О. М., Купіч Б. В. Аналіз фінансового стану підприємства. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 50(2). С. 96-99.

2. Ділай Н. Г. Роль та складові системи фінансового управління в діяльності холдингових структур. Молодий вчений. 2014. - № 9. - С. 39-42.

3. Бабяк Н. Д., Буратчук Н. Ю. Фінансовий контролінг у транснаціональних корпораціях і холдингах. Фінанси України. 2012. № 3. С. 110-116.

4. Гнатенко Є. П., Годованюк Н. А. Аналіз фінансового стану підприємства, як один з інструментів з'ясування реальної конкурентоспроможності. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки. 2017. № 2. С. 159-165.

УДК 338.43:63.3

Погнерибко В.С. *здобувач вищої освіти ступеня(доктор філософії) 2-го року навчання*
Науковий керівник: Шинкарук Л.В.
д.е.н.,професор, член-кореспондент НАН України
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАЛІ ТА СЕРЕДНІ АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Малі та середні аграрні підприємства відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку сільських територій та стимулюванні економічного зростання в аграрному секторі. Вони забезпечують значну частину сільськогосподарської продукції, а також створюють робочі місця в регіонах. Незважаючи на свою значимість, малі та середні аграрні підприємства стикаються з низкою викликів, що знижують їх ефективність та конкурентоспроможність. Серед проблем, з якими стикаються аграрії, можна виокремити недостатній доступ до фінансових ресурсів, відсутність інноваційних технологій, низьку продуктивність праці та вплив негативних кліматичних факторів.

У лютому 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне військове вторгнення в Україну, що зумовило тривалий конфлікт, ставши серйозним викликом для економік як України, так і всього світу вцілому. Всі ресурси країни були скеровані на забезпечення обороноздатності та на пошук шляхів мінімізації негативного впливу війни на життя громадян і функціонування бізнесу. Більшість малих і середніх підприємств в Україні зазнали значних втрат внаслідок повномасштабної війни, розв'язаної росією, що призвело до масового призупинення їх діяльності та зростання рівня

безробіття. У зв'язку з цим питання відновлення та подальшого розвитку МСП є критично важливим і вимагає комплексного підходу. Варто зазначити, що впродовж 2014-2022 років структура підприємницького сектору України залишалася стабільною: малі підприємства становили близько 95 % усіх суб'єктів господарювання, а частка середніх підприємств наближалася до 5 % [1].

Незважаючи на адаптацію аграрного сектору України до умов воєнного стану, у 2025 році галузь зіткнеться з низкою критичних викликів та обмежень. Серед основних проблем залишатимуться загострення дефіциту трудових ресурсів у сільському господарстві, втрата частини сільськогосподарських угідь, погіршення їх якісного стану, а також руйнування виробничої інфраструктури. Ці чинники суттєво впливатимуть на всі етапи агровиробництва – від вирощування до переробки й логістики. Додатковий тиск на аграрний сектор створюватимуть девальвація гривні, що підвищить вартість імпортних ресурсів, а також дефіцит робочої сили, що змусить підвищувати заробітну плату для утримання кваліфікованих працівників. Пріоритетами державної аграрної політики у 2025 році мають стати забезпечення стійкості сільськогосподарських виробників, покращення їх фінансового стану, а також підтримка спроможності адаптуватися до кліматичних змін і європейських стандартів аграрної політики. З огляду на вагому роль аграрного сектору у забезпеченні продовольчої безпеки країни та його суттєвий внесок в експорт, держава повинна зосередитися на системній підтримці галузі. Проаналізувавши дослідження вітчизняних науковців, можна означити основні проблеми, які стоять перед МСП:

- ✓ поглиблення проблеми дефіциту трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві;
- ✓ втрата частини земельних ресурсів та погіршення їхнього якісного стану;
- ✓ руйнування виробничого потенціалу;
- ✓ зростання витрат на ведення сільськогосподарської діяльності;
- ✓ енергетичні ризики;
- ✓ кліматичні ризики;
- ✓ екологічні ризики [2].

Малі та середні аграрні підприємства відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку сільських територій та збереженні економічної стійкості аграрного сектору України. Попри численні виклики, зокрема військові дії, втрату ресурсів, нестачу робочої сили та коливання ринкових умов, МСП зберігають високий потенціал для розвитку за умови ефективного управління. Серед перспектив – впровадження інноваційних

технологій, адаптація до змін клімату, державна підтримка, доступ до фінансування та інтеграція в агропродовольчі ланцюги.

Список використаних джерел:

1. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak.

2. Ключові виклики для аграрного сектору та основні завдання державної аграрної політики на 2025 рік. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/klyuchovi-vyklyky-dlya-ahrarnoho-sektoru-ta-osnovni-zavdannya.

УДК 330.338.2

Поліщук М.А. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Науковий керівник: Дергач А.В. *к. держ. упр.,доцент Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО АГРАРНОГО РИНКУ: РОЛЬ СОРГО В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У XXI столітті світовий агропромисловий комплекс перебуває під впливом багатьох чинників, серед яких провідну роль відіграють кліматичні зміни, трансформація глобального ринку продовольства, загрози продовольчій безпеці та зростання потреби у стійких, адаптивних сільськогосподарських технологіях. У цьому контексті все більшої ваги набуває вирощування альтернативних культур, зокрема сорго (Sorghum bicolor), яке поєднує агротехнічну пластичність, економічну ефективність та універсальність використання.

Сорго, завдяки своїм унікальним біологічним властивостям, є однією з найперспективніших культур у світі. Воно має високу посухостійкість, низьку потребу у воді, добре росте на бідних ґрунтах, а також менш схильне до захворювань порівняно з іншими зерновими. В умовах змін клімату, особливо в регіонах із підвищеним ризиком посух і ерозії ґрунтів, ці властивості роблять сорго стратегічно важливою культурою для забезпечення стабільності продовольчих систем.

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), обсяги світового виробництва сорго становлять понад 57 мільйонів тонн на рік.

Лідерами з вирощування культури є Сполучені Штати Америки, Нігерія, Судан, Індія, Мексика та Ефіопія. США зберігають домінуючі позиції у глобальному експорті сорго, тоді як найбільшим імпортером останніх років є Китай, де культура використовується, зокрема, для виробництва традиційного алкогольного напою байцзю. Водночас в Африці сорго є основним продуктом харчування для мільйонів людей, що робить його критично важливим для збереження продовольчої безпеки на континенті.

Крім того, у багатьох країнах світу зростає зацікавлення у вирощуванні сорго як сировини для виробництва біоетанолу та біопалива. Енергетичне сорго, завдяки своїй здатності продукувати значну біомасу на одиницю площі, є цінним джерелом поновлюваної енергії. З урахуванням тенденцій до «озеленення» економік, декарбонізації та енергетичної незалежності, ця культура набуває не лише продовольчого, але й стратегічного енергетичного значення.

Зростає також інтерес до сорго у країнах Європейського Союзу та Північної Америки, з огляду на тенденцію до розширення виробництва безглютенової продукції. Сорго активно використовується як інгредієнт для виготовлення муки, каш, хлібобулочних виробів, оскільки не містить глютену, є багатим на антиоксиданти, залізо, клітковину та інші поживні речовини. Таким чином, культура має не лише економічну, але й важливу нутриціологічну функцію в умовах глобального переходу до здорового харчування.

Світовий попит на сорго продовжує зростати, що обумовлено як економічними, так і екологічними факторами. За прогнозами міжнародних експертів, до 2030 року очікується щорічне зростання виробництва сорго на рівні 5-7%. Основними драйверами цього процесу залишаються підвищення потреб у посухостійких культурах, розширення ринку біоенергетики, а також розвиток органічного землеробства.

Ураховуючи здатність сорго ефективно рости в екстремальних умовах та широкі можливості для його переробки і реалізації, ця культура має високий потенціал для подальшого поширення на всіх континентах. Для країн, що розвиваються, сорго є шляхом до зменшення харчової залежності, а для країн із високим рівнем агровиробництва – можливістю для диверсифікації посівних площ, зменшення навантаження на природні ресурси та зміцнення економічної стійкості.

Таким чином, сорго дедалі більше позиціонується як стратегічна культура майбутнього, здатна забезпечити збалансований розвиток продовольчих, енергетичних і економічних систем у світі. Його роль у глобальному АПК буде лише посилюватися в умовах зростаючого попиту на стійкі моделі сільського господарства та необхідність адаптації до змін клімату. Перспективи розвитку ринку сорго свідчать про необхідність активізації досліджень, інвестицій та

аграрних програм, що сприятимуть інтеграції цієї культури в агросистеми різних країн.

Список використаних джерел:

1. FAO. Crops and livestock products statistics. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL (дата звернення: 20.03.2025).
2. OECD-FAO Agricultural Outlook 2023–2032. OECD Publishing and FAO. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2023-2032 (дата звернення: 20.03.2025).
3. Sorghum Checkoff. Sorghum market overview. United Sorghum Board. URL: https://www.sorghumcheckoff.com/sorghum-markets/ (дата звернення: 20.03.2025).
4. U.S. Department of Agriculture. Grain: World Markets and Trade. USDA: офіційний веб-сайт. URL: https://www.fas.usda.gov/data/grain-world-markets-and-trade (дата звернення: 20.03.2025).
5. Zhao, D. et al. (2020). Global sorghum production and potential expansion: agronomic, economic, and environmental perspectives. *Agronomy Journal*, 112(3), 1832–1845.

УДК 338.461.11:332.67

Присяжнюк Б.М. *здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти ОП «Менеджмент»*
Алексеєва К.А. *к. держ.нау., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

ІНОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Сільське господарство є стратегічно важливою галуззю економіки, яка потребує ефективного управління інвестиціями для забезпечення сталого розвитку. Традиційні методи фінансування та ведення агробізнесу поступово поступаються місцем інноваційним підходам, що включають цифрові технології, фінансові інструменти, екологічні стратегії та партнерські моделі.

Фінансові труднощі, з якими стикаються агропромислові підприємства, зумовлені нестачею капіталу для інвестування в модернізацію. Ситуація ускладнюється зниженням рівня державних і приватних інвестицій. Для покращення інвестиційного клімату необхідні податкові реформи, сприятливі умови для інвесторів та розширення ринкового обігу аграрних земель. Комплексний підхід сприятиме підвищенню продуктивності, зменшенню витрат та сталому розвитку агросектора[3].

Таблиця 1

Ефективність залучення інновацій у землеробство аграрними компаніями в Україні

Тип інновацій	Приклади впровадження	Площа впровадження, га	Зростання врожайності, %	Вартість впровадження, млн грн	Переваги	Виклики
Цифрові технології	Дрони для моніторингу полів, системи точного землеробства	5000	15	100	Підвищення ефективності, зменшення витрат	Висока вартість обладнання, необхідність навчання персоналу
Біотехнології	Генетично модифіковані культури	3000	20	150	Збільшення врожайності, стійкість до шкідників	Етичні питання, регуляторні обмеження
Інноваційні добрива	Нанодобрива, органічні добрива	4000	10	80	Підвищення родючості ґрунту, зменшення негативного впливу	

Джерело: [3]

Дослідження інноваційного розвитку приділяє особливу увагу агропромисловому виробництву, зокрема сільському господарству. Вивчаються організаційно-економічні аспекти технологічного забезпечення, оновлення матеріально-технічної бази та впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Розглядаються критерії вибору технологій для аграрного сектору, оцінка ефективності господарювання та управлінський вплив на соціально-економічні процеси. Важливим є прогнозування технологічного розвитку, спрямоване на пошук нових можливостей, зміцнення конкурентних переваг та визначення стратегічних пріоритетів. Системний підхід до управління дозволяє формувати ефективні стратегії розвитку агросектору, враховуючи технологічні імперативи та перспективи економічного зростання[5].

Цифрові технології є надзвичайно важливими інструментами для оптимізації інвестицій у сільському господарстві. Інновації, такі як ГІС та GPS-системи, дозволяють точніше планувати та моніторити агрономічні процеси, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів і зменшенню витрат. Дрони, наприклад, допомагають швидко оцінити стан посівів, виявити проблеми на ранніх етапах і зменшити витрати на обробку земель.

Супутниковий моніторинг і онлайн-дані дозволяють фермерам приймати оперативні рішення, що підвищує точність прогнозів і дає можливість націлюватися на конкретні потреби в кожному регіоні чи на окремих ділянках землі. Це не лише сприяє зростанню врожайності, але й дозволяє зменшити негативний вплив на екологію, що дуже важливо в умовах сучасних

екологічних викликів. Впровадження таких інноваційних технологій також може залучати додаткові інвестиції, адже вони забезпечують сталий і прибутковий розвиток агросектору[7].

Інноваційні технології в аграрному секторі значно покращують ефективність виробництва, дозволяючи знизити витрати та збільшити прибуток. Використання інформаційних технологій допомагає оптимізувати робочі процеси, зберігати й аналізувати великі обсяги даних, що дозволяє аграрним підприємствам приймати обґрунтовані рішення для підвищення конкурентоспроможності. Цифровізація агросектору сприяє ефективному використанню ресурсів і збереженню екологічного балансу, що робить виробництво більш сталим і відповідальним. Це також забезпечує стабільний розвиток галузі, підвищуючи її продуктивність і знижуючи вплив на навколишнє середовище. Акцентується увага на тому, що завдяки діджиталізації бізнес-процесів аграрних підприємств відбувається їх оптимізація та зниження витрат матеріально-технічних та інших ресурсів, систематизація та групування даних. Це також сприяє ефективному накопиченню та використанню інформації, що допомагає підвищити конкурентоспроможність агроформувань у довгостроковому прогнозі[2].

Для забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств необхідно застосовувати інноваційно-інвестиційну модель, яка буде сприяти їх комплексному розвитку. Інноваційні продукти відрізняються високим рівнем технологічних досягнень та покращеними характеристиками товарів і послуг. Інвестиції та інновації є основними чинниками для досягнення конкурентних переваг і стимулювання соціально-економічного прогресу. Впровадження інновацій дозволяє знижувати витрати ресурсів, збільшувати ефективність праці та оптимізувати використання природних і матеріальних ресурсів у аграрному секторі. [4].

У контексті глобалізації та нестабільного ринку підприємства повинні застосовувати ефективні методи стратегічного управління для забезпечення конкурентоспроможності. Швидкі зміни на ринку і науково-технічний розвиток підкреслюють важливість стратегічного планування. Формування стратегії є складним процесом, який включає прогнозування та економічний аналіз для забезпечення високої рентабельності і мінімізації ризиків. Висновок: стратегія економічного розвитку аграрного підприємства є критичним фактором для підвищення його конкурентоспроможності [5].

Отже, інноваційні підходи до управління інвестиціями в сільському господарстві є необхідним елементом для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора. Традиційні методи фінансування поступово змінюються на інноваційні стратегії, що включають використання цифрових технологій, екологічних підходів та сучасних фінансових інструментів. Це дозволяє знизити витрати та підвищити ефективність виробництва.

Залучення інновацій, таких як дрони, біотехнології та новітні добрива, допомагає збільшити врожайність і зменшити витрати на обробку земель, водночас знижуючи екологічний вплив. Впровадження цифрових систем

управління, таких як ГІС та GPS-технології, дозволяє точніше планувати та оптимізувати використання ресурсів. [1]

Інвестиції в ці технології сприяють не лише підвищенню продуктивності, а й забезпечують сталий розвиток аграрного сектору, мінімізуючи ризики та створюючи конкурентні переваги. Врахування екологічних аспектів та ефективне управління ресурсами також є важливими складовими цього процесу. У результаті впровадження інноваційних підходів сільське господарство стає більш стійким до зовнішніх змін і здатним ефективно функціонувати в умовах глобалізації та економічної нестабільності.

Стратегічне управління та інвестиції в інновації є ключовими для забезпечення економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Горбань В. І., Алексеєва К. А. Інновації та технологічний прогрес у сільському господарстві: управління проєктами для підвищення продуктивності. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2024. №3. URL: https://www.inter-nauka.com/issues/economic2024/3/9763
2. Бурдяк М., Томашук І. Загальні аспекти застосування цифрових технологій у діяльності аграрних підприємств. Управління змінами та інновації, (7), 12-18. 2023. DOI: https://doi.org/10.32782/CMI/2023-7-2
3. Данкевич В., Данкевич А., Большакова Є. Управління інноваційноінвестиційною складовою сільськогосподарського землекористування підприємств в умовах циркулярної економіки. Journal of Innovations and Sustainability, 8(1), 08. 2024. DOI: https://doi.org/10.51599/is.2024.08.01.08
4. Гончарук І. В., Томашук І. В. Вплив інноваційних процесів на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2023. № 1 (63). С. 30–47. 2023. DOI: https://doi.org/10.37128/2411-4413-2023-1-3
5. Гончарук І. В., Томашук І. В. Формування стратегії економічного розвитку сільськогосподарського підприємства для підвищення його конкурентоспроможності. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2022. № 4 (62). С. 7–24. DOI: https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-4-1
6. Россоха В. В. Інноваційно-технологічне забезпечення розвитку сільського господарства: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2023. 176 с. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8280fd8e-e9de-46f9-97f2-227aa6076099/content
7. Сучасні Технології В Сільському Господарстві. URL: https://eos.com/uk/blog/suchasni-tekhnolohii-v-silskomu-hospodarstvi/

УДК 64.011.5.

Прокопенко Б. В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗАЦІЇ В АПК УКРАЇНИ

Агропромисловий комплекс України сьогодні активно використовує різні системи автоматизації. І оскільки АПК України є дуже великим та багатогалузевим, існує велика кількість систем автоматизації, які пристосовані до конкретних завдань виробництва.

Якщо ми подивимось на сучасні тепличні комбінати, то побачимо, що без автоматизації вони практично не обходяться. Вона грає ключову роль – починаючи з автоматичного поливу рослин, моніторингу температури та вологості, контролю вентиляції та освітлення, аж до розфасування фруктів і овочів за сортом, кольором і розміром і пакування готової продукції. Що значно економить час і ресурси.

Автоматизація також активно застосовується у тваринництві. На сучасних молочнотоварних свинофермах і пташниках використовують автоматичні системи годівлі, які точно дозують корми залежно від раціону кожної групи тварин. Існують системи автоматичного доїння, які з мінімальним втручанням людини проводять процес доїння, з одночасним обліком кількості та якості молока. Крім того, на фермах запроваджуються системи контролю мікроклімату у приміщеннях для тварин, які автоматично регулюють температуру, вологість, вентиляцію та освітлення. Це особливо важливо для здоров’я тварин та підвищення продуктивності.

Також автоматизація активно використовується під час збирання врожаю, наприклад зернових культур, як-от пшениці, де задіяні які хоч і керуються людиною, але оснащені безліччю автоматичних систем. Ці системи не тільки забезпечують комфорт водія, полегшуючи процес керування, але й здійснюють моніторинг якості зерна у реальному часі. Говорячи про зернові культури не можу не згадати про автоматичні зерносушарки, які забезпечують контроль вологості, температури сушіння та рівномірність висушування зерна, що запобігає втратам якості продукції.

Загалом існує ще дуже багато різних автоматизованих систем про які я не написав. Адже спектр їх використання настільки широкий, що охопити їх усі в межах одного тексту просто неможливо.

Системи автоматизації постійно розвиваються, з’являються нові технології, які роблять сільське господарство точнішим, ефективнішим і більш економним. Вони дозволяють зменшити витрати ресурсів, підвищити врожайність та покращити якість продукції.

Завдяки цим впровадженням агропромисловий комплекс України отримує нові можливості для розвитку, що допомагає йому краще адаптуватися до сучасних вимог і викликів.

Список використанних джерел:

1. Білоус О.І. Автоматизація виробничих процесів в агропромисловому комплексі. *Вісник аграрної науки*. 2022. №5. С. 45–52.

УДК 330.338.2

Синько К.В. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»
Науковий керівник: Гаврилюк В.П. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ АПК

Історичні дані свідчать про стале скорочення сільського населення України: з понад 26 млн осіб у 1939 році — до менш як 13 млн у 2022 році [1]. Однією з ключових причин цього процесу є знищення освітньої інфраструктури: лише за останнє десятиліття закрито понад 1100 шкіл, а 62% молодих родин назвали відсутність доступу до якісної дошкільної освіти основною причиною міграції до міст [2].

Проблема освітньої депривації в сільських громадах не лише загострює демографічну ситуацію, але й безпосередньо впливає на стан агропромислового комплексу (АПК), оскільки веде до втрати людського капіталу, відтоку кадрів і зниження продуктивності на місцях. За даними ЮНІСЕФ, 36% ВПО — це домогосподарства з дітьми, з яких 74% мають дітей дошкільного віку [3].

Світовий досвід свідчить, що інвестиції в дошкільну освіту забезпечують найвищий економічний ефект серед усіх етапів освітнього шляху. Згідно з моделлю Heckman Equation (2010), $1, вкладений у дошкілля, генерує $7–10 довгострокової економічної віддачі [4]. Аналітика World Bank показує, що підвищення якості освіти всього на один рік спричиняє зростання ВВП країни на 1,2% [5].

Модель PerSonar пропонує фінансово стійке вирішення цієї проблеми на місцевому рівні: поєднання інклюзивного освітнього центру з кооперативною економікою (локальні виробники, централізований магазин, реінвестування прибутку в освіту). Центр працює безкоштовно для дітей громади, а утримується за рахунок прибутку та соціального інвестування — зокрема, випуску облігацій. Водночас, інвестування в освіту формує базу для зростання продуктивності місцевого АПК через підвищення компетентності, утримання молоді та розвиток соціального капіталу.

Законодавчі зміни (Закон України №3788-IX) вже передбачають нові форми закладів, такі як мінісадки, мобільні дитсадки та центри педагогічного партнерства [6]. Це створює правове підґрунтя для реалізації інноваційних моделей з урахуванням локальної специфіки сіл та потреб аграрної економіки.

Таким чином, розвиток інклюзивної дошкільної освіти в сільських громадах має стратегічну економічну доцільність: він посилює соціальну стійкість територій, забезпечує базу для трудового потенціалу та виступає одним із чинників сталого розвитку агропромислового комплексу.

Прикладом успішної реалізації фінансово стійких освітніх моделей є London Early Years Foundation (LEYF, Велика Британія), яка випускає соціальні облігації для фінансування розширення мережі дошкільних закладів. У США активно впроваджуються Child Development Accounts — рахунки накопичення для дітей, які зменшують боргове навантаження на родини в майбутньому. У Сінгапурі державна програма SEED поєднує інвестиції приватного та державного сектору задля розвитку раннього навчання в неблагополучних районах, а в Південній Африці модель SmartStart функціонує як франчайзинг, де місцеві жителі відкривають власні освітні мікроцентри з підтримкою уряду та соціального бізнесу. Ці моделі доводять: вкладення в інклюзивну дошкільну освіту здатні не лише окупатися, а й формувати нові ринки зайнятості, підвищувати освітній рівень і запобігати депопуляції територій — що особливо важливо для сталого розвитку сільського АПК.

Список використаних джерел:

1. Населення України: нариси про демографічний стан країни у перше тридцятиріччя незалежності. Київ: Наукова думка, 2023. URL: https://idss.org.ua/arhiv/Naselennya.pdf (дата звернення: 12.04.2025).
2. Чисельність наявного населення (відповідного місяця). Все населення. Портал відкритих даних України. URL: https://data.gov.ua/dataset/5184e388-c554-45f2-871c-ac8527b6e2ac/resource/ee33f922-b83e-454d-83c4-811c2f8fbc4f (дата звернення: 12.04.2025).
3. UNICEF / Oxford Policy Management. Families on the move. Ukraine Report (2023) URL:https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/05/ENG_report.pdf
4. Heckman J. (2010). The rate of return to early childhood investment. Center for the Economics of Human Development URL: https://heckmanequation.org/wp-content/uploads/2017/01/HeckmanMoonPintoSavelyevYavitz_RateofReturnPerryPreschool_2010.pdf
5. Hanushek E., Woessmann L. (2007). The Role of Education Quality in Economic Growth. The World Bank URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/260461468324885735/pdf/wps4122.pdf
6. Закон України №3788-IX від 20.12.2023. Про внесення змін до Закону України "Про дошкільну освіту" URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text

УДК 631.11:005.52

Степаньков Р. С. *здобувач вищої освіти ступеня (доктор філософії) 2-го року навчання*
Науковий керівник: Власенко Т.О. *к.е.н, доц.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Управління виробництвом у сільськогосподарських підприємствах є важливим елементом для забезпечення ефективної діяльності аграрного сектору економіки України. У сучасних умовах, коли аграрний сектор стикається з низкою економічних, соціальних і технологічних викликів, важливість вдосконалення механізмів управління виробничими процесами набуває нової актуальності. Сільськогосподарські підприємства повинні адаптувати свої стратегії розвитку до зміни умов ринку, враховувати зростання попиту на екологічно чисту продукцію, підвищення ефективності використання ресурсів та впровадження інноваційних технологій у виробництво.

Сучасні підходи до формування механізму управління виробництвом у сільському господарстві вимагають комплексного підходу, що включає не лише оптимізацію внутрішніх процесів, але й інтеграцію новітніх методів організації, управління фінансами, використання цифрових технологій і впровадження стратегічного планування. Вони також передбачають формування гнучких, адаптивних моделей управління, здатних реагувати на зміни зовнішнього середовища, таких як кліматичні умови, коливання цін на сировину та зміни в законодавстві.

Технологічний прогрес змінює управлінські стратегії – це дає змогу підвищити продуктивність та знизити витрати, в свою чергу інноваційні технології, такі як автоматизація процесів та використання дронів, сприяють точному контролю за процесами виробництва, що забезпечує ефективне раціональне використання ресурсів і зниження собівартості продукції. Впровадження сталих методів ведення господарства, таких як органічне землеробство, знижує навантаження на навколишнє середовище і підвищує ефективність виробництва. Водночас, сталі технології сприяють зниженню витрат на енергію та добрива, що дозволяє підприємствам бути більш гнучкими до змін навколишнього середовища та економічних умов.

Перспективи розвитку у сільському господарстві залежать від здатності сільськогосподарських підприємств швидко адаптуватися до змін ринку, нових вимог законодавства, змін клімату та оптимізації виробничих процесів знижуючи ризики. Важливим напрямом розвитку сільськогосподарських підприємств є створення агропродовольчих кластерів, що дозволяє зменшити витрати на виробництво та фінансові ризики.

Завдяки різноманітним принципам та інструментам ощадливого виробництва за технологією «Lean Production» вдається мінімізувати втрати, підвищити ефективність використання ресурсів, скоротити час виробничих циклів і забезпечити стабільну якість продукції при зменшенні витрат. Дослідження наукових поглядів та практичного досвіду в сфері управління використання ощадливого виробництва дозволяє визначити найбільш ефективні підходи до оптимізації виробничих процесів, адаптації інструментів lean-менеджменту до специфіки сільськогосподарських підприємств, які відображаються у циклі даної технології, рисунок 1 [1].

Рисунок 1. Етапи циклу ощадливого виробництва

Джерело: [1]

Ефективне управління виробництвом у сільськогосподарських підприємствах є ключовим чинником підвищення їх конкурентоспроможності та сталого розвитку аграрного сектору України. Сучасні виклики вимагають впровадження інтегрованих підходів до управління, які поєднують економічну доцільність, екологічну відповідальність і технологічні інновації. Застосування принципів ощадливого виробництва дає можливість не лише знизити витрати, а й оптимізувати всі етапи виробничих процесів.

Використання інструментів Lean Production у поєднанні з адаптивними моделями управління дає змогу оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, мінімізувати ризики та забезпечити високу якість аграрної продукції. Вдосконалення механізму управління виробничим потенціалом є стратегічним напрямом для підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств в умовах сучасної економіки.

Список використаних джерел:

1. 7 принципів, інструментів і методів ощадливого виробництва, які слід враховувати. URL: https://ukraine-oss.com/7-prynczypiv-instrumentiv-i-metodiv-oshhadlyvogo-vyrobnycztva-yaki-slid-vrahovuvaty/.

УДК 336.22

Ткачик Ф.П. *д е.н., доцент,*
професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет
Буряк Т.Ю. *здобувач вищої освіти групи ФМПС-31*
факультету фінансів та обліку
Західноукраїнський національний університет
(м. Тернопіль, Україна)

ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Агропромисловий сектор є важливою частиною економіки країни. Виробництво сільськогосподарської продукції та її переробка забезпечують продовольчу безпеку, створюють робочі місця та сприяють розвитку сільських територій. Проте одним із головних викликів для підприємств агросфери є високий рівень податкового навантаження, яке може значно впливати на фінансову спроможність і розвиток малого та середнього бізнесу. Для того щоб зменшити ці витрати, ефективно оптимізувати фінансові потоки та забезпечити стійкість суб'єктів підприємницької діяльності, важливо використовувати систему спрощеного оподаткування в Україні.

Розвиток агропромислового бізнесу є одним із пріоритетів державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки та стимулювання розвитку сільського господарства. Головним інструментом впливу держави на діяльність підприємств в аграрній сфері є податкова політика, від обґрунтованості, раціональності та спрямованості якої значною мірою залежать темпи зростання економіки загалом та її аграрних галузей зокрема. Однак вразливість сільськогосподарських товаровиробників до сезонних змін, які впливають на врожайність, якість продукції та економічні результати, обумовлює необхідність застосування механізму державної фінансової підтримки [1].

Державна підтримка сільського господарства в Україні здійснюється переважно за рахунок надання податкових преференцій господарюючим суб'єктам в аграрній сфері, а не бюджетного фінансування в межах цільових державних програм. Відтак специфіка державної фінансової підтримки розвитку аграрного бізнесу у вітчизняній практиці визначається суттєвою перевагою непрямої її форми, що досягається за рахунок застосування спрощеної системи оподаткування, яка є важливим складником формування сприятливого економічного середовища для функціонування сільськогосподарських підприємств [2].

Релокація та адаптація підприємств агросфери до сучасних реалій розвитку економіки та агропромислового комплексу України з урахуванням зовнішньоторговельних відносин зумовлює їх до активізації (оптимізації) бізнес процесів, а органи державного управління та місцевого самоврядування – до стимулювання збуту сільськогосподарської продукції. Що, безумовно, вплине на динаміку податкових надходжень до місцевих бюджетів за рахунок

єдиного податку. Такий контекст потребує належного планування та прогнозування податкових надходжень від єдиного податку (в т.ч. в результаті діяльності підприємств агросфери) з використанням адекватних інформаційних систем і технологій.

Формування справедливого та збалансованого оподаткування є ключовим для сталого розвитку аграрного сектору, а відтак, і забезпечення продовольчої безпеки. Реформи в сфері податкової політики, спрямовані на стимулювання інвестицій та полегшення фіскального навантаження на сільські господарства, повинні стати першочерговими заходами для нового етапу розвитку українського сільськогосподарського сектору [3]. Таким чином, основні вектори удосконалення оподаткування суб'єктів сільськогосподарської діяльності в Україні включають такі концепти:

- фізичні особи – підприємці аграрної сфери поки ще мають змогу користуватися четвертою групою єдиного податку, що дозволяє сплачувати податок залежно від площі землі, а не від доходу;
- угоди з поставки деяких видів сільгосппродукції звільняються від ПДВ або оподатковуються за зниженою ставкою, що покращує ліквідність виробників і спрощує податковий облік;
- державні дотації та компенсації, що трансформуються внаслідок повернення частини витрат на купівлю техніки, насіння, будівництво тваринницьких комплексів;
- для суб'єктів малого та середнього агробізнесу діють обмеження на проведення податкових перевірок, що знижує навантаження на фермерів у період війни;
- з податковими інституціями узгоджується запровадження зниженої ставки акцизу на пальне для сільськогосподарських підприємств у післявоєнний період;
- у 2025 році очікується перехід на облік реального доходу, цифровізація діяльності за допомогою Є-реєстрів, умовне податкове стимулювання через доступ до дешевшого кредитування для сумлінних платників податків, активізація дій в контексті мотивації до легалізації діяльності, впровадження інформаційних технологій податкового планування та обліку тощо.

Ці зміни спрямовані на гармонізацію податкового законодавства України з європейськими стандартами на засадах цифровізації, підвищення прозорості фінансових операцій та забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

Список використаних джерел:

1. Добрунік Т. Спрощена система оподаткування: фіскальна значимість та пріоритети розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 60. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3543/3473

2. Жук В. М., Сторожук Д. Є. Удосконалення оподаткування агропідприємств через податкові консультації. *Агросвіт*. 2024. № 14. С. 37–42

3. Власенко Т. А., Ревенко О. В., Дзюбановська Н. В. Особливості економічної безпеки аграрних підприємств у сучасних умовах: перспективи та зв'язок з технологічним менеджментом. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8. № 2. С. 16–21

УДК 338.43:658.5:330.341.1

Тищенко Ф.О. *здобувач вищої освіти ступеня(доктор філософії) 2-го року навчання*
Науковий керівник: Власенко Ю.Г.
к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА АПК

Для ефективного функціонування і забезпечення конкурентоспроможності підприємств та інших суб'єктів господарювання необхідно якісно розвивати матеріально-технічні, структурно-функціональні, соціально-трудові та інші елементи виробничого потенціалу.

Для оцінки виробничого потенціалу в різних концепціях використовують різні підходи, серед яких можна виділити ресурсний (або обліково-звітний), структурний (функціональний) та цільовий (проблемно-орієнтований).

Ресурсний підхід, зорієнтований на визначення виробничого потенціалу як сукупності виробничих ресурсів, визначає його величину як суму фізичних і вартісних оцінок окремих його складових.

Структурний підхід, зорієнтований на визначення раціональної структури виробничого потенціалу підприємства, визначає його величину виходячи з прогресивних норм і нормативних співвідношень, заданих найбільш досконалими технологіями, організацією виробництва загалом і окремих підсистем підприємства, що використовуються в галузі. Аналіз та оцінка структурних характеристик виробничого потенціалу пов'язані з певними труднощами, оскільки всі його елементи функціонують одночасно, в сукупності та взаємодії. Це призводить до того, що важко встановити значення кожного типу ресурсів окремо для діяльності всього потенціалу. До структуроутворюючих елементів потенціалу можна віднести технологію та організацію.

Цільовий (проблемно-орієнтований) підхід, спрямований на визначення відповідності наявного потенціалу досягненню поставлених цілей, визначає його величину як рівень відповідності окремих складових потенціалу необхідному, дещо ідеальному уявленню про склад, структуру та механізми функціонування потенціалу для виготовлення конкурентоспроможної

продукції, який знаходить відображення в нормативних «деревах цілей» («деревах проблем») з широким спектром локальних і системних оцінок окремих елементів та взаємозв'язків [1].

На практиці вкрай необхідна комплексна оцінка рівня виробничого потенціалу. Зважаючи на складність внутрішньої будови виробничого потенціалу, для комплексної оцінки слід використати ресурсний, структурний, вартісний і витратний. Першим етапом такої оцінки буде формування структурних елементів виробничого потенціалу.

Підтримуємо думку науковців [2, 3], що оцінку виробничого потенціалу можна провести за такими елементами, як:

1) потенціал необоротних ресурсів;
2) потенціал оборотних засобів;
3) трудовий потенціал;
4) земельний потенціал;
5) інформаційний потенціал;
6) інвестиційний потенціал;
7) інноваційний потенціал.

Заслуговує на увагу думка, що для початку оцінки виробничого потенціалу підприємства потрібно здійснити оцінку його структурних складників. Однак на другому етапі слід визначитися із показниками, які б адекватно відображали структурні елементи виробничого потенціалу. Так, не можна не погодитися з думкою, що найбільш інформативним показником виробничого потенціалу є ціна або вартість [2, с. 185], що спонукає в основу оцінки покласти вартісні показники, а як його доповнення – і витратний підхід.

Таблиця 1

Показники для оцінки складників потенціалу

Складові виробничого потенціалу	Показники оцінки сукупного потенціалу	Показники оцінки валового потенціалу
Потенціал необоротних ресурсів (Пнр)	Приведена відновна середньорічна вартість необоротних ресурсів	Річна сума амортизаційних відрахувань за відновною середньорічною вартістю необоротних ресурсів
Потенціал оборотних засобів (Пор)	Середньорічна вартість усіх оборотних ресурсів	Усі річні витрати, які включаються у собівартість продукції, крім витрат на оплату праці та амортизаційних відрахувань
Трудовий потенціал (Пт)	Середньорічні витрати на робочу силу	Средньорічні витрати на оплату праці
Земельний потенціал (Пз)	Теперішня ринкова вартість земельних ресурсів	Дисконтована вартість поліпшень земельних ресурсів
Інформаційний потенціал (Пінф)	Приведені річні витрати на інформаційні ресурси	Приведені річні витрати на інформаційні ресурси
Інвестиційний потенціал (Пінв)	Дисконтована вартість інвестицій	Дисконтована вартість інвестицій у виробництво
Інноваційний потенціал (Пінн)	Витрати на НДДКР	Витрати на підготовку та впровадження нововведень

Складено та узагальнено на основі джерела [4, с. 775]

Практичну значущість має методика оцінки виробничого потенціалу, що відкриває можливості для її використання на будь-якому підприємстві, у тому числі агропромислового комплексу. Подальше дослідження передбачає проведення аналізу та оцінки ефективності системи управління виробничим потенціалом підприємств з використанням статистичних даних.

Список використаних джерел:

1. Правдива, А. В. Теоретичні аспекти щодо оцінки виробничого потенціалу / А. В. Правдива // Проблеми і перспективи розвитку фінансів, обліку і маркетингу в сучасному середовищі : програма і матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, 25 – 26 жовтня 2012 р. — К. : НУХТ, 2012. — С. 43-44. https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/22211 (дата звернення: 01.03.2025).
2. Гаєвська Л.М., Чернова О.В. Виробничий потенціал – основа розвитку підприємства // ВІСНИК ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 184–185.
3. Запащук Л.В. Методичні підходи до оцінки виробничого потенціалу промислового підприємства // ВІСНИК ЖДТУ. – 2010. – № 3 (53). – С. 60–63.
4. Хринюк О.С., Гримашевич Т.І. Теоретико-методичні аспекти оцінки виробничого потенціалу підприємства // ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО. Випуск №13, 2017 – С. 772-776. https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/132.pdf (дата звернення: 02.03.2025).

УДК 658.012

Торгонський Б. А. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, світня програма «Менеджмент організації та адміністрування»,*
Науковий керівник: Прушківська Е. В. *д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БІЗНЕС - ПЛАНУВАННЯ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УПРАВЛІННІ ІНВЕСТИЦІЙЦІНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Бізнес-планування є невід'ємною частиною стратегічного управління підприємством і відіграє ключову роль в організації інвестиційної діяльності. У сучасних умовах ринкової економіки підприємства стикаються з необхідністю оптимального розподілу ресурсів та прийняття ефективних рішень щодо реалізації інвестиційних проєктів. Саме бізнес-планування виступає інструментом, який дозволяє оцінити перспективи розвитку підприємства, прогнозувати результати діяльності та визначати потенційні ризики [3].

Бізнес-план допомагає підприємству не лише залучати інвестиції, але й забезпечує раціональне управління проектами, які спрямовані на розширення,

модернізацію чи впровадження нових технологій. Він є орієнтиром як для внутрішніх, так і для зовнішніх стейкхолдерів (інвесторів, кредиторів), дозволяючи їм оцінити доцільність вкладення ресурсів.

Інвестиційна діяльність потребує ґрунтовного аналізу, який включає розрахунок ефективності проектів, оцінку фінансових показників та визначення строків окупності. Використання бізнес-плану як інструменту управління дає змогу підприємству уникнути необґрунтованих рішень і підвищити результативність інвестиційної діяльності [2].

Отже, бізнес-планування є важливим інструментом у процесі управління інвестиційною діяльністю підприємства. Воно допомагає визначати пріоритетні напрями розвитку, оцінювати рентабельність проєктів і залучати необхідні інвестиції. Гнучкість бізнес-плану та його регулярний моніторинг сприяють досягненню стратегічних цілей і сталому розвитку підприємства. Ефективне планування інвестицій допомагає підвищити конкурентоспроможність підприємства на ринку та мінімізувати можливі ризики.

Інвестиційна діяльність є невіддільною складовою розвитку підприємства, адже передбачає вкладення коштів у проекти з метою отримання прибутку та забезпечення стійкого зростання. В цьому контексті бізнес-планування виступає ключовим інструментом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Воно дозволяє не лише визначити доцільність інвестиційного проекту, а й оцінити його потенційну прибутковість, що є важливим для формування чітких цілей і завдань. Окрім того, бізнес-планування допомагає оцінити потребу у фінансових ресурсах і визначити оптимальні джерела їх залучення.

Процес управління інвестиційною діяльністю включає постійний контроль за реалізацією проектів та коригування планів у разі змін зовнішнього середовища або внутрішніх обставин. Це забезпечує гнучкість і своєчасність реагування на виклики, що виникають у процесі реалізації. Бізнес-план інвестиційного проекту зазвичай містить кілька основних розділів. На початку подається резюме, яке стисло описує ключові аспекти проекту, його цілі, очікувані результати та основні фінансові показники. Маркетинговий аналіз включає дослідження ринкових умов, попиту на продукцію або послуги та конкурентного середовища. Виробничий план деталізує необхідні ресурси, технологічні процеси та графік реалізації проекту. Фінансовий план передбачає розрахунок потреби у фінансуванні, прогнозування доходів, витрат та грошових потоків, а також аналіз окупності проекту. Особливу увагу приділяють аналізу ризиків, що передбачає виявлення можливих загроз та розробку заходів для їх мінімізації.

Контроль і коригування бізнес-плану під час реалізації проекту є важливим етапом. Постійний моніторинг виконання дозволяє вчасно виявляти відхилення від запланованих показників і впроваджувати коригувальні заходи. Підприємства повинні адаптуватися до змін ринкових умов, оновлюючи бізнес-план за необхідності. Регулярний аналіз досягнутих результатів дозволяє

оцінювати ефективність інвестиційних рішень та оптимізувати подальшу діяльність.

Бізнес-план також є важливим інструментом для залучення інвестицій, адже саме цей документ найчастіше використовують інвестори та банки при прийнятті рішення про фінансування. Чітко сформульовані цілі, прозорі фінансові прогнози та переконливий аналіз окупності сприяють підвищенню довіри до підприємства та залученню коштів.

Загалом, бізнес-планування має велике значення для стратегічного управління підприємством. Воно дозволяє інтегрувати короткострокові інвестиційні проекти зі стратегічними цілями розвитку, оптимізувати використання ресурсів і підвищити конкурентоспроможність. Адаптація до змін ринкових умов завдяки бізнес-плануванню допомагає підприємству уникати ризиків і забезпечувати стійкий розвиток.

Зазначимо, бізнес-планування не позбавлене викликів. Серед основних проблем варто відзначити неточність прогнозів через нестабільність ринкових умов, високий рівень ризиків, особливо у довгострокових проектах, а також обмежений доступ до фінансування для малих і середніх підприємств. Для подолання цих труднощів необхідно впроваджувати сучасні методи оцінювання проектів та управління ризиками, що сприятиме більш ефективному використанню інвестиційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Головач В. М., Плоткін Я. М. Бізнес - план: технологія розробки та обґрунтування. Київ : КНЕУ. 2022. 298 с.
2. Ковальчук Т. В., Прокопенко О.В. Інвестиційний менеджмент. Київ: Центр учбової літератури. 2023. 30-39 с.
3. Лігоненко Л. О. Бізнес - планування: навчальний посібник. Київ: ВД «Професіонал». 2022. 344 с.

УДК 334.02(075.8)

Трегуб А. В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання*
Науковий керівник: Прушківська Е.В. *д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ НЕСТІЙКОСТІ

Бізнес-планування як інструмент стратегічного управління має особливу вагу в періоди нестійкості, коли підприємства функціонують в умовах високої

невизначеності, динамічних змін ринкового середовища, економічних та політичних загроз. У сучасних реаліях України, зокрема під час воєнного стану та процесу повоєнної відбудови, бізнес-планування набуває нових значень, оскільки стає не лише інструментом розвитку, але й механізмом виживання.

У традиційному розумінні бізнес-план – це документ, який описує цілі підприємства, шляхи їх досягнення, ресурсне забезпечення та прогноз очікуваних результатів[1]. Бізнес-план виконує низку функцій:

- планову (розробка цілей та етапів реалізації);
- комунікаційну (для зовнішніх стейкхолдерів — інвесторів, банків, партнерів);
- аналітичну (оцінка сильних та слабких сторін);
- мотиваційну (залучення працівників до реалізації стратегії).

Варто зазначити, що класичні підходи, які орієнтовані на стабільність та передбачуваність, переважно виявляються неефективними в умовах нестабільності. Поняття "нестійкість" у бізнес-плануванні відображає стан непередбачуваності та постійних змін у зовнішньому або внутрішньому середовищі, що впливають на діяльність підприємства [2]. Нестійкість може проявлятися через економічні, політичні, соціальні чи екологічні ризики, які ускладнюють прийняття стратегічних рішень. Умови нестійкості вимагають від бізнесу гнучкості, адаптивності та здатності до оперативного перегляду планів і прогнозів.

На сучасному етапі нестійкість розглядається як нова реальність ведення бізнесу, яка вимагає адаптивного мислення та стратегічної гнучкості. Вона охоплює економічну турбулентність, зокрема інфляцію, валютні коливання та порушення логістичних ланцюгів. Також важливими факторами нестійкості є політична та регуляторна нестабільність, соціальні трансформації та глобальні загрози (пандемії, зміни клімату, збройні конфлікти). У таких умовах змінюється сам зміст планування – замість фіксованих цілей актуальними стають гнучкі сценарії розвитку, стрес-тестування моделей та управління невизначеністю.

Сучасні підходи до адаптивного та антикризового бізнес-планування включають: сценарне планування, гнучке планування (agile-підхід), інтеграція ризик-менеджменту [3] . Сценарне планування передбачає моделювання кількох варіантів розвитку подій (оптимістичний, базовий, песимістичний) та визначення стратегій реагування на кожен з них. Гнучке планування (agile-підхід) дозволяє швидко адаптуватися до змін, застосовуючи короткі цикли планування, регулярні перегляди результатів і коригування плану. Інтеграція ризик-менеджменту стає невід’ємною частиною плану: кожен розділ супроводжується переліком ризиків, ймовірністю їх настання та сценаріями реагування.

Українські підприємства в умовах війни та повоєнної відбудови стикаються з низкою унікальних викликів, таких як зруйнована інфраструктура, переміщення населення і робочої сили, логістичні обмеження та зростання ролі державної підтримки і міжнародної допомоги. У таких умовах бізнес-план має включати елементи безпеки, зокрема фізичної та кібербезпеки, а також страхування ризиків. Важливими також є механізми адаптації до мобільності

персоналу та проєкти співпраці з державними та міжнародними структурами для підтримки бізнесу. Окрім того, необхідно враховувати оцінку потенціалу експорту продукції з урахуванням змін у логістичних маршрутах.

Узагальнемо, що бізнес-планування в умовах нестійкості, це не просто коригування існуючих методів, а трансформація всього підходу до стратегічного мислення. Сучасний бізнес-план має бути гнучким, адаптивним, орієнтованим на ризики та готовим до роботи в умовах невизначеності. Для України це набуває особливого значення, оскільки саме через ефективне планування можна забезпечити сталий розвиток у складних умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Список використаних джерел:

1. Drucker, P. F. (2007). The essential Drucker: The best of sixty years of Peter Drucker's essential writings on management. HarperBusiness.
2. Hamel, G., & Välikangas, L. (2003). The quest for resilience. Harvard Business Review, 81(9), 52–63. URL: https://hbr.org/2003/09/the-quest-for-resilience
3. Шкарлет, С. М. (2020). Теоретичні засади формування бізнес-моделей підприємств в умовах нестабільності економічного середовища. Економічний часопис-XXI, 184(11–12), 4–9. URL: https://doi.org/10.32782/2411-4386/2020-11-12-1

УДК 316.46:331.108:631(477)

Цибуленко В.В*. здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання*
Науковий керівник: Голєва М.С. *PhD*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РОЛЬ МОЛОДІЖНОГО ЛІДЕРСТВА У ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Молодіжне лідерство відіграє ключову роль у трансформації соціально-економічного середовища аграрного сектору України. Залучення молоді до агропромислового комплексу (АПК) сприяє впровадженню інновацій, підвищенню продуктивності та сталому розвитку сільських територій.

Аграрний сектор є однією з провідних галузей економіки України, забезпечуючи значну частку валового внутрішнього продукту та експортного потенціалу країни. Проте галузь стикається з проблемами старіння кадрів та недостатньої популярності аграрних професій серед молоді. Згідно з

дослідженням компанії Corteva Agriscience, лише 2% українських підлітків обирають професію аграрного спрямування або роботу в сільському господарстві [1].

Молоді лідери можуть стати рушійною силою змін в аграрному секторі через впровадження інновацій та технологій. Молодь, маючи сучасні знання та навички, здатна інтегрувати новітні технології в агровиробництво, що підвищує його ефективність та конкурентоспроможність. Наприклад, використання дронів для моніторингу посівів, точне землеробство та цифрові платформи для управління господарством є перспективними напрямами, які можуть бути реалізовані молодими фахівцями.

Розвиток підприємництва серед молоді також сприяє диверсифікації виробництва та появі нових бізнес-моделей в АПК. Створення молодіжних аграрних стартапів не лише стимулює економічне зростання, але й сприяє створенню нових робочих місць у сільській місцевості. Наприклад, компанія МХП реалізує програму підтримки молодих підприємців у сфері агроінновацій «МНР AGRO CHALLENGE» [2].

Освітні програми, такі як «Агрокебети», надають студентам можливості для отримання сучасних знань і практичного досвіду в агробізнесі, що сприяє підготовці кваліфікованих кадрів [3]. Це дозволяє створити професійне середовище для розвитку аграрного лідерства.

Активізація громад через молодіжні ініціативи є ще одним важливим аспектом. Молоді лідери можуть ініціювати проєкти з розвитку сільських територій, покращення інфраструктури та соціальних послуг, що сприяє підвищенню якості життя в громадах. Проєкт «AgroChallenge. Твоє майбутнє в агро», реалізований за підтримки Міністерства молоді та спорту України, є прикладом інтеграції молоді в процеси розвитку агросектору [4].

Незважаючи на високий потенціал, існують перешкоди. Серед них — стереотипи щодо аграрних професій, які часто сприймаються як малоприбуткові. Необхідно проводити кампанії для популяризації агросфери серед молоді, зокрема через медіа, форуми, виставки та фестивалі.

Отже, молодіжне лідерство має потенціал стати основою системних змін у аграрному секторі. Підтримка молоді, що проявляє лідерські якості, дозволить не лише модернізувати галузь, а й сформувати нову генерацію аграріїв, спроможних забезпечити сталий розвиток сільських територій, технологічну трансформацію виробництва та економічну стабільність України.

Список використаних джерел:

1. Corteva Agriscience. (2024). Залучення молоді до практик агробізнесу — крок до відновлення України. https://www.corteva.com.ua (дата звернення: 12.04.2025).

2. Kosht Media. (2024). Можливості для молодих аграріїв: програма з грантом від МХП. https://kosht.media (дата звернення: 12.04.2025).

3. Міністерство молоді та спорту України. (2024). Проєкт для молоді «AgroChallenge». https://mms.gov.ua (дата звернення: 12.04.2025).

УДК 330.322:372.3(477)
Цурпаленко В.А. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-го курсу навчання*
Науковий керівник: Власенко Т.О. *к.е.н, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СТВОРЕННЯ ЗАКЛАДУ З РОЗВИТКУ ДИТИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Економічний розвиток кожної держави тісно пов’язаний із функціонуванням ринку праці, адже саме людські ресурси, що мають високий рівень кваліфікації та інтелекту, є рушієм вирішення виробничих завдань і досягнення стабільного зростання. У сучасних соціально-економічних умовах освіта, особливо її ранній етап, а саме розвиток дитини дошкільного віку, стає стратегічною сферою інвестування. Зростаючий попит на якісні освітні послуги, зміна підходів до виховання, а також демографічні та трудові виклики вимагають пошуку ефективних механізмів створення сучасних закладів розвитку дитини.

Інвестиційне обґрунтування створення закладу з розвитку дитини є важливим кроком для забезпечення стійкого функціонування та високої конкурентоспроможності на ринку. Таке обґрунтування включає аналіз економічної доцільності, оцінку витрат і потенційних прибутків, вивчення споживчого попиту та дотримання нормативно-правових вимог.

Інвестування в ранній період життя дитини розглядається, як стратегічно обґрунтований напрям державної політики, що сприяє подоланню бідності, формуванню сталого добробуту населення та розвитку людського капіталу, який є ключовим ресурсом для диверсифікації економіки та забезпечення її зростання.

Наукові дослідження підтверджують [1], що знання, набуті у ранньому дитинстві, мають вирішальний вплив на розвиток головного мозку, визначаючи когнітивні здібності, стан здоров’я, поведінкові реакції та подальший рівень продуктивності й доходів у дорослому житті. Значна кількість дітей раннього віку не реалізовує свій потенціал внаслідок недостатнього харчування, обмеженого доступу до якісної освіти та опіки, а також впливу хронічного стресу, що суттєво ускладнює повноцінний розвиток дитини.

Дослідження показують, що 90% розвитку мозку дитини відбувається до п’яти років, причому період від одного до трьох років є особливо важливим для когнітивного розвитку [2].

«Розумні інвестиції» у фізичний, когнітивний та соціально-емоційний розвиток дітей на ранніх етапах життя від народження до початкової освіти, відіграють вирішальну роль у формуванні їхнього людського потенціалу. Такий підхід створює основу для підвищення суспільної ефективності, сталого

економічного розвитку та здатності держав адаптуватися до викликів і вимог сучасного глобалізованого світу.

У 2022 році World Bank Group ініціювала проєкт «Інвестуйте в догляд за дітьми», спрямований на залучення інвестицій у забезпечення якісного та доступного догляду за дітьми. Забезпечення доступу до ефективних і фінансово доступних послуг з догляду за дітьми розглядається, як одна з ключових інвестицій у розвиток людського капіталу. Такий підхід сприяє зменшенню соціальної нерівності, а також інтеграції жінок і дітей у стратегії економічного зростання, що, у свою чергу, посилює соціально-економічну стійкість суспільства [3].

Інвестиційне обґрунтування створення закладу з розвитку дитини свідчить про наявність значного потенціалу для досягнення соціально-економічного ефекту як на мікро-, так і на макрорівні. Проведений аналіз підтверджує доцільність і актуальність таких інвестицій з огляду на зростаючий попит на якісні освітні послуги для дітей раннього віку, а також необхідність забезпечення доступного догляду, що сприяє активізації участі батьків, зокрема жінок, у трудовій діяльності. Створення сучасного закладу розвитку дитини дозволяє не лише реалізувати інтереси родин, а й сприяє розвитку людського капіталу, формуванню сприятливого середовища для зростання добробуту та забезпечення сталого розвитку громади й держави загалом.

Список використаних джерел:

1. Early Childhood Development. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/earlychildhooddevelopment.
2. Investing in early childhood care and education yields lifelong benefits. URL: https://www.unesco.org/en/articles/investing-early-childhood-care-and-education-yields-lifelong-benefits.
3. Invest in Childcare. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/education/brief/investinchildcare.

УДК 338.43:334.722

Чемер С.П., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
ОПП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Науковий керівник: Прушківська Е.В.
д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасних глобальних умовах, позначених кліматичними змінами, соціально-економічними кризами та викликами післявоєнного відновлення,

питання соціальної відповідальності аграрного бізнесу набуває особливої ваги. В Україні, яка одночасно стикається з наслідками війни, потребою у відновленні сільських територій та інтеграцією до європейського ринку, роль аграрного сектору є критично важливою. Соціально відповідальна поведінка агропідприємств сприяє формуванню сталих громад, відновленню інфраструктури та зміцненню довіри до бізнесу [1-2]. У світовому контексті СВАБ розглядається як обов'язкова складова ESG-політик, що відкриває для українських компаній доступ до інвестицій, ринків і міжнародних партнерств

Агропромисловий комплекс у сучасному глобалізованому світі виступає не лише як джерело продовольства, а й як важливий чинник соціального добробуту та екологічної стабільності. Соціальна відповідальність аграрного бізнесу (СВАБ) дедалі більше розглядається як ключовий елемент сталого розвитку[3]. В цьому контексті слід розуміти, про добровільні зобов'язання підприємств діяти етично, враховувати інтереси суспільства, піклуватися про довкілля і забезпечувати гідні умови праці для найманих працівників. У сфері сільського господарства соціальна відповідальність проявляється у різних формах: підтримка місцевих громад, інвестування у соціальну інфраструктуру (освіта, медицина, транспорт), впровадження екологічно безпечних технологій виробництва, збереження родючості ґрунтів, дотримання стандартів добробуту тварин, а також участь у програмах сертифікації якості продукції.

Сільськогосподарські підприємства, які дотримуються принципів СВАБ, переважно реалізовують проєкти, спрямовані на розвиток територіальних громад, підтримку шкільних програм, розвиток альтернативної енергетики та переробку відходів. Соціальна відповідальність також напряму пов'язана з досягненням Цілей сталого розвитку ООН[3-4] , зокрема таких як ліквідація голоду, забезпечення гідної праці, захист довкілля та боротьба зі змінами клімату. Аграрний сектор, який впроваджує принципи сталого виробництва, значно знижує негативний вплив на екосистеми, сприяє адаптації сільських територій до змін клімату та формує нові підходи до ведення бізнесу, орієнтовані на довгострокову ефективність.

Зазначимо, що усвітовій практиці існує чимало прикладів успішної реалізації СВАБ. Багато міжнародних агрокомпаній переходять на органічне виробництво, впроваджують системи контролю викидів та використовують енергію з відновлюваних джерел. В Україні також спостерігається зростання соціально активних аграрних підприємств, які фінансують ремонти доріг, надають допомогу лікарням, беруть участь у місцевих соціальних проєктах. Такі ініціативи не тільки покращують імідж компаній, а й сприяють підвищенню якості життя на селі.

Разом з тим, існують певні перешкоди на шляху розвитку СВАБ, зокрема недостатня обізнаність підприємців щодо її переваг, нестача державної підтримки, обмеженість фінансових ресурсів, особливо у дрібних господарствах. Відсутність чітких стандартів та індикаторів також ускладнює впровадження принципів відповідальності. Однак у контексті євроінтеграційного курсу України, зростання інтересу до ESG-стандартів та

вимог глобального ринку, перспективи розвитку соціально відповідального аграрного бізнесу є позитивними [5] . Соціальна відповідальність аграрного бізнесу також включає інтеграцію інноваційних технологій для зниження впливу на навколишнє середовище. Зокрема, це використання водозберігаючих технологій, які дозволяють зменшити витрати водних ресурсів, і впровадження системи моніторингу ґрунтів для оптимізації добрив та збереження родючості. Багато компаній також активно підтримують розробку та використання біологічних засобів захисту рослин, що значно знижує негативний вплив на екосистеми.

Окрім цього, соціальна відповідальність на підприємствах агропромислового комплексу охоплює також підвищення рівня кваліфікації та освіти працівників, надання їм можливостей для професійного росту та покращення умов праці. Це важливий аспект, оскільки забезпечення належного рівня освіти та тренінгів для працівників сприяє розвитку ефективних і сталих методів ведення сільського господарства. Аграрні компанії активно впроваджують практики корпоративної прозорості та звітності, що сприяє підвищенню довіри з боку інвесторів, громадськості та інших зацікавлених сторін. Відкритість у звітності про екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності компаній є важливим елементом для забезпечення сталого розвитку галузі. [3].

Отже, соціальна відповідальність аграрного бізнесу є ключовим чинником сталого розвитку, що поєднує економічну ефективність, екологічну безпеку та соціальну справедливість. У післявоєнний період аграрний сектор може стати рушієм відновлення сільських територій завдяки підтримці громад, створенню робочих місць і відновленню інфраструктури.

Впровадження соціально відповідальних практик дозволяє підвищити довіру до бізнесу, залучити інвестиції та інтегрувати Україну у європейський економічний простір. Таким чином, соціальна відповідальність аграрного бізнесу має стати основою модернізації галузі та відновлення соціального капіталу країн.

Список використаних джерел:

1. Гайдуцький, П. І. Аграрна політика України: стратегія сталого розвитку / П. І. Гайдуцький. – Київ: ННЦ ІАЕ, 2021. – 312 с.
2. Кваша, С. М. Соціальна відповідальність аграрного бізнесу: сучасні виклики та перспективи / С. М. Кваша, О. В. Білан // Економіка АПК. – 2020. – № 10. – С. 45–53.
3. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Corporate Social Responsibility and Sustainable Development in Agribusiness: Guidebook. – Rome: FAO, 2020. – 64 p. – URL: https://www.fao.org
4. OECD. Environmental Performance of Agriculture in OECD Countries Since 1990. – OECD Publishing, 2023. – 150 p. – URL: https://www.oecd.org/agriculture
5. Дем’яненко, М. Я. Сталий розвиток аграрного сектору економіки України / М. Я. Дем’яненко // Економіка України. – 2019. – № 7. – С. 17–28.

УДК 330.322:664.6 ***Шевченко І. І. .*** *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-го курсу навчання*
Науковий керівник: Власенко Т.О. *к.е.н, доц.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПРОЕКТУ ВІДКРИТТЯ МІНІ-ПЕКАРНІ: ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах зростання попиту на свіжу, якісну продукцію відкриття міні-пекарні стає не лише привабливою бізнес-ідеєю, а й реальним напрямом для довгострокових інвестицій. Пекарня також стала місцем спілкування та зустрічей, де люди можуть насолоджуватися свіжою випічкою та приємною атмосферою. Ринок хлібобулочних виробів демонструє стабільну потребу у свіжій продукції щоденного вжитку, що створює сприятливе середовище для малого підприємництва в цій галузі. Водночас відкриття міні-пекарні вимагає чіткого економічного обґрунтування, врахування факторів попиту, витрат на сировину, обладнання, персонал і логістику. Аналіз інвестиційної привабливості такого проекту дозволяє оцінити його потенційну рентабельність, терміни окупності та перспективи розвитку в умовах конкуренції та змін споживчих вподобань.

Хліб та хлібобулочні вироби залишаються основними продуктами щоденного споживання для більшості населення України, демонструючи при цьому тенденцію до зростання вартості. За даними на кінець квітня 2025 року, середня ціна пшеничного хліба коливається в межах 30-35 гривень за буханку, що приблизно на 20% перевищує рівень цін за аналогічний період попереднього року. Підвищення вартості хлібобулочної продукції обумовлюється низкою взаємопов’язаних чинників. До ключових з них належать зростання цін на енергоносії, що істотно впливає на виробничі витрати пекарень, а також підвищення логістичних витрат, зумовлене подорожчанням пального [1].

Міні-пекарня є закладом компактного формату з обмеженим асортиментом продукції та невеликою площею. Вона зазвичай функціонує у малих приміщеннях, таких як вузькі торгові локації, вуличні переходи чи кіоски. Основу асортименту складають базові хлібобулочні вироби, серед яких найчастіше пропонуються хліб, булочки, пиріжки, круасани та печиво. Такого формату пекарні орієнтовані переважно на продаж продукції на виніс, хоча іноді передбачають можливість споживання їжі на місці без повноцінного сервісу за столиками. Вони можуть бути актуальні в місцях з інтенсивним пішохідним потоком, де покупці віддають перевагу швидким перекусам. Популярність міні-пекарень зумовлена їхньою доступністю, швидким обслуговуванням і зручністю. Це оптимальний варіант для підприємців, які мають обмежений стартовий капітал і прагнуть розпочати діяльність у невеликих приміщеннях із мінімальними витратами [2].

Міні-пекарня як форма малого бізнесу має потенціал для розвитку в умовах сучасного українського ринку. Незважаючи на конкуренцію з боку великих хлібозаводів, попит на свіжу, локальну та якісну випічку зростає. Споживачі частіше надають перевагу продукції, виготовленій у невеликих обсягах, з натуральних інгредієнтів та без консервантів, що створює передумови для розширення міні-пекарень у містах і селищах. Незважаючи на інвестиційну привабливість, відкриття міні-пекарні супроводжується низкою потенційних ризиків. Насамперед, варто враховувати залежність від коливань цін на сировину та енергоносії, що може істотно вплинути на собівартість продукції та прибутковість бізнесу.

Перспективним напрямом є освоєння нішевих ринків, зокрема виготовлення безглютенової, цільнозернової та дієтичної випічки з можливим впровадження супутніх послуг таких, як продаж кави, сніданків, попереднього замовлення та доставки, що дозволяє збільшити середній чек і залучити нову аудиторію.

У ході дослідження було проаналізовано основні аспекти реалізації інвестиційного проекту міні-пекарні. У процесі дослідження було здійснено огляд ринку, розкрито особливості формату міні-пекарні, проаналізовано фінансове забезпечення, а також визначено основні можливості та ризики розвитку бізнесу. Встановлено, що міні-пекарні мають потенціал у сучасних економічних умовах, ефективність реалізації проекту залежить від здатності підприємця своєчасно реагувати на зміни кон'юнктури ринку продукції хлібобулочних виробів, управляти витратами, підтримувати якість продукції та уникати ключових ризиків.

Список використаних джерел:

1. Ціни на продукти в Україні продовжують зростати: аналіз ринку. URL: https://www.zahidpres.com.ua/article/tsiny-na-produkty-v-ukrayini-prodovzhuyut-zrostaty-analiz-rynku.

2. Як відкрити пекарню в Україні у 2024. URL: https://skyservice.pro/business-automation/uk/yak-vidkriti-pekarnyu-v-ukrayin/.

УДК 330.338.2

Щуцький А.Ю. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Науковий керівник: Шинкарук Л. В. *д.е.н.,професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ МАЛОГО ВІДЕОВИРОБНИЦТВА

У сучасних умовах розвитку цифрової економіки внутрішній ринок малого відеовиробництва в Україні демонструє стабільну динаміку зростання,

що обумовлено зростаючим попитом на відеоконтент як ефективний інструмент маркетингової комунікації, особливо для малого та середнього бізнесу. Популяризація відеоформатів у цифрових медіа, зокрема в соціальних мережах, сприяє активізації попиту на послуги з виробництва візуального контенту.

Ключовим фактором розвитку ринку є технологічний прогрес, що суттєво знизив бар'єри входу в галузь. Доступність сучасного цифрового обладнання, зокрема смартфонів з високоякісними камерами, недорогих дзеркальних фотоапаратів, а також безкоштовного або умовно безкоштовного програмного забезпечення для обробки відео, дозволяє здійснювати професійне виробництво контенту з мінімальними початковими інвестиціями. Це створює сприятливі умови для входження на ринок нових учасників.

Додатковим стимулом для розвитку малого відеовиробництва виступає поширення хмарних технологій, онлайн-платформ для трансляції контенту, а також мобільних застосунків, які забезпечують зручний доступ до інструментів для зйомки, монтажу та обробки відео. Онлайн-доступ до великого обсягу освітніх матеріалів, тренінгів та самонавчання сприяє формуванню компетентностей фахівців у сфері відеопродакшну без формальної освіти, що у свою чергу стимулює зростання конкуренції та динамізує ринок.

Низький поріг входження, висока ступінь креативної свободи, поява молодих та амбітних фахівців призводить до активного формування малого підприємництва у формі продакшн-студій, які спеціалізуються на нішевих видах контенту: брендовані відео, соціальні кампанії, відеоконтент для цифрових платформ (YouTube, Instagram Reels, TikTok тощо).

Актуальною характеристикою ринку є високий рівень конкуренції, що стимулює суб'єктів підприємництва до впровадження інноваційних підходів у форматах, сценарній побудові, стилістиці, візуальній мові та адаптації контенту під вимоги конкретних платформ. Значна увага приділяється сторітелінгу, креативності та актуальним трендам візуальної культури.

Ринок представлений переважно малими студіями та фрілансерами, які змагаються за клієнта через запровадження гнучких моделей співпраці, індивідуалізацію пакету послуг, цінову доступність та постпродакшн-сервіси. Серед типових послуг – короткі рекламні ролики, промо-відео для соціальних мереж, відеоогляди продукції, корпоративні презентації тощо. Також зростає попит на додаткові послуги, зокрема анімовані субтитри, стилізовані під контент клієнта, або відтермінування оплати як елемент клієнтоорієнтованості.

Варто зазначити, що розвиток ринку малого відеовиробництва відбувається попри загальну економічну нестабільність у країні, що свідчить про адаптивність і гнучкість даного сегменту. За даними Державної служби статистики України, у період з квітня 2022 року до жовтня 2024 року кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за КВЕД 59.11 (виробництво кіно- та відеофільмів) зросла з 2820 до 3710 одиниць, що становить приріст на 31,5%. Це свідчить про активізацію підприємницької активності у сфері

відеовиробництва, а також підтверджує наявність сталого попиту на відповідні послуги.

Таким чином, ринок малого відеовиробництва в Україні демонструє ознаки стабільного розвитку та високого потенціалу за рахунок доступності технологій, креативного ресурсу, гнучких бізнес-моделей та адаптивності до динамічних змін у медіапросторі.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України *ФОП Продакшн КВЕД 59.11* : https://www.ukrstat.gov.ua/edrpoy/ukr/EDRPU_2023/fop_kved/arh_kzf_kved_24.htm (дата звернення: 29.04.2025).
2. Денис Д. Інфлюенс-маркетинг:

Пояснення принципів і як це допомагає брендам: веб-сайт. URL: https://business-broker.com.ua/blog/infliuens-marketynh-poiasnennia-pryntsypiv-i-iak-tse-dopomahaie-brendam/ (дата звернення: 29.04.2025).

3. Софія С. IAB Ukraine та Inweb дослідили ринок

influencer marketing в Україні за 2024 рік: веб-сайт. URL: https://theinweb.media/iab-ukraine-ta-inweb-doslidyly-rynok-influencer-marketing-2024/ (дата звернення: 29.04.2025).

4. Богдан В. Як соціальні мережі впливають на суспільство та бізнес: веб-сайт. URL: https://inproject.org/vplyv-soczialnuh-merezh-na-suspilstvo-i-biznes/ (дата звернення: 29.04.2025).

УДК 631.11:336.221

Ярмолюк О.Ф., *к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту*
Поліський національний університет
(м.Житомир, Україна)

ВПЛИВ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ НА АГРОБІЗНЕС

В Україні аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку, сприяє розвитку сільських територій та формує значну частину валового внутрішнього продукту. Ефективне функціонування агробізнесу залежить від багатьох факторів, серед яких важливе місце займає податкова політика держави. Одним із ключових елементів цієї політики є податок на землю. Його розмір, структура та механізм стягнення безпосередньо впливають на фінансовий стан аграрних підприємств. Таким чином, земельний податок слід розглядати не лише як джерело доходів місцевих бюджетів, але й як інструмент регулювання процесів землекористування.

Для сільськогосподарських товаровиробників податкове навантаження часто є критичним, особливо в умовах нестабільної економіки та кліматичних ризиків. Стихійні лиха та неврожаї протягом декількох років поспіль навіть із відносно невеликим земельним податком можуть стати причиною банкрутства

аграрного підприємства. Адже розмір плати за землю не залежить від фінансового результату діяльності агробізнесу. Натомість, помірне податкове навантаження сприяє інвестиційній активності суб'єкта господарювання. Зменшення фіскального тиску на агробізнес може стати стимулом до модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності. Отже, дослідження впливу земельного податку на агробізнес є актуальним та має вагоме практичне значення.

У сучасних умовах агробізнес стикається з низкою викликів – війною, інфляцією та коливаннями цін на світових ринках, тому зростає роль державної податкової підтримки. Існує також потреба у гармонізації податкової політики з цілями сталого розвитку агросектору, тому при дослідженні впливу земельного податку на діяльність аграріїв необхідно враховувати як економічні, так і соціальні фактори взаємодії податку на сільські громади.

У різних регіонах України ситуація з податковим навантаженням на землю суттєво відрізняється. З одного боку, це пов'язано з тим, що розмір податку залежить від нормативної грошової оцінки земельної ділянки (найвища вартість земель у центральній частині України, оскільки там розташовані найродючіші землі), з іншого боку – ставки податку на майно встановлюються органами місцевого самоврядування, тому й розмір податку коливається залежно від області, району, міста чи села.

Доходи бюджетів громад формують різні податкові надходження, пов'язані з землями сільськогосподарського призначення, зокрема: земельний податок; орендна плата за використання комунальної землі; єдиний податок (від платників 4 групи); податок на доходи фізичних осіб, отриманий від оренди чи продажу земельних ділянок; мінімальне податкове зобов'язання тощо. Першість у зазначених податкових надходженнях займає податок на землю. Так, у 2024 році 9% загального фонду місцевих бюджетів було сформовано податком на землю, що становило 39,3 млрд. грн. [1, с. 5]. Лідерами за бюджетними надходженнями від обігу та використання земель сільськогосподарського призначення, у розрахунку на одиницю площі, були громади Дніпропетровської області, Чернівецької, Львівської, Івано-Франківської та Одеської областей [1, с. 20]. Громади областей, що перебували в епіцентрі бойових дій або були частково окуповані рф, отримали незначні податкові надходження від земель.

Податок на землю є важливим елементом системи оподаткування аграрного сектору, завдяки надходженням від його сплати здійснюється фінансування аграрної інфраструктури, соціальних проєктів та розвитку територій. Проте для агробізнесу земельний податок несе як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивні сторони земельного податку здебільшого розглядаються з точки зору державного управління, формування конкурентоспроможного бізнес-середовища та громадянського суспільства, оскільки плата за землю стимулює:

– регуляторну функцію держави (земельний податок дозволяє державі впливати на аграрну політику, обмежуючи доступ до землі через економічні важелі);

– збільшення надходжень до місцевих бюджетів (надходження від земельного податку розвивають соціальні програми та місцеву інфраструктуру (дороги, логістику, водопостачання, газопостачання, ін.) і, водночас, створюють сприятливі умови для агробізнесу);

– більш ефективне використання землі (запроваджене мінімальне податкове зобов'язання підтримує активність на ринку – власники земель змушені сплачувати податок, тому зацікавлені в ефективному використанні земельних ділянок або у передачі їх в оренду замість нераціонального застосування);

– детінізацію земельних відносин (сплата податку мотивує до офіційного оформлення прав на землю, зменшуючи "тіньові" схеми з використання земель в агросекторі) та прозорість ведення бізнесу (уніфікація податкової бази створює сталі умови для всіх учасників ринку, посилюється інвестиційна привабливість агросектору);

– формування відповідальності за землю (для платника податку земля – це оподатковуваний актив, з метою його ефективного використання доцільно здійснювати капіталовкладення, дотримуватись норм екологічного землеробства).

Негативні сторони впливу земельного податку на агробізнес пов'язані, як правило, з нестабільною економічною ситуацією в країні та надмірним податковим навантаженням на середні та малі агропідприємства та фермерські господарства:

– нестабільність податкової політики (зміни у законодавстві та механізмах розрахунку викликають невизначеність у бізнес-плануванні, що зменшує інвестиційну привабливість аграрного виробництва);

– посилення фінансового навантаження на невеликі фермерські господарства (фіксована ставка податку не враховує прибутковість та платіжні можливості агропідприємства, особливо в кризові періоди, що знижує їх рентабельність та конкурентоспроможність);

– нерівномірне навантаження на орендарів та власників (власники землі, які здають ділянку в оренду, переносять податковий тягар на орендарів, збільшуючи їхні витрати);

– залежність від ринкової оцінки землі (у випадках штучного завищення нормативно-грошової оцінки землі, порушується паритетність між розміром податку та прибутковістю агропідприємства, що спонукає до тінізації бізнесу);

– нерівномірність податкового навантаження у різних регіонах (децентралізована система оподаткування формує неоднакові ставки податку та створює нерівномірний податковий тиск, що уповільнює розвиток АПК у менш привабливих регіонах).

Отже, оптимізація податкової політики, наприклад, шляхом диференціації ставок земельного податку залежно від продуктивності та використання земель, сприятиме сталому розвитку ринкових відносин та раціональному

використанню землі. Податкові стимули, зокрема пільгове оподаткування для окремих категорій господарств, також допомагатимуть розвитку агросектору. У той же час завищене податкове навантаження може призвести до тінізації земельних відносин, відтоку інвестицій, зменшення площ посівів та відмови від обробітку нерентабельних ділянок. Тому, на наш погляд, вкрай важливо знаходити баланс між фіскальними інтересами держави та можливістю аграріїв стабільно розвивати виробництво.

Висновки. Земельний податок є необхідним інструментом фінансової політики, проте його вплив на агробізнес має бути збалансованим. Надмірне податкове навантаження може стримувати розвиток аграрного сектору, тоді як продумана та справедлива податкова політика здатна стати стимулом для його зростання та модернізації.

Список використаних джерел:

1. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2024 рік без урахування непідконтрольних Україні територій до 24.02.2022 (оперативні дані). Міністерство Фінансів України. URL: https://surl.li/mgvvdp

2. Земельний ринок в Україні. Аналітичний огляд за 3 квартал та вересень 2024 року. О. Нів'євський, Р. Нейтер, Е. Юрченко, І. Піддубний, І. Колодяжний, Г. Стольникович, Е. Юрченко, Д. Манжура, П. Кулініч, С. Кубах, ін. Київ: Центр досліджень продовольства та землекористування (KSE Агроцентр). 2024. 37 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/land_review_IIIq_ua.pdf

УДК 657.6:338.432

Яценко Ю. Ю. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
4-го року навчання
Науковий керівник: Прушківська Е.В. *д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛІНГУ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

У сучасних умовах ведення аграрного бізнесу особливої актуальності набуває необхідність створення ефективної системи управління підприємством. Це пов’язано з високим рівнем нестабільності аграрного ринку, сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних умов, а також із посиленням конкуренції. Додатковим фактором, який суттєво ускладнює діяльність аграрних підприємств, є війна в Україні. Воєнні дії призводять до

руйнування інфраструктури, мінування сільськогосподарських земель, обмеження доступу до ресурсів та ринків збуту. Порушено логістичні ланцюги, зростає вартість паливно-мастильних матеріалів і добрив, що безпосередньо впливає на собівартість продукції. Багато підприємств змушені скорочувати обсяги виробництва або призупиняти діяльність через небезпеку та втрату ринків. Усе це створює безпрецедентний рівень ризику, що вимагає оперативного реагування та адаптації системи управління. В таких умовах контролінг виступає важливим інструментом управління, який дозволяє здійснювати цілеспрямований моніторинг, аналіз, планування та контроль усіх господарських процесів. Його впровадження дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів, своєчасно виявляти ризики і приймати обґрунтовані управлінські рішення.

З теоретичної точки зору контролінг визначають, як комплексну систему управління, що об'єднує планування, облік, аналіз, контроль та інформаційне забезпечення управлінських рішень [1]. Контролінг сприяє досягненню стратегічних і тактичних цілей підприємства, забезпечуючи зворотний зв'язок між фактичними та плановими показниками.

Контролінг як сучасна концепція управління підприємством ґрунтується на низці фундаментальних принципів, які забезпечують його ефективність в умовах високої динаміки ринкового середовища. Для аграрного сектору, що характеризується сезонністю, залежністю від природно-кліматичних факторів та нестабільністю ринкової кон'юнктури, застосування цих принципів набуває особливої актуальності. Системність передбачає інтегроване бачення аграрного підприємства як складної виробничо-економічної системи, в якій усі структурні одиниці (виробництво, збут, логістика, фінанси, управління персоналом тощо) функціонують у взаємозв'язку. Такий підхід дозволяє уникнути фрагментарності управлінських рішень та забезпечити узгодженість дій на всіх рівнях. Інформаційна інтеграція відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості управлінських процесів. В аграрному виробництві, де рішення часто базуються на оперативних даних (про стан ґрунтів, урожайність, погоду, ринки збуту тощо), централізація та структуризація інформаційних потоків дає змогу підвищити точність планування, моніторингу та прогнозування.

Цілеспрямованість контролінгу проявляється в його орієнтації на стратегічні та оперативні цілі підприємства. В аграрному бізнесі це означає концентрацію ресурсів на досягненні конкурентних переваг. Наприклад, підвищенні продуктивності, впровадженні інноваційних технологій вирощування або диверсифікації каналів реалізації. Оперативність управлінських реакцій є критичним фактором у контексті аграрної діяльності, де вплив несподіваних зовнішніх змін (зміни кліматичних умов, коливання цін, регуляторні нововведення) є постійним. Забезпечення своєчасного аналізу відхилень та мобільного прийняття рішень дозволяє мінімізувати ризики та втрати. Превентивність як здатність завчасно ідентифікувати потенційні загрози та відхилення є основою проактивного управління. Для аграрних підприємств це включає, зокрема, управління ризиками неврожаю, фінансовими коливаннями, змінами в аграрній політиці тощо. У контексті

аграрного сектору контролінг набуває специфічного значення через потребу врахування біологічних циклів, обмеженості ресурсів, сезонних коливань цін тощо.

Роль контролінгу в системі управління аграрним підприємством має важливе значення. Контролінг на аграрному підприємстві виконує функцію координатора між виробничими підрозділами та вищим менеджментом. Його основні функції: планування діяльності підприємства (стратегічне, тактичне та оперативне); бюджетування (формування бюджету доходів та витрат, грошових потоків); аналіз відхилень (фактичні показники порівнюються з плановими); оцінка ефективності управлінських рішень; інформаційна підтримка (формування звітів для керівництва) [2]. В аграрній сфері особливе значення мають прогнозування врожайності, розрахунок собівартості продукції, оптимізація витрат на добрива, паливо, заробітну плату.

У сучасних умовах цифровізація виступає ключовим вектором трансформації управлінських систем, і контролінг не є винятком. Для аграрного сектору, де зростає потреба в оперативному прийнятті рішень, підвищенні продуктивності та зниженні витрат, цифрові технології відкривають нові можливості для підвищення ефективності контролінгових функцій. Інтеграція ERP-систем (Enterprise Resource Planning) забезпечує комплексну автоматизацію управлінських процесів, охоплюючи фінансовий облік, виробниче планування, управління запасами, логістику та інші функції [3]. Завдяки централізованому збору й обробці даних ERP-системи сприяють прозорості управління, формуванню достовірної аналітичної інформації, а також підвищенню точності прогнозування. У контексті аграрного підприємства це дає змогу звести воєдино дані про виробничі цикли, витрати на вирощування культур, стан техніки та запаси ресурсів.

GPS-моніторинг техніки є важливою складовою аграрної телематики, що забезпечує контроль за переміщенням і ефективністю використання сільськогосподарської техніки. Застосування GPS-трекерів дозволяє контролювати маршрут, час роботи, витрати пального, простої та технічні несправності. Ці дані, інтегровані в систему контролінгу, забезпечують прийняття рішень на основі фактичних показників, а також дозволяють знижувати експлуатаційні витрати. Облік у реальному часі стає основою оперативного контролінгу. Завдяки використанню мобільних додатків, IoT-пристроїв та сенсорних систем аграрні підприємства отримують безперервний потік інформації про ключові параметри: агрономічні показники (вологість ґрунту, стан посівів), результати технологічних операцій, рівень запасів і показники врожайності. Це значно підвищує точність оцінки фактичного стану справ, дозволяє вчасно виявляти відхилення та приймати превентивні рішення.

Аналітична обробка великих масивів даних (Big Data), у поєднанні з елементами штучного інтелекту, відкриває новий рівень контролінгу – предиктивний (прогнозний) контролінг. Це дозволяє не лише фіксувати відхилення, а й передбачати ймовірність їх виникнення на основі історичних та поточних даних, що підвищує стратегічну гнучкість підприємства.

Підкреслимо, що, цифровізація не лише змінює інструментарій контролінгу, а й формує нову парадигму управління в аграрному секторі – управління на основі даних, яке поєднує швидкість, точність і системність. Для українських аграрних підприємств це є не просто трендом, а необхідною умовою збереження конкурентоспроможності в умовах глобальної цифрової трансформації сільського господарства.

Таким чином, контролінг є потужним інструментом ефективного управління аграрними підприємствами. Його впровадження дозволяє не лише підвищити економічну ефективність, а й сформувати стратегію розвитку з урахуванням ризиків та можливостей ринку. Забезпечення якісного контролінгу потребує інвестицій у інформаційні технології, навчання персоналу та інтеграцію управлінських процесів. Особливої важливості контролінг набуває в умовах воєнного часу, коли аграрний сектор стикається з непередбачуваними викликами.

Список використаних джерел:

1. Костирко Л. В. Контролінг в аграрному секторі: сутність, функції та шляхи впровадження. Науковий вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2021. № 45. С. 134–139.

СЕКЦІЯ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

UDC 658.5:331.101.3

Alekseieva M. *applicant for the first (Bachelor's) level of higher education*
Scientific supervisor:Dielini M.M.
DSc (Economics), Professor
National University of Life and Environmental Science of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

THE ESSENCE OF LABOUR PRODUCTIVITY IN OPERATIONAL MANAGEMENT

Labour productivity is crucial component of economics. Its significance and importance is hard to overestimate. Also we can consider it as one of the most critical factors in determining the efficiency and effectiveness of an organization's operations. It measures the output produced per unit of labor input, typically expressed in terms of goods or services per labor hour. This key performance indicator (KPI) reflects not only the efficiency of the workforce but also the overall performance of the organization. High labour productivity is closely tied to several positive outcomes, including cost efficiency, sustainable growth, and the ability to maintain a competitive edge in a rapidly evolving market.

The role of labour productivity extends beyond just numbers, it directly impacts profitability, operational effectiveness and the capacity to innovate. An organization that excels in labor productivity can reduce production costs, improve resource allocation and deliver high-quality outputs at a lower cost. This efficiency allows companies to reinvest savings into areas such as research and development and expanding their product lines or enhancing their workforce capabilities. The connection between labour productivity and economic performance is profound. National economies and individual industries are often benchmarked based on their labor productivity levels. Economies that consistently improve productivity levels can achieve higher GDP growth rates, reduce inflationary pressures and enhance overall living standards. On a microeconomic level, labor productivity contributes to organizational success by enabling businesses to increase output without proportionally increasing labor costs. This balance is vital for maximizing profit margins and achieving operational scalability.

For deeper analyze the essence of labour productivity it is necessary to observe factors influencing it. We can present a table, which describe factors that contribute to labour productivity (see Table 1).

Table 1. Factors contribute to labour productivity

Factor	Impact on Productivity	Example Measures
Employee Skills and Training	Improves task accuracy and efficiency	Regular skill development programs
Technological Advancements	Reduces manual errors and speeds up processes	Integration of AI and automation
Work Environment and Conditions	Promotes higher efficiency in a safe, comfortable space	Creating ergonomic workspaces, offering wellness programs
Managerial Efficiency	Enhances effective management of resources and tasks	Training managers for optimal resource management
Incentives and Motivation	Motivates employees to perform better	Providing bonuses, recognition, career growth opportunities

Source: Adapted from [1-3]

Organizations that maintain high productivity levels are better positioned to thrive in competitive markets. They can sustain profitability through reduced operational costs, better resource utilization and more effective management practices. When productivity is optimized, companies have the ability to produce more with fewer resources, which enhances their capacity to reinvest in innovation, expand their market share, and attract new customers. This is particularly important in industries that are resource-intensive or face increasing competition from both local and global markets.

Moreover, industries with high productivity growth can adapt more quickly to market changes and economic shocks. They are better equipped to absorb the costs of new technological innovations, regulatory changes and shifts in consumer preferences. This adaptability is a crucial aspect of long-term sustainability and competitiveness in the global economy.

According to scholars, notably Heizer et al, there is a strong connection between Operational Management and Labour Productivity. It is highlighted that Operational management plays a crucial role in driving improvements in labour productivity. This role even can be considerable as vital. Effective operational management involves not only optimizing resources, but also ensuring that processes and systems are continuously evaluated and refined. Key strategies that operational managers can implement to enhance productivity include:

- Process Optimization: Streamlining operations to eliminate inefficiencies.

- Lean Management: Adopting lean principles to minimize waste and maximize output.
- Performance Measurement: Using key performance indicators (KPIs) to track and improve productivity.
- Technology Integration: Implementing modern technologies to automate repetitive tasks and enhance efficiency [4].

We can perform strategies that help enhance employee productivity through effective management (see Fig. 1).

Strategy1 . Set Clear Expectations and Goals:

- define roles, responsibilities and performance indicators. Clear goals lead to focused efforts, improving efficiency and achieving desired results.

Strategy 2. Cultivate Effective Communication:

- foster a culture of transparency through open communication channels like regular team and one-on-one meetings.

Strategy 3. Equip Employees with the Right Tools:

- provide access to modern software, equipment and resources. Well-equipped employees can complete tasks faster and more effectively, whether working remotely or in-office.

Strategy 4. Offer Training and Development Opportunities:

- invest in professional development through workshops and mentorship programs. A skilled workforce is more innovative, which leads to higher productivity.

Strategy 5. Recognize and Reward Achievements:

- implement recognition programs with rewards like public praise and bonuses.

Strategy 6. Promote Work-Life Balance:

- encourage regular breaks, holidays and flexible schedules. A supportive environment prevents burnout leading to more engaged and productive employees.

Strategy 7. Foster Team Collaboration:

- promote teamwork by organizing cross-functional projects and team-building activities. Collaboration improves problem-solving and enhances productivity.

Strategy 8. Streamline Processes with Automation:

- automate repetitive tasks which allows managers to focus on strategic decisions while increasing efficiency, save time and reduce errors.

Source: [5]

Taking into consideration all above, we can conclude that for improving overall productivity, managers must implement a combination of clear goal setting, employee development, effective tools and efficient processes. These strategies help foster an environment where employees thrive, leading to long-term success. As businesses focus on enhancing productivity, they can improve resource utilization, reduce costs, and stay competitive in a fast-changing market. Effective operational management not only optimizes daily activities but ensures sustained growth and

profitability. By investing in the right strategies, businesses can enhance efficiency, build a stronger workforce, and secure long-term success.

References:

1. What determines labor productivity? Available at: https://www.investopedia.com/ask/answers/031815/what-determines-labor-productivity.asp (last accessed: 30.03.2025)

2. Gazi, M.A.I., Al Masud, A., Yusof, M.F. *et al.* Factors affecting the quality of work life for industrial labour force: empirical evidence from a developing country. *BMC Psychol* **12**, 589 (2024). https://doi.org/10.1186/s40359-024-02073-1

3. 10 factors that influence employee motivation. Available at: https://peoplethriver.com/what-are-the-factors-that-influence-employee-motivation/?utm_source=chatgpt.com (last accessed: 30.03.2025)

3.Heizer J, Render B, Munson C (2020) Operations management: sustainability and supply chain management. 12th ed. London: Pearson.

4. 8 strategies for enhancing employee productivity through effective management. Available at: https://icehrm.com/blog/8-strategies-for-enhancing-employee-productivity-through-effective-management/ (last accessed: 30.03.2025)

УДК 620.91:338.124.4(438)(477)

Колісніченко П. *д.е.н.,*
в.о. ректора ВШТІП
«Академія прикладних наук»
(Познань, Республіка Польща)
Мовчун С. В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА РОЗВИТОК ЗЕЛЕНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ПОЛЬЩІ

Сьогодні у сучасних наукових і публічних дискусіях у Польщі все частіше підіймається питання про розвиток зеленої енергетики як альтернативного та стратегічного напряму в контексті забезпечення енергетичної безпеки. За даними досліджень Європейської комісії перехід на відновлювані джерела енергетики з одного боку сприяє зменшенню викидів парникових газів і створенню нових робочих місць, а з іншого – дозволяє знизити залежність від імпортних енергоносіїв [1]. Адже залежність країни від імпорту є високою. Зазначене обумовлено тим, що станом на 2021 рік Польща половину всіх енергоресурсів, що споживає імпортує із-за кордону, а саме 80 % газу, майже 100 % нафти і близько 20 % вугілля. Відмітимо, що у 2020 році росія була найбільшим постачальником вугілля до Польщі (75 %) [2]. Проте, війна яку вона розпочала у 2022 році в Україні суттєво вплинула на енергетичну політику

країн ЄС, спонукавши переосмислити пріоритети енергетичного розвитку в бік відновлювальних джерел.

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш у своїй промові на конференції з питань клімату COP27 наголосив, що «… Війна в Україні повинна спонукати світ прискорити перехід на відновлювану енергетику…». Цей заклик був підтриманий низкою країн ЄС. Так, Німеччина задекларувала наміри досягти 80 % виробництва електроенергії з вітрових і сонячних джерел до 2030 року. Цієї позиції дотримуються й інші європейські країни, які впроваджують кліматичну політику [3]. Натомість, Польща не є виключенням і також активізувала зусилля щодо енергетичної трансформації. Основними цілями якої є зменшення залежності від викопного палива з росії, диверсифікація джерел енергії та підвищення конкурентоспроможності енергетичної системи на світовому ринку. У цьому контексті зростає роль корпоративних угод на закупівлю електроенергії з відновлювальних джерел (Corporate Power Purchase Agreements, PPA), які дають змогу великим підприємствам забезпечувати себе чистою енергією [3].

За словами Януша Гайовецького, президента Польської асоціації вітроенергетики та співзасновника фонду RE-Source Poland Hub енергетична безпека країни безпосередньо залежить від швидкості відмови від імпорту викопного палива. Він зазначає: «…Енергетичний сектор країни є дуже крихким, якщо він ґрунтується переважно на викопному паливі та залежить від імпорту. І війна в Україні є цьому підтвердженням… А саме головне, що зазначене дозволить забезпечити власні, незалежні постачання енергії. Тому головним пріоритетом наразі – є розвиток відновлювальної енергетики…» [3].

Підтримку цьому висловлює і Шимон Ковальський, віце-президента фонду RE-Source Poland Hub, і зазначає, що «…Розблокування вітроенергетики в Польщі дозволить з одного боку збільшити виробництво енергії в країні та диверсифікувати постачання енергії, а з іншого – зменшити високі рахунки за електроенергію, оскільки енергія вітру у понад три рази дешевша за енергію з вугілля…, а триваюча війна за нашим кордоном означає велику нестабільність на ринку сировини. Особливо у випадку з газом, Польщі доведеться рахуватися з дуже високими цінами протягом тривалого часу…» [3].

Таким чином, війна в Україні виступила каталізатором для енергетичної трансформації в Польщі. Прагнення до енергетичної незалежності, економічної стабільності та дотримання кліматичних зобов'язань стимулює інвестиції у сектор відновлювальної енергетики, який сьогодні розглядається не лише як екологічна, а й політична та стратегічна необхідність.

Список використаних джерел:

1. European Commission (2022). *REPowerEU: affordable, secure and sustainable energy for Europe*. https://ec.europa.eu

2. Koniec importu surowców eneretycznych z Rosji? Forum energii. URL:https://www.forum-energii.eu/koniec-importu-surowcow-energetycznych-z-rosji

3. Zielona energia to bezpieczeństwo energetyczne i konkurencyjny biznes/ PSEW. URL:https://www.psew.pl/zielona-energia-to-bezpieczenstwo-energetyczne-i-konkurencyjny-biznes/

УДК 336.273.3:330.34.014(4/9)

Kusakova Yu.O. *Ph.D.,*
associate professor of the department of international economics, natural resources and economics of international tourism
Tymofieiev V. O. *applicant for the second (Master's) level of higher education, 1st year of study the Educational Program "International Economics"*
Zaporizhzhia National University
(Zaporizhzhia, Ukraine)

THE IMPACT OF EXTERNAL DEBT ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES

The modern world economy is characterized by a significant dependence of countries on external borrowing, which makes the problem of debt security one of the most relevant in the global economic discourse. Over the past decades, we have observed a steady trend towards an increase in the volume of public debt in both developed and developing countries. According to the International Monetary Fund, the total volume of world public debt in 2023 reached a record 92% of global GDP, which indicates the systemic nature of this phenomenon in the modern financial architecture. However, the impact of external debt on the economic development of different countries demonstrates significant differences, which are due to a set of factors, among which institutional quality, economic structure, lending conditions and the effectiveness of debt management are of particular importance.

An analysis of theoretical approaches to debt assessment reveals notable differences among economists. In This Time It's Different [1], Rogoff and Reinhart identified a link between high public debt (above 90% of GDP) and slower economic growth, suggesting a decline of 1–2 percentage points annually. However, this thesis has faced criticism, notably from Nobel laureate Paul Krugman, who warned against equating correlation with causation. Krugman argues that the impact of debt largely depends on macroeconomic conditions – such as interest rates and financial market development [3].

Joseph Stiglitz offered a contrasting view in Globalization and Its Discontents [2], advancing the concept of "good debt." He argued that borrowing can boost economic development if invested in infrastructure, education, or innovation. A

prime example is South Korea, which in the 1960s – 70s used external credit to industrialize and modernize – laying the foundation for its later "economic miracle."

In contrast, Argentina's experience from 1998 to 2001 shows how mismanaged debt can trigger crisis. Accumulating debt up to 160% of GDP, the country suffered from a rigid dollar peg, delayed IMF negotiations, and severe political instability – changing five presidents in two years. GDP fell by 20%, unemployment hit 25%, and investor confidence plummeted [4]. Even after a 2005 restructuring that cut 70% of obligations, Argentina defaulted again in 2020 due to persistent fiscal mismanagement.

South Korea, by contrast, successfully overcame the 1997 Asian financial crisis through sweeping reforms supported by the IMF. Sixteen major banks were closed, capital markets liberalized, and the economy pivoted toward innovation. R&D spending rose from 2.1% of GDP in 1997 to 4.8% in 2023 [5], driving the global success of companies like Samsung and Hyundai. Korea's case illustrates how strategic debt use and reform can turn crisis into long-term growth.

Based on the analysis of relevant examples and studies, the following conclusions can be drawn. First, the critical level of debt burden significantly depends on the institutional quality and efficiency of public administration in the country. A vivid example of this is Japan, which for many years has successfully operated with a level of public debt exceeding 260% of GDP without encountering serious crisis phenomena. This was made possible by a high level of trust in the state by domestic investors, a developed financial infrastructure and an effective tax administration system.

Second, lending conditions often turn out to be more significant than the absolute amount of borrowing. Long-term loans with a fixed low interest rate (as in the case of the European Union credit lines for Ukraine) carry significantly lower risks to economic stability than short-term expensive loans that require frequent refinancing. This is especially true for countries with an unstable macroeconomic situation and limited access to international financial markets.

Third, economic diversification remains a key factor in ensuring debt sustainability. Malaysia's experience during the 1998 Asian financial crisis clearly demonstrates that having a diversified export base (in this case, a combination of oil and electronics exports) allows a country to avoid default even in the face of severe external shocks. This is particularly important for developing countries, which are often exposed to volatility in global commodity markets.

Of particular note is the role of international financial institutions in managing debt problems, such as the International Monetary Fund and the World Bank. Their involvement can be useful in providing access to financing and technical assistance, but as the experience of many countries shows, the success of overcoming a debt crisis primarily depends on the willingness of national governments to carry out the necessary structural reforms and introduce effective public finance management mechanisms institutions.

In Ukraine's case, external debt became especially urgent amid ongoing geopolitical shocks since 2014. The full-scale Russian invasion in 2022 intensified

the situation, prompting Ukraine to seek emergency financial support from international institutions. In 2021, the debt-to-GDP ratio was only 49%. However, with the outbreak of a major war in 2022, this figure surged sharply to 77.7%, reaching 84.4% in 2023, and is projected to exceed 100% of GDP by 2025. At the same time, a significant portion of external financing came in the form of concessional loans from the IMF, the World Bank, the EU, and individual donor countries, which helped mitigate debt risks in the short term.

Nevertheless, heavy reliance on external assistance poses challenges to long-term macroeconomic stability. Ukraine finds itself in a difficult situation: on one hand, it must allocate substantial resources to defense spending, while on the other, it has limited fiscal space to stimulate economic growth. The success of the country's future debt policy will largely depend on its ability to implement structural reforms, restore investor confidence, and ensure the efficient use of external funds. In this context, Ukraine's case demonstrates the importance of a strategic approach to debt management amid a deep crisis.

References:

1. Rogoff K., Reinhart C. This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly. Princeton: Princeton University Press, 2009. DOI: 10.2307/j.ctvcm4gqx
2. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents. New York : W.W. Norton & Company, 2002. 283 p. URL: http://digamo.free.fr/stig2002.pdf
3. Krugman P. The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008. New York: W.W. Norton & Company, 2009. 208 p.
4. Sovereign Debt: A Guide for Economists and Practitioners. *International Monetary Fund.* 2021. URL: https://www.imf.org/en/Videos/view?vid=5846572688001
5. Global Economic Prospects: Debt and Growth. *World Bank.* 2023. 47 p. URL: https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/2106db86-a217-4f8f-81f2-7397feb83c1f/content

УДК 323У-45

Буратинський В.В. *к.е.н., в.о. директора Борщівського агротехнічного фахового коледжу*
Вовк О.Р. *викладач Борщівського агротехнічного фахового коледжу*
(м. Борщів, Україна)

УКРАЇНА ЯК ГАРАНТ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Україна залишається одним із ключових гравців у глобальній системі продовольчої безпеки завдяки своїм унікальним аграрним ресурсам, родючим чорноземам, багатим водним ресурсам, стратегічному географічному

положенню та багатовіковим традиціям сільськогосподарського виробництва. Незважаючи на виклики, які супроводжують сучасний етап розвитку країни, її аграрний сектор продовжує демонструвати високу адаптивність, здатність до інновацій та значний експортний потенціал. У сучасних умовах глобальних викликів, пов'язаних із кліматичними змінами, геополітичною нестабільністю, військовими конфліктами, трансформацією міжнародної торгівлі, кризами у сфері енергетики та логістики, роль України у світовій економіці набуває ще більшого значення. Важливим залишається питання розбудови стійкої продовольчої системи, яка ґрунтується на збалансованому поєднанні ефективного управління аграрним сектором, впровадження сучасних технологій, екологічної сталості, диверсифікації ринків збуту та активної міжнародної співпраці. [2, с.49]

Україна традиційно є одним із провідних експортерів зернових та олійних культур, займаючи чільні позиції на світових ринках пшениці, кукурудзи, ячменю, соняшникової олії, ріпаку та сої. Однак значна частина продукції реалізується у вигляді сировини, що зменшує рівень доданої вартості та створює залежність економіки від коливань світових цін. Формування більш стійкої та конкурентоспроможної моделі розвитку потребує переорієнтації на виробництво продукції з високою доданою вартістю, стимулювання розвитку внутрішньої переробної галузі, підтримки малого та середнього аграрного бізнесу, кооперативного руху, залучення інвестицій у сільськогосподарські технології та біотехнології. [4, с.92] Інноваційний розвиток аграрного сектору, зокрема запровадження точного землеробства, автоматизації та цифровізації виробничих процесів, використання біологічних засобів захисту рослин, селекційних технологій та системи моніторингу стану ґрунтів, є ключовим чинником для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності українського агробізнесу на міжнародній арені.

Окрім виробничих аспектів, одним із критично важливих факторів забезпечення світової продовольчої безпеки є ефективна логістика та стабільність міжнародних торговельних маршрутів. Україна стикається з безпрецедентними викликами у сфері логістики, зокрема обмеженням доступу до морських портів, руйнуванням інфраструктури, зміною традиційних шляхів експорту. [3, с.92] В умовах воєнного стану виникає нагальна потреба у розвитку альтернативних маршрутів, зокрема через Дунайський регіон, європейську залізничну систему, внутрішні водні шляхи та автомобільний транспорт. Подальше вдосконалення логістичної інфраструктури, модернізація портових потужностей, розширення перевантажувальних терміналів та ефективна координація з міжнародними партнерами сприятимуть стабільності та прогнозованості поставок продовольства на світові ринки.

Додатковим викликом для України та всього світу є кліматичні зміни, які спричиняють посухи, зміну температурного режиму, зростання частоти екстремальних погодних явищ, деградацію ґрунтів та зниження рівня водних

ресурсів. У відповідь на ці виклики необхідно активно впроваджувати заходи з адаптації сільського господарства, зокрема розвиток технологій точного землеробства, впровадження водозберігаючих технологій, використання генетично стійких сортів рослин, розширення площ органічного землеробства, зменшення використання хімічних добрив та пестицидів, відновлення природних екосистем та розвиток сталого управління земельними ресурсами. Важливу роль у цьому процесі відіграє впровадження сучасних агроекологічних підходів, зокрема використання сидератів, агролісомеліорації, точного поливу, біологічних методів боротьби з шкідниками та ерозією ґрунтів. [1, с.82]

Україна має потужний науковий потенціал для розробки інноваційних рішень у сфері аграрного виробництва, агроекономіки, екологічної безпеки та продовольчих технологій. Важливим напрямом є розвиток аграрної науки, підтримка освітніх програм, підготовка фахівців у сфері біотехнологій, цифрового агробізнесу, екологічного менеджменту та продовольчої інженерії. Інтеграція українських наукових установ у міжнародні дослідницькі програми, розширення співпраці між наукою та бізнесом, впровадження технологічних стартапів та підтримка молодих вчених дозволять підвищити конкурентоспроможність українського агропромислового комплексу.

Не менш важливим є соціальний вимір розвитку аграрного сектору. Сільські громади України мають значний потенціал для економічного зростання, однак стикаються з проблемами депопуляції, старіння населення, недостатньо розвиненою соціальною та транспортною інфраструктурою. [5, с.72] Для забезпечення сталого розвитку необхідно впроваджувати комплексні програми підтримки фермерства, створювати умови для розвитку сімейного бізнесу та кооперативів, залучати молодь до аграрної сфери через систему освітніх грантів, стипендій та тренінгів. Важливим аспектом є цифровізація аграрного бізнесу, спрощення доступу фермерів до ринкової інформації, фінансових ресурсів, консультаційних послуг та сучасних технологій. Державна політика має бути спрямована на створення сприятливого середовища для інвестування, стимулювання інноваційного розвитку, покращення земельного законодавства, оптимізацію податкової системи для аграрного бізнесу та спрощення регуляторних процедур.

Україна має всі передумови для того, щоб не лише зберегти свою роль провідного експортера агропродукції, а й стати центром інноваційного аграрного розвитку, впроваджуючи високотехнологічні рішення, адаптуючи сільське господарство до кліматичних змін, розвиваючи стале землеробство, підтримуючи науку та освіту, створюючи конкурентоспроможний агропромисловий комплекс із високою доданою вартістю. Глобальні виклики відкривають нові можливості для трансформації українського сільського господарства, що дозволить не лише забезпечувати внутрішні потреби країни, а й робити вагомий внесок у світову продовольчу безпеку, сприяючи стабільності

міжнародних продовольчих ринків, екологічній сталості та соціально-економічному розвитку сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Григор'єва Х. А. Продовольча безпека України: удосконалення законодавства в умовах воєнних, євроінтеграційних та екологічних викликів. Луцьк, "Вежа-Друк", 2024, 228 с.
2. Іванов С. В. Продовольча безпека України в умовах сучасних викликів. Одеса, "ДУ «Ін-т ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»", 2023, 291 с.
3. Кордзая Н. Р., Єгоров Б. В. Продовольча безпека. Якість та безпечність харчової продукції. Харків, "Олді+", 2020, 160 с.
4. Румик І. Продовольча безпека держави: питання теорії, методології, практики. Київ, "Університет «КРОК»", 2020, 200 с.
5. Гадзало Я. М. Вітчизняне сільське господарство в сучасних умовах: виклики та шляхи їх подолання. Київ, "Аграрна наука", 2023, 152 с.

УДК 658.114:005.8:330.341.1

Гайдук А.С. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання спеціальності «Менеджмент»,*
Науковий керівник: Дєліні М.М.
д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОБГРУНТУВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЄКТУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтування бізнес-проєкту має важливе значення для розвитку підприємства, оскільки воно дозволяє оцінити доцільність і перспективність ідеї для її реалізації. Це комплексний аналіз, який включає фінансові, економічні, технічні та ринкові аспекти, допомагаючи ухвалити рішення [1]. На відміну від бізнес-плану, який є детальною інструкцією з реалізації бізнесу, бізнес-проєкт може бути більш гнучким і використовуватися для обґрунтування інвестиційної привабливості або оцінки економічної доцільності.

Обґрунтування бізнес-проєкту допомагає оцінити реалістичність ідеї, залучити інвесторів та ефективно керувати підприємством. Успіх залежить від глибокого аналізу ринку, фінансового планування та ефективної стратегії просування. Будинський Р. З. та Шпак Н. О. [2] зазначають, що економічне обґрунтування управління бізнес-проєктами підприємств доцільно трактувати

як комплекс взаємодоповнювальних дій, мета яких – визначити оптимальну структуру та величину витрат на здійснення такого управління. Щоб зрозуміти необхідність проєкту, потрібно відповісти на питання:

Які проблеми існують на ринку?

Як бізнес їх вирішує?

Чому зараз правильний час для запуску?

Наприклад, якщо мова йде про еко-продукти, можна зазначити зростаючий попит на органічні товари через тренд на здоровий спосіб життя. Значення обґрунтування бізнес-проєкту полягає в тому, що воно дає можливість оцінити реалістичність і доцільність бізнес-ідеї, допомагає залучити інвесторів, отримати фінансування та уникнути потенційних ризиків.

Обґрунтування дозволяє чітко сформулювати цілі бізнесу, визначити його місце на ринку та окреслити перспективи розвитку, що допомагає підприємству зрозуміти, наскільки життєздатним є бізнес-проєкт і які ресурси необхідні для його реалізації. Бізнес-проєкт виступає важливим інструментом для залучення фінансування, а інвестори, банки або партнери розглядають його як доказ серйозності намірів та фінансової спроможності проєкту. Якщо обґрунтування бізнес-проєкту містить точні розрахунки, прогнози прибутковості та оцінку ризиків, шанси на отримання підтримки значно зростають.

Тюріна Н., Назарчук Т. та Мудрицька Т. [3] вважають, що важливо не лише вміти якісно планувати фінансово-економічні показники реалізації підприємницького проєкту, але й обґрунтовувати управлінські рішення, які спрямовані на втілення в життя підприємницьких задумів. Ми не можемо не погодитись з авторами, що обґрунтування управлінських рішень має ключове значення, оскільки саме вони визначають стратегію розвитку бізнесу, вибір оптимальної бізнес-моделі, формування команди, маркетингову політику, а також адаптацію до змін у зовнішньому середовищі. Управлінські рішення мають базуватися на детальному аналізі ринку та конкурентного середовища, так як це дозволяє зрозуміти, які саме можливості відкриваються перед бізнесом, які загрози можуть виникати і як саме правильно позиціонувати продукт або послугу, щоб задовольнити потреби споживачів та цільової аудиторії.

Важливо обґрунтовувати рішення щодо організаційної структури підприємства, вибору системи управління та розподілу відповідальності, так як чітко налагоджена система управління сприяє ефективній координації бізнес-процесів, забезпечуючи високу продуктивність роботи команди та дозволяючи швидко реагувати на зміни.

Грамотне управління фінансами та ресурсами є не менш важливим, ніж їхнє планування, так, наприклад, недостатньо просто розрахувати необхідні інвестиції – потрібно визначити найкращі джерела фінансування, мінімізувавши витрати, оцінивши можливі ризики та шляхи їхньої компенсації. Реалізація бізнес-проєкту потребує ефективного прийняття рішень у сфері маркетингу та продажів і досить важливо не лише розробити стратегію просування, а й обґрунтувати, які канали реклами та збуту будуть найбільш ефективними для цільової аудиторії, як вибудовувати відносини з клієнтами та

забезпечити конкурентні переваги. Не менш важливим є приділення особливої уваги ризик-менеджменту через ефективне прийняття рішень у кризових ситуаціях, стратегічне планування розвитку та адаптацію до зовнішніх змін, що є необхідним для кожного підприємства.

Блонська В. І. та Шлапак І. Ю [4] зробили висновок, що ефективність впровадження інвестиційних проєктів є нерозривно пов'язаною зі всебічним аналізом, а також обґрунтуванням управлінських рішень, автори підкреслюють, що необхідно проводити системне оцінювання економічних переваг та життєздатності проєкту, а також визначення найбільш оптимального варіанту проєкту на основі альтернативного підходу. Також обґрунтування допомагає підприємству передбачити можливі труднощі, пов’язані з конкуренцією, змінами ринку чи фінансовими ризиками, а чіткий аналіз і план дій дозволяють швидко реагувати на виклики та адаптувати бізнес до змін. Бізнес-проєкт дозволяє правильно розподілити ресурси, ефективно керувати виробничими процесами та маркетинговими активностями.

Однією з ключових цілей обґрунтування бізнес-проєкту для розвитку підприємства є оцінка життєздатності бізнес-ідеї і тому важливо визначити, чи існує реальний попит на продукт або послугу та чи є вони дійсно конкурентоспроможними, наскільки ринок готовий до їхнього впровадження. Такі заходи дозволяють уникнути необґрунтованих інвестицій у проєкт, який може виявитися нерентабельним.

Важливою ціллю обґрунтування бізнес-проєкту є розробка стратегії реалізації бізнесу, розвиток вже існуючого підприємства. Обґрунтування дозволяє чітко окреслити етапи створення чи розвитку підприємства, вибрати оптимальну бізнес-модель, визначити джерела фінансування та способи залучення клієнтів.

Загалом, основними цілями обґрунтування бізнес-проєкту є оцінка реалістичності ідеї, розробка стратегії її реалізації, фінансове планування, управління ризиками та залучення ресурсів для успішного старту й розвитку бізнесу, що виражається через етапи обґрунтування бізнес-проєкту. В цьому й полягає особливість обґрунтування бізнес-проєкту розвитку підприємства, так як це масштабний та взаємоузгоджений за великою кількістю компонентів процес. Важливість ретельного та правильного обґрунтування пояснюється також й необхідністю переходу вітчизняних підприємств до управління організацією на засадах проєктного підходу.

Список використаних джерел:

1. Hietala H., Päivärinta T. Benefits realisation in post-implementation development of ERP systems: A case study.*Procedia Computer Science*, 2021, 181. P. 419-426.

2. Будинський Р. З., Шпак Н. О. Проблеми економічного обґрунтування управління бізнес-проєктами підприємств. *Інноваційні стратегії*

та моделі економічних трансформацій в умовах євроінтеграційних викликів, 2020. С. 23-25.

3. Тюріна Н., Назарчук Т., Мудрицька Т. Планування показників фінансово-економічної ефективності у бізнес-плані підприємницького проєкту. *Modeling the development of the economic systems*, 2022, 1. С. 83-91.

4. Блонська В. І., Шлапак І. Ю. Обґрунтування та інвестиційне забезпечення проєкту розвитку підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2011, 21.1. С. 159-165.

УДК 656.13:330.322:658.152

Галаганов В. О. . *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-го курсу навчання*
Науковий керівник: Власенко Т.О.
к.е.н, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ВІДКРИТТЯ ТАКСОПАРКУ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЕКТ: АНАЛІЗ РИНКУ ТА ФІНАНСОВІ СТРАТЕГІЇ

У сучасних умовах глобалізації та швидкого розвитку технологій індустрія таксі зазнає суттєвих змін. Виникнення нових онлайн-платформ для надання транспортних послуг, таких як Uber, Bolt та Uklon, революціонізувало ринок, створивши нові можливості для підприємців. Водночас зростання попиту на якісні та доступні перевезення сприяє розвитку нового виду бізнесу – відкриттю міні-таксопарків. Відкриття таксопарку як інвестиційного проекту є перспективною ідеєю для малого та середнього бізнесу, яка може забезпечити не тільки стабільний дохід, але й стати частиною великої транспортної екосистеми. Аналіз ринку таксі в Україні та інших країнах дозволяє визначити ключові фактори успіху такого бізнесу, серед яких важливу роль відіграють грамотна фінансова стратегія, оптимізація витрат та ефективне управління автопарком. Створення таксопарку як інвестиційного проекту вимагає ретельного підходу до планування, зокрема, вивчення ринкових тенденцій, потенційних ризиків та фінансових інструментів, здатних забезпечити стабільний бізнес.

Загальний обсяг ринку таксі в Україні оцінюється в 40 млрд грн на рік. Однак лише близько 1 млрд грн припадає на легальний сегмент, тоді як решта 96% ринку перебуває в тіні. Це свідчить про значний потенціал для легалізації та розвитку інвестиційних проектів у цій галузі. У 2024 році в Києві спостерігалося зростання цін на таксі на 15-30% через дефіцит водіїв, обумовлений мобілізаційними заходами, та зростання попиту. Це створює можливості для нових гравців на ринку, які можуть запропонувати

конкурентоспроможні ціни та якісні послуги [1]. Ринок таксі в Україні значною мірою контролюється кількома великими онлайн-компаніями, що може обмежувати конкуренцію та впливати на ціну наданих послуг. Це створює можливості для нових учасників, які можуть запропонувати інноваційні рішення та покращити якість обслуговування. Ціни на послуги перевезення в Україні зросли через зменшення кількості водіїв, зниження їх заробітків та зростання затратної частини, що пов'язано з впливом війни і домінуванням кількох великих онлайн-компаній на ринку. Водіям працювати стало невигідно, що призвело до погіршення якості та безпеки послуг. Дефіцит водіїв у сфері пасажирських перевезень становить до 30%, що ускладнює забезпечення стабільного обслуговування клієнтів. Більшість гравців на ринку працюють без необхідних ліцензій, що призводить до низької якості послуг та високих корупційних ризиків. Уряд планує реформу ринку таксі, спрощуючи ліцензування та оновлюючи регуляторні вимоги, що може вплинути на умови ведення бізнесу [2].

Фінансова стратегія для відкриття таксопарку має враховувати кілька основних витратних статей, а також можливості для залучення капіталу. Початкові витрати на запуск таксопарку можуть включати закупівлю автомобілів або їх оренду. Вартість одного нового автомобіля середнього класу (наприклад, Skoda Octavia чи Toyota Corolla) може становити близько 600-700 тис. грн, залежно від моделі та комплектації. При відкритті парку з 10 автомобілів, загальна вартість складе близько 6-7 млн. грн. Однак можна розглянути варіант лізингу або оренди автомобілів, що дозволить знизити початкові витрати до 200-300 тис. грн на кожен автомобіль на рік, що у разі парку з 10 машин складе близько 2-3 млн. грн на рік. Витрати на маркетинг також важливі для швидкого залучення клієнтів. Для запуску рекламної кампанії можна закласти 100-200 тис. грн на перші місяці роботи. Ця сума покриває витрати на рекламу в онлайн-просторі, створення сайту, SEO-оптимізацію, а також розробку мобільного додатку, що дозволить клієнтам замовляти таксі через смартфони. Створення власного додатку може коштувати близько 200-400 тис. грн на початкових етапах, якщо розробка ведеться сторонніми компаніями. Оплата праці водіїв є основною статтею витрат, яку треба врахувати в стратегії. Вартість робочої сили на ринку таксі коливається в межах 15-20 тис. грн на місяць для одного водія. Якщо для роботи в таксопарку необхідно найняти 10 водіїв, загальні витрати на оплату праці можуть становити 150-200 тис. грн на місяць.

Залучення інвестицій може бути здійснено через різні канали. Найбільш поширеними є кредити, лізинг або залучення приватних інвесторів. Якщо використовується кредитне фінансування, то для початкової суми 5-7 млн грн, ставка може коливатися від 12% до 20% річних, що вимагає додаткових витрат на виплату відсотків. Лізинг може дозволити знизити початкові витрати, розподіливши платежі на кілька років, а залучення приватних інвесторів

допоможе уникнути боргових зобов'язань, надаючи можливість передати частину власності в обмін на фінансування.

Успіх таксопарку залежить не тільки від правильного фінансування, але й від ефективного управління витратами. Важливо оптимізувати витрати на обслуговування автомобілів, зокрема на паливо, технічне обслуговування та страхування. Ці витрати можуть становити 10-15% від загальних витрат на утримання парку. Водночас ефективне управління водіями та оптимізація маршрутів допоможуть знизити витрати на пальне та підвищити ефективність роботи.

Підвищення якості сервісу є ключовим фактором для залучення клієнтів в умовах конкуренції. Важливо забезпечити своєчасне обслуговування, комунікацію через мобільний додаток і, за потреби, впровадження систем лояльності для постійних клієнтів. Це дозволить забезпечити успішну конкуренцію з монополістами на ринку та забезпечити стабільний прибуток. Фінансова стратегія відкриття таксопарку включає планування початкових витрат, ефективне використання фінансових інструментів для залучення інвестицій, а також оптимізацію витрат та поліпшення якості обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Дефіцит водіїв та високий попит: у Києві таксі подорожчало на 15-30%. URL: https://minfin.com.ua/ua/2024/07/10/130771517/.

2. Поїздки на таксі в Україні стануть розкішшю: чому ціни так стрімко зросли. URL: https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy/poizdki-na-taksi-v-ukraini-stanut-rozkishshyu-chomu-tsini-tak-strimko-zrosli.htm.

УДК 338. 332

Гапін О.Р. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»*
Науковий керівник: Прушківська Е.В.
д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Продовольча безпека є одним з основоположних пунктів Формули миру, ініційованої Президентом України Володимиром Зеленським. Адже збереження

виробництва сільськогосподарської продукції та безперервності експорту – це важливі умови для запобігання голоду в світі. Підкреслимо, що українська аграрна продукція є джерелом продовольчої безпеки для 400 млн людей у світі. На цьому було акцентовано на сесії щодо продовольчої безпеки в рамках першого Глобального Саміту миру [1].

Завдяки провідним розвинутим країнам, а також міжнародним фінансовим організаціям світ мав значні успіхи у сфері продовольчої безпеки, що засвідчує помітне зростання показників GFSI. Україна належить до групи країн, яка упродовж останніх років відігравала одну з ключових ролей у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Країна є одним з найбільших експортерів сільськогосподарських товарів – частка України у світовому експорті пшениці складала 9-11%, кукурудзи – 13-16% (при тому, що ВВП України складає менше 0,2% світового ВВП).

Проте пандемія коронавірусу 2020, а особливо повномасштабна війна росії проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року, призвели до того, що ситуація у середовищі продовольчої безпеки демонструє помітне погіршення [3]. Подальше скорочення в Україні виробництва та експорту аграрної продукції, внаслідок продовження російської агресії, призведе до помітного її (аграрної продукції) дефіциту у багатьох країнах світу, що негативно вплине на соціальні і гуманітарні права і свободи населення. В результаті у світі не лише загостриться проблема продовольства, а відбудеться поширення бідності у країнах, що розвиваються, посилиться політична та соціальна нестабільність, запобігання яких вимагає міжнародної підтримки у відновленні безпечних поставок аграрних і продовольчих товарів на світові ринки.

Війна призвела до скорочення продовольчого забезпечення у багатьох країнах Близького Сходу та Північної Африки, які імпортують понад 90% усього продовольства, а найближчі постачальники для них – це росія та Україна. Експерти Світового банку та ЄБРР відзначають, що війна росії проти України може вплинути також на Туреччину, Єгипет, Індію, Таїланд, Грузію, Вірменію, ПАР, Ліван та навіть Шрі-Ланку.

Зазначимо, що близько 1/3 українських полів залишаються непридатними для посіву через бойові дії. У підсумку, продовження війни рф проти України спричинить глибокі економічні потрясіння, які впливатимуть на ліквідність агровиробників, зростання світового попиту на сільськогосподарську продукцію, скорочення продовольчого забезпечення у багатьох країнах, зростання продовольчих цін та прискорення інфляції [2]. Блокада морських шляхів у Чорному морі, замінування українських сільськогосподарських земель, порушення логістики, поглиблюють прямі збитки від війни для сільського господарства. Враховуючи виклики та необхідність підтримки національної економіки, поступово відбувається відновлення експорту та налагоджується виробництво сільськогосподарської продукції. За прогнозами в

2025 році, планується виробництво зернових та олійних культур 76,1 млн тонн. Також здатність країни транспортувати товари є досить високою.

Підкреслимо, що структура продовольчої безпеки все ще є крихкою – росія продовжує атаки на інфраструктуру, сховища, енергетичну систему України.

Слід наголосити, що саме країни G7 швидко відреагували на втрати у системі продовольчої безпеки. Так, вже наприкінці лютого 2022 року G7 і ЄС створили альтернативні експортні маршрути для українських сільськогосподарських товарів, або «шляхи солідарності», у рамках пакету економічної підтримки України. Пакет також включав автономні торговельні заходи, які скасовували тарифи та квоти на імпорт української агропродукції до ЄС. Зернові, олійні та інші товари сухопутними та річковими шляхами прямували по смугах солідарності через західний кордон України до сусідніх країн, де призначалися для подальшого експорту до країн призначення. Країни G7 і Світовий банк заснували Глобальний альянс з продовольчої безпеки з фокусом на допомозі отримання продовольства та інших предметів першої необхідності нужденним країнам, зниженні тарифів на сільськогосподарські товари та наданні фінансової підтримки вразливим економікам.

На світовій арені проявляються початкові результати приборкання продовольчої кризи, у тому числі завдяки вагомому внеску України. Попри бойові дії, що тривають, українські виробники продуктів харчування відновлюють роботу на деокупованих територіях, впроваджують нові потужності у західних та центральних регіонах країни. Україна за підтримки G7 впроваджує сучасні фінансові інструменти відновлення і підтримки морських перевезень. Так, із січня 2024 року почав працювати проєкт «Єдність», який передбачає страхування торгових суден у Чорному морі. Це один із перших великих проєктів із воєнного страхування, які реалізуються в Україні. Однак, слід робити наступні кроки, насамперед у страхуванні інвестицій від фінансових втрат. Гарантії по інвестиціях надає агенція MIGA Світового банку та американська корпорація DFC, проте поки це лише поодинокі проєкти.

Отже, військова та гуманітарна допомога, лідерами якої є країни G7, матиме більший вплив, якщо розглядатиметься державними і громадянськими інститутами у партнерських країнах не лише як питання міжнародної солідарності з Україною, а й як завдання і потреби глобальної продовольчої безпеки. Підтримка України сьогодні означає посилення світової продовольчої безпеки як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Відділ зв’язків з громадськістю та засобами масової інформації. Свобода судноплавства і безперервність постачань – головні умови для забезпечення світової продовольчої безпеки, - Юлія Свириденко. *Міністерство економіки*

України. URL: https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b5af80c5-8c1c-45e5-8372-4d1ca318b052&title=ProdovolchoiBezpeki.

2. Вплив війни рф проти України на стан глобальної продовольчої безпеки. *UkraineInvest*. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/news/19-04-22/.

3. Якименко Ю. І. Міжнародна підтримка України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. *Разумков центр*. 2024. С. 1–3. URL: https://razumkov.org.ua/images/2024/06/11/IS_to_Ukraine_ukr.pdf.

УДК 58.5:658.14/.17:658.011.46

Глушко А.П.
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 4-го року навчання
спеціальності «Менеджмент»,
Науковий керівник: Дєліні М.М.
д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м.Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах функціонування України, важливим стає її всебічний розвиток та врахування всіх викликів сьогодення, нових парадигм та курсів розвинених країн. А саме орієнтацію на Цілі сталого розвитку, впровадження практик Європейського зеленого курсу та ін. Все це допоможе посісти вагоме місце в світовій спільноті та знано розвинути свою економіку. Це завдання може бути вирішене шляхом застосування інноваційних технологій у виробництві та управлінні.

Інституційне забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності – це сукупність державних і недержавних інституцій, які забезпечують наявність правових, організаційних і економічних умов, необхідних для провадження і розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності [1].

Формування механізму інноваційно-інвестиційної діяльності починається з конкретних об'єктів і суб'єктів управління. Суб’єктами - менеджерами (організаторами виробництва) можуть виступати як державні органи, так й підприємства, фізичні та юридичні особи, здатні здійснювати інноваційну та інвестиційну діяльність, приймати відповідні рішення і брати участь у виробничому процесі.

Об'єктом управління стають відносини, що виникають в процесі інноваційної та інвестиційної діяльності і стають господарюючими суб'єктами.

Так, об'єктами управління можуть бути управлінські рішення, планування, прогнозування та економічні стимули, створення і модернізація основних і оборотних активів, результати інтелектуальної діяльності, проєкти і програми.

Інновації необхідні для формування оптимального інноваційного та виробничого портфеля з метою отримання високих фінансових та економічних результатів від цієї діяльності. Інноваційний портфель включає проєкти в різних областях, терміни і принципи їх реалізації. Вміст портфоліо слід переглядати і оновлювати досить часто. При формуванні інноваційного портфеля підприємство може генерувати власні інноваційні ідеї або набувати інноваційні розробки, розробляти інновації для їх реалізації та впровадження у своє виробництво. Важлива роль в інноваціях належить людським ресурсам, а саме їх освітньому рівню, рівню інноваційної культури, прийняттю та реалізації інноваційних ідей [2].

Інвестиційна діяльність повинна здійснюватися в тій чи іншій мірі на будь-якому підприємстві. Інноваційна діяльність компанії вимагає великих капіталовкладень. Основною метою аналізу та контролю інвестиційних проєктів є оцінка відхилень від запланованих показників проєкту в процесі його реалізації та оцінка можливих шляхів усунення небажаних відхилень. Інвестиційні проєкти реалізуються в рамках довгострокового планування, тому система управління повинна бути гнучкою і здатною адаптуватися до мінливих умов зовнішнього і внутрішнього середовища протягом усього життєвого циклу інвестиційного проєкту [3].

Для повноцінного функціонування і розвитку проєкту необхідно забезпечити взаємодію всіх його елементів (людські ресурси, інструменти і предмети праці, комунікації і відносини, що виникають в процесі виробництва). Так як виробництво - це інтегрована система, це має означати, що скоординована послідовність дій всіх елементів системи призводить до успішного досягнення мети.

Кожна функція має певне місце і значення в процесі управління; вони взаємопов'язані і доповнюють один одного при розробці і прийнятті рішень.

При формуванні механізму інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства слід враховувати різні фактори: організаційні, економічні, технологічні, соціальні, правові та політичні.

На компанію впливають багато внутрішні і зовнішні фактори, від стану яких залежать результати її діяльності. При здійсненні інноваційних та інвестиційних заходів компанія повинна прагнути збалансувати зовнішні і внутрішні фактори. Кожен механізм управління розглядається як елементна система управління, що забезпечує вплив факторів.

Наступним елементом механізму управління інноваціями та інвестиціями є система бізнес-комунікацій, яка визначається групою учасників і відносинами між ними. Ділові зв'язки-універсальний ключ, що допомагає долати труднощі і вирішувати складні стратегічні і тактичні завдання.

Учасниками моделі ділових відносин є розробники, виробники, постачальники, споживачі і конкуренти. Це також міжвідомчі органи та громадські організації, органи державного управління (Міністерства, агентства та комітети), регіональні та місцеві органи влади, фінансові установи (банки, фонди, торгові будинки, страхові та лізингові компанії) та профспілки. У

сучасному світі високих технологій необхідно розглядати кожного, хто знаходиться в сфері співпраці, як стратегічний ресурс і потенціал.

Ділові відносини можна визначити як форму ведення бізнесу, спрямовану на продуктивну взаємодію з іншими компаніями. У процесі реалізації визначаються ділові інтереси учасників в рамках їх спільної господарської діяльності.

Механізм контролю інноваційно-інвестиційної діяльності спрямований на вдосконалення економічних, організаційно-технічних і наукових процесів. Результатом інноваційно-інвестиційної діяльності компанії є розробка механізму управління цим бізнесом. Підприємницька діяльність потребує коштів – інвестицій. Інвестиційні можливості компаній визначаються інноваціями.

Сьогодні інновації поєднують науково-технічний розвиток, управління та економіку. Компанії, які використовують інновації, мають конкурентні переваги і тому можуть витіснити конкурентів з ринку та виграти конкуренцію. Коли підприємство досягає певного рівня розвитку, виникає потреба в осмисленому та цілеспрямованому застосуванні законів (економічних, соціальних, політичних тощо). Тому механізм контролю інноваційно-інвестиційної діяльності спрямований на максимізацію прибутку підприємства. Це допомагає у виконанні певних завдань і забезпечує досягнення цілей. Реалізація механізму починається з моменту прийняття управлінського рішення.

Отже, механізм управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства є нерозривною комплексною системою, що включає декілька категорій, складність яких проявляється у взаємозв'язках між ними. Особливістю управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства є їхнє важливе поєднання та взаємовплив на одне одного, гостра актуальність та важливість побудови системи управління на підприємствах України на інноваційних засадах.

Список використаних джерел:

1. Довідка щодо стану інституційного забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: http://me.kmu.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=127481&cat_id=127480 (дата звернення: 14.10.2024).
2. Вакалюк В. А. Правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2016. № 1(75). С. 66.
3. Гордієнко С. Інноваційна діяльність та право на інтелектуальну власність: теоретичні основи і правові регулятори: курс лекцій. Київ, 2018. С. 32.

УДК 658.310.8:005.52

Горжій Д.А. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання спеціальності «Менеджмент»,*
Науковий керівник: Дєліні М.М. *д.е.н., професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)*

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Значення контролю важко переоцінити. Він відіграє вирішальну роль в досягненні цілей підприємства, управлінні ним та отриманні прибутку. Його розглядають як форму зворотного зв'язку, що забезпечує керівникам інформацію про реалізацію управлінських рішень. Ця інформація є основою для коригування діяльності й попередження негативних явищ, аналізу точок відхилення від запланованих показників.

Контроль забезпечує отримання оперативної та достовірної інформації, що необхідна для прийняття ефективних рішень. Зокрема, ця інформація використовується для оцінювання обґрунтованості управлінських рішень, попередження незаконних чи нераціональних дій та усунення виявлених відхилень.

Він починається на етапі планування, супроводжує процес прийняття рішень та реалізації стратегій і завершується оцінюванням кінцевих результатів. Такий підхід дозволяє не лише фіксувати порушення, але й попереджати їх виникнення, що є однією з головних цілей управління.

Сучасний розвиток управлінських підходів потребує активного залучення контролю для оцінювання ефективності виробництва та управління. Його функції виходять за межі простого виявлення порушень: він також сприяє узагальненню передового досвіду та підвищенню ефективності інших управлінських функцій, таких як планування, регулювання та аналіз.

Важливо також зазначити, що контроль сприяє формуванню культури прозорості та відповідальності в організації. Через отримання своєчасної та достовірної інформації про стан справ керівники мають можливість швидко реагувати на зміни, що сприяє досягненню стратегічних цілей. Це допомагає швидко приймати ефективні управлінські рішення.

Сучасний менеджмент стоїть на перетині людських ресурсів, ефективності організації та постійного розвитку. Однією з ключових функцій менеджера є допомога співробітникам у розкритті їхнього потенціалу, підвищенні якості роботи та вирішенні проблем, що виникають у процесі

діяльності. Також, в умовах кризових станів роль контролю також зростає. Прикладом цього стала пандемія COVID-19, коли значна кількість підприємств була вимушена перейти на дистанційну форму роботи. В таких умовах необхідним є як психологічна підтримка працівників, так й їхній контроль. Все це набуло ще більш гострої актуальності в умовах повномасштабного вторгнення, коли велика кількість працівників вимушена була евакуюватись та працювати з інших місць перебування. В даних умовах ускладняється процес контролю, так як працівники не знаходяться безпосередньо на робочих місцях. В таких умовах можливим є контроль лише результатів. Поточний контроль виконання є майже неможливим.

Також, необхідно зазначити, що саме об'єкт контролю змінюється в залежності від діяльності підприємства. Від цього різниться, які саме процеси та діяльність підлягає контролю [1]. В умовах воєнного стану необхідним є посилення контрольних заходів щодо витрат коштів. Особливо, які можуть стосуватись нецільового використання та розподілу [2]. В умовах зростання краудфандингових програм та зборів, підприємства також долучаються до допомоги військовим та тим, хто потребує допомоги як в грошовій, так й натуральних формах. За таких умов зростає й зловживання такими коштами. Тому й значно актуалізується роль контролю, в такому випадку – фінансового та бухгалтерського контролю.

Набуває актуальності й фінансовий контроль, контроль витрат, а також моніторинг ключових показників як частина контролінгу. Який являє собою аналіз відхилень від запланованих показників, контроль за дотриманням операційних та фінансових планів тощо [3]. Це обґрунтовується також умовами воєнного стану та великими викликами, які стоять перед підприємствами та необхідністю утримувати свої позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. Воронко Р.М., Марценюк Р.А., Чік М.Ю. Сутність внутрішнього контролю та питання його організації на підприємствах з прокату майна. Економіка та суспільство. Випуск №64. 2024. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-43
2. Новітні парадигми менеджменту в умовах воєнного стану: монографія/ Батюк Б.Б., Воскобійник С.Я., Вовк М.В. та ін. Львів : Сполом, 2024. 374 с.
3. Коробка С.В. Контролінг в операційному менеджменту малих підприємств: роль, інструменти та перспективи впровадження. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : економіка та управління.* №18. 2025. https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-10-01

УДК 334.78:711

Гузенко Юрій *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання*
Лазнева Ірина *канд. іст. наук, доцент*
Національний Університет «Запорізька політехніка»
(м.Запоріжжя, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ АЗІЙСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Соціальний бізнес у сучасному світі набуває дедалі більшої популярності як інструмент сталого розвитку. Глобальна економічна нестабільність, зростання нерівності в розподілі доходів, вплив кліматичних змін та соціальні кризи створюють значні виклики для традиційних економічних моделей. За даними Світового банку[1], понад 700 мільйонів людей у світі досі живуть за межею бідності, причому більшість з них – у сільській місцевості. Сільське населення в багатьох країнах відчуває брак доступу до базових соціальних послуг, ринків та фінансування. Соціальний бізнес постає як ефективний інструмент, що дозволяє поєднати економічну доцільність із вирішенням соціальних проблем на місцевому рівні. Досвід країн Азії в цьому контексті є надзвичайно цінним. У багатьох країнах соціальне підприємництво стало відповіддю на виклики бідності, нерівності та економічної маргіналізації сільського населення. Розгляд успішних азійських практик може стати основою для формування дієвих рішень в українських реаліях.

Інтеграція соціальних ініціатив в аграрний бізнес – це процес впровадження соціально орієнтованих практик, проектів або стратегій в рамках аграрного підприємства з метою досягнення не лише економічних, але й соціальних, екологічних та культурних цілей. Індія демонструє ефективну модель сільськогосподарських кооперативів, таких як Amul, який об'єднує понад 3,6 мільйона молочних фермерів. У В'єтнамі реалізуються проекти зі спільного вирощування рису, що забезпечує колективний дохід та покращення інфраструктури. Ці приклади свідчать про важливість підтримки горизонтальної кооперації між сільськими підприємцями. За даними Asian Development Bank [2], на Філіппінах понад 55% аграрних соціальних підприємств очолюють жінки. В Індонезії працює програма Women for Green Economy, що навчає жінок вирощувати екологічно чисті продукти. Подібна ініціатива може активізувати жіночі лідерські практики у сільській місцевості України.

Технологічна трансформація агробізнесу передбачає впровадження цифрових рішень, автоматизації та інноваційних агротехнологій, що підвищують ефективність виробництва та зменшують вплив на довкілля. Використання дронів, сенсорних систем, big data та штучного інтелекту дозволяє аграріям приймати точні рішення щодо посівів, зрошення та збору

врожаю. Яскравим прикладом технологічної трансформації агробізнесу є Японія та Китай. Японський бізнес впроваджує дрони, сенсори, автоматизовані системи поливу в аграрному секторі. У Китаї діють платформи штучного інтелекту для моніторингу врожайності. Згідно з даними FAO (2023) , цифровізація дозволила підвищити врожайність на 15–20% у регіонах Азії [3]. Цей потенціал для екологічно обґрунтованого відновлення доцільно використати в національній економіці.

Соціальні інвестиції в Азії мають ключове значення для розвитку економіки і покращення якості життя. Вони зосереджені на створенні соціальної та економічної вартості не лише для підприємців, але й для громад, що вимагають підтримки та розвитку. У Сінгапурі та Індії діють механізми Impact Investment, де приватні інвестори підтримують проекти з позитивним соціальним ефектом. Наприклад, фонд Aavishkaar інвестував понад $300 млн у соціальні підприємства в аграрній сфері. В Україні можна запровадити подібні механізми, заохочуючи інвесторів вкладати кошти в аграрний сектор з соціальним компонентом. Для цього потрібно створити відповідну інфраструктуру для залучення інвестицій і забезпечити прозорість в реалізації таких проектів.

Імплементація моделей, адаптованих до українських реалій, дозволить зміцнити потенціал сільських громад, стимулювати розвиток малого аграрного бізнесу, сприяти зростанню соціальної відповідальності та формуванню нової культури підприємництва.

Азійський досвід соціального підприємництва в аграрному секторі демонструє значний потенціал для його адаптації в Україні. Практики кооперації, інновацій, залучення жінок до підприємницької діяльності, впровадження цифрових технологій та розвиток соціально орієнтованих бізнес-моделей створюють основу для комплексного підходу до сталого розвитку сільських територій. Ці підходи виявилися ефективними в умовах структурної трансформації економік країн Азії та можуть бути імплементовані в український контекст, особливо в умовах повоєнної відбудови.

Список використаних джерел:

1. Federal Employment Agency of Germany. (2023). Annual Report 2023. Nuremberg. URL: https://www.arbeitsagentur.de/datei/annual-report-2023_ba050462.pdf

2. European Commission. (2025). Unemployment statistics. Retrieved from. URL:https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics

УДК 005.96:338.48(477)

Дєліні М.М. *д.е.н., професор,*
Дєліні О.С. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Маркетинг»,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ EVENT-МЕНЕДЖМЕНТ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах розвитку підприємництва в Україні важливим є дослідження розвитку різних його сфер та видів. Одним з важливих видів бізнесу, який отримував свого розвитку в останні роки був event-менеджмент. Для визначення особливостей, чинників та загроз цього виду бізнесу необхідним є наведення трактування цього поняття.

Так, Продіус Ю.І. та Пунга А.Т. наводять визначення event-менеджменту як діяльності, яка направлена на організацію події, що передбачає розробку, планування, просування та проведення заходу [1]. Таким чином, ми бачимо, що це процес управління якимось заходом. Варто відмітити, що це може бути у формі B2B та B2C. В першому варіанті захід організовується для представників підприємницьких структур, а в другому – для споживачів. Форми заходів можуть бути наступні: персональні свята (дні народження, весілля, гендер-вечірки тощо), конференції, корпоративні свята, фестивалі, концерти, майстер-класи, прес-конференції та ін. [1].

З урахуванням цього стає зрозумілим, що на розвиток цієї сфери впливає чимало чинників. Перші великі загрози можна відмітити з настанням пандемії COVID-19, коли були обмеження по фізичних контактах людей. Але розвиток інформаційних технологій спричинив перехід в онлайн формат. Так, багато event-ів було переведено у віртуальне середовище. Розвиток програмного забезпечення дозволяє розширювати можливості реклами event-ів, продавати квитки, управління процесом організації, а також демонстрації в режимі реального часу проведення самого заходу [2].

Для визначення основних загроз важливим є визначення й основних чинників event-менеджменту, які наведемо на рис. 1. На даному рисунку нами наведено основні чинники зовнішнього середовища, яке поділено на мезосередовище та мегасередовище. Вони мають безпосередній вплив на проведення заходів й можуть нести як позитивні наслідки, так й загрози.

Якщо аналізувати ці дві групи чинників, то найбільше загрози наразі представляє група мегасередовища, так як кожний з них несе безпосередню загрозу event-менеджменту в Україні.

Чинники мезосередовища

- Постачальники event-послуг;
- Споживачі event-послуг;
- Конкуренція на ринку event-індустрії;
- Розвиток event-індустрії;
- Розвиток управлінської компетенції у сфері event-менеджменту.

Чинники мегасередовища

- Система міжнародних відносин, міжнародне оточення та міжнародні події;
- Політична ситуація в країні;
- Військова ситуація в країні;
- Рівень науки та техніки в країні та світі.

Рисунок 1. Чинники зовнішнього середовища event-менеджменту

Джерело: складено авторами на основі [3]

Міжнародне оточення України наразі має певну загрозу в частині оточення Росією та Білоруссю. Політична ситуація, яка є наслідком військової, а саме повномасштабної війни в нашій країні, є основною загрозою розвитку даного менеджменту, так як існує безпосередня загроза життю людей й певні правила безпеки проведення заходів. Це все має негативний вплив на розвиток даного сегменту бізнесу. Навіть, якщо технології дозволяють проведення заходів в віртуальному форматі, внаслідок, війни та обстрілів критичної інфраструктури, в Україні існує проблема з постачанням електроенергії та блекаутами, що значно знижує можливості користування інформаційними технологіями. Це все створює реальну загрозу розвитку event-менеджменту в Україні та негативно впливає на функціонування даного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Продіус Ю.І., Пунга А.Т. Особливості розвитку івент-менеджменту в Україні. Тези доповідей 57-ої конференції молодих дослідників ОП-бакалаврів «Сучасні інформаційні технології та телекомунікаційні мережі». Одеса: ОП, 2022. Вип. 57.
2. Мисик В.М. Вітчизняний та зарубіжний досвід формування і розвитку івент-менеджменту. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2021. №3(1). С. 39-50. https://doi.org/10.23939/smeu2021.01.039
3. Мисик В.М. Чинники побудови і розвитку івент-менеджменту. *Інтелект XXI.* 2020, №3. С.44-48. https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-3.9

УДК 338.43.021:330.341.1(477)

Долина І.В. *к.е.н., доцент*
Черноусов О.І. *аспірант*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ПЕРСОПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Сучасний агропромисловий комплекс (АПК) є однією з ключових галузей економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку держави, створює робочі місця та сприяє соціально-економічному розвитку. В умовах глобалізації, зміни клімату та зростаючого попиту на екологічно чисту продукцію, перед агропромисловим сектором постає низка викликів, що вимагають впровадження інноваційних підходів та технологій.

Інновації в АПК охоплюють широкий спектр напрямів: від удосконалення агротехнологій і розробки нових методів ведення сільського господарства до цифрової трансформації галузі та розвитку біотехнологій. Запровадження «розумного землеробства», використання дронів та супутникового моніторингу, автоматизація виробничих процесів, удосконалення методів генетики та селекції – усе це відкриває нові можливості для підвищення ефективності виробництва та сталого розвитку.

Разом із тим, розвиток інновацій в агропромисловому комплексі потребує сприятливого інституційного середовища, належної підтримки з боку держави, наукового супроводу та активної взаємодії між бізнесом, науковими установами та агровиробниками. Лише комплексний підхід до впровадження інновацій сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору та забезпеченню його довгострокового розвитку.

Інноваційні перспективи агропромислового комплексу, на нашу думку, повязані з наступними напрямками.

1. Цифровізація агропромислового комплексу. Використання технологій штучного інтелекту, великих даних та Інтернету речей сприяє оптимізації управління агровиробництвом. Впровадження цифрових платформ для моніторингу стану ґрунтів, прогнозування врожайності та управління ресурсами дозволяє підвищити продуктивність та зменшити витрати.
2. Розвиток біотехнологій. Інновації в генній інженерії та селекції сприяють створенню високопродуктивних та стійких до змін клімату сортів сільськогосподарських культур. Використання біопрепаратів для захисту рослин та стимулювання росту дозволяє зменшити залежність від хімічних засобів захисту та підвищити екологічність виробництва.
3. Розумне землеробство. Автоматизовані системи контролю та управління, дрони для моніторингу полів, GPS-навігація та роботизовані комплекси дають змогу оптимізувати використання ресурсів, мінімізувати втрати та підвищити ефективність ведення агробізнесу.

4. Агроекологічні інновації. Впровадження органічного землеробства, використання екологічно безпечних добрив, відновлення природних екосистем та підвищення родючості ґрунтів сприяють збереженню біорізноманіття та забезпеченню сталого розвитку агропромислового комплексу.

5. Інновації в логістиці та збуті. Використання блокчейн-технологій у логістичних ланцюгах, розвиток електронних платформ для продажу агропродукції, впровадження автоматизованих систем постачання дозволяє підвищити прозорість ринку та оптимізувати взаємодію між виробниками та споживачами.

Розвиток агропромислового комплексу в сучасних умовах неможливий без впровадження інноваційних рішень. Використання новітніх технологій, зокрема цифрових рішень, біотехнологій, розумного землеробства та екологічно чистих підходів, сприяє підвищенню ефективності виробництва, зниженню негативного впливу на довкілля та підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору.

Для успішного впровадження інновацій необхідно створення сприятливих умов на рівні державної політики, фінансова підтримка наукових розробок, а також тісна співпраця між науковими установами, бізнесом та агровиробниками. Тільки комплексний підхід до модернізації аграрного сектору дозволить забезпечити його сталий розвиток, підвищити якість продукції та зміцнити позиції країни на світовому аграрному ринку.

Інноваційні перспективи агропромислового комплексу відкривають широкі можливості для його трансформації та адаптації до викликів майбутнього. Впровадження новітніх технологій, підвищення рівня освіти аграріїв та підтримка інноваційних стартапів сприятимуть розвитку галузі та забезпеченню продовольчої безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г., Лега О. В., Яловега Л. В. Податкове планування як інструмент системи управління підприємством. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Економіка, управління та фінанси»).* 2024. Випуск 1. С. 58-62. URL: https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/econom/article/view/29/21

2. Перерва П., Балан О., Лега О. (2023). Дослідження складових системи менеджменту «розумного підприємства»: стратегія мінімальної собівартості та пакетного ціноутворення // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (6), 127–131. URL: http://es.khpi.edu.ua/article/view/314092/305019

3. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпро : УДУНТ, 2025. – 2025. – №197. – С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115

4. Перерва П. Г., Лега О. В. Податковий консалтинг: інструмент для фінансової безпеки. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : зб. матеріалів 4-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Херсон : ФОП Вишемирський В. С., 2024. С. 141-143. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/84562
5. Косенко А., Касич А., Лега О., Ареф'єва О. (2023). Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (3), 86–92. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86

УДК 339.9:338.439.02

Дороніна М.С. *д.е.н., професор,*
Науково-дослідного центру індустріальних
проблем розвитку
Національної академії наук України,
Косенко Є.А. *здобувач освіти*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

МЕТОДОЛОГІЯ ПРОДВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТОВОМУ ВИМІРІ

Продовольча безпека є однією з ключових складових глобальної стабільності, добробуту та сталого розвитку людства. В умовах сучасних викликів, пов'язаних зі зростанням населення, змінами клімату, політичними конфліктами, економічною нерівністю та пандеміями, проблема забезпечення достатнього, якісного та доступного харчування для всіх верств населення стає дедалі актуальнішою. Згідно з визначенням ФАО (продовольчої та сільськогосподарської організації ООН), продовольча безпека досягається тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі для підтримки активного та здорового життя.

У глобальному вимірі продовольча безпека залежить від комплексу факторів, зокрема ефективності сільськогосподарського виробництва, міжнародної торгівлі, державної політики, наукових досягнень у сфері біотехнологій та агроінновацій, а також екологічних змін. Збалансоване управління цими факторами є основою стійкого розвитку продовольчих систем та забезпечення харчових потреб населення планети.

Метою дослідження є аналіз сучасних підходів до забезпечення продовольчої безпеки на глобальному рівні, визначення ключових викликів та методологічного підґрунтя для формування ефективної політики у даній сфері.

Методологічна основа дослідження базується на комплексному підході, що включає аналіз наукової літератури, статистичних даних, міжнародних нормативно-правових документів та доповідей провідних світових організацій, таких як ФАО, ВООЗ, ООН та Світовий банк. Використано міждисциплінарні методи дослідження, що дозволяють оцінити проблему продовольчої безпеки з різних точок зору: економічної, соціальної, екологічної та технологічної.

Основні методи дослідження, на наш погляд, можуть включати в себе наступні теоретико-методичні концептуальні підходи.

1. Аналіз даних та порівняльний аналіз – вивчення статистичних показників щодо рівня продовольчої безпеки в різних країнах та регіонах.
2. Метод експертних оцінок – залучення думок провідних спеціалістів у галузі агроекономіки, екології та міжнародної торгівлі.
3. Системний підхід – розгляд продовольчої безпеки як багаторівневої системи, яка включає виробництво, логістику, споживання та управління ресурсами.
4. Емпіричний метод – аналіз конкретних кейсів та міжнародного досвіду у вирішенні продовольчих криз.

Аналіз методологічних підходів до забезпечення продовольчої безпеки у світовому вимірі дозволяє зробити низку важливих висновків:

– глобальні виклики продовольчої безпеки. Найбільшими загрозами залишаються зміни клімату, соціально-економічна нестабільність, зростання населення та деградація природних ресурсів. Всі ці фактори вимагають комплексних стратегічних рішень та міжнародної співпраці.

– роль інновацій та технологій. Використання біотехнологій, точного землеробства, генетично модифікованих культур та цифрових платформ для моніторингу врожаїв суттєво підвищує ефективність аграрного сектору.

– політичні та економічні аспекти. Державна політика відіграє вирішальну роль у регулюванні аграрного ринку, розподілі ресурсів та забезпеченні доступу до якісного харчування. Розвиток міжнародної торгівлі та зменшення протекціоністських бар'єрів є важливими умовами сталого забезпечення продовольчої безпеки.

– необхідність інтегрованого підходу. Глобальна продовольча безпека вимагає узгоджених дій на всіх рівнях – від місцевих громад до міжнародних організацій. Ефективна координація міждержавних програм, підтримка сталого розвитку сільського господарства та запровадження екологічно чистих технологій є ключовими елементами розв’язання проблеми.

– етичний та соціальний вимір. Забезпечення рівного доступу до їжі, боротьба з бідністю та підтримка вразливих верств населення є важливими аспектами формування справедливих і стійких продовольчих систем.

У підсумку, дослідження продовольчої безпеки у світовому вимірі демонструє необхідність комплексного та скоординованого підходу, що включає економічні, технологічні, соціальні та екологічні аспекти. Лише завдяки глобальній співпраці, інноваціям та ефективній політиці можна досягти сталого забезпечення продовольством для всього населення планети.

Список використаних джерел:

1. Косенко, А., Князь, С., Касич, А., & Лега, О. (2023). Інтелектуальна власність промислових підприємств: проблеми методології, управління та ціноутворення. *Вісник Національного технічного університету "Харківський*

політехнічний інститут" (економічні науки), (4), 65–71. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.65

2. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпро : УДУНТ, 2025. – 2025. – №197. – С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115

3. Перерва П. Г., Лега О. В., Тютюнник С. В., Тютюнник Ю. М. Прибуток як основа фінансової стійкості та стратегічного розвитку підприємства. *Актуальні питання економічних наук*, 2025. № 7. https://doi.org/10.5281/zenodo.14790464

4. Лега О. В., Канцедал Н. А., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В. (2025). Формування калькуляційних статей собівартості як основи ціноутворення на продукцію лісового господарства. *Актуальні питання економічних наук*, (7). https://doi.org/10.5281/zenodo.14767562

5. Перерва П. Г., Лега О. В. Податковий консалтинг: інструмент для фінансової безпеки. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : зб. матеріалів 4-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Херсон : ФОП Вишемирський В. С., 2024. С. 141-143. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/84562

УДК 338.433:339

Дяченко А.О. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, освітня програма «Маркетинг»*
Науковий керівник: Прушківська Е. В.
доктор екон. наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Агропродовольчий сектор в національній економіки відіграє вирішальну роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, розвитку сільських територій та експортного потенціалу країни. На тлі глобальних змін, таких як кліматичні виклики та необхідність зниження вуглецевого сліду, модернізація агропродовольчого сектору набуває особливої важливості. Перспективи розвитку включають запровадження інноваційних технологій, адаптацію до кліматичних змін, цифровізацію, а також інтеграцію у глобальні ланцюги доданої вартості.

Впровадження точного землеробства, використання автоматизованої техніки, та застосування біотехнологій є серед перспективних напрямів модернізації агросектору. Завдяки сучасним технологіям аграрії можуть ефективніше використовувати природні ресурси, знижувати витрати та

підвищувати врожайність. Зокрема, дослідження Л.І. Мельник [1] демонструє, що інтеграція таких технологій сприяє підвищенню продуктивності та екологічної стійкості аграрного виробництва.

Кліматичні зміни, які тривають на глобальному рівні, спричиняють необхідність адаптації сільськогосподарських процесів до нових умов навколишнього середовища. Зокрема, в Україні очікується збільшення частоти посухи, що є серйозною загрозою для стабільного виробництва зернових культур. Ці зміни можуть призвести до значних скорочень врожайності та погіршення якості продукції, що вимагає швидкої реакції з боку аграрного сектору. Як зазначає І. В. Гладун [2], ефективним шляхом вирішення цієї проблеми є розвиток зрошувальних систем, що дозволяють підтримувати необхідний рівень вологи в ґрунті під час посухи, а також впровадження сортів рослин, стійких до посушливих умов, що здатні зберігати високу врожайність навіть за відсутності достатнього зволоження. Такий підхід сприятиме збереженню продовольчої безпеки та стабільності сільськогосподарського виробництва в умовах кліматичних змін.

Цифровізація виступає основним фактором модернізації агропродовольчого сектору, створюючи нові можливості для оптимізації виробничих та управлінських процесів. Використання сучасних інформаційних технологій, зокрема аналізу великих даних, автоматизації управління фермерськими господарствами та інтеграції інтелектуальних систем, забезпечує підвищення ефективності виробництва, знижує витрати та сприяє стійкості до змін зовнішнього середовища. Дослідження П.М. Іванченка [3] підтверджують, що цифрові платформи значною мірою сприяють покращенню процесу прийняття рішень у аграрному секторі, оскільки надають аграріям доступ до реальної та своєчасної інформації, що дозволяє здійснювати прогностичні оцінки, ефективно планувати сільськогосподарські роботи та управляти ресурсами. Таким чином, цифровізація стає потужним інструментом для підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств і забезпечення сталого розвитку агропродовольчої галузі..

Національний агропродовольчий сектор має значний потенціал для інтеграції у міжнародні ланцюги доданої вартості[4], що може сприяти зростанню експорту та збільшенню валютних надходжень. Однак для досягнення цього необхідна модернізація виробничих потужностей і забезпечення відповідності продукції міжнародним стандартам. Важливим аспектом є розвиток сертифікаційної інфраструктури, що забезпечить доступ українських виробників на закордонні ринки.

Модернізація агропродовольчого сектору України є необхідною умовою для забезпечення його конкурентоспроможності та стійкості в умовах глобальних викликів. Запровадження інновацій, цифровізація, адаптація до кліматичних змін та інтеграція у глобальні ланцюги створення вартості є ключовими напрямами розвитку. Реалізація цих заходів потребує підтримки з боку держави, активізації наукових досліджень та залучення інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Мельник, Л. І. Інноваційні технології в аграрному секторі: стан та перспективи розвитку. *Агроекономічний журнал*. 2020. № 4. С. 45-51.
2. Гладун, І. В. Адаптація аграрного сектору до кліматичних змін. *Екологічний вісник України*. 2021. № 6. С. 15-20.
3. Іванченко, П. М. Цифрові технології в аграрному секторі: виклики та можливості. Інноваційна економіка. 2022. № 3. С. 22-27.
4. Петренко, А. Глобальні ланцюги створення вартості в аграрному секторі України. Економічний простір. 2023. № 2. С. 30-36.

УДК 635.81:330.322:658.152

Клименко К.К. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Науковий керівник: Шинкарук Л. В.
д.е.н.,професор, член-кореспондент НАН України
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ З ВИРОЩУВАННЯ ПЕЧЕРИЦЬ

У сучасних умовах нестабільної економіки та підвищеної конкуренції на ринку харчової продукції питання ефективного управління інвестиційними проєктами в аграрному секторі набуває особливої актуальності. Одним із перспективних напрямів агробізнесу в Україні є вирощування печериць, що зумовлено стійким внутрішнім попитом, відносно швидкою окупністю та стабільністю споживчої ціни. За даними Pro-Consulting, ринок печериць посідає провідне місце серед сегментів грибної продукції в Україні, характеризується стабільним зростанням обсягів виробництва та споживання, і забезпечується переважно за рахунок вітчизняних виробників [1].

Управління капіталом інвестиційного проєкту є ключовим чинником досягнення його фінансової ефективності. У специфічних умовах сільськогосподарського виробництва, де фінансові ризики поєднуються з технологічними й природними, зважене планування, розподіл і контроль капіталу мають критичне значення. Проєкти у сфері вирощування печериць вирізняються низкою переваг: відносно невисокий поріг входу, можливість цілорічного виробництва, гнучкість масштабування й висока рентабельність. Водночас, ефективне використання інвестицій вимагає чіткого обґрунтування капітальних витрат, урахування економічних ризиків та забезпечення фінансової стійкості підприємства.

На початковому етапі проєкту надзвичайно важливо здійснити детальний розрахунок початкових інвестицій, які включають витрати на облаштування грибниці, встановлення вентиляційних та кліматичних систем, закупівлю технологічного обладнання, будівельні чи ремонтні роботи, а також оформлення дозвільної документації. До початкового капіталу слід також віднести витрати на закупівлю першої партії міцелію й компосту – основних ресурсів у виробничому процесі [2].

Управління капіталом передбачає оптимальне структурування джерел фінансування (власний, залучений, позиковий капітал), визначення їх вартості, рівня ризику, впливу на ліквідність та загальну фінансову стабільність підприємства. Значну роль відіграє управління оборотним капіталом, який забезпечує поточну платоспроможність та безперервність виробничого циклу. Доцільним є формування резервного фонду – джерела покриття непередбачених витрат, пов'язаних із порушенням поставок, поломками обладнання чи коливаннями ринкових цін на сировину [3].

Згідно з аналітичними даними на 2024 рік, обсяг українського ринку грибів оцінюється в межах 30 тис. тонн із щорічним приростом на рівні 20 %, при цьому частка печериць становить приблизно 98 %. При належному управлінні проєктом рентабельність виробництва може сягати 80–100 %, а строк окупності – до шести місяців [4]. Основними показниками ефективності виступають коефіцієнт рентабельності (ROI), чиста приведена вартість (NPV) та період окупності інвестицій.

Таким чином, інвестиційний проєкт з вирощування печериць в Україні є економічно обґрунтованим і перспективним напрямом аграрного підприємництва. Його ефективність безпосередньо залежить від якості фінансового планування, структури капіталу, оперативного контролю за витратами та адаптивності до ринкових змін. Системне управління капіталом у поєднанні з виробничою гнучкістю створює передумови для сталого розвитку підприємства та забезпечення продовольчої безпеки в межах внутрішнього ринку.

Список використаних джерел:

1. Pro-Consulting. Ринок грибів в Україні: основні фактори впливу. URL: https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-gribov-v-ukraine-osnovnye-faktory-vliyaniya
2. AgroApp. Вирощування шампіньйонів – бізнес-план для фермера. URL:https://agroapp.com.ua/uk/blog/viroshhuvannya-shampinjiniv-biznes-plan-dlya-fermera
3. Наукова бібліотека НУБіП України. Матеріали для економічного обґрунтування інвестпроєктів. URL:https://dglibtest.nubip.edu.ua/items/d54a00cb-360f-4364-852d-2ad2ced1d5a8
4. Agravery. Рентабельність виробництва грибів становить від 15 до 40 %. URL:https://agravery.com/uk/posts/show/director-gs-ukrgribprom-rentabelnist-virobnictva-gribiv-stanovit-vid-15-do-40

УДК 378.147.88:376.545

Клімов М.В. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Ткачова Н.П. *к.е.н., доцент*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ФОРМИ І МЕТОДИ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Сучасна аграрна сфера є динамічною галуззю, що постійно змінюється під впливом науково-технічного прогресу, цифровізації та світових економічних тенденцій. Важливим чинником її розвитку є якісна система освіти, що забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних адаптуватися до нових технологій, методів управління та викликів сучасного сільського господарства. У цьому контексті форми та методи надання освітніх послуг в аграрній сфері відіграють ключову роль у створенні ефективного навчального середовища та забезпеченні компетентного кадрового потенціалу. Різноманіття освітніх послуг у сільськогосподарській галузі охоплює як традиційні методи навчання, так і інноваційні технології, що використовують дистанційні та інтерактивні формати. Впровадження новітніх педагогічних технологій та цифрових платформ сприяє підвищенню якості освіти, надаючи можливість для безперервного професійного розвитку фахівців аграрного сектору.

Освіта в аграрній сфері відіграє ключову роль у розвитку сільського господарства та забезпеченні стійкості аграрного бізнесу. Для ефективної підготовки фахівців та підвищення кваліфікації працівників використовуються різні форми та методи освітніх послуг.

Пропонуємо виділити три базові форми освітніх послуг у аграрній сфері.

1. Формальна освіта:
   - вищі навчальні заклади (аграрні університети, академії, коледжі);
   - професійно-технічні навчальні заклади (ліцеї, училища);
   - дистанційне навчання через платформи та університетські програми.
2. Неформальна освіта:
   - курси підвищення кваліфікації;
   - онлайн-курси, вебінари, сертифікаційні програми;
   - тренінги та семінари для фермерів та аграріїв.
3. Інформальне навчання:
   - самоосвіта через професійну літературу, відеоуроки, блоги;
   - обмін досвідом на форумах, у професійних спільнотах;
   - стажування та наставництво у провідних агрокомпаніях.

Методи навчання в аграрній сфері також можуть бути різними. Традиційні методи: лекції, семінари, консультації; практичні заняття у лабораторіях та на виробництві. Інтерактивні методи: дискусії, мозкові штурми; кейсовий метод (аналіз реальних ситуацій в аграрному секторі), проєктне

навчання. Цифрові методи: використання навчальних платформ (Coursera, Prometheus, AgroStudy), віртуальна та доповнена реальність для моделювання сільськогосподарських процесів, онлайн-симуляції для управління фермерським господарством. Практико-орієнтовані методи: демонстраційні проєкти на аграрних підприємствах, виїзні навчання та експедиції, співпраця з агробізнесом та проведення стажувань.

Ефективне використання цих методів сприяє підготовці висококваліфікованих спеціалістів, здатних працювати у сучасних умовах агропромислового комплексу.

Аналіз форм і методів освітніх послуг у аграрній сфері дозволяє зробити низку важливих висновків. По-перше, сучасна освіта в аграрному секторі повинна бути гнучкою та адаптивною до змін ринку праці й технологічних новацій. По-друге, впровадження цифрових платформ, дистанційного навчання та інтерактивних методів сприяє підвищенню доступності освітніх послуг та якості навчального процесу. По-третє, дуальна освіта, що поєднує теоретичну підготовку з практичним досвідом на базі підприємств аграрного сектору, є ефективним інструментом підвищення професійної компетентності випускників. Крім того, важливу роль відіграють міжнародні освітні програми та співпраця з науковими установами, що сприяє обміну знаннями та впровадженню передових технологій у сільське господарство.

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що подальший розвиток освітніх послуг в аграрній сфері має базуватися на інтеграції традиційних та інноваційних підходів, розвитку партнерства між закладами освіти та агробізнесом, а також впровадженні безперервного професійного навчання для забезпечення конкурентоспроможності фахівців у галузі сільського господарства.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г., Лега О. В., Яловега Л. В. Податкове планування як інструмент системи управління підприємством. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Економіка, управління та фінанси»).* 2024. Випуск 1. С. 58-62. URL: https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/econom/article/view/29/21

2. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпро : УДУНТ, 2025. – 2025. – №197. – С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115

3. Косенко А., Касич А., Лега О., Ареф'єва О. (2023). Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (3), 86–92. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86

4. Розвиток методів формування собівартості та ціни науково-інформаційної продукції в системі менеджменту "розумного підприємства" / О. С. Балан, П. Г. Перерва, С. В. Князь, О. В. Лега // *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит = Energy saving. Power engineering. Energy audit.* – 2024. – № 9 (199). – С. 72-81. doi: 10.20998/2313-8890.2024.09.06

5. Косенко, А., Князь, С., Касич, А., & Лега, О. (2023). Інтелектуальна власність промислових підприємств: проблеми методології, управління та ціноутворення. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (4), 65–71. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.65

УДК: 658.8:631.11

Кобєлєв В.М. *к.е.н., доцент,*
Косенко С.А. *здобувач освіти*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Маркетинг аграрної продукції є одним із ключових аспектів функціонування агропромислового комплексу, який впливає на економічну стабільність та розвиток сільського господарства. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та кліматичних змін аграрний маркетинг набуває особливої актуальності, оскільки забезпечує ефективне просування продукції, управління ризиками та створення доданої вартості.

Аграрний ринок має свої унікальні особливості, пов'язані зі специфікою виробництва, сезонністю, залежністю від природно-кліматичних умов, жорсткими регуляторними вимогами та коливаннями цін. У зв'язку з цим ефективні маркетингові стратегії дозволяють агровиробникам підвищити конкурентоспроможність продукції, встановити міцні зв'язки з покупцями та знизити негативний вплив ринкових ризиків.

Важливість маркетингових інструментів у сфері агробізнесу зростає також через необхідність адаптації до змін споживчих переваг, підвищення вимог до якості та безпеки продукції, розвитку цифрових платформ і технологій точного землеробства. Саме тому дослідження особливостей маркетингу аграрної продукції є надзвичайно актуальним завданням для теоретиків і практиків галузі.

По результатам проведеного дослідження виявлені та обгрунтовані особливості маркетингу аграрної продукції.

1. *Сезонність виробництва і збуту*. Виробництво сільськогосподарської продукції відзначається залежністю від природних умов, що обумовлює

нерівномірність постачання продукції на ринок протягом року. Це вимагає особливого підходу до стратегій ціноутворення, зберігання та логістики.

2. *Чутливість до природно-кліматичних умов.* Аграрний маркетинг повинен враховувати вплив кліматичних змін, стихійних лих, посух і заморозків, які можуть суттєво впливати на обсяг виробництва та якість продукції.

3. *Високий рівень державного регулювання.* Ринок аграрної продукції підпадає під жорстке регулювання з боку держави, включаючи вимоги щодо сертифікації, санітарних норм, екологічних стандартів та митного контролю.

4. *Коливання цін та попиту.* Сільськогосподарський ринок характеризується високою волатильністю, що вимагає застосування страхових механізмів, довгострокових контрактів та диверсифікації каналів збуту.

5. *Висока роль брендингу та позиціонування.* В умовах конкуренції аграрні компанії змушені формувати унікальну ринкову пропозицію, створювати довіру до продукції через сертифікацію, органічне виробництво та екологічну відповідальність.

6. *Розвиток цифрових технологій.* Сучасний маркетинг агропродукції активно використовує електронну комерцію, CRM-системи, Big Data, штучний інтелект та інші інноваційні рішення для аналізу ринку, управління виробничими процесами та комунікації з клієнтами.

Розвиток ефективного маркетингу в аграрному секторі є необхідною умовою успішного функціонування сільського господарства. Враховуючи специфічні особливості аграрного ринку, виробники мають застосовувати комплексний підхід до маркетингових стратегій, який включає управління ризиками, адаптацію до кліматичних змін, гнучке ціноутворення, використання цифрових інструментів та ефективну взаємодію з кінцевими споживачами.

Перспективними напрямами розвитку аграрного маркетингу є використання технологій точного землеробства, пошук нових ринків збуту, впровадження екологічно чистого виробництва, активне використання соціальних мереж та платформ електронної торгівлі. Успішна маркетингова стратегія дозволить агровиробникам не лише забезпечити конкурентні переваги, але й сприяти сталому розвитку сільського господарства в умовах глобальних викликів.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г., Лега О. В., Тютюнник С. В., Тютюнник Ю. М. Прибуток як основа фінансової стійкості та стратегічного розвитку підприємства. *Актуальні питання економічних наук*, 2025. № 7. https://doi.org/10.5281/zenodo.14790464

2. Перерва П. Г., Лега О. В. Податковий консалтинг: інструмент для фінансової безпеки. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : зб. матеріалів 4-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Херсон : ФОП Вишемирський В. С., 2024. С. 141-143. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/84562

3. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпро : УДУНТ, 2025. – 2025. – №197. – С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115

4. Косенко, А., Князь, С., Касич, А., & Лега, О. (2023). Інтелектуальна власність промислових підприємств: проблеми методології, управління та ціноутворення. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (4), 65–71. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.65

5. Розвиток методів формування собівартості та ціни науково-інформаційної продукції в системі менеджменту "розумного підприємства" / О. С. Балан, П. Г. Перерва, С. В. Князь, О. В. Лега // *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит = Energy saving. Power engineering. Energy audit.* – 2024. – № 9 (199). – С. 72-81. doi: 10.20998/2313-8890.2024.09.06

УДК 338.43:631.11.009.12:005.44(477)

Кобєлєва Т.О. *д.е.н., професор*
Копиця А.О. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ФОРМУВАННЯ ТА ПОЗИЦІОНУВАННЯ КРЕАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

У сучасному світі аграрна галузь стикається з численними викликами, серед яких – підвищення продуктивності, оптимізація використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля та забезпечення продовольчої безпеки. Водночас інформаційні технології (ІТ) активно інтегруються в сільське господарство, сприяючи автоматизації процесів, точному землеробству та підвищенню ефективності аграрного виробництва. Однак традиційні ІТ-рішення не завжди забезпечують необхідний рівень гнучкості, інноваційності та адаптації до сучасних умов. Саме тому зростає потреба у впровадженні креативних інформаційних технологій (КІТ), які не лише вирішують існуючі проблеми, а й відкривають нові можливості для сталого розвитку агросектору.

Креативні інформаційні технології у сільському господарстві – це поєднання інноваційних цифрових рішень, штучного інтелекту, великих даних, інтернету речей (IoT) та автоматизації, що дозволяє розширити можливості управління аграрними підприємствами. Вони сприяють трансформації галузі, дозволяючи зменшити витрати, підвищити продуктивність і забезпечити ефективний розподіл ресурсів. Таким чином, дослідження питань формування

та позиціонування КІТ у сільському господарстві є надзвичайно актуальним та необхідним.

Інновації в агропромисловому комплексі дедалі більше пов'язані з цифровізацією та автоматизацією процесів. Креативність інформаційних технологій передбачає нові підходи до аналізу великих масивів даних, використання безпілотних літальних апаратів для моніторингу стану посівів, створення цифрових двійників фермерських господарств, використання блокчейн-технологій для прозорого управління ланцюгами поставок. Важливу роль у розвитку КІТ відіграють алгоритми штучного інтелекту, які дозволяють прогнозувати врожайність, оптимізувати використання добрив і засобів захисту рослин, а також підвищувати стійкість агросистем до кліматичних змін.

Застосування креативних технологій відкриває нові можливості для фермерських господарств, дозволяючи їм скорочувати витрати на виробництво, збільшувати прибутки та підвищувати конкурентоспроможність на ринку. Особливо важливим є інтеграція ІТ-рішень у невеликі фермерські господарства, які часто стикаються з проблемами фінансування та нестачею ресурсів.

Формування та позиціонування креативних інформаційних технологій у аграрному виробництві є стратегічно важливим напрямом розвитку галузі. Завдяки впровадженню цифрових інновацій, агропідприємства можуть отримати значні переваги, серед яких:

1. Підвищення продуктивності – застосування ІТ-рішень дозволяє оптимізувати процеси вирощування культур, підвищувати врожайність і зменшувати втрати.
2. Зниження витрат – автоматизація та точне землеробство дають змогу ефективно використовувати добрива, воду та інші ресурси.
3. Поліпшення екологічної ситуації – зменшення кількості використаних пестицидів та оптимальне управління земельними ресурсами сприяють екологічній стійкості.
4. Розвиток малого та середнього фермерства – доступність цифрових технологій дозволяє навіть малим агровиробникам використовувати сучасні підходи до управління господарством.
5. Створення нових ринкових можливостей – розвиток технологічних платформ, електронних ринків і блокчейн-систем сприяє кращій взаємодії між виробниками, постачальниками та споживачами.

Таким чином, впровадження креативних інформаційних технологій є ключовим фактором трансформації аграрного сектору. Державна підтримка, інвестиції в дослідження та активна взаємодія між технологічними компаніями, агровиробниками та науковими установами можуть сприяти прискореному розвитку галузі. Майбутнє сільського господарства залежить від здатності адаптуватися до змін і використовувати потенціал сучасних ІТ-рішень для досягнення сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г., Лега О. В., Яловега Л. В. Податкове планування як інструмент системи управління підприємством. *Вісник Полтавського*

державного аграрного університету (Серія «Економіка, управління та фінанси»). 2024. Випуск 1. С. 58-62. URL: https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/econom/article/view/29/21

2. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. *Економічний простір : зб. наук. праць*. Дніпро : УДУНТ, 2025. 2025. №197. С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115

3. Розвиток методів формування собівартості та ціни науково-інформаційної продукції в системі менеджменту "розумного підприємства" / О. С. Балан, П. Г. Перерва, С. В. Князь, О. В. Лега. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит = Energy saving. Power engineering. Energy audit.* – 2024. № 9 (199). С. 72-81. doi: 10.20998/2313-8890.2024.09.06

4. Косенко А., Касич А., Лега О., Ареф'єва О. (2023). Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (3), 86–92. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86

5. Перерва П., Балан О., Лега О. (2023). Дослідження складових системи менеджменту «розумного підприємства»: стратегія мінімальної собівартості та пакетного ціноутворення. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (6), 127–131. URL: http://es.khpi.edu.ua/article/view/314092/305019

УДК 330.341.1

Косенко А.В. *к.е.н., професор*
Дюжев О.В. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Остапенко Д.С. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ФОРМИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОБІЗНЕСІ

Сучасний агробізнес характеризується високою динамікою розвитку, зростанням конкуренції та необхідністю постійного вдосконалення виробничих процесів. Важливим чинником ефективного розвитку галузі є впровадження інноваційних технологій та рішень, що дозволяють підвищити продуктивність, зменшити витрати ресурсів і забезпечити стійкість до змін клімату та ринкових коливань.

Одним із ключових аспектів інноваційної діяльності є комерціалізація її результатів, що передбачає трансформацію наукових розробок у реальні продукти та технології, які знаходять практичне застосування та приносять

економічні вигоди. В аграрному секторі комерціалізація інновацій відіграє особливу роль, оскільки сприяє підвищенню ефективності виробництва, впровадженню екологічно безпечних методів господарювання та створенню конкурентоспроможної продукції.

Комерціалізація результатів інноваційної діяльності може відбуватися за різними моделями та шляхами, залежно від специфіки розробок, потреб ринку та інституційного середовища. Вибір оптимальної форми комерціалізації визначається рівнем розвитку технологій, доступністю фінансування, наявністю відповідних партнерів та державної підтримки. Дослідження цих аспектів має велике значення для подальшого розвитку аграрного сектору та посилення його конкурентоспроможності на світовому ринку.

Комерціалізація результатів інноваційної діяльності в агробізнесі може здійснюватися за різними моделями, серед яких найпоширенішими є:

1. Ліцензування – передача прав на використання інноваційних технологій або розробок іншій компанії за відповідну винагороду. Це дозволяє розробнику зберігати контроль над технологією та отримувати стабільний прибуток.

2. Франчайзинг – продаж прав на використання певної бізнес-моделі або технологічного процесу. В аграрному секторі цей метод застосовується для розповсюдження успішних агротехнологій та брендів.

3. Венчурне фінансування та стартапи – залучення інвестицій для розробки та виведення інноваційних продуктів на ринок. Така модель ефективна для перспективних технологій, що мають значний комерційний потенціал.

4. Створення спільних підприємств (Joint Ventures) – кооперація між науковими установами та бізнесом для спільного розвитку і впровадження інновацій. Це сприяє ефективному використанню ресурсів та швидкому виходу на ринок.

5. Прямий продаж технологій – одноразовий продаж інноваційної розробки за заздалегідь узгодженою ціною. Така модель може бути доцільною, якщо компанія-розробник не має ресурсів для самостійного впровадження.

6. Інкубатори та акселератори інновацій – сприяння розвитку стартапів через надання фінансової, експертної та інфраструктурної підтримки. Це сприяє швидкому розвитку інноваційних проєктів.

7. Кооперування та кластеризація – об'єднання аграрних підприємств, наукових установ та державних структур для впровадження інноваційних рішень.

Комерціалізація результатів інноваційної діяльності є невід'ємним елементом сучасного агробізнесу, що забезпечує впровадження новітніх технологій у виробництво та сприяє підвищенню його ефективності. Вибір оптимальної моделі комерціалізації залежить від багатьох факторів, таких як

тип інновації, рівень розвитку ринку, наявність фінансування та стратегічні цілі підприємства.

Важливим напрямом розвитку інноваційного агробізнесу є посилення співпраці між науковими установами, підприємствами та державними органами. Це дозволить створювати ефективні механізми трансферу технологій, залучати інвестиції та підвищувати конкурентоспроможність аграрного сектору на міжнародному рівні.

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації комерціалізація інновацій в агросекторі набуває нових можливостей, зокрема через використання цифрових платформ, розширення міжнародного співробітництва та впровадження екологічно стійких технологій. Подальші дослідження та вдосконалення моделей комерціалізації сприятимуть сталому розвитку аграрного сектору та підвищенню його ефективності в умовах сучасного ринку.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпро : УДУНТ, 2025. – 2025. – №197. – С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115

2. Перерва П. Г., Лега О. В. Податковий консалтинг: інструмент для фінансової безпеки. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : зб. матеріалів 4-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Херсон : ФОП Вишемирський В. С., 2024. С. 141-143. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/84562

3. Косенко, А., Князь, С., Касич, А., & Лега, О. (2023). Інтелектуальна власність промислових підприємств: проблеми методології, управління та ціноутворення. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (4), 65–71. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.65

4. Перерва П. Г., Лега О. В., Яловега Л. В. Податкове планування як інструмент системи управління підприємством. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Економіка, управління та фінанси»).* 2024. Випуск 1. С. 58-62. URL: https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/econom/article/view/29/21 2 ШТ

5. Перерва П., Балан О., Лега О. (2023). Дослідження складових системи менеджменту «розумного підприємства»: стратегія мінімальної собівартості та пакетного ціноутворення // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (6), 127–131. URL: http://es.khpi.edu.ua/article/view/314092/305019

УДК 338.43:631.11.009.12:005.44(477)

Косенко О.П. *д.е.н., професор*
Перерва О.П. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Агропромисловий комплекс (АПК) відіграє ключову роль у розвитку національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку, створення робочих місць та наповнення державного бюджету. В умовах глобалізації, зростаючої конкуренції та посилення вимог до якості продукції особливої важливості набуває формування конкурентних переваг підприємств АПК. Це дозволяє їм не лише втримувати позиції на внутрішньому ринку, а й успішно виходити на міжнародні ринки.

Конкурентоспроможність продукції агропромислових підприємств визначається сукупністю чинників, серед яких технологічний рівень виробництва, якість сировини, ефективність управління, інноваційні підходи та маркетингові стратегії. Оскільки попит на екологічно чисту та безпечну продукцію зростає, підприємства АПК мають адаптувати свої виробничі процеси відповідно до міжнародних стандартів, що є одним із ключових шляхів підвищення конкурентоспроможності.

Метою цієї наукової доповіді є аналіз основних підходів до формування конкурентних переваг продукції підприємств АПК та визначення стратегій їх зміцнення. Дослідження базується на аналізі сучасних тенденцій розвитку галузі, новітніх технологій та економічних чинників, що впливають на ефективність діяльності агропідприємств.

Конкурентні переваги продукції підприємств агропромислового комплексу, на нашу думку, формують з використання різного роду науково-виробничих розробок, як виконуються та використовуються в рамках наступних напрямків.

1. Інноваційні технології. Впровадження сучасних агротехнологій, автоматизація виробництва та цифровізація дозволяють знизити витрати, підвищити продуктивність і покращити якість продукції. Використання точного землеробства, біотехнологій та автоматизованих систем моніторингу сприяє підвищенню ефективності господарювання.

2. Екологічність та сертифікація. Враховуючи зростаючий попит на органічну продукцію, підприємства АПК можуть отримати конкурентну

перевагу шляхом дотримання міжнародних екологічних стандартів та отримання відповідних сертифікатів (GlobalG.A.P., HACCP, ISO 22000).

3. Диверсифікація продукції. Розширення асортименту продукції та впровадження нових напрямів виробництва дозволяє підприємствам бути менш залежними від коливань ринку та сезонних факторів.

4. Оптимізація логістики та збуту. Використання ефективних логістичних схем, розвиток електронної комерції та розширення каналів збуту сприяє підвищенню рентабельності підприємств АПК.

5. Державна підтримка та міжнародна співпраця. Використання можливостей державних програм підтримки сільського господарства, а також залучення іноземних інвестицій та співпраці з міжнародними організаціями може суттєво підвищити конкурентоспроможність продукції.

6. Маркетинг та брендинг. Розвиток власного бренду, ефективне просування продукції та застосування сучасних маркетингових інструментів (SMM, SEO, контент-маркетинг) є важливими складовими створення конкурентних переваг.

Формування конкурентних переваг продукції підприємств агропромислового комплексу є комплексним процесом, що вимагає впровадження інноваційних технологій, дотримання міжнародних стандартів, диверсифікації виробництва та ефективного управління ресурсами. У сучасних умовах особливу роль відіграють екологічність продукції, оптимізація логістичних процесів та цифрові технології у маркетингу та виробництві.

Застосування стратегій розвитку конкурентних переваг дозволяє підприємствам АПК не лише зміцнювати свої позиції на внутрішньому ринку, а й активно конкурувати на міжнародному рівні. Важливим фактором є також співпраця з державними та міжнародними інституціями, що сприяє залученню додаткових ресурсів для розвитку галузі.

Загалом, формування стійких конкурентних переваг у сфері АПК є запорукою сталого розвитку підприємств, забезпечення продовольчої безпеки країни та підвищення рівня економічного добробуту суспільства.

Список використаних джерел:

1. Косенко А., Касич А., Лега О., Ареф’єва О. (2023). Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (3), 86–92. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86

2. Розвиток методів формування собівартості та ціни науково-інформаційної продукції в системі менеджменту "розумного підприємства" / О. С. Балан, П. Г. Перерва, С. В. Князь, О. В. Лега // *Енергозбереження.*

Енергетика. Енергоаудит = Energy saving. Power engineering. Energy audit. – 2024. – № 9 (199). – С. 72-81. doi: 10.20998/2313-8890.2024.09.06

3. Перерва П. Г., Лега О. В., Тютюнник С. В., Тютюнник Ю. М. Прибуток як основа фінансової стійкості та стратегічного розвитку підприємства. *Актуальні питання економічних наук*, 2025. № 7. https://doi.org/10.5281/zenodo.14790464

4. Косенко, А., Князь, С., Касич, А., & Лега, О. (2023). Інтелектуальна власність промислових підприємств: проблеми методології, управління та ціноутворення. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (4), 65–71. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.65

5. Лега О. В., Канцедал Н. А., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В. (2025). Формування калькуляційних статей собівартості як основи ціноутворення на продукцію лісового господарства. *Актуальні питання економічних наук*, (7). https://doi.org/10.5281/zenodo.14767562

UDK 339.137.2(477):338.46]:339.9

Kusakova Y. O. *PhD in Economics, Associate Professor*
Kurilenko A. I. *first-year Master's student*
Educational Program "International Economics"
Zaporizhzhia National University
(Zaporizhzhia, Ukraine)

COMPETITIVENESS OF UKRAINE IN THE INTERNATIONAL MARKET OF PROFESSIONAL SERVICES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

In the era of globalization, the competitiveness of countries in the international market of professional services is a key determinant of economic growth and development. Ukraine, with its highly skilled workforce, strategic location, and rapidly evolving digital infrastructure, holds significant potential in this sector. However, the country faces challenges that need to be addressed to strengthen its position in the global marketplace.

One of Ukraine's primary advantages in the professional services market is its highly educated labor force. The country boasts a strong tradition in STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) education, producing a large number of qualified specialists in IT, finance, engineering, and other knowledge-intensive sectors [3]. Ukrainian professionals are in high demand worldwide due to their technical expertise, adaptability, and cost-effectiveness compared to their Western counterparts. This has led to the rapid expansion of Ukraine’s IT outsourcing and

business process outsourcing (BPO) industries, which have become significant contributors to the national economy [3].

Another key factor enhancing Ukraine's competitiveness is its geographical and cultural proximity to Europe. The country operates in a time zone that aligns well with European business hours, making collaboration with EU and UK firms seamless. Additionally, Ukraine has signed numerous trade agreements with European countries, facilitating easier access to international markets [2]. English proficiency among professionals is also improving, further boosting Ukraine's attractiveness as a service provider.

Ukraine's strong IT sector plays a crucial role in the global market. The country has a growing number of IT hubs and technology parks that foster innovation and entrepreneurship. Companies such as Grammarly, GitLab, and MacPaw, which originated in Ukraine, demonstrate the high potential of the local tech ecosystem [3]. With increasing investments in digitalization, Ukraine is well-positioned to become a regional leader in software development, AI, and blockchain technologies.

Furthermore, Ukraine has a competitive cost advantage. The relatively lower labor costs, compared to Western European and North American markets, make it an attractive destination for businesses looking for high-quality services at reasonable rates [4]. This cost-efficiency extends to various professional service industries, including legal, financial, and consulting services.

Despite these strengths, Ukraine faces several obstacles that hinder its full integration into the global professional services market. Political instability, economic uncertainty, and regulatory challenges remain significant concerns for foreign investors [1]. The ongoing geopolitical tensions have led to fluctuations in business confidence and have posed risks to long-term investments. Additionally, bureaucratic inefficiencies and corruption continue to slow down business development, making it more difficult for international companies to operate in Ukraine [4].

Another major challenge is the brain drain phenomenon. Many highly skilled professionals seek better opportunities abroad due to economic and social uncertainties in Ukraine [5]. While remote work has allowed many Ukrainians to contribute to the global economy from their home country, retaining top talent remains a priority for sustaining competitiveness.

Additionally, cybersecurity concerns pose a threat to Ukraine's digital economy. With the increasing reliance on IT services, ensuring data protection and robust cybersecurity measures is critical to maintaining the country's reputation as a trusted service provider [3]. Investment in cybersecurity infrastructure and strict regulatory compliance with international standards will be necessary to address these concerns.

To enhance its competitiveness, Ukraine needs to implement comprehensive reforms aimed at improving the business environment. Strengthening the rule of law, reducing bureaucratic barriers, and ensuring transparency in government processes will be essential in attracting more foreign investment [4]. Further investments in digital infrastructure and cybersecurity will also be crucial in maintaining the country's leadership in IT services and other knowledge-based industries.

One of the key steps for improvement is the development of human capital. Expanding English-language education, fostering innovation, and promoting lifelong learning initiatives will help Ukrainian professionals remain competitive on the global stage [3]. Additionally, government policies that support startups and entrepreneurial ventures can drive innovation and position Ukraine as a hub for emerging technologies and professional services.

Encouraging public-private partnerships can also play a vital role in enhancing Ukraine's competitiveness. Collaboration between the government, universities, and businesses can lead to the creation of research and innovation centers, further strengthening the country's expertise in various industries [5]. Support for venture capital investments and startup incubators will help create a thriving entrepreneurial ecosystem.

Moreover, Ukraine can leverage its growing diaspora to build stronger global networks. Many successful Ukrainian professionals abroad can serve as ambassadors for the country's professional services sector, attracting international partnerships and investments [2].

In conclusion, Ukraine has significant potential to become a key player in the international market of professional services. Its skilled workforce, strategic location, and growing digital infrastructure provide a strong foundation for success. However, addressing political, economic, and regulatory challenges will be crucial in ensuring sustainable growth and increasing Ukraine's competitiveness in the globalized world [1]. By implementing necessary reforms and fostering a culture of innovation, Ukraine can fully leverage its strengths and establish itself as a leading provider of professional services on the international stage.

With the right strategies in place, Ukraine can strengthen its global presence and continue its evolution into a dynamic, innovation-driven economy. By embracing digital transformation, supporting professional development, and improving business conditions, Ukraine will be able to compete effectively with leading economies in the professional services sector, ensuring long-term growth and stability.

Список використаних джерел:

1. Ukraine Economic Update. World Bank. 2023. URL: https://www.worldbank.org/en/country/ukraine

2. EU-Ukraine Trade Relations. European Commission. 2023. URL: https://trade.ec.europa.eu

3. State of the IT Industry in Ukraine. IT Ukraine Association. 2022. URL: https://itukraine.org.ua

4. Business Environment and Investment Climate in Ukraine. PwC Ukraine. 2023. URL: https://www.pwc.com/ua/en

5. Economic Surveys: Ukraine 2022. OECD. 2022. URL: https://www.oecd.org/economy/ukraine

УДК 339.13.017

Кушнарьов Б.В*. здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»
Алексеєва К.А. *к. держ.нау., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПЕРЕДУМОВИ РОЗРОБКИ ПРОЕКТУ ІНТЕРНЕТ МАГАЗИНУ З ПРОДАЖУ ОДЯГУ

У сучасних умовах жорсткої конкуренції, розробка проекту власного інтернет-магазину є перспективним і вигідним, оскільки не потребує значних початкових вкладень, і тому є хорошим варіантом для підприємців-початківців. Численні аналітичні праці демонструють, що найбільшим попитом серед покупців різноманітних товарів користується саме одяг, тому для створення успішного інтернет-магазину, зокрема магазину одягу, є реальний потенціал.

Для того аби магазин був успішним, при розробці проекту варто залучити такі процеси як: персоналізація пропозицій, інноваційні методи доставки, важливим також є використання соціальних мереж та інфлюенсерів для залучення клієнтів. (Рис.1)

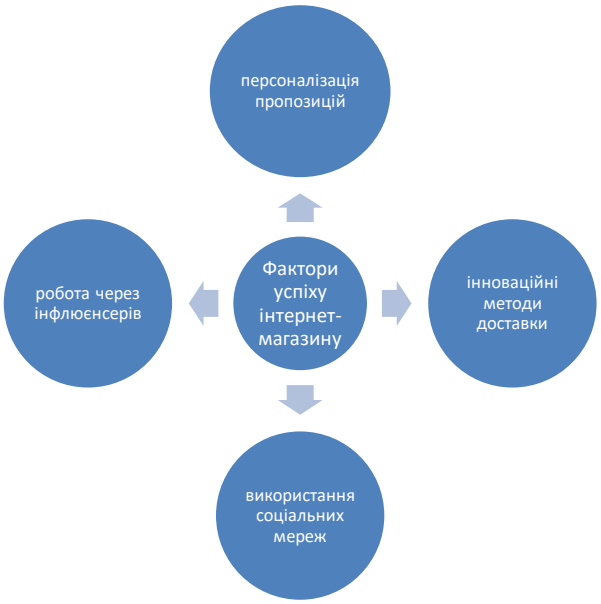

Рис. 1. Фактори успіху інтернет-магазину
Джерело: розроблено автором

Великі бренди активно співпрацюють з блогерами, організовують акції і розіграші через Instagram або TikTok. Програми лояльності, знижки, бонуси — все це активно використовується у світі для залучення постійних клієнтів. А використання новітніх технологій, таких як штучний інтелект, доповнена

реальність і віртуальні примірочні кімнати, дозволяє брендам не тільки підвищити ефективність продажів, а й зробити процес покупок цікавим і сучасним.

Запуск онлайн-магазину з продажу одягу на українському ринку є перспективним бізнес-проектом, який має ряд значних переваг як для власників, так і для споживачів. Поява таких магазинів зумовлена зростанням попиту на онлайн-покупки, адаптацією покупців до нових, зручних форматів покупок, які забезпечують комфорт та економію часу.

Основною перевагою онлайн-магазину є можливість продажу одягу по всій території України, незалежно від географічного положення покупця. Онлайн-платформа дозволяє знизити витрати на бізнес-операції, що є важливим фактором для стартапів і нових брендів, які хочуть швидко вийти на ринок без великих початкових витрат.

Отже, проект українського онлайн-магазину з продажу одягу має значний потенціал для розвитку та успіху завдяки зручності для покупців, можливості використання сучасних технологій для оптимізації процесів, а також завдяки гнучкості та відносно низьким витратам на операційну діяльність. Такий магазин дозволяє значно знизити звичні витрати на оренду торгових площ і обслуговування фізичних точок продажу, що є важливим аспектом для стартапу.

Список використаних джерел:

1. Яцковий Д. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень 2013. С. 183–188.
2. Pater, R. (2016). The Politics of Design: A (Not So) Global Manual for Visual Communication. BIS Publishers.
3. Моргулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2012. 384 с.

УДК 658.152.012.2:658.15:658.8

Ляшенко В. О.
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
1-го курсу навчання
Науковий керівник: Власенко Т.О.
к.е.н, доцент
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, України)

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЕКТ САЛОНУ КВІТІВ: АНАЛІЗ РИНКУ, РИЗИКИ ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У сучасних умовах динамічного розвитку малого та середнього бізнесу відкриття спеціалізованих роздрібних точок, зокрема салонів квітів, набуває дедалі більшої популярності як об’єкт для інвестування. Ринок флористичних

послуг в Україні демонструє стабільний попит, зумовлений як побутовими, так і корпоративними потребами споживачів. При цьому спостерігається зростання запиту не лише на квіти як продукт, але й на комплексну послугу, яка охоплює естетику, індивідуальний підхід та професійний сервіс наданих послуг. Успішна реалізація інвестиційного проекту в цій сфері потребує ретельного аналізу ринкової кон'юнктури, оцінки можливих ризиків та побудови ефективної фінансової стратегії. Ринок квітів почав формуватися, як повноцінна галузь тоді, коли в суспільстві утвердилася традиція дарувати букети з нагоди свят та особливих подій. Найбільшу виручку продавцям квітів приносять 8 березня і 14 лютого, на частку яких припадає 13,5% і 9,4% річного обсягу продажів відповідно. Традиція йти з букетом в школу на 1 вересня додає ринку ще 5,6%. [1].

Ринок квітів демонструє незначне, але стабільне щорічне зростання. Експерти прогнозують поступове збільшення місткості ринку, урізноманітнення форматів і бізнес-моделей, а також підвищення рентабельності у сфері флористики. Основними ризиками при реалізації бізнес-ідеї залишаються, сезонний характер попиту та неефективне планування обсягів продажу.

Живі квіти мають короткий термін зберігання, тому продукція, що не була реалізована протягом кількох днів, втрачає товарний вигляд і потребує утилізації. Статистичні дані свідчать, що пік продажів припадає на весняні та осінні місяці, а зимовий сезон також може бути доволі прибутковим. Водночас літо вважається найскладнішим періодом для квіткових магазинів через скорочення попиту й додаткові витрати на створення належних умов для збереження свіжості квітів. Серйозним викликом для нових учасників ринку є висока конкуренція. Ринок насичений різними форматами – від дрібних вуличних точок до інтернет-магазинів із доставкою. Водночас, завдяки невеликим стартовим вкладенням і відносній простоті ведення справи, підприємці в середньому сегменті мають цілком реальні шанси на успішний старт.

Проаналізований матеріал [2] свідчить про те, крім Нідерландів, до десятки провідних країн із розвиненим квітковим виробництвом входять Колумбія, Еквадор, Кенія, Ефіопія, Китай, Індія, Таїланд, Танзанія та Зімбабве. Річний обсяг виробництва квітів у цих країнах варіюється в межах 11,6 мільярда одиниць. Для порівняння: у Нідерландах щорічно вирощують близько 12 мільярдів квітів, тоді як у Зімбабве – лише 0,4 мільярда, що свідчить про значну різницю в масштабах виробництва.

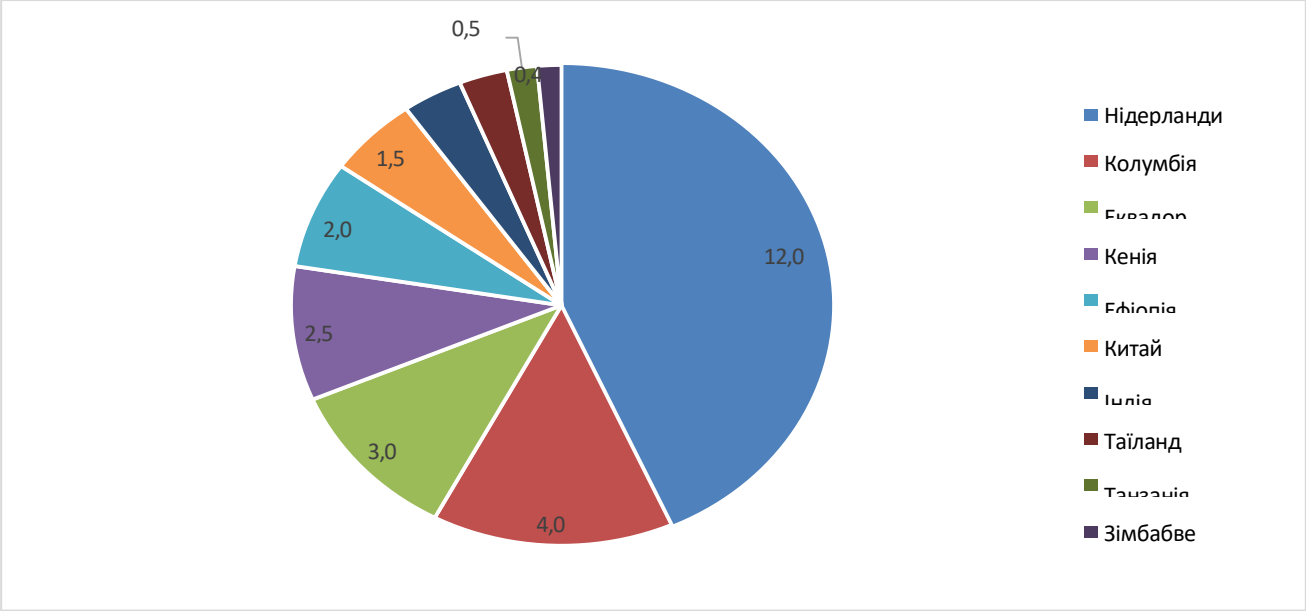

Рисунок 1. Країни-лідери з виробництва квітів у світі, млрд квітів/рік

Джерело: [2]

Проаналізувавши позитивну динаміку розвитку квіткового бізнесу на ринку послуг, стабільний попит у певні сезони та відносну доступність входу в галузь, відкриття салону квітів виглядає перспективною бізнес-ідеєю. Однак для успішної реалізації такого інвестиційного проекту необхідно детально прорахувати його фінансове забезпечення. Воно включає витрати на оренду або придбання приміщення, ремонт, оформлення інтер'єру, закупівлю холодильного обладнання та первинної продукції, маркетинг, заробітну плату персоналу та відповідного оформлення дозволів і ліцензій. Залежно від масштабу проекту, стартовий капітал може становити від 200 до 500 тисяч гривень. Джерелами фінансування можуть бути власні кошти, банківське кредитування, програми підтримки малого бізнесу з залучення інвесторів. Враховуючи сезонності, специфіки обігу товару та рівня витрат дозволить забезпечити рентабельність проекту та досягти його окупності протягом 1–2 років.

Відкриття салону квітів є перспективним напрямом малого бізнесу за умови детального аналізу ринку, усвідомлення потенційних ризиків і фінансового планування. Постійний попит, помірні стартові витрати та можливість адаптації до різних форматів продажу створюють сприятливі умови для розвитку бізнесу й отримання прибутку в середньостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Аналіз ринку квітів в Україні: які квіти купують частіше і на які свята. URL: https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/analiz-rynka-cvetov-v-ukraine-kakie-cvety-pokupayut-chashe-i-na-kakie-prazdniki.

2. Колесніков А.В. Тенденції та особливості розвитку квітникарства в провідних країнах світу. *Інноваційна економіка.* 2024. № 2. URL: https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1255.

УДК 330.341.1:338

Нечепоренко Д.А. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Проскурня О.М. *к.т.н., доцент*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ФОРМУВАННЯ НАПРЯМКІВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Сучасний світ стрімко розвивається під впливом цифрових технологій, що проникають у всі сфери економіки та суспільного життя. Однією з найбільш перспективних галузей, де цифровізація відкриває нові можливості для зростання ефективності та конкурентоспроможності, є агропромисловий комплекс (АПК). Використання інноваційних технологій у сфері аграрного виробництва дозволяє суттєво підвищити продуктивність, оптимізувати виробничі процеси, зменшити витрати та покращити якість продукції.

Діджиталізація підприємств АПК є важливим етапом у розвитку галузі, що зумовлено необхідністю адаптації до сучасних ринкових умов, впровадженням інноваційних бізнес-моделей та посиленням конкурентних переваг. Впровадження цифрових технологій дозволяє підприємствам здійснювати точне землеробство, автоматизувати виробничі процеси, використовувати великі дані (Big Data), а також застосовувати штучний інтелект та інтернет речей для покращення управлінських рішень. Таким чином, цифровізація є не лише трендом, а й необхідністю для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору та збереження природних ресурсів.

Метою цієї наукової доповіді є аналіз особливостей цифрової трансформації підприємств АПК, визначення основних напрямків її впровадження та оцінка впливу цифрових технологій на ефективність сільськогосподарського виробництва. Для досягнення цієї мети будуть розглянуті ключові аспекти діджиталізації, її переваги та виклики, з якими стикаються підприємства у процесі цифрової трансформації. У доповіді розглядається використання і розвиток інформаційних технологій в сільському господарстві України. Сільське господарство - це тривалий і складний бізнес, який вимагає великих фінансових вкладень. Впровадження нових технологій дозволяє оптимізувати весь процес, автоматизувати його, знизити собівартість виробництва на всіх етапах. Проаналізовано основні технології впровадження в сільському господарстві, призначені для розвитку агробізнесу в Україні.

Особливості діджиталізації підприємств агропромислового комплексу були визначено авторами в результаті проведеного дослідження на різного роду підприємствах.

Діджиталізація підприємств агропромислового комплексу охоплює широкий спектр технологій та інструментів, які сприяють автоматизації виробництва, аналізу даних та впровадженню новітніх методів управління ресурсами. Основні особливості цифрової трансформації підприємств АПК включають:

1. Використання точного землеробства – застосування GPS-навігації, дронів, сенсорних технологій та автоматизованих систем управління для підвищення ефективності аграрного виробництва.

2. Автоматизація виробничих процесів – впровадження роботизованих систем у тваринництві, розумних теплиць та автоматизованих систем поливу.

3. Аналіз великих даних (Big Data) та штучний інтелект – використання алгоритмів машинного навчання для прогнозування врожаїв, оптимізації використання ресурсів та управління ризиками.

4. Інтернет речей (IoT) – підключення обладнання до єдиної мережі для відстеження стану техніки, якості ґрунту та стану посівів у конкретному режимі реального часу.

5. Цифрові платформи та блокчейн – застосування сучасних електронних систем для управління ланцюгами постачання, торгівлі аграрною продукцією та відстеження якості продукції.

6. Електронний документообіг та автоматизація бухгалтерських процесів – впровадження ERP-систем та CRM-рішень для підвищення ефективності внутрішнього документообігу та управління підприємством.

Попри значні перспективи, процес цифрової трансформації підприємств АПК супроводжується низкою викликів, таких як високі витрати на впровадження технологій, недостатній рівень цифрової грамотності працівників та ризики кібербезпеки. Саме тому важливим завданням є розробка комплексних стратегій цифровізації, що враховують особливості функціонування аграрного бізнесу та забезпечують поступовий перехід до цифрових моделей управління.

Цифровізація підприємств агропромислового комплексу є ключовим фактором підвищення їх конкурентоспроможності та ефективності. Використання сучасних технологій дозволяє оптимізувати виробничі процеси, покращити управління ресурсами, підвищити продуктивність та забезпечити екологічну сталість аграрного виробництва.

Впровадження цифрових технологій сприяє розвитку точного землеробства, автоматизації господарських процесів, ефективному використанню великих даних та штучного інтелекту. Крім того, інтернет речей, блокчейн та цифрові платформи відкривають нові можливості для взаємодії учасників ринку, підвищують прозорість бізнес-процесів та сприяють інтеграції в глобальні агропродовольчі ланцюги.

Однак, незважаючи на численні переваги, цифровізація потребує значних інвестицій, кваліфікованих кадрів та ефективної державної політики підтримки. Важливою складовою успішної цифрової трансформації є співпраця держави, бізнесу та наукової спільноти у розробці стратегій цифровізації, що забезпечать сталість розвитку галузі та конкурентні переваги на міжнародному ринку.

Загалом, цифрова трансформація АПК є необхідним кроком для забезпечення інноваційного розвитку агропромислових підприємств, підвищення їх ефективності та зміцнення позицій на глобальному ринку продовольства. Саме завдяки використанню цифрових технологій підприємства АПК можуть досягти високої продуктивності, сталого розвитку та відповідати сучасним викликам економіки та екології.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г., Лега О. В., Яловега Л. В. Податкове планування як інструмент системи управління підприємством. *Вісник Полтавського державного аграрного університету (Серія «Економіка, управління та фінанси»).* 2024. Випуск 1. С. 58-62. URL: https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/econom/article/view/29/21
2. Перерва П., Балан О., Лега О. (2023). Дослідження складових системи менеджменту «розумного підприємства»: стратегія мінімальної собівартості та пакетного ціноутворення. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (6), 127–131. URL: http://es.khpi.edu.ua/article/view/314092/305019
3. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. *Економічний простір : зб. наук. праць*. Дніпро : УДУНТ, 2025. – 2025. – №197. – С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115
4. Перерва П. Г., Лега О. В., Тютюнник С. В., Тютюнник Ю. М. Прибуток як основа фінансової стійкості та стратегічного розвитку підприємства. *Актуальні питання економічних наук*, 2025. № 7. https://doi.org/10.5281/zenodo.14790464
5. Косенко А., Касич А., Лега О., Ареф'єва О. (2023). Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (3), 86–92. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86

УДК 338.43:338.124.4(477):339.9

Носенко Костянтин *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3-го року навчання*
Прушківський В. Г., *д.е.н., професор*
Національний університет «Запорізька політехніка»
(м. Запоріжжя , Україна)

АГРАНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІНТЕГРАЦІЯ В ГЛОБАЛЬНУ ПРОДОВОЛЬЧУ СИСТЕМУ

Україна посідає провідне місце серед експортерів зернових та олійних культур, забезпечуючи харчову безпеку для мільйонів людей у всьому світі. Завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, високому аграрному потенціалу та інтеграції до міжнародних ринків, українське сільське господарство стало важливим елементом глобальної продовольчої системи. Особливої ваги набуває внесок України у забезпечення потреб країн з підвищеним ризиком продовольчої кризи. Відновлення та модернізація

аграрного сектору України в післявоєнний період є не лише національним пріоритетом, а й чинником стабільності світового агропродовольчого балансу.

Аграрний сектор України традиційно є одним з найбільш стратегічних елементів національної економіки, забезпечуючи значну частку ВВП, валютних надходжень та зайнятості. З початком повномасштабної агресії росії у 2022 році сільське господарство зазнало серйозних втрат: руйнування інфраструктури, мінування полів, блокада портів, а також скорочення обсягу виробництва і експорту. В умовах післявоєнного періоду, що формується вже сьогодні, постає необхідність не лише відновлення агросектору, а й його трансформації відповідно до глобальних трендів продовольчої безпеки.

За оцінками Світового банку, відновлення аграрного сектору України після повномасштабного вторгнення є однією з ключових статей у загальній оцінці потреб на суму понад 524 млрд доларів США станом на кінець 2024 року [1]. Це включає прямі збитки аграрним підприємствам, зниження продуктивності, а також пошкодження критичної логістичної інфраструктури. Зниження доступу до міжнародних ринків через обмежений експорт морськими шляхами спричинило коливання цін на продовольство в глобальному масштабі, особливо в регіонах, залежних від українського зерна, як-от Близький Схід, Північна Африка та Азія.

Проте навіть у таких умовах Україна залишалась одним із провідних експортерів пшениці, кукурудзи та соняшникової олії у світі [2]. Це засвідчує не лише стійкість українського аграрного сектору, а й його критичну роль у світовій продовольчій системі. У 2024 році Європейський парламент визнав українське сільське господарство важливим фактором стабільності на ринку харчових продуктів ЄС [3, с. 4–5].

У контексті післявоєнного відновлення важливим чинником є фінансова підтримка агросектору. Згідно з оцінкою Світового банку, лише на відновлення інфраструктури, доступу до логістики та підтримку малих фермерських господарств необхідно понад 9,9 млрд доларів США [1]. Уряд України, спільно з міжнародними донорами, зосереджує зусилля на реалізації програм підтримки, таких як компенсації за пошкоджені активи, пільгове кредитування, субсидування аграрних стартапів та сприяння експорту через «шляхи солідарності» з ЄС.

Окремої уваги заслуговує перспектива трансформації агросектору у напрямі стійкого сільського господарства: впровадження технологій точного землеробства, біоенергетики, діджиталізації аграрного виробництва. Програми, які підтримуються Євросоюзом, спрямовані на збільшення доданої вартості продукції, розвиток переробки та інтеграцію українських виробників у європейські ланцюги постачання.

Не менш важливим є й соціальний аспект. Сільські території зазнали значного скорочення населення внаслідок міграції, що створює виклик для відновлення трудового потенціалу. У відповідь Україна може скористатися

досвідом країн ЄС у залученні молоді до агробізнесу через освітні програми, інноваційні кластери та розвиток малого підприємництва на місцях.

Таким чином, післявоєнна аграрна політика України має бути стратегічною, багатовекторною та орієнтованою на глобальний ринок. Відновлення має відбуватись одночасно з модернізацією, адже лише так Україна зможе не лише відновити агросектор, а й посилити свої позиції як гаранта продовольчої безпеки світу.

Список використаних джерел:

1. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. *World Bank Group*. 2025. DOI: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released.

2. Putin disrupting food aid for Gaza by attacking Ukraine ports, says Starmer. *The Guardian*. 2024. DOI: https://www.theguardian.com/world/2024/oct/22/putin-disrupting-food-aid-gaza-attacking-ukraine-ports-starmer.

3. Albaladejo R., Samy C. Ukrainian agriculture From Russian invasion to EU integration. *European Parlament*. 2024. С. 12.

УДК 330.341.1

Олійник В. Я.*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-го року навчання спеціальності «Водні біоресурси та аквакультура»*
Мовчун С. В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України, (м. Київ, Україна)

ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИРОЩУВАННЯ РАКІВ ЯББІ В ШТУЧНИХ АКВАСИСТЕМАХ

Майже щороку науковці та ентузіасти продовжують відкривати нові види тварин. Ще 100 років тому описано та класифіковано було тільки 7 видів раків роду Cherax. Однак сьогодні він нараховує майже 60 видів, до якого і належить Яббі. Завдячуючи рідкості та ареалу існування у найглибших куточках Австралії та Нової Гвінеї ці раки дуже високо цінуються акваріумістами у всьому світі. За цих умов все більше актуалізується питання їх вирощування.

Для створення повноцінно функціонуючої та рентабельної аквасистеми з вирощування раків Яббі (Cherax destructor) першочергово необхідно розглянути майбутні фінансові витрати на її організацію й технічне устаткування (табл. 1). Відмітимо, що подібне «виробництво» цих цікавих істот можна почати навіть у квартирі.

Таблиця 1

Технічне устаткування

Найменування обладнання	Ціна	Кількість	Загальна сума
Маточний акваріум 150 л	2 000 грн.	2 шт.	4 000 грн.
Виростний акваріум 100 л	1 500 грн.	2 шт.	3 000 грн.
Укриття (коряги, кераміка)	200 грн.	8 шт.	1 600 грн.
Внутрішній фільтр 15 Вт. 1200 л/год	700 грн.	4 шт.	2 800 грн.
Водонагрівач 150 Вт.	500 грн.	4 шт.	2 000 грн.
Всього:			13 400 грн.

Як бачимо загальна вартість технічного устаткування для цього «виробництва» становить 13 400 грн. Проаналізуємо статті витрат, до яких віднесено: маточне поголів'я та корма затребувані на їхнє вирощування; акваріуми і їхнє технічне устаткування, а також витрати на воду та електроенергію.

Так, для старту культивування маточного поголів'я вистачить по 2 екземпляри кожної статі. Їхня ціна складає в середньому 200 грн за сантиметр довжини тіла, що становить майже 3 000 грн за одного молодого плідника. Таким чином вартість 6 осіб становитиме 12 000 грн.

Вартість кормів представлено для культивування маточного поголів'я на 45 діб циклу подано в табл. 2.

Таблиця 2

Витрати на корма за 45 діб циклу

Найменування	Ціна, грн	Кількість, шт.	Загальна сума, грн
Заморожений лиманний мотиль 300 г	350	1	350
Tropical Shrimp Sticks 100 мл.	140	2	280
Hikari Tropical Crab Cuisine 50 г	150	1	150
Яйця артемії 100 г	100	1	100
Всього			880

Як видно з даних таблиці 2 загальна сума кормів на 45 діб вирощуваного циклу становить 880 грн. Наступним важливим фактором у культивуванні будь-яких живих істот є витрати на електроенергію, яка необхідна для обслуговування технічного обладнання й забезпечення сприятливих умов вирощування. У нашому випадку це:

Робота фільтрів 15 Вт (4 шт.) = 1,44 кВт/год. на день – 44 кВт на місяць.

Водонагрівач 150 Вт (4 шт., тривалість роботи близько 10 годин на добу) = 6 кВт на день – 180 кВт на місяць.

Тариф на електроенергію від 1 червня 2024 року складає 4,32 грн/кВт/год, всього аквасистема потребує 224 кВт/год на місяць. Отже ціна на електроенергію складатиме 967,68 грн/місяць, за тривалості циклу вирощування 45 діб – 1 451,52 грн.

Розрахунок витрат на водопостачання складається із кількості води, необхідної для утримання 2 маточних акваріумів об'ємом 150 л та 2 виростних акваріумів об'ємом 100 л, враховуючи щотижневі підміни води в обсязі 20 % від об'єму кожного з них протягом 6 тижнів. Вартість 1 кубометру води у Києві

складає 42,94 грн, отже розхід води на цикл вирощування у 45 діб становить 800 л, відповідно, що ціна використаної води становить 34 грн 32 коп.

Таким чином, усього затрати за 45 діб вирощування, включно із одноразовими (технічним устаткуванням, акваріумами, декораціями та маточним поголів'ям), а також кормом, електроенергією і водою складають близько 28 165,84 грн.

Ціна на молодь раків Яббі довжиною 2 см становить 400 грн/екз. При отриманні від трьох самиць життєздатного потомства в середній кількості 120 екз. (розвинений канібалізм раків призводить до втрати більшої частини виводку) прибуток складає 48 000 грн і протягом першого циклу розведення становить майже вдвічі більшу суму від вкладеної, а 25 400 грн (маточне поголів'я та технічне устаткування) є одноразовими і не потребують повторних затрат на протязі довготривалого проміжку часу.

Рентабельність культивування розраховується за формулою:

$$РГ = П / В \times 100\ \%$$

РГ – рентабельність господарства, %;

П – прибуток, грн.;

В – витрати виробництва, грн.

Рентабельність = 48 000 / 28 165,84 ×100 % = 170,4 %

Таким чином, рентабельність ведення робіт з культивування раків Яббі (Cherax destructor) є високою, а від так ведення подібного бізнесу за дотримання умов вирощування може бути вигідним і прибутковим.

Список використаних джерел:

1. Вид: рак Яббі URL:https://blog.tetra.net/ru/ru/avstralijskij-rak-yabbi-mirolyubivyj-razrushitel
2. Утримання Яббі як домашніх тварин: налаштування акваріуму, догляд, годування та інше. URL:https://www.petbarn.com.au/petspot/fish/care-and-maintenance-fish/care-pet-yabbies/
3. Опис різних видів раків роду Cherax URL:https://www.garnelio.de/en/blog/crabs/cherax-aquarium-crayfish-keeping-in-the-aquarium

УДК 338:664.1

Пархоменко Л. М. *к.е.н.,*
провідний науковий співробітник ННЦ
«Інститут аграрної економіки»
(м. Київ, Україна)

ВИРОБНИЦТВО І СПОЖИВАННЯ ЦУКРУ В УКРАЇНІ

Забезпечення населення продовольством є однією з основних умов функціонування будь-якої держави. Важлива роль в розв'язанні цієї проблеми належить цукру – одному з найбільш енергомістких і швидкозасвоюваних продуктів. Цукор являється обов'язковим компонентом повсякденного раціону та використовується у багатьох галузях народного господарства.

На сьогодні розвиток вітчизняної бурякоцукрової галузі перебуває в мінливих економічних умовах, однак характеризується відносною стабільністю. Так, у 2023/24 маркетинговому році в Україні вироблено близько 1,8 млн тонн цукру, а середня гуртова ціна за тонну на початку 2024 р. склала 23-24 тис. гривень [1]. Зазначимо, що в 2023 р. обсяги експорту цукру становили 506 тис. т, загальною вартістю 390 млн. дол. США [2]. Водночас, трансформаційні процеси в галузі, не сприятливі умови кон'юнктури як зовнішнього, так й внутрішнього ринків, війна в країні та інші чинники зумовили скорочення обсягів виробництва цукрових буряків і цукру в окремі роки, а також закриття і банкрутство окремих підприємств цукрової галузі. Саме тому для бурякоцукрового виробництва на сьогодні основним завданням є досягнення збалансованості ринку, що дозволить в ситуації, що складалася зберегти високі виробничі показники на основі підтримки економічно обґрунтованого рівня цін на цукрові буряки та цукор.

За нашими розрахунками виробництво цукру в Україні у 2023/24 МР склало 1800 тис. тонн цукру білого при потребі внутрішнього ринку на період 2023/24 МР 961 тис. тонн. Враховуючи перехідні запаси цукру на початок маркетингового року у розмірі – 519 тис. тонн загальна пропозиція цукру становить 2320 тис. тонн. Загальний попит на цукор у 2023/24 МР становить — 1659 тис. тонн і складається: з особистого споживання населенням, витрат на корм і втрат та експорту (табл. 1).

Таблиця 1

Баланс цукру в Україні, тис. тонн

Стаття балансу	Маркетинговий рік				
	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25 (прогноз)
Загальна пропозиція	**1588**	**1593**	**1823**	**2320**	**2441**
Початкові запаси	255	137	493	519	661
Виробництво	1170	1450	1330	1800	1780
Імпорт	163	6	0	1	0
Загальний попит	**1451**	**1100**	**1304**	**1659**	**1714**
Внутрішній попит	1380	1045	890	961	994
Особисте споживання населенням	1325	993	842	910	940
На корм та втрати	55	52	48	51	54
Експорт	71	55	414	698	720
Кінцеві запаси	137	493	519	661	727

Джерело: за власними розрахунками автора

Враховуючи попередні дані Мінагрополітики щодо виробництва цукрових буряків у 2024 р. нами складено прогнозний баланс цукру на 2024/25 МР.

Посівні площі під цукровими буряками у 2024 р. становлять 258 тис. га., середня урожайність цукрових буряків очікується на рівні 46 т/га. За попередніми даними обсяг цукрових буряків, що надійде на переробку у межах 11868 тис. тонн. Враховуючи прогнозний вихід цукру 15 % виробництво складе 1780 тис. тонн цукру білого при потребі внутрішнього ринку на період 2024/25 МР - 994 тис. тонн. Враховуючи перехідні запаси цукру на початок маркетингового року у розмірі – 661 тис. тонн загальна пропозиція цукру становитиме 2441 тис. тонн. відповідно матимемо значний надлишок цукру на внутрішньому ринку.

Для стабілізації ситуації на ринку цукру в Україні необхідно підвищувати конкурентоспроможність вітчизняного цукру та активізувати просування його на продовольчі ринки зарубіжних країн. Експорт цукру є одним із основних шляхів розвитку галузі. Це варіант розвантаження ринку та збільшення прибутків підприємств, що в умовах війни надважливо для поповнення державного бюджету за рахунок надходжень від валютних операцій.

З метою недопущення обвалу цін на внутрішньому ринку внаслідок перевиробництва цукру та послаблення залежності України від імпорту рідкого палива необхідно здійснювати диверсифікацію бурякоцукрового виробництва.

Список використаних джерел:

1. Україна виробила близько 1,8 млн т цукру в сезоні 2023/24. https://latifundist.com/novosti/63701-ukrayina-virobila-blizko-18-mln-t-tsukru-v-sezoni-2023-24.

2. У 2023 році Україна експортувала понад 500 тис тонн цукру. https://latifundist.com/novosti/63477-u-2023-ukrayina-eksportuvala-ponad-500-tis-ton-tsukru.

УДК: 334.02:658.51

Перерва П.Г. *д.е.н., професор*
Євсєєв А.С. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО ТРАНСФЕРУ АГРАРНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний розвиток світової економіки значною мірою залежить від впровадження інноваційних технологій у всіх галузях виробництва. Особливе місце у цьому процесі займає аграрний сектор, оскільки забезпечення продовольчої безпеки є одним із головних викликів XXI століття. В умовах глобалізації відбувається активне поширення передових розробок у сільському господарстві, що сприяє підвищенню продуктивності, ефективності використання природних ресурсів та екологічній безпеці виробництва.

Трансфер аграрних інноваційних технологій є ключовим інструментом забезпечення конкурентоспроможності агропромислового комплексу різних країн. Він передбачає передачу наукових знань, технічних розробок, ноу-хау та методик від однієї країни до іншої з метою вдосконалення сільськогосподарських процесів. Міжнародний трансфер технологій дає змогу адаптувати сучасні наукові досягнення до місцевих умов господарювання, що сприяє сталому розвитку сільського господарства, підвищенню врожайності культур, ефективності використання водних та енергетичних ресурсів, а також зниженню негативного впливу на навколишнє середовище.

Важливим аспектом дослідження є аналіз ефективності міжнародного трансферу аграрних інноваційних технологій, визначення основних механізмів та перешкод у цьому процесі, а також розробка стратегій щодо покращення міжнародного співробітництва у сфері агроінновацій. У цій доповіді розглядаються ключові аспекти трансферу технологій у сільському господарстві, оцінюється їх вплив на економіку та екологію, а також пропонуються шляхи оптимізації даного процесу.

Трансфер технологій у сільському господарстві є багатогранним процесом, який охоплює різні рівні взаємодії між науковими установами, підприємствами та державними структурами. Основними каналами міжнародного трансферу аграрних інноваційних технологій є:

1. Прямі інвестиції та спільні підприємства – міжнародні корпорації інвестують у створення або модернізацію аграрних підприємств у країнах, що розвиваються, впроваджуючи сучасні технології.
2. Ліцензування та патентування – країни отримують доступ до нових технологій через придбання ліцензій на використання патентованих розробок.
3. Науково-дослідне співробітництво – університети та наукові центри спільно розробляють нові методи ведення сільського господарства.
4. Освітні програми та навчання – міжнародні організації, такі як FAO, сприяють навчанню фермерів і спеціалістів щодо новітніх технологій у сільському господарстві.
5. Електронні платформи та цифрові рішення – використання онлайн-ресурсів для обміну знаннями та впровадження цифрових технологій у агросекторі.

Ефективність трансферу технологій залежить від таких факторів, як економічна політика держави, рівень розвитку наукової інфраструктури, доступність фінансових ресурсів, а також наявність кваліфікованих спеціалістів.

Міжнародний трансфер аграрних інноваційних технологій відіграє ключову роль у підвищенні продуктивності сільськогосподарського виробництва, забезпеченні продовольчої безпеки та сталому розвитку аграрного сектору. Дослідження показують, що успішна інтеграція сучасних технологій у сільське господарство сприяє підвищенню врожайності, покращенню якості продукції, оптимізації використання природних ресурсів і зменшенню екологічного навантаження.

Проте існує ряд викликів, які ускладнюють ефективний трансфер технологій. Серед них – обмежений доступ до фінансування, недостатня правова база, низький рівень цифровізації та відсутність кваліфікованих кадрів. Для покращення процесу міжнародного обміну технологіями необхідно:

1. Розширення міжнародного наукового співробітництва – створення спільних наукових програм і дослідницьких центрів.
2. Посилення державної підтримки – впровадження стимулюючих механізмів для підприємств, які використовують інноваційні технології.
3. Розвиток освітніх програм – підготовка фахівців у сфері аграрних інновацій через міжнародні навчальні проекти.
4. Створення цифрових платформ – сприяння обміну знаннями та поширенню передового досвіду через онлайн-системи.
5. Гармонізація законодавства – розробка уніфікованих стандартів і правових механізмів для регулювання міжнародного трансферу технологій.

Таким чином, ефективність міжнародного трансферу аграрних інноваційних технологій значною мірою залежить від узгоджених дій наукової спільноти, бізнесу та державних інституцій. Комплексний підхід до вдосконалення цього процесу сприятиме прискоренню інноваційного розвитку аграрного сектору, забезпеченню продовольчої безпеки та покращенню екологічної ситуації у світі.

Список використаних джерел:

1. Косенко, А., Князь, С., Касич, А., & Лега, О. (2023). Інтелектуальна власність промислових підприємств: проблеми методології, управління та ціноутворення. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (4), 65–71. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.4.65
2. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпро : УДУНТ, 2025. – 2025. – №197. – С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115
4. Перерва П. Г., Лега О. В. Податковий консалтинг: інструмент для фінансової безпеки. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : зб. матеріалів 4-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Херсон : ФОП Вишемирський В. С., 2024. С. 141-143. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/84562
5. Косенко А., Касич А., Лега О., Ареф'єва О. (2023). Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (3), 86–92. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86
6. Лега О. В., Канцедал Н. А., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В. (2025). Формування калькуляційних статей собівартості як основи ціноутворення на продукцію лісового господарства. *Актуальні питання економічних наук*, (7). https://doi.org/10.5281/zenodo.14767562

УДК 656.13.072:338.47(477)

Салій І.І. *здобувач вищої освіти ступеня «доктор філософії» спеціальності 051 «Економіка», Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах євроінтеграції України необхідним є досягнення того рівня розвитку, якого вимагають вимоги та стандарти ЄС. Це має бути реалізовано в різних сферах: як економічній, так й соціальній, екологічній тощо. В межах Європейського зеленого курсу, коли ЄС має на меті створити кліматично-нейтральний континент до 2050 р., економіку з нульовим рівнем викидів парникових газів [1]. З урахуванням цього важливого значення набувають нові види технологій, застосування інновацій, які сприятимуть досягненню основних цілей Європейського зеленого курсу. Використання електромобілів стає одним із засобів, який відповідає цим вимогам та допомагає знизити викидів в атмосферу та покращити ситуацію з навколишнім середовищем.

Проведені нами раніше дослідження дозволяють побачити, що електромобілі набувають своєї популярності. Основними перевагами їхнього використання є низька плата за зарядку, в порівнянні з цінами на різні види палива. Доля ринку електромобілів у світі та Україні щороку зростає. Хоча й темпи зростання дещо уповільнюються, проте не зупиняються. На світовому ринку лідерами є Китай, Європа та США. Україна демонструє також тенденції зростання. Проте, відмітною рисою вітчизняного ринку електромобілів є переважання на ринку вживаних автомобілів [2]. За останніми даними, в березні 2025 р. відмічається зростання попиту на електромобілі на 6%, що переважає показник лютого 2025 р., який дорівнював 4%. У березні 2025 р. кількість зареєстрованих нових легкових електромобілів складала трохи більше 14%, а вживаних – майже 86%. Серед комерційних електромобілів доля нових електромобілів дорівнювала приблизно 5%. За період першого кварталу 2025 р. зареєстровано 12,8 тис. електромобілів, що показує зростання н а8% в порівнянні за такий саме період 2024 р. Так само, частка нових автомобілів не є переважаючою й демонструє зниження в порівнянні з попереднім роком [3].

Таким чином, ми бачимо позитивні тенденції розвитку цього ринку в Україні, хоча й з певними відмітними характеристиками. Але, з урахуванням попередньої динаміки та тих умов, що створила держава, можемо припустити й подальший розвиток цього сегменту автомобілів. Так як є значна підтримка з

боку держави для цього в напрямку застосування економічних стимулів, які ми можемо унаочнити на рис. 1.

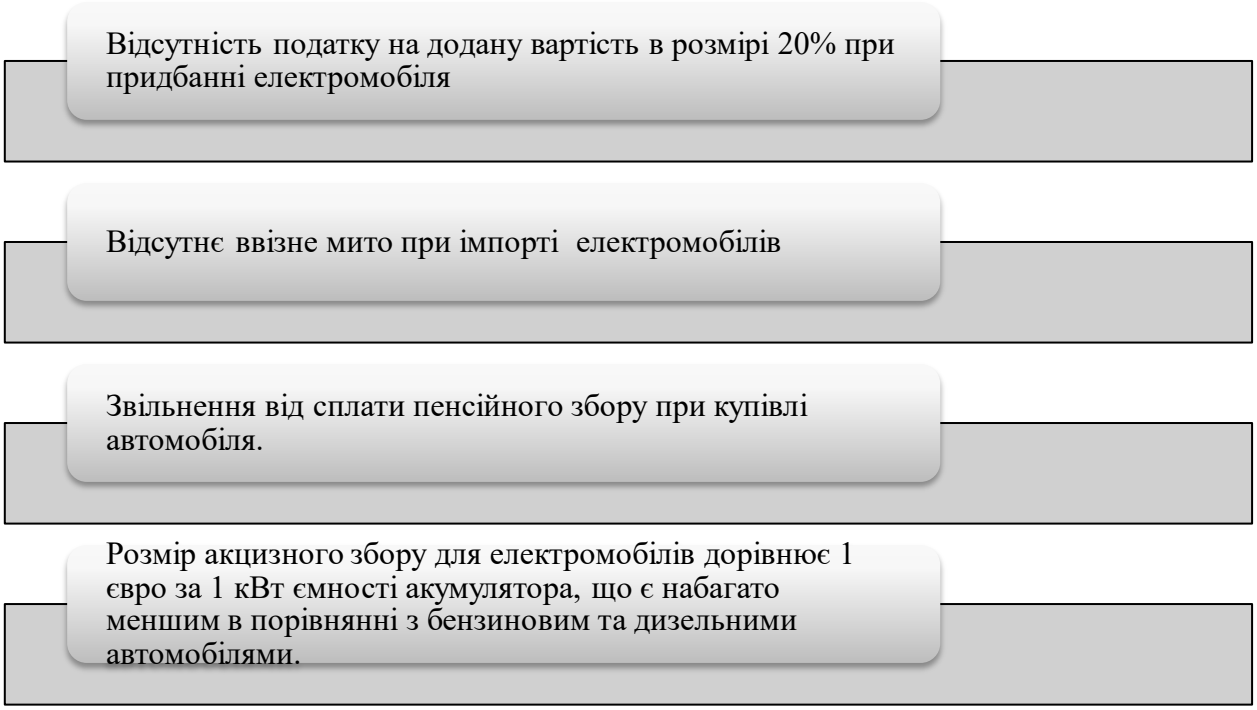

Рисунок 1. Економічні стимули держави при регулюванні ринку електромобілів

Джерело: створено автором на основі [2]

Узагальнюючи вищенаведене ми можемо припустити, що подальшому розвитку ринку електромобілів в Україні сприятиме всі ці дії з боку держави, а також євроінтеграційний курс України, який включає в себе в тому числі й перехід на автомобілі даного виду. Важливим аспектом в цьому виступає й підвищення свідомості громадян, які відповідально ставляться до навколишнього середовища та розуміють необхідність використання електромобілів, що має, зокрема, й позитивний економічний результат.

Список використаних джерел:

1. Європейський Союз. Що це таке і що він робить. URL : https://op.europa.eu/webpub/com/eu-what-it-is/uk/ (дата звернення : 02.04.2025)

2. Дєліні М.М., Салій І.І. Особливості формування ринку електромобілів в Україні в сучасних умовах. *Актуальні проблеми економіки.* №11. Том 2(281/2). Листопад 2024. С. 136-143. URL : https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/11/11.24-2._topic_Maryna-Dielini-Ivan-Salii-136-143.pdf (дата звернення : 02.04.2025)

3. Попит на електромобілі в Україні зріс на 6% у березні 2025 року. Agroreview. URL : https://agroreview.com/content/roslyny/popyt-elektromobili-ukrayini-zris-berezni/ (дата звернення : 08.04.2025)

УДК 338.4 : 339.5

Сивириненко А.В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»*
Науковий керівник: Прушківська Е.В.
д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЕКСПОРТ УКРАЇНСЬКОГО ЗЕРНА В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ

Україна традиційно відіграє важливу роль на світовому ринку продовольства, будучи одним із провідних експортерів зернових культур. Родючі ґрунти, сприятливий клімат і розвинена аграрна інфраструктура дозволяють країні стабільно входити до світових лідерів із постачання пшениці, кукурудзи та ячменю. За останні десятиліття аграрний сектор став не лише основою української економіки, а й важливим елементом глобальної продовольчої безпеки.

До початку повномасштабної війни основними ринками збуту українського зерна були країни Європейського Союзу, Азії, Близького Сходу та Африки. Чорноморський регіон відігравав ключову роль у забезпеченні світових ринків українським продовольством. Однак війна, блокада морських портів та інші обмеження суттєво змінили логістику постачання, змушуючи аграріїв і державу шукати нові можливості для збереження експорту.

Геополітична нестабільність створила серйозні труднощі для аграрного сектору: зросли витрати на логістику, виникли проблеми з фінансуванням, знизилася врожайність, а ризики для фермерів значно зросли. Попри ці виклики, Україна продовжує адаптуватися до нових реалій, розширюючи транспортні маршрути, залучаючи міжнародну підтримку та працюючи над підвищенням конкурентоспроможності своєї продукції.

Повномасштабна війна суттєво змінила структуру та обсяги експорту українських зернових. За оцінками аналітиків, у 2023 році експорт пшениці скоротився на 35% порівняно з довоєнним рівнем. Основний експортний продукт України, кукурудза – також зазнав значного падіння через серйозні логістичні проблеми [1]. Відповіддю на ці виклики стало розширення альтернативних маршрутів експорту, зокрема через дунайські порти та залізничні коридори. Додатково, міжнародна ініціатива «зернового коридору» допомогла компенсувати частину втрат, хоча обсяги поставок досі не повернулися до довоєнних показників. Головна проблема, з якою зіштовхнувся український аграрний сектор, – це блокада морських перевезень. Через це країна змушена переорієнтовуватися на дорожчі альтернативні шляхи, що

призвело до перевантаження автомобільного, залізничного та річкового транспорту. Додаткові складнощі створюють міжнародні торговельні обмеження, запроваджені деякими країнами, що зменшують доступ української продукції до традиційних ринків.

Ще одним фактором є коливання світових цін на зерно. Зростання логістичних витрат і скорочення обсягів виробництва призвели до підвищення собівартості української продукції. Це негативно вплинуло на її конкурентоспроможність, оскільки більш дорогий експорт робить українське зерно менш привабливим для покупців [2].

Окрім економічних проблем, агросектор зазнає руйнівного впливу війни та кліматичних змін. Значна частина орних земель або знищена, або тимчасово недоступна через бойові дії, а мінна небезпека та руйнування інфраструктури ускладнюють посівну кампанію та збір урожаю. У багатьох регіонах спостерігається нестача робочої сили та техніки, що ще більше ускладнює ситуацію. Кліматичні зміни також додають труднощів: посухи, раптові зливи та коливання температури негативно впливають на врожайність. Це змушує аграріїв впроваджувати нові технології, адаптувати системи зрошення та експериментувати з культурами, стійкими до змін клімату.

Усі ці фактори створюють серйозні перешкоди для стабільного розвитку національного зернового ринку. Для їх подолання потрібні комплексні рішення на рівні державної політики та стратегічних рішень самих виробників.

Одним із ключових напрямів адаптації українського агросектору стала диверсифікація маршрутів експорту. Зокрема, ініціатива «Шляхи солідарності» ЄС дозволяє зменшити залежність від традиційних морських шляхів і забезпечити безперервність поставок. З травня 2022 року через ці коридори було експортовано близько 154 мільйонів тонн українських товарів, зокрема 76 мільйонів тонн зернових, олійних культур та пов’язаних продуктів [3]. Важливу роль у цьому процесі відіграють дунайські порти, які значно покращили можливості експорту.

Крім логістичних рішень, для забезпечення стабільного експорту Україні необхідно адаптувати агросектор до міжнародних стандартів якості та сертифікації продукції. Це підвищить конкурентоспроможність українського зерна та відкриє нові ринки збуту, зокрема в країнах Близького Сходу, Африки та Азії. Важливу роль відіграє також міжнародна фінансова та технічна підтримка, що дозволяє аграріям продовжувати виробництво та зберігати експортний потенціал навіть в умовах війни.

Із вище зазначеного слідує, що війна суттєво змінила логістику та структуру експорту українського зерна, створивши низку серйозних викликів для агросектору. Блокада морських портів, зростання витрат на транспортування, скорочення врожайності та коливання світових цін стали серйозними перешкодами для виробників. Попри це, Україна змогла частково адаптуватися до нових умов, розширивши альтернативні маршрути постачання, використовуючи дунайські порти та залізничні коридори. Диверсифікація експорту та впровадження міжнародних стандартів допомагають зберегти позиції України на світовому ринку продовольства. Подальший розвиток галузі

залежатиме від міжнародної підтримки, ефективної державної політики та здатності аграріїв адаптуватися до нових викликів. Незважаючи на всі труднощі, Україна залишається важливим гравцем у глобальній продовольчій системі, а її аграрний сектор демонструє стійкість і здатність до відновлення навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел:

1. Сучасний стан експорту зернових з України: ключові ринки та виклики 2025 року // RAU.UA. 2025. URL: https://rau.ua/export-2025
2. Гавриленко Н.М. Світовий ринок зерна: стан та тенденції / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2022. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-02/rynok-zerna_gavrylenko_0422022.pdf (дата звернення: 03.04.2025).
3. Європейська комісія. Шляхи солідарності: останні дані – серпень 2024 року / Генеральний директорат з питань мобільності та транспорту. 20 вересня 2024. URL: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-august-2024-2024-09-20_en

УДК 330.341.1

Сіденко В. А. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
4-го року навчання
Науковий керівник: Голєва М.С. *PhD*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ ТА ГЛОБАЛЬНУ ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ

Україна до повномасштабного вторгнення була одним із ключових гравців на світовому аграрному ринку, забезпечуючи значні обсяги експорту зернових (пшениці, кукурудзи, ячменю) та олійних культур (соняшникової олії), що відігравало надзвичайно важливу роль у підтримці глобальної продовольчої безпеки. Її частка у світовому експорті деяких стратегічно важливих товарів була вельми значною, що робило країну одним із гарантів наявності продовольства для багатьох країн світу. Однак, починаючи з лютого 2022 року, повномасштабні військові дії кардинально змінили ситуацію, спричинивши глибоку кризу в аграрному секторі України та спровокувавши ланцюгову реакцію на світових продовольчих ринках [2].

Україна протягом останніх десятиліть пройшла значний шлях, перетворившись на одного з провідних світових експортерів

сільськогосподарської продукції. Ця довоєнна міць аграрного сектору робить поточну кризу особливо відчутною для світових ринків, оскільки значна частина глобальних поставок залежала від стабільного виробництва та експорту з України. Військове вторгнення стало безпосередньою причиною руйнування налагоджених сільськогосподарських процесів, пошкодження інфраструктури та перерванння міжнародних торговельних зв'язків, у яких була задіяна Україна.

Військові дії призвели до масштабних руйнувань аграрної інфраструктури України. Спостерігається систематичне знищення об'єктів, що мають ключове значення для виробництва та постачання продовольства. Одним із серйозних наслідків війни стало забруднення сільськогосподарських земель мінами та важкими металами, що унеможливлює їх безпечне та ефективне використання для обробітку, створюючи довгострокову загрозу для аграрного виробництва та безпеки фермерів. За оцінками, значні площі сільськогосподарських угідь потребують розмінування. Крім того, завдано значних збитків сільськогосподарській техніці, які оцінюються приблизно в 5,8 мільярда доларів США. Втрата та пошкодження тракторів, комбайнів та іншого обладнання суттєво обмежують можливості проведення посівної та збиральної кампаній [1].

Значних руйнувань зазнали й об'єкти зберігання сільськогосподарської продукції, зокрема зернові елеватори. Загальна місткість зруйнованих зерносховищ становить 8,2 мільйона тонн, а пошкоджених – 3,25 мільйона тонн. Це призводить до втрати вже зібраного врожаю та створює серйозні проблеми зі зберіганням майбутніх урожаїв, порушуючи весь ланцюг постачання. Критично важливі логістичні маршрути, включаючи морські порти, автомобільні та залізничні шляхи, також зазнали значних пошкоджень або стали недоступними через бойові дії. Це ускладнює доставку необхідних для фермерів ресурсів та експорт готової продукції. Війна також призвела до значних втрат поголів'я худоби, які в зонах активних бойових дій можуть сягати до 30% , що завдає удару по м'ясній та молочній галузях. Непоправної шкоди завдано і зрошувальним системам, зокрема внаслідок руйнування Каховської гідроелектростанції та її канальної системи, яка забезпечувала водою 78% зрошуваних земель України. Це катастрофічні наслідки для сільського господарства півдня України, де зрошення є життєво необхідним. Внаслідок війни також скоротилися посівні площі, за оцінками, більш ніж на 25% порівняно з довоєнним періодом. Загальні прямі фінансові втрати аграрного сектору України в період з 2022 по 2024 рік перевищили 10,3 мільярда доларів США [3].

Блокування українських портів на Чорному морі та порушення логістичних ланцюгів призвели до значного скорочення експорту зерна та олійних культур. Обсяги експорту впали з 6-7 мільйонів тонн на місяць до 1,5 мільйона тонн. Хоча Чорноморська зернова ініціатива частково пом'якшила кризу, ризики її зриву залишаються високими. Атаки на українські порти безпосередньо вплинули на світові ціни на пшеницю, спричинивши їх

зростання більш ніж на 6% після чергових обстрілів. У березні 2022 року світові ціни на продовольчі товари досягли найвищого рівня за всю історію спостережень FAO, при цьому ціни на зернові зросли на 17,1%, включаючи зростання цін на пшеницю на 19,7% та на кукурудзу на 19,1%. До війни Україна забезпечувала значну частку світового експорту: 10% пшениці, понад 14% кукурудзи та понад 47% соняшникової олії. Порушення цих поставок підвищило ризик голоду в країнах, які залежать від українського імпорту [3].

Російська агресія, спрямована на перешкоджання експорту українського зерна через блокування портів та руйнацію інфраструктури, є стратегічним інструментом економічного тиску, що загострює глобальну продовольчу нестабільність задля геополітичних цілей. Це призводить до скорочення українського аграрного експорту, зростання світових цін на продовольство та підвищення ризиків для залежних країн. Водночас війна спричинила різке зростання собівартості сільськогосподарського виробництва в Україні та світі через подорожчання енергоносіїв, добрив та інших ресурсів, що перекладається на вищі ціни для споживачів [4].

Довгострокові наслідки військових дій для аграрного сектору України та глобальної продовольчої безпеки є значними та багатогранними. Однією з найсерйозніших проблем є масштабне мінування сільськогосподарських земель, що на тривалий час унеможливлює їх безпечне використання, призводячи до скорочення доступних для обробітку площ та обсягів виробництва, що впливає на експортний потенціал України. Значним викликом є також відтік кваліфікованої робочої сили через внутрішнє/зовнішнє переміщення та мобілізацію, що негативно впливає на ефективність сільськогосподарських робіт та продуктивність галузі [1].

Для відновлення пошкодженої інфраструктури (техніки, сховищ, зрошувальних систем) потрібні значні фінансові інвестиції. Додатково, існує ризик деградації та забруднення ґрунтів, що потребуватиме масштабних заходів з відновлення їхньої родючості. Тривалі порушення налагоджених сільськогосподарських практик, ланцюгів постачання та експортних маршрутів створюють невизначеність для майбутнього аграрного сектору. Ця тривала нестабільність у важливому аграрному регіоні становить постійну загрозу для глобальної продовольчої безпеки. Тому для відновлення аграрного сектору України та забезпечення стабільності світової продовольчої системи вкрай важлива стійка міжнародна підтримка, співпраця, постійний моніторинг та гнучке реагування на потенційні кризи [2].

Повномасштабна агресія Росії проти України завдала руйнівного удару одночасно по українському агропромисловому комплексу та стабільності світової продовольчої системи. Безпосередні наслідки, такі як знищення ключової інфраструктури, блокування експортних шляхів та різке подорожчання виробництва, миттєво дестабілізували глобальні ринки та створили серйозні загрози для країн, залежних від імпорту продовольства. Довгострокові виклики, зокрема масштабне забруднення земель мінами та

дефіцит робочої сили, значно ускладнюють перспективи відновлення довоєнних обсягів агровиробництва в Україні та створюють тривалу невизначеність для світових ринків. Ця криза чітко демонструє взаємозалежність глобальної продовольчої безпеки та критичну роль України як її важливого елемента. Ефективне подолання цих глибоких наслідків вимагає термінових та скоординованих дій міжнародної спільноти, спрямованих на всебічну підтримку відновлення українського АПК та гарантування стабільності світового постачання продовольства в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Українське сільське господарство у воєнний час | Transnational Institute. Transnational Institute. URL: https://www.tni.org/uk/article/ukrainian-agriculture-in-wartime (дата звернення: 09.04.2025).
2. Кузьменко Г.О Телендій А.А. Вплив війни на аграрний сектор україни: виклики та роль державного управління у відновленні галузі. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування* 2024.URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/5_2024/6.pdf. (дата звернення: 09.04.2025).

УДК 339.138

Ткачова Н.П. *к.е.н., доцент*
Масалаб О.В. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ПРОГРАМИ ПРОСУВАННЯ НА РИНОК АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Аграрний сектор є ключовою складовою економіки багатьох країн, зокрема України, яка традиційно займає провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції. В умовах глобалізації, зростаючої конкуренції та зміни споживчих уподобань виникає необхідність у розробці ефективних маркетингових стратегій для просування аграрної продукції.

Формування маркетингової програми спрямоване на створення комплексного підходу до позиціонування продукції, підвищення її конкурентоспроможності та збільшення частки на цільових ринках. Важливими аспектами є аналіз ринку, розробка стратегії просування, визначення інструментів маркетингових комунікацій, ціноутворення, вибір каналів збуту та оцінка ефективності заходів.

Метою даного дослідження є розробка маркетингової програми для просування аграрної продукції на ринок, що дозволить виробникам ефективно конкурувати, залучати нових клієнтів та забезпечувати стабільний розвиток галузі.

Маркетингова програма просування продукції підприємств агропромислового комплексу має свої певні особливості і повинна включати в

себе особливі розділи та блоки. До них, на наш погляд, доцільно включити наступні положення.

1. Аналіз ринку та цільової аудиторії.

Першим етапом є вивчення ринкової ситуації, аналіз тенденцій попиту та пропозиції, конкурентного середовища та поведінки споживачів. Сегментація ринку проводиться на основі географічних, демографічних, поведінкових та психографічних характеристик.

2. Розробка маркетингової стратегії.

На основі отриманих даних визначаються ключові напрямки просування продукції, позиціонування бренду, цінова політика та методи впливу на цільову аудиторію. Використовуються такі стратегії:

- диференціація – унікальні характеристики продукції (екологічність, органічність, якість);
- стратегія низьких витрат – оптимізація виробничих та логістичних процесів;
- фокусування – орієнтація на вузький сегмент споживачів.

3. Комплекс маркетингових комунікацій.

Включає використання традиційних і цифрових каналів просування:

- реклама (онлайн та офлайн);
- контент-маркетинг (освітні матеріали, блоги, відео);
- соціальні мережі та SMM;
- e-mail маркетинг;
- партнерські програми та співпраця з торговельними мережами.

4. Вибір каналів збуту.

Залежно від особливостей продукції обираються такі канали:

- прямі продажі (фермерські ринки, інтернет-магазини);
- оптові постачання (супермаркети, дистриб'ютори);
- експортні поставки (міжнародні контракти, торговельні платформи).

5. Оцінка ефективності маркетингових заходів.

Для контролю ефективності використовуються KPI:

- рівень продажів та частка ринку;
- впізнаваність бренду;
- рентабельність інвестицій (ROI);
- кількість нових клієнтів та утримання наявних.

Формування ефективної маркетингової програми для аграрного сектору є необхідною умовою успішного виходу на ринок та довгострокового розвитку підприємств. Комплексний підхід, що включає аналіз ринку, вибір цільової аудиторії, розробку стратегії просування, використання сучасних комунікаційних інструментів та оцінку ефективності заходів, дозволяє забезпечити конкурентні переваги.

Успіх маркетингової програми залежить від адаптивності до змін у ринковому середовищі, постійного моніторингу ефективності та впровадження інноваційних технологій. Впровадження стратегії сталого розвитку та екологічності є ключовими факторами залучення сучасного споживача.

Таким чином, запропонована маркетингова програма дозволить аграрним підприємствам підвищити свою ефективність, збільшити обсяги продажів і зміцнити позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпро : УДУНТ, 2025. – 2025. – №197. – С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115
2. Косенко А., Касич А., Лега О., Ареф'єва О. (2023). Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (3), 86–92. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86
3. Розвиток методів формування собівартості та ціни науково-інформаційної продукції в системі менеджменту "розумного підприємства" / О. С. Балан, П. Г. Перерва, С. В. Князь, О. В. Лега // *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит = Energy saving. Power engineering. Energy audit.* – 2024. – № 9 (199). – С. 72-81. doi: 10.20998/2313-8890.2024.09.06
4. Перерва П. Г., Лега О. В., Тютюнник С. В., Тютюнник Ю. М. Прибуток як основа фінансової стійкості та стратегічного розвитку підприємства. *Актуальні питання економічних наук*, 2025. № 7. https://doi.org/10.5281/zenodo.14790464
5. Лега О. В., Канцедал Н. А., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В. (2025). Формування калькуляційних статей собівартості як основи ціноутворення на продукцію лісового господарства. *Актуальні питання економічних наук*, (7). https://doi.org/10.5281/zenodo.14767562

УДК 635.64:631.563.2(477)

Фещенко К. С. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Науковий керівник: Шинкарук Л. В. *д.е.н., професор, член-кореспондент Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВИРОЩУВАННЯ ТОМАТІВ У ЗАКРИТОМУ ГРУНТІ В УКРАЇНІ: ІННОВАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

Вирощування томатів у закритому ґрунті стало важливим напрямом аграрного сектору в Україні, що відповідає на зростаючий попит на високоякісну продукцію, яка потребує стабільних кліматичних умов.

Інтенсивний розвиток тепличного виробництва зумовлений потребою у продовженні сезону вирощування, підвищеній ефективності використання земель та збереженні врожайності в умовах змін клімату. Водночас, це також супроводжується цілою низкою викликів, зокрема високими витратами на енергетичні ресурси, складністю у впровадженні нових технологій та необхідністю модернізації обладнання.

Однією з основних тенденцій у вирощуванні томатів у закритому ґрунті є впровадження інноваційних технологій. Сучасні теплиці обладнані системами автоматизації, які дозволяють контролювати температуру, вологість, освітлення та інші фактори, що забезпечують оптимальні умови для росту рослин. Одним з найбільш перспективних напрямків є використання гідропоніки та аеропоніки, що дозволяють значно зменшити використання води та добрив, а також підвищити врожайність на квадратний метр. Гідропонне вирощування стало популярним в Україні через свою ефективність і можливість створювати необхідні умови навіть в регіонах з несприятливим кліматом [1].

Іншим важливим інноваційним кроком є використання LED-освітлення, яке дозволяє забезпечити рослини необхідним світлом навіть у темні зимові місяці. В порівнянні з традиційними лампами, LED-системи споживають менше електроенергії і мають довший термін служби. Це є особливо важливим у тепличних господарствах, де енергозатратність є одним із головних факторів, що впливають на рентабельність. Застосування таких технологій дозволяє аграріям отримувати високоякісні томати протягом року, а також покращити економічні показники підприємств [2].

Однак, не можна забувати і про ряд викликів, що постають перед виробниками. Одним із головних є високі початкові інвестиції у будівництво та оснащення теплиць. Зокрема, для впровадження систем автоматизації та енергозберігаючих технологій потрібні значні капіталовкладення, які не завжди доступні малим та середнім агровиробникам. Це створює бар'єри для розвитку галузі, оскільки не всі фермери можуть собі дозволити таку модернізацію.

Іншим серйозним викликом є залежність від енергоресурсів. В Україні, як і в багатьох інших країнах, постачання енергії для тепличних комплексів є основним фактором, що визначає собівартість виробництва. В умовах коливань цін на енергоносії та економічної нестабільності, це може суттєво вплинути на фінансові результати підприємств. Тому фермери все частіше шукають способи зменшити споживання енергії, зокрема через використання альтернативних джерел, таких як сонячні панелі або геотермальні системи опалення.

Ще одним важливим аспектом є питання доступності ринку збуту. Хоча в Україні зростає попит на свіжі овочі, зокрема томати, особливо в холодний період року, конкуренція з іншими постачальниками, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, зростає. Часто імпортні товари з інших країн, де виробництво дешевше, займають значну частину ринку. Це змушує українських виробників шукати нові канали збуту, зокрема через онлайн-продажі або співпрацю з супермаркетами та роздрібними мережами.

Інновації в технологіях вирощування та автоматизація виробничих процесів відкривають нові можливості для збільшення виробництва томатів у закритому ґрунті, проте вони потребують значних інвестицій та спеціалізованих знань. Враховуючи нинішню економічну ситуацію в Україні, багато фермерів не можуть реалізувати ці можливості без зовнішньої підтримки або державних програм субсидування. Водночас це підвищує значення співпраці між державними органами та агробізнесом для забезпечення стійкості та розвитку цього сектору [3].

Загалом, розвиток вирощування томатів у закритому ґрунті в Україні має значний потенціал, зокрема завдяки інноваціям в агротехнологіях та можливостям для підвищення ефективності виробництва. Проте для досягнення високих результатів необхідно подолати низку економічних, технічних та організаційних бар'єрів. Враховуючи важливість цієї галузі для аграрного сектору, ефективна підтримка від держави та розвиток інфраструктури можуть стати ключовими факторами успіху.

Список використаних джерел

1. Вирощування овочевих культур в теплиці на грунті та гідропонним методом. URL: https://vseosvita.ua/lesson/1vyroshchuvannia-ovochevykh-kultur-v-teplytsi-na-hrunti-ta-hidroponnym-metodom-2-osoblyvosti-i-perevahy-bezgruntovoho-vyroshchuvannia-ovochiv-326218.html
2. Як правильно освітлити теплийю. Практичні поради. URL: https://ledukraine.com/yak-pravylno-vysvitlyty-teplytsiu-praktychni-porady/
3. Інноваційні технології в тепличному господарстві, впроваджені українськими фермерами: експертний огляд. URL: https://vegetable.com.ua/innovatsijni-texnologii-v-teplichnomu-gospodarstvi-vprovadzhennya-ukrainskimi-fermerami-ekspertnij-oglyad/

УДК: 338.24:620.9

Цикунов В.В. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Алексеєва К.А.*,к. держ.нау., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Енергетична безпека будь-якої країни залежить від наявності різних видів енергетичних ресурсів, таких як вугілля, нафта, природний газ, гідроенергетика та атомна енергія. Гарантією енергетичної безпеки є достатній запас енергоресурсів у країні, що забезпечує її енергетичний суверенітет та

захищеність. Відсутність або недостатній обсяг внутрішніх енергоресурсів призводить до необхідності імпорту, який завжди на підставі різноманітних чинників може бути обмежений (зростанням цін на енергоносії, встановленням ембарго країнами-експортерами, використанням енергоресурсів як політичної зброї проти недружніх країн, терористичними атаками на енергетичну інфраструктуру тощо). Забезпечення енергетичної безпеки вимагає розвитку внутрішніх енергетичних ресурсів, їх збереження, підвищення енергоефективності, пошуку альтернативних джерел енергії та, при необхідності, імпорту енергоносіїв.

Енергетична безпека стала одним із найважливіших викликів для сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах. Нестабільні ціни на енергоресурси, залежність від імпортованої енергії, зміни клімату та геополітичні фактори все більше впливають на функціонування сільськогосподарських підприємств. За даними Міжнародного енергетичного агентства, аграрний сектор споживає близько 30% глобального енергетичного ресурсу, що робить питання енергетичної безпеки вкрай актуальним [4]. Важливим аспектом забезпечення енергетичної безпеки є впровадження міжнародного досвіду використання відновлюваних джерел енергії, оптимізація енергоспоживання та інноваційні механізми управління енергетичними ризиками.

У контексті аграрної політики України енергетична безпека є критичним фактором. Питання полягає не лише у забезпеченні стабільного постачання енергоресурсів, але й у мінімізації витрат на їх придбання та зменшенні залежності від зовнішніх ринків. Існує нагальна потреба вивчати та впроваджувати міжнародний досвід для створення ефективних механізмів енергетичної безпеки сільськогосподарських підприємств. [1]

Світова практика приділяє велику увагу забезпеченню енергетичної безпеки. Навіть найрозвиненіші країни світу зосереджуються на розробці збалансованої енергетичної політики як механізму для забезпечення енергетичної безпеки та її інтеграції з економічною політикою.

У багатьох країнах світу впроваджуються комплексні підходи до забезпечення енергетичної незалежності аграрного сектору. Основні акценти робляться на впровадження відновлюваних джерел енергії, оптимізацію енергоспоживання та розвиток локальних енергетичних мереж.

Німеччина є одним з лідерів у розвитку біоенергетики в аграрному секторі. Згідно з даними Міністерства економіки та боротьби з кліматом Німеччини, більше 20% енергії, споживаної сільськогосподарськими підприємствами, забезпечується за рахунок біоенергетичних установок та сонячних панелей. Крім того, у Німеччині активно використовується технологія когенерації — процес одночасного виробництва електроенергії та тепла, що підвищує ефективність використання енергії на 40% [2].

Нідерланди, відомі своєю високою продуктивністю у сфері сільського господарства, також впроваджують інноваційні підходи до забезпечення

енергетичної безпеки. Геотермальна енергія стає основним джерелом енергії для тепличних господарств, які є основою аграрної промисловості країни. За даними Міністерства кліматичної політики та зеленого розвитку Нідерландів, більше 15% енергетичних потреб теплиць задовольняється завдяки використанню геотермальної енергії, що дозволяє значно знижувати витрати та підвищувати стійкість до коливань на енергетичних ринках [3].

США також активно інвестують у розвиток альтернативних джерел енергії в аграрному секторі. Згідно з дослідженням Міністерства сільського господарства США, понад 12% фермерських господарств вже перейшли на сонячні та вітрові електростанції, що дозволяє знижувати витрати на енергію та зменшувати викиди парникових газів. Американські фермери також активно використовують природний газ для забезпечення енергетичної стійкості, що знижує залежність від традиційних джерел енергії [5].

Виходячи з вище наведеного міжнародного досвіду, формування ефективного механізму енергетичної безпеки сільськогосподарських підприємств базується на:

1. Відновлюваних джерелах енергії. Впровадження відновлюваних джерел енергії на рівні аграрних підприємств дозволяє знизити залежність від традиційних енергоресурсів і стабілізувати виробничі процеси.
2. Енергоефективності. Оптимізація енергоспоживання через модернізацію обладнання та впровадження новітніх технологій дозволяє значно знизити витрати на енергоресурси.
3. Диверсифікації енергопостачання. Використання кількох джерел енергії дозволяє знизити ризики залежності від одного постачальника.

Міжнародний досвід формування ефективного механізму енергетичної безпеки для сільськогосподарських підприємств є ключовим у забезпеченні стабільності аграрного сектору в умовах зростаючих викликів. Використання відновлюваних джерел енергії, впровадження технологій енергоефективності та диверсифікація енергопостачання є головними елементами успішної стратегії. Для України важливо інтегрувати ці підходи через розвиток національних програм підтримки та адаптацію міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Алексеєва К. А., Цикунов В.В. Управління енергетичною безпекою сільськогосподарських підприємств в умовах повоєнного відновлення: виклики та перспективи. *Інфраструктура ринку*. 2024. № 80. URL: http://www.market-infr.od.ua/uk/80-2024.
2. Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz. *Renewable energy*. URL: https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Dossier/renewable-energy.html.
3. Government of the Netherlands. *Government stimulates geothermal heat.* URL: https://www.government.nl/topics/renewable-energy/government-stimulates-geothermal-heat.

4. International Energy Agency. *World Energy Outlook 2023.* URL: https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2023.
5. US Department of Agriculture. *Agriculture Innovation Agenda.* URL: https://www.usda.gov/aia.

УДК 339.5:338.43(477):327

Шундрик С.Ю. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3-го року навчання спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»*
Прушківська Е.В. *д.е.н. професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АГРАРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ГЛОБАЛЬНІ РИНКИ ПРОДОВОЛЬСТВА

Аграрна дипломатія України відіграє стратегічну роль у формуванні міжнародного іміджу держави як надійного постачальника продовольства. В умовах повномасштабної війни вона стала не лише економічним, але й геополітичним інструментом, спрямованим на забезпечення глобальної продовольчої безпеки. Завдяки активній участі у міжнародних ініціативах та переговорах, Україна зберігає і розширює доступ до ключових ринків. Розширення співпраці з міжнародними партнерами сприяє відкриттю нових ринків збуту та диверсифікації експорту. У контексті продовольчої безпеки світу, аграрна дипломатія стає важливим інструментом впливу та підтримки глобальної стабільності.

Україна, володіючи значним аграрним потенціалом, активно використовує аграрну дипломатію для зміцнення своїх позицій на глобальних продовольчих ринках. У 2024 році експорт сільськогосподарської продукції сягнув $24,5 млрд, що становить 59% від загального експорту країни, наближаючись до довоєнних показників. Загальний обсяг експорту склав 78,3 млн тонн продукції[1]. Серед основних експортних товарів виділяються соняшникова олія (21% експорту, майже 6 млн тонн на суму $5,1 млрд), кукурудза (21%, 29,6 млн тонн на $5 млрд) та пшениця (15%, 20,6 млн тонн на $3,7 млрд).

Важливим напрямком аграрної дипломатії є співпраця з Європейським Союзом. Україна закликає ЄС продовжити дію безмитної торгівлі, термін якої спливає 5 червня 2025 року, оскільки повернення до довоєнних умов може завдати значної економічної шкоди. Деякі країни-члени ЄС, зокрема Польща, Угорщина, Словаччина та Болгарія, висловлюють занепокоєння щодо впливу українського імпорту на їхні внутрішні аграрні ринки. Незважаючи на це,

тимчасове продовження чинної угоди розглядається як найбільш реалістичний варіант.

Відновлення морського торговельного коридору через Чорне море стало ключовим фактором для експорту зернових та олійних культур. У 2023/2024 маркетинговому році Україна експортувала 57,5 млн тонн зернових та олійних культур, значною мірою завдяки відкриттю українського гуманітарного морського коридору та впровадженню механізму страхування суден, що заходять в українські порти [2]. У березні 2025 року США оголосили про досягнення угоди з Україною та росією щодо забезпечення безпечної навігації в Чорному морі, що є важливим кроком для глобальної продовольчої безпеки.

Внутрішні регуляторні зміни також впливають на експортний потенціал. Українська зернова асоціація та об'єднання аграрних виробників закликали уряд призупинити зміни до механізму мінімальних експортних цін, оскільки вони можуть порушити ринкову динаміку та призвести до зупинки експортних контрактів[3]. Запропоновані зміни передбачають встановлення мінімальної експортної ціни на основі показників попереднього місяця, що не враховує сезонні коливання та глобальні ринкові тренди.

Слід зазначити, що за прогнозами у 2025 році посівні площі під кукурудзою зростуть завдяки сприятливим цінам та підвищеному попиту на світових ринках[4]. Водночас, запровадження США нових тарифів на імпорт може призвести до перерозподілу торговельних потоків, що відкриває додаткові можливості для українських експортерів. Аналітики зазначають, що Україна має конкурентні переваги завдяки привабливим цінам, надійній логістиці та міцним торговельним зв'язкам з ЄС та Азією.

Таким чином, аграрна дипломатія України спрямована на зміцнення позицій на глобальних продовольчих ринках через активну співпрацю з міжнародними партнерами, адаптацію до змін у світовій торгівлі та ефективне використання внутрішніх ресурсів. Виклики, пов'язані з регуляторними змінами й геополітичними факторами, потребують гнучкої та зваженої політики для забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору, посилення його ролі в економіці країни. Аграрна дипломатія підсилює вплив України на глобальні ринки продовольства навіть в умовах кризи.

Список використаних джерел:

1. «Ukraine’s Agricultural Exports Hit $24.5 Billion in 2024, Approaching Pre-War Records». Vlad Litnarovych. URL: https://united24media.com/latest-news/ukraines-agricultural-exports-hit-245-billion-in-2024-approaching-pre-war-records-4861?utm_source=chatgpt.com

2. «UA 2023/2024 Season Results: Export Of Grains And Oilseeds – 57.5 Million Tons». URL: https://uga.ua/en/news/ua-2023-2024-season-results-export-of-grains-and-oilseeds-57-5-million-tons/

3. «Grain traders ask Ukraine to suspend price mechanism changes, say exports at risk». Reuters. 2025. URL: https://www.reuters.com/markets/commodities/grain-traders-ask-ukraine-suspend-price-mechanism-changes-say-exports-risk-2025-03-31/

4. «Ukraine's corn could benefit from US tariffs, analyst says». Pavel Polityuk. 2025. URL: https://www.reuters.com/markets/commodities/ukraines-corn-could-benefit-us-tariffs-analyst-says-2025-04-03/

УДК 634.21:631.53:338.439.6(477)

Юрченко А.С. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Науковий керівник: Шинкарук Л. В.
д.е.н.,професор
член-кореспондент НАН України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЧЕРЕШНІ В УКРАЇНІ

Сучасний ринок вирощування та реалізації черешні в Україні характеризується стійким зростанням попиту на якісну продукцію, активізацією внутрішнього споживання, а також впровадженням інноваційних підходів у виробничий процес. Черешня як високорентабельна культура займає все більш помітне місце в аграрній структурі плодових насаджень, що зумовлює підвищений інтерес з боку інвесторів та фермерських господарств. Особливо актуальними в умовах воєнного часу є інтенсивні моделі садівництва, які дозволяють підвищити урожайність на одиницю площі, зменшити вплив кліматичних ризиків і забезпечити стабільність виробництва.

В останні роки фермерські господарства Черкаської області успішно впроваджують сучасні технології вирощування черешні на основі інтенсивних систем садівництва. Зокрема, використовується схема посадки дерев рядами завдовжки до 130 метрів, де через кожне десяте дерево основного сорту висаджується запилювач. Вирощування ведеться за технологією формування крони за системою KGB (Kym Green Bush) на карликовій підщепі ВСЛ 2. Завдяки густоті посадки (до 1660 дерев на гектар) та використанню крапельного зрошення, сади демонструють високу продуктивність – до 30 тонн черешні з гектара, а якість плодів, зокрема їхній калібр (27–35 мм), повністю відповідає експортним вимогам.

Значним стимулом для розвитку галузі стало тимчасове порушення логістичних ланцюгів у традиційних регіонах вирощування, зокрема в Мелітополі. Це призвело до активного закладання нових черешневих садів в інших областях. Виробники прагнуть максимально адаптуватися до змін ринку: інвестують у холодильне обладнання, сортувальні лінії, брендування продукції, застосовують агромоніторинг, сучасні системи живлення та захисту. Фермери

все частіше підходять до вирощування черешні як до повноцінного бізнесу з високим рівнем технологічності, де ключову роль відіграє оптимізація кожного етапу – від вибору сортів і схеми посадки до збуту й експортної логістики.

Водночас слід враховувати, що вирощування черешні в Україні залишається чутливим до кліматичних коливань. За даними спостережень, у 2021 році значна частина врожаю в Запорізькій області була втрачена внаслідок аномальних погодних умов – весняних заморозків і надмірної кількості опадів у червні, яка перевищила середньостатистичну норму в три рази. Такі явища не лише впливають на кількісні показники, але й призводять до погіршення товарної якості ягід, зменшення їхньої транспортабельності, що, своєю чергою, унеможливлює формування експортних партій та вихід на міжнародні ринки.

Незважаючи на виклики, в Україні спостерігається позитивна динаміка розвитку селекційної бази. За останні 30 років було створено понад 500 нових сортів черешні, з яких понад 100 виведені вітчизняними науковими установами. Вчені Інституту садівництва Національної академії аграрних наук України працюють над удосконаленням сортів у напрямі підвищення урожайності, адаптації до різних кліматичних умов, поліпшення смакових властивостей та підвищення лежкості й транспортабельності ягід. Водночас ведеться робота над створенням доступної продукції, що поєднує високі товарні якості з економічною вигідністю для споживача.

У перспективі розвиток галузі вирощування черешні в Україні залежить від кількох взаємопов'язаних чинників: стабільності агрополітики, інвестиційної підтримки садівничих господарств, розширення каналів збуту, впровадження кліматоадаптивних технологій та посилення експортного потенціалу. Важливим є також забезпечення доступу виробників до інноваційних рішень і дослідницьких розробок, які сприятимуть підвищенню стійкості аграрного сектору до зовнішніх викликів.

Список використаних джерел:

1. Базюк О. Черешня сьогодні – це вигідна інвестиція. *AgroPortal.ua*. 2023. URL:https://agroportal.ua/news/yagidnictvo/oleg-bazyuk-chereshnya-sogodni---tse-vigidna-investitsiya
2. Кіщак О. Україна серед лідерів зі створення нових сортів черешні. *Національна академія аграрних наук України (НААН)*. 2023. URL: https://naas.gov.ua/news/ukrayinski-sorti-chereshni-2023
3. Pro-Consulting. Ринок фруктів і ягід в Україні: тренди та прогнози. — 2022. URL: https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-fruktov-i-yagod-v-ukraine-analiz-i-prognoz
4. Інститут садівництва НААН України. Каталог сортів плодових культур. – Київ: НААН, 2020. 128 с.

СЕКЦІЯ 3. ПРАКТИКИ ЄС В РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ МОЛОДІ

УДК 330.35:338.341

Hlynska Veronika
Applicant for the second (Master's) level of higher education of International Relation
Prushkivska E. V.
Doctor of Economics, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

GLOBAL YOUTH EMPLOYMENT CHALLENGES: EUROPEAN CONTEXT

The current labour market in Poland and the European Union is quite difficult for those who are just starting to operate in it. Therefore, youth unemployment has been one of the most serious social problems in Europe for many years. It is noteworthy that the youth unemployment rate, despite being significantly higher than the official overall rates for individual EU countries, has been steadily declining over the past few years. However, the coronavirus pandemic has slowed this process to some extent. In some Community countries, such as Spain or Greece, unemployment is around 30%, while it should be noted that a few years earlier it was around 50% [1-2]. In Poland, the problem seems to be smaller, as unemployment affects about 9-10% of young people, and it is also significantly lower than a few years ago. The situation is best in Germany, where only about 5% of young people are unemployed. At the current stage of development of European society, the issue of youth employment, as well as the relevance of education to the needs of the labour market, has become particularly relevant. Despite the high level of educational systems in many EU countries, more and more young people are unable to find a job in their field of study [3]. One of the main reasons for this is the structural mismatch between what is taught in educational institutions and what is actually required in the labour market. According to Eurostat, in 2024, approximately 26% of young Europeans (aged 20-34) who graduated from higher education did not work in their field of study [1].

As can be seen from the above, these problems affect not only individuals but also the economy as a whole. One of the reasons for this situation is outdated educational programmes in higher education institutions that do not take into account the needs of modern employers. For example, many universities still provide theoretical knowledge, while practical skills, soft skills, digital literacy, or entrepreneurial thinking are neglected. According to a survey by the European Centre for the Development of Vocational Education and Training (CEDEFOP), 45% of employers in the EU complain about the lack of practical training among young people. Another important challenge is precarious forms of employment, which have become more widespread in Europe in recent years. Temporary, seasonal work, freelancing, zero-hour contracts are the forms of employment that have become

particularly common among young people. According to Eurofound, around 43% of young workers under 29 in the EU have a temporary or precarious contract. In the Netherlands, Poland, and Portugal, this figure is even higher. We would like to emphasise that such forms of employment can provide flexibility, but they have low levels of social protection, lack of stable income, limited access to pension insurance and the inability to plan for the long term. Many young people are forced to accept such conditions due to a lack of stable offers or due to pressure in a competitive market.

According to the European Commission's Employment and Social Affairs in Europe (ESDE) 2022, a large proportion of young people have been affected by job losses due to the coronavirus pandemic [4]. It also highlights that the post-pandemic recovery in the EU has improved the labour market situation of young people to a lesser extent than other social groups. In the light of this report, it should be emphasised that programmes aimed at helping young people to start and find themselves in the labour market, which are now abundant within the framework of European Union funds, are important. And the new cash flow under the EU's 2021-2027 financial framework is important in this context.

In view of the above, the proposed ways to overcome the difficulties faced by young people, as outlined in the European Commission's ESDE report on social policy and employment, seem very important. In particular, easier integration of young people into the labour market, acquisition of digitalisation skills by young workers, support for upward mobility of workers as a basis for successful and resilient careers, reduction of risks for young people (unemployment or illness, poverty and debt), acquisition of property by young people and purchase of real estate, etc.

According to Eurostat, as of May 2023, youth unemployment in Poland was around 10.3%, which places Poland in the middle of the EU ranking. This indicates that the situation on the Polish labour market for young people is better than in the southern EU countries, although not the best in the Union. There are a number of initiatives in Poland aimed at helping young people enter the labour market and start a business. The Public Employment Service (Powiatowe Urzędy Pracy) offers young unemployed people (under 30) special support "bons" - vouchers for education, internships, employment or relocation (moving to work) [5]. These vouchers cover the costs of advanced training courses, paid internships, or relocation, encouraging employers to hire young people and young people to look for work more actively. The government also encourages youth entrepreneurship. There is a soft loan programme called "Pierwszy biznes - Wsparcie w starcie" ("First business - support at the start"), which has been implemented since 2014. Under this programme, young entrepreneurs (students, graduates, unemployed people under 30) can receive a soft loan (about 113 thousand PLN for 7 years) to start their own business. According to the Ministry of Family and Labour, as of the beginning of 2022, the programme helped to create 5,734 new firms, with loans worth over PLN 398 million [6]. Such support makes it much easier for young people to start a business. There are also grants from employment services to start a business for registered unemployed young people (one-time start-up assistance).

Youth employment in the European Union remains a pressing socio-economic issue that requires a comprehensive approach. The main challenges are the structural mismatch between education and the labour market, precarious forms of

employment, and the effects of global instability. These problems can be overcome by implementing targeted policies, youth support programmes and modernising education systems to meet the requirements of the modern labour market.

References:

1. Eurostat. Youth unemployment rate by sex and age. // Eurostat. – 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20230530-2.
2. El País. España, uno de los países donde más cuesta encontrar empleo tras graduarse. // El País. – 2024. URL: https://elpais.com/economia/2024-09-03/espana-es-uno-de-los-paises-europeos-en-los-que-mas-cuesta-encontrar-trabajo-a-los-recien-graduados.html.
3. Employment and Social Developments in Europe (ESDE) 2022 report shows young people most affected by job losses. // European Commission. – 2022. URL : https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/news/employment-and-social-developments-europe-2022-report-shows-young-people-most-affected-job-losses-2022-07-12_en.
4. European Commission. Employment and Social Trends in Europe 2022. Conclusions on Youth. // European Commission. – 2022. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu.
5. Destatis. Youth unemployment in the EU. // Statistisches Bundesamt (Destatis). – 2024. URL: https://www.destatis.de/Europa/EN/Topic/Population-Labour-Social-Issues/Labour-market/EULabourMarketCrisis.html.
6. Ministry of Family, Labor and Social Policy of Poland. Over PLN 398 million for companies under the program «Pierwszy biznes – Wsparcie w starcie». // GOV.PL. – 2023. URL : https://www.gov.pl/web/rodzina/ponad-398-mln-zl-dla-firm-z-programu-pierwszy-biznes--wsparcie-w-starcie.

УДК 316.04:37. (378.091)

Вансаровська К.Т. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»*
Науковий керівник: Прушківська Е.В. *д.е.н., професор Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ МОЛОДІ: ІНСТРУМЕНТИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ

У сучасному світі, де соціальна нерівність ховається за фасадом технологічного прогресу, молодь все ще шукає своє місце на ринку праці.

Європейський Союз давно усвідомив: майбутнє Європи – це не лише про стабільну економіку, а й про покоління, яке формується сьогодні. Саме тому соціально-економічна інклюзія молоді стала стратегічним пріоритетом на рівні політик, інститутів і громад.

Успішна інтеграція молодих людей у соціально-економічне життя суспільства потребує цілісного підходу, що враховує багатомірність викликів: від безробіття, нестабільної зайнятості, освітніх розривів до дискримінації, маргіналізації та відсутності доступу до якісних послуг. Європейські країни розробили цілий спектр політичних інструментів – від програм підтримки першого працевлаштування до комплексних стратегій молодіжного включення, заснованих на принципах рівності, участі та гідності [1].

Паралельно з економічними механізмами активізується роль міжсекторальної взаємодії: освіта, охорона здоров'я, цифрова трансформація, місцеве самоврядування та громадські ініціативи формують інклюзивне середовище, що дозволяє молоді реалізовувати свій потенціал. У фокусі є не лише короткотермінові результати, а й довгострокова стійкість – як на рівні індивіда, так і на рівні спільнот.

Одним із ключових інструментів, запроваджених для боротьби з молодіжним безробіттям, є Ініціатива щодо працевлаштування молоді (Youth Guarantee). Сутність цієї ініціативи проявляється в тому, що кожна молода людина до 25 років повинна мати можливість отримати роботу, продовжити освіту чи стажування протягом чотирьох місяців після завершення навчання або втрати роботи. Але за цією простою концепцією – тисячі історій: юнак із села у Болгарії, що завдяки програмі пройшов курс графічного дизайну й отримав перше замовлення; дівчина з Іспанії, яка після довгого пошуку знайшла себе у соціальному підприємництві. Варто зазначити, такі історії це не винятки, а наслідки цілеспрямованої політики Європейського Союзу.

Європейський соціальний фонд (ESF) – ще один потужний інструмент, що інвестує у навчання, підвищення кваліфікації та інтеграцію молоді у ринок праці. Особливої уваги надають молодим людям з уразливих соціальних груп: мігрантам, людям з інвалідністю, представникам етнічних меншин. Європейський Союз визнає, що інклюзія, це не про милість, це про справедливість і спільну відповідальність.

На рівні цінностей та бачення майбутнього особливу роль відіграє Європейський молодіжний портал [2], де сформульовано цілі політики ЄС у сфері молоді: участь, рівність, солідарність. Зазначені виміри для когось можуть здатись декларацією, але для багатьох вони стають дороговказами. Молодь не лише отримує можливості, вона все активніше долучається до процесів ухвалення рішень, бере участь у формуванні програм інклюзії та навіть ініціює зміни зсередини.

Слід підкреслити, що, інклюзія розглядається іще й в контексті соціальної економіки, де прибуток не є єдиною метою, а важливу роль відіграє вплив на спільноту. Європейська Комісія активно підтримує соціальне підприємництво як модель, що може не лише дати роботу молоді, а й сприяти її соціальній реалізації [3]. Тут народжуються нові формати: кав'ярні, де

працюють люди з особливими потребами; еко-магазини, які навчають школярів основам сталого розвитку.

Та попри всі досягнення, виклики залишаються. Молодь з сільських регіонів, особливо на Балканах та в країнах Східного партнерства, досі стикається з обмеженим доступом до якісної освіти, цифрових технологій, менторства. Проблема "молоді, яка ніде не працює і не навчається" (NEET) – це тіньова зона, що потребує цілеспрямованих дій. На наш погляд, інклюзія –це постійний процес, а не досягнута ціль. У майбутньому інклюзія набуде нових форм: цифрові платформи, гібридні моделі освіти, міжнародні молодіжні обміни. Молодь все активніше формуватиме свою реальність, і саме в цьому полягає ключ до стійкого європейського простору. Це шлях, де політики, бізнес і громадянське суспільство стають партнерами, а молодь – не просто об'єктом, а рушієм змін.

Таким чином, європейська модель соціально-економічної інклюзії молоді не обмежується економічними заходами, а включає ширший соціальний і ціннісний контекст, який спрямований на забезпечення справедливості, мобільності та міжгенераційної солідарності в умовах швидкоплинного світу.

Список використаних джерел:

1.Підтримка зайнятості молоді. Європейська Комісія. URL:https://tools.youthforum.org/policy-library/social-and-economic-inclusion/

2. Соціальна інклюзія. Європейський молодіжний портал URL: https://tools.youthforum.org/policy-library/wp-content/uploads/2021/04/0070-06_policy_paper_social_inclusion.pdf

3. Соціальна економіка та інклюзивне підприємництво. Європейська Комісія. URL:https://youth.europa.eu/strategy/social-inclusion_en

УДК 331.5:316.42:631(477)

Відрук Н.П. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання*
Науковий керівник: Голєва М.С. *PhD*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНІ ТА КАР'ЄРНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЯК КЛЮЧОВІ МОТИВАТОРИ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ДО АПК УКРАЇНИ

Сільське господарство — одна з ключових галузей економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку країни, сприяє розвитку експорту та формує зайнятість у сільській місцевості. Проте останніми роками спостерігається тенденція зменшення кількості молоді, яка зацікавлена

працювати в агропромисловому комплексі (АПК). Однією з головних причин цього явища є стереотипне уявлення про сільське господарство як «важку фізичну працю без перспектив», а також недостатній рівень соціальних гарантій та нерозвинена інфраструктура в сільській місцевості.

Однак реалії сучасного АПК суттєво відрізняються від цих уявлень. Сьогодні аграрна сфера активно інтегрує цифрові технології, автоматизацію процесів, використовує інновації у виробництві та управлінні. Зростає попит на фахівців з аграрного менеджменту, агрономів, ІТ-фахівців у сфері точного землеробства, агроінженерів та логістів. Водночас молодь все частіше шукає можливості для реалізації у сферах, які поєднують стабільність, кар'єрне зростання та можливість впливу на розвиток країни. Саме тут виникає точка дотику — адже агросектор може запропонувати все це за умови відповідної державної та бізнес-підтримки [1].

Соціальні перспективи також відіграють важливу роль. Молоді спеціалісти прагнуть мати гідні умови проживання, доступ до освіти, медицини, культурного життя. Якщо забезпечити розвиток сільської інфраструктури, створити комфортні умови для життя, запровадити програми підтримки молодих спеціалістів (наприклад, пільгове кредитування на житло, стартапи, гранти), аграрна сфера стане більш привабливою [2].

Кар'єрні можливості також не варто недооцінювати. В агросекторі все більше з'являється вакансій з високим рівнем оплати праці, а сучасні агрокомпанії готові інвестувати в навчання, стажування та розвиток молодих фахівців [3]. Крім того, аграрна освіта в Україні дедалі більше орієнтована на європейські стандарти, міжнародні практики та проєкти [4].

У наведених нижче тезах узагальнено основні аспекти, що стимулюють інтерес молоді до професійної реалізації в аграрному секторі:

1. Сучасний аграрний сектор — це високотехнологічна, перспективна галузь, що потребує кваліфікованих молодих кадрів.
2. Кар'єрне зростання в АПК можливе завдяки інвестиціям бізнесу в розвиток персоналу, стажування та міжнародні програми [3].
3. Соціальні умови життя в сільській місцевості мають вирішальне значення для мотивації молоді працювати в агросекторі [2].
4. Державні програми підтримки молоді (житло, гранти, пільги) сприяють утвердженню молодих спеціалістів у селі [1].
5. Позитивний імідж сільського господарства має формуватись через освіту, ЗМІ та залучення молоді до аграрних ініціатив.

Таким чином, соціальні та кар'єрні перспективи виступають не лише інструментами мотивації молоді, а й стратегічними чинниками розвитку національного АПК.

Список використаних джерел:

1. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Державна цільова програма підтримки молоді на селі на 2022–2027 роки. URL: https://minagro.gov.ua/programs/molod-selo (дата звернення: 10.04.2025).

2. Сільське господарство України. URL: https://stat.gov.ua/sites/default/files/2023-07/Статистичний%20збірник%20«Сільське%20господарство%20України»%202021%20рік%20.pdf (дата звернення: 10.04.2025).
3. Аналітичний центр "АгроПерспектива". Кар'єрні можливості в агросекторі: тренди 2024 року. URL: https://agroperspectiva.com.ua/career2024
4. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Освітні програми з аграрного менеджменту. URL: https://nubip.edu.ua/node/5341 (дата звернення: 10.04.2025).

УДК 004.738.5:316.42(4-67EU)

Голєва М.С. *PhD., асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК

У сучасних умовах інтеграції України до європейського освітнього простору особливої актуальності набуває впровадження інноваційних педагогічних технологій, здатних не лише підвищити ефективність навчального процесу, а й забезпечити соціальну активність, економічну мобільність і залучення молоді до процесів сталого розвитку. Одним із таких інструментів є проєктна технологія навчання, яка розглядається як інтерактивна освітня стратегія, спрямована на розвиток ключових компетентностей, формування практичних навичок та активізацію самостійної пізнавальної діяльності студентської молоді.

Проєктна технологія, що широко застосовується в європейських країнах у контексті реалізації концепції lifelong learning, сприяє формуванню навичок командної роботи, відповідального лідерства, стратегічного мислення та підприємницької ініціативності. Завдяки практичній орієнтації вона забезпечує ефективну соціально-економічну інклюзію молоді шляхом включення її до вирішення реальних проблем громади, участі у міжнародних і міждисциплінарних ініціативах, а також розвитку проєктної та інноваційної культури.

В умовах європейського освітнього простору проєктне навчання також виступає потужним механізмом подолання освітньої та соціальної маргіналізації молоді з вразливих категорій населення. Інклюзивність проєктного підходу полягає у створенні умов для самореалізації кожного учасника освітнього процесу незалежно від його соціального статусу, рівня підготовки або культурного походження. Завдяки акценту на спільну

відповідальність і кооперацію, цей підхід посилює інтеграційний потенціал освіти та сприяє гармонійному включенню молоді до суспільного життя.

Проєктна діяльність дозволяє синтезувати теоретичні знання з практичним досвідом, формуючи у молоді відчуття значущості власного внеску в розвиток суспільства. Реалізація освітніх проєктів на локальному рівні сприяє формуванню соціального капіталу, розвитку критичного мислення та ціннісного ставлення до інституцій громадянського суспільства. Крім того, участь у проєктах, що мають соціальну або економічну спрямованість, дозволяє студентам не лише розширити професійні компетентності, а й набути навичок адаптації до викликів ринку праці, що є ключовим фактором їхньої економічної інклюзії.

У контексті модернізації української освіти відповідно до принципів Болонського процесу впровадження проєктної технології навчання слід розглядати як необхідний етап у трансформації системи професійної та вищої освіти. Інституціалізація цього підходу в навчальних програмах, підвищення кваліфікації педагогічних працівників та підтримка студентських ініціатив дозволять активізувати молодь, зробити її суб'єктом інноваційного розвитку та повноцінним учасником європейського соціально-економічного простору.

Проєктна технологія навчання є не лише ефективним дидактичним інструментом, а й важливим чинником забезпечення соціальної рівності, розширення економічних можливостей і посилення інклюзивної спроможності сучасної освіти. Її системне впровадження є стратегічним кроком до формування інноваційно орієнтованої, відповідальної та інтегрованої в європейське середовище молоді.

Список використаних джерел:

1. Андреєва І.М. Проєктна діяльність як засіб розвитку компетентностей у здобувачів освіти. // Педагогічний дискурс. 2022. №2. С. 15–21.

2. Біла Ю.О. Проєктні технології як засіб формування ключових компетентностей студентів у процесі професійної підготовки. Професійна освіта: методологія, теорія та технології. 2021. №1. С. 105–111.

УДК 004.738.5:316.42(4-67EU)

Дєліні М.М. *д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ЄС

В умовах розвитку інклюзивного суспільства ЄС демонструє сучасні практики реалізації різних форм інклюзії. Однією з них є цифрова інклюзія, яка надає великі можливості для залучення різних верства населення у різні сфери життя.

Цифрова інклюзія в ЄС передбачає залучення кожного у цифровий світ і отримання від нього користі [1]. Цифровий світ дозволяє включати людей в різних напрямках:

1. Завдяки ній стає можливим долучити людей до різних сфер життя через користування комп'ютерними гаджетами, смартфонами та ін. Люди отримують через них можливість більш швидкого спілкування, спілкування з більшою кількістю людей, отримання певних послуг, які може бути важко отримати через різні обставини у разі персонального відвідування чи його неможливості тощо. Тобто, цифровий світ дозволяє залучити людей до різних сфер життя.

2. Залучати до ринку праці в різних напрямках та праці в цифровому світі, зокрема. Якщо у різних громадян є певні обмеження, які затрудняють пересування чи є вади зору, слуху та ін., то цифрові можливості є достатніми, щоб люди могли бути залучені до роботи в цій сфері.

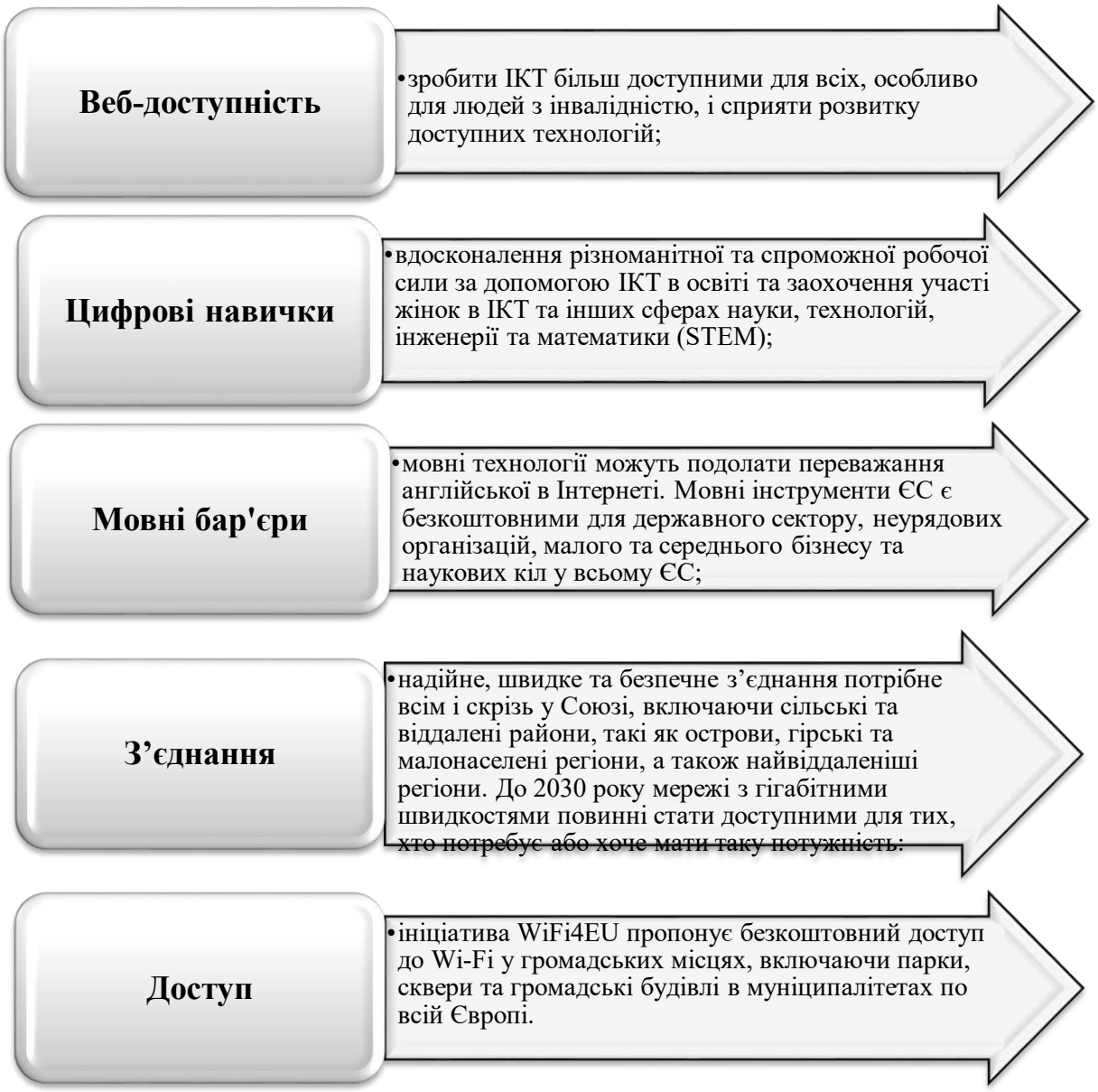

Рисунок 1. Сфери розвитку цифрової інклюзії в ЄС
Джерело: сформовано автором на основі [1]

На рис. 1 можемо представити основні сфери, які розвиває ЄС в частині цифрової інклюзії. Згідно нього ми можемо побачити, що ЄС надає значну увагу розвитку цифрової інклюзії, надаючи можливість всім верствам населення бути залученим: як-то веб-доступність для всіх, а особливо для людей з інвалідністю, або залучення зокрема жінок до опанування цифрових навичок, що підвищить їхню конкурентоспроможність на ринку праці тощо. Надання надійного зв'язку у всі регіони ЄС (віддаленні, острівні, гірські та ін. види територій) дозволить об'єднати з різних частин ЄС, покращити надання онлайн-послуг, підвищити залучення людей до різних сфер життя. Все це підвищить якість життя людей, адже вони зможуть отримувати швидше інформацію, послуги, товари, матимуть можливість реалізувати свій потенціал в цифровому світі, що є дуже важливим в умовах згортання виробництва та орієнтації на сферу послуг та цифрових послуг, зокрема.

Основні засади цифрової трансформації та інклюзії ЄС закладені в Європейській декларації про цифрові права та принципи цифрового десятиліття, яка була підписана 15 грудня 2022 р. [2]. Розділ 2 цієї декларації «Солідарність та інклюзія» зазначає, що «технології мають об'єднувати людей, а не розділяти їх. Цифрова трансформація має робити внесок в справедливе та інклюзивне суспільство та економіку в ЄС»[3]. Таким чином, ми бачимо, що ЄС розуміє можливості та загрози цифрових технологій та орієнтований на їхнє використання для об'єднання людей, надання їм можливостей та розкриття їхнього потенціалу, що дозволить розв'язати нагальні соціально-економічні проблеми в суспільстві.

Також певна роль цифровим трансформаціям відведена в Стратегії ЄС «Союз Рівності: Стратегія прав людей з інвалідністю 2021-2030», в якій зазначено, зокрема, що політики ЄС сприяють цифровій трансформації та цифровим державним послугам, які є інклюзивними та доступними для людей з інвалідністю. Серед іншого в цій Стратегії зазначається, що для підвищення ефективності використання цих технологій необхідним є усунення бар'єрів для людей з інвалідністю та інвестування в їхні цифрові навички [4]. Ці заходи дозволять підвищити якість життя людей з інвалідністю, збільшити їхню конкурентоспроможність та можливості на ринку праці.

Як бачимо, ЄС докладає багато зусиль розвитку цифрової інклюзії в суспільстві, що пояснюється тими можливостями, які вона може забезпечити для всіх верств населення та сприяти підвищенню якості життя людей.

Список використаних джерел:

1. Digital inclusion. European Commission. URL : https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-inclusion (last accessed: April 05, 2025).

2. European Declaration on Digital Rights and Principles. Policy and legislation. European Commission. 15 December, 2022. URL : https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles (last accessed: April 05, 2025).

3. European Declaration on Digital Rights and Principles. Official Journal of the European Union. 23 January, 2023. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023C0123(01) (last accessed: April 05, 2025).
4. Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030. 3 March, 2021. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0101 (last accessed: April 06, 2025).

УДК: 338.4

Деньга О.М. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Науковий керівник: Лобунець Т. В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ТАТУ-ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ

Тату-індустрія – це галузь, яка активно розвивається, об'єднуючи мистецтво, моду та особисту самовиразність. Тату-індустрія – це динамічне середовище, де мода і вподобання клієнтів постійно змінюються [1].

Татуювання має багатовікову історію, що починається з перших цивілізацій. Впродовж історії татуювання займало своє особливе місце в різних культурах, де виконувало різні функції та набувало значення залежно від суспільних умов і традицій. Зараз тату-індустрія є досить різноманітною, хоча її початки йдуть до витоків перших цивілізацій, де татуювання також було частиною культурної спадщини та мало свої специфічні риси. Таким є, скажімо, звичай модифікації тіла: малювання, татуювання, яке більшою чи меншою мірою поширене у світі.

Тату-індустрія в Україні почала розвиватися у 1990-х роках після здобуття незалежності. В цей період з'явилися перші приватні тату-студії, які намагалися привнести нові культурні тенденції та стилі. Тоді ж виникли перші українські майстри, які почали використовувати сучасні методи та техніки тату, хоча ще не було широкого доступу до професійного обладнання та інструментів. Проте незважаючи на обмежений вибір і деякі труднощі, татуювання в цей час було новим і цікавою формою самовираження, і це привертало увагу перших клієнтів.

У 2000-х роках індустрія почала активно розвиватися завдяки появі більш доступного і якісного обладнання. Технічний прогрес, а також розвиток інтернету, дозволили українським майстрам отримати доступ до сучасних технологій і навчальних курсів. Це сприяло підвищенню професійного рівня тату-майстрів, що дозволило їм виконувати більш складні та детальні роботи. В цей час також стали з'являтися перші тату-конвенції та майстер-класи, на яких

майстри обмінювались досвідом і вдосконалювали свої навички. Попит на татуювання зростав, і індустрія ставала все більш популярною в Україні.

З 2010-х років спостерігався значний ріст популярності татуювань серед широких верств населення. Це було зумовлено впливом глобалізації та трендів, які прийшли із західних країн, де татуювання вже давно стали частиною модної культури. В Україні татуювання перестало бути виключно атрибутом субкультур або маркером певної соціальної групи і стало популярним серед молоді та людей різних професій. Соціальні мережі та платформи для обміну фото і відео, такі як Instagram, сприяли поширенню популярних стилів татуювань, що зробило їх доступними і трендовими для більшої кількості людей. Багато українських тату-студій почали пропонувати не тільки традиційні стилі, а й новітні, що відповідали сучасним вимогам клієнтів, що підвищило загальний попит на цей вид мистецтва.

Соціокультурні особливості тату-індустрії в Україні.

В Україні, як і в інших країнах, спостерігається значна зміна ставлення до татуювань. Раніше вони сприймалися як ознака приналежності до певної субкультури або навіть маркування певних соціальних груп. Однак із часом татуювання стали частиною загальнокультурного тренду. Проте, сьогодні татуювання розглядаються як сучасна форма мистецтва [2].І це дозволяє людям виражати свою індивідуальність та погляди. Вони стають не лише способом декорування тіла, а й засобом самовираження, що відображає особисті переконання, історії чи емоції. Зміна сприйняття цього явища також пов'язана з впливом західної культури та популяризацією татуювань серед знаменитостей і культурних діячів, що зробило їх більш прийнятними серед широких верств населення.

Також існують різні регіональні особливості, наприклад в Україні існують помітні регіональні відмінності в ставленні до татуювань. Великі міста, зокрема Київ, Львів, Харків і Дніпро, є центрами розвитку тату-індустрії, де татуювання стали популярним елементом сучасної культури. У цих містах наявність великої кількості тату-студій, майстрів різних стилів і високий попит на татуювання сприяють розвитку індустрії. Крім того, в містах існує більша відкритість до нових культурних тенденцій, що сприяє прийняттю татуювань як звичного і стильного атрибута [3].

У сільських районах ситуація інша. Тут татуювання часто сприймаються як неортодоксальний або навіть контркультурний вибір. Ставлення до татуювань у сільській місцевості залишається більш консервативним, і їх носіння може асоціюватися з порушенням соціальних норм або викликати негативні реакції в деяких громадах. Люди в сільських районах, як правило, повільніше сприймають нові культурні тренди, що обумовлює менш популярне ставлення до татуювань у цих регіонах.

Тату-індустрія в Україні переживає значні зміни, відображаючи глобальні тенденції та культурні трансформації [4].

У сучасному ринку тату важливу роль відіграють нові уподобання клієнтів, які шукають не лише стильні, але й персоналізовані варіанти

татуювань. Розглянемо основні ринкові тенденції, що формують попит на татуювання в Україні.

Попит на унікальні ескізи, які відображають особисті переживання або переконання, зростає. Клієнти шукають татуювання, що мають глибокий сенс, і часто вибирають індивідуальні дизайни, пов’язані з важливими життєвими подіями.

Мікротату стали популярними серед новачків, які роблять перші кроки у світі татуювань. Вони невеликі, стримані та зручні для тих, хто хоче щось персональне, але не надто виразне [5].

Юридичні та організаційні аспекти тату-індустрії в Україні включають необхідність сертифікації тату-майстрів та ліцензування салонів, що забезпечує дотримання санітарних норм і гарантує безпеку клієнтів. Важливим є також обмеження віку для отримання татуювання – особам до 18 років потрібна згода батьків [6]. З огляду на зростання популярності татуювань, стандартами стали використання екологічно чистих фарб і стерильного обладнання, що мінімізує ризики для здоров'я клієнтів. Технологічний розвиток також суттєво впливає на індустрію, зокрема завдяки вдосконаленим тату-машинкам, що працюють тихіше й ефективніше, а також завдяки лазерним послугам, що дозволяють безболісно видаляти татуювання. Застосування доповненої реальності дає змогу клієнтам візуалізувати татуювання перед нанесенням, що допомагає уникнути непорозумінь і забезпечити кращі результати. Всі ці фактори сприяють розвитку індустрії, підвищуючи її якість і безпеку.

Історія створення тату-індустрії заклала фундамент для її сучасного розвитку, починаючи з часів виникнення татуювань як культурних символів і до їхнього перетворення на популярну форму самовираження в XXI столітті. Успішна адаптація до соціальних і економічних змін, а також впровадження нових технологій сприяють зростанню популярності та довіри до ринку татуювань. Технологічний прогрес у галузі тату, зокрема вдосконалення обладнання та використання сучасних стерильних матеріалів, значно підвищили рівень безпеки та комфорту під час процедури. Внутрішній ринок розвивається, відображаючи глобальні тенденції та адаптуючи їх до місцевих особливостей, що дозволяє задовольняти потреби різних соціальних груп. Зростаючий інтерес до індивідуальних та унікальних татуювань демонструє, що культурне сприйняття татуювань змінюється, а вони стають не просто модним трендом, а важливим елементом самовираження. Водночас зростає конкуренція серед тату-майстрів, що сприяє розвитку майстерності та пошуку нових стилів. Сучасний тату-ринок також активно впливає на суспільні норми і звичаї, змінюючи ставлення до татуювань як до символу індивідуальності.

Список використаних джерел:

1. 13 секретів успіху світової мережі тату-студій VEAN TATTOO.mind.ua. веб-сайт.URL: https://mind.ua/news/20279588-13-sekretiv-uspihu-svitovoyi-merezhi-tatu-studij-vean-tattoo (дата звернення: 09.04.2025).

2. Бурчак, І., Воробчук, М., & Пузь, А. (2023). Патріотичні татуювання, як культурна спадщина суспільства. Scientific Collection «InterConf», (172), 160-162.
3. Рогачова, Є. К. (2024). Розробка айдентики тату салону української етніки «Мотанка».
4. Булгакова, Т., & Сунцова, В. (2023). Принципи дизайну інтер'єру тату-салонів. In Актуальні проблеми сучасного дизайну. Київський національний університет технологій та дизайну.
5. Міні-тату – маленьке татуювання як спосіб акуратно виділитися. REDRAY TATTOO STUDIO. веб-сайт.URL: https://redray-tattoo.kiev.ua/mini-tattoo-kiyv/ (дата звернення: 09.04.2025).

УДК 330.338.2

Кіку Я. М. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, освітня програма «Публічне управління та адміністрування»*
Науковий керівник: Дергач А. В.
к. держ. упр.,доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ

У сучасному світі молодь часто стикається з численними викликами – від глобальних криз до локальних соціально-економічних проблем. Особливо вразливими є молоді люди з інвалідністю, представники національних меншин, внутрішньо переміщені особи, молодь з малозабезпечених сімей. В умовах таких викликів важливо не лише задекларувати принципи рівності, а й реалізовувати конкретні інструменти інклюзії, що забезпечують реальну участь молоді в суспільному, економічному та культурному житті.

До основних інструментів забезпечення інклюзіі в умовах сучасних викликів, перш за все, відносяться освітні, соціальні, психологічні, політичні, правові, технологічні та культурні і медіа-інструменти. Коротко розглянемо кожний з них.

Освітні інструменти інклюзії поділяються на:

– інклюзивну освіту: впровадження адаптивних програм, індивідуальних планів навчання, використання універсального дизайну в навчальних закладах;

– цифрову доступність: створення онлайн-платформ, курсів та ресурсів, доступних для молоді з різними потребами;

– підготовку педагогів: навчання викладачів роботі з інклюзивними групами та принципам антидискримінації.

До соціальних та психологічних інструментів відноситься психологічна та психосоціальна підтримки, а такожплатформи для самовираження. Психосоціальна підтримка – це доступ до безкоштовної психологічної

допомоги, особливо для молоді, що пережила травму, наприклад, переселенці або жертви насильства. Психосоціальна підтримка: виражається у доступі до безкоштовної психологічної допомоги, особливо для молоді, що пережила травму, наприклад, переселенці або жертви насильства. Щодо платформ для самовираження, то мова йде про створення просторів, де молодь може безпечно ділитися своїми ідеями, думками та проблемами. Це можуть бути молодіжні ради, хаби, онлайн-форуми тощо.

Розглядаючи політичні та правові інструменти, звернемо увагу на стан законодавчого забезпечення рівності, а саме, прийняття законів, що гарантують захист прав молоді, особливо з числа вразливих груп; молодіжну участь у прийнятті рішень, тобто акцент повинен бути на інституціоналізації механізмів, що дозволяють молоді брати участь у формуванні політики, наприклад, молодіжні парламенти або дорадчі ради при органах влади та наявність грантових програм та різноманітних ініціатив підтримки, таких як державне та міжнародне фінансування проєктів, спрямованих на соціальну інтеграцію молоді.

Наступними інструментами є технологічні інструменти. До них відносяться цифрові додатки для комунікації (платформи для інклюзивної взаємодії, підтримки, обміну досвідом, наприклад, застосунки з елементами штучного інтелекту для молоді з вадами мовлення чи слуху) та онлайн-консультації та сервіси (телемедицина, онлайн-освіта, дистанційна профорієнтація).

Останніми в нашому переліку є культурні та медіа-інструменти:

– кампанії з підвищення обізнаності: інформаційні ініціативи щодо прав молоді та важливості інклюзії;

– історії успіху: просування позитивних прикладів самореалізації молодих людей із вразливих груп;

– культурні події: фестивалі, виставки, кінопокази, що представляють інклюзивну тематику.

Отже, забезпечення інклюзії молоді – це не лише питання справедливості, а й стратегія сталого розвитку суспільства. Сучасні виклики вимагають комплексного підходу, міжсекторальної співпраці та залучення самої молоді до формування рішень. Інклюзія – це не про «допомогу з жалю», а про створення рівних умов для гідного життя кожної молодої людини.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 18.03.2025).

2. Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти в Україні на 2020–2030 роки (проєкт): МОН України, 2020. 35 с.

3. Інклюзія молоді: огляд практик та рекомендацій. UNICEF: офіційний веб-сайт. URL: https://www.unicef.org/ukraine/ (дата звернення: 18.03.2025).

4. Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the access of young people from disadvantaged neighbourhoods to social rights. Париж. 2015. URL: https://rm.coe.int/16807023e0 (дата звернення: 18.03.2025).

5. European Youth Forum. Inclusion A to Z: A guide for ensuring youth participation is inclusive. URL: https://www.youthforum.org/ (дата звернення: 18.03.2025).

УДК: 338.4

Лобунець Т. В.*к.е.н., доцент*
Гладкий В.В. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами» Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ІНКЛЮЗИВНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Війна в Україні стала наймасштабнішою військовою трагедією в Європі з часів Другої світової та призвела до появи великої кількості ветеранів. Понад мільйон українців – чоловіків і жінок – беруть нині участь у бойових діях, і мобілізація триває кожного дня. Тисячі військових отримали поранення, травми, втратили кінцівки або пережили глибокі психологічні потрясіння. Багато з них стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією, проблемами соціалізації та повернення до мирного життя. Соціальні інституції не можуть відкладати роздуми про майбутнє цих людей на потім. Планування, створення систем підтримки та інфраструктури для ветеранів потрібно розпочинати вже сьогодні, адже наслідки війни залишатимуться на десятиліття [1].

З огляду на масштаби руйнування економіки, заміновані території та потребу у відновленні інфраструктури, створення надійної системи підтримки ветеранів є нагальною потребою. Їхня інтеграція у соціально-економічне життя – це не лише моральний обов'язок, а й інвестиція в майбутнє України. Вона відкриває можливості для зростання, зміцнення громадянського суспільства та сталого економічного розвитку [1].

Відкриття інклюзивних центрів для військовослужбовців в Україні є вкрай актуальним і необхідним кроком у сучасних умовах. Україна, як країна, що прагне членства в ЄС та НАТО, має імплементувати кращі практики щодо підтримки ветеранів. Створення інклюзивної інфраструктури – це частина адаптації системи охорони здоров'я та соціального захисту до європейських стандартів. А вивчення зарубіжного досвіду дозволяє виявити кращі моделі, які можуть бути адаптовані для України.

Наприклад, у *США* у цій сфері акценти робляться на організації адаптивних видів спорту та інклюзивній реабілітації колишніх військових. Там Міністерство у справах ветеранів (VA) реалізує програми адаптивного спорту

для ветеранів з інвалідністю. Ці програми включають організацію спортивних заходів, таких як зимові спортивні клініки, та надання грантів для підтримки місцевих ініціатив. Програма Move United Warfighter пропонує понад 50 видів спорту для ветеранів з ампутаціями, травмами головного та спинного мозку, порушеннями зору та іншими серйозними ушкодженнями [2].

У збройних силах *Нідерландів* діє програма гуманістичного консультування, яка надає психологічну та етичну підтримку військовослужбовцям та ветеранам. Це включає індивідуальні консультації, тренінги з етики та участь у соціально-медичних командах [3].

В *Австралії* колишній професійний серфер Расті Моран започаткував проект Veteran Surf, який використовує серфінг як метод реабілітації ветеранів з посттравматичним стресовим розладом та депресією. Учасники досягають значних покращень у психічному здоров'ї завдяки регулярним заняттям серфінгом [4].

В Україні також розвиваються програми адаптивного спорту для ветеранів. Наприклад, у Миронівці відкрито клуб для ветеранів та осіб з інвалідністю, де проводяться тренування з новим спортивним обладнанням. Проект «Спортивні амбасадори» сприяє популяризації адаптивного спорту серед ветеранів, залучаючи їх до організації змагань та відвідування реабілітаційних центрів [5].

Крім того, в нашій країні разом із НАТО планується створення п'яти реабілітаційних центрів для військовослужбовців у рамках проєкту «Renovator». Ці центри будуть оснащені сучасними технологіями та надаватимуть високоякісне лікування та реабілітацію для солдатів [6].

Ми ж прагнемо до відкриття інклюзивних хабів – просторих приміщень, де колишні і діючі військовослужбовці могли мали б можливість навчатися і займатися спортом, спілкуватися та підтримувати один одного. Створення таких ком’юніті сформує новий підхід у ветеранській політиці та стане певним індикатором зміни ставлення держави до військових як до цінного ресурсу суспільства, що заслуговує на кращі умови, а також гідну підтримку і повагу.

Такі інклюзивні центри мають стати не просто медичними чи реабілітаційними установами, а багатофункціональними просторами для відновлення, розвитку і гідного життя тих, хто захищав Україну. Це інвестиція у людський капітал, соціальну стабільність і майбутнє держави.

В умовах тривалої війни та зростаючої кількості ветеранів, Україна потребує цілісної системи підтримки військовослужбовців, яка включає не лише медичну допомогу, а й психологічну, соціальну та професійну реабілітацію. Відкриття інклюзивних центрів – це не просто гуманітарна ініціатива, а стратегічна необхідність, що відповідає викликам часу. Вивчення зарубіжного досвіду доводить ефективність мультидисциплінарного підходу, який поєднує спорт, освіту, консультування та соціальну взаємодію як основні складові успішної інтеграції ветеранів у повноцінне життя.

Українське суспільство має сьогодні унікальний шанс закласти фундамент ветеранської політики нового покоління – системної, орієнтованої на потреби людини та інтегрованої в європейський простір. Інклюзивні хаби для військових здатні стати такими осередками, де формується нове бачення реабілітації: через підтримку, повагу та створення рівних можливостей. Це –

вклад не лише в долі захисників, а й у майбутнє України як сильної, згуртованої та стійкої держави.

Список використаних джерел:

1. Шинкарук Л,В. Прушківська Е.В. Шепелєва Л.М. Інклюзія військових у національний соціально – економічний простір. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2024. № 2. (86). С. 21-31.
2. United Move United. URL:https://en.wikipedia.org/wiki/Move (дата звернення: 20.03.2025).
3. Humanist Counseling in the Dutch Armed Forces. URL:https://en.wikipedia.org/wiki/Humanist_Counseling_in_the_Dutch_Armed_Forces (дата звернення: 20.03.2025).
4. Veteran Surf Project. URL: https://www.veteransurfproject.org/ (дата звернення: 20.03.2025).
5. Adaptive Sports for Veterans: Space for Rehabilitation and Reintegration Opened in Myronivka URL:https://unn.ua/en/news/adaptive-sports-for-veterans-space-for-rehabilitation-and-reintegration-opened-in-myronivka (дата звернення: 20.03.2025).
6. Ukraine, NATO to Create Five Rehabilitation Centers for Military Personnel . URL:https://www.ukrinform.net/rubric-society/3889503-ukraine-nato-to-create-five-rehabilitation-centers-for-military-personnel-umerov.html (дата звернення: 20.03.2025).

УДК 338.22

Матвійчук Б.І.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
НТУ «Дніпровська політехніка»
(м. Дніпро, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» В УКРАЇНІ

Досягнення сталого розвитку є на сучасному етапі однією з найбільш актуальних проблем людства, оскільки існує необхідність не тільки забезпечувати поточне споживання, але і створювати засади для споживання та розвитку майбутніх поколінь. Посилює важливість вирішення цієї проблеми глобалізація, за якої збільшується виснаження ресурсів, погіршення екологічного стану на планеті Земля, існує значний розрив в економічному розвитку країн світу, збільшуються потреби в економічних ресурсах для задоволення потреб населення, все більше і більше населення потребує соціального захисту.

Більшість країн світу, які долучилися до міжнародних договорів в сфері сталого розвитку, почали розвивати зелену економіку, використовувати нові та ефективні технології виробництва товарів, які спрямовані на більш раціональне та екологічно орієнтоване використання природних ресурсів. Розвиток економіки на засадах екологізації та «озеленення», формування нових підходів до сучасної економічної діяльності дозволяє збалансувати потреби виробництва та екологічні стандарти і норми.

У 2011 р. ООН дала визначення терміну «зелена економіка» у доповіді «Ініціатива зеленої економіки» і трактувала його як діяльність щодо виробництва, розподілу, обміну і споживання продуктів, яка забезпечує підвищення добробуту у кожної людини і в суспільстві у довготерміновий період без негативних екологічних ефектів, небезпеки та дефіциту товарів і ресурсів для майбутніх поколінь та для реалізації майбутніх потреб [1].

В Європейській «зеленій» угоді (The European Green Deal – EGD) було закріплено основні засади переходу Європи до екологічно чистого виробництва та нейтральності впливу на зміни клімату – у сільському господарстві (на основі збільшення виробництва органічних продуктів харчування), у промисловості та у побуті (на основі зниження викидів вуглецю, парникових газів та інших шкідливих речовин в атмосферу в процесі виробничої діяльності та при використанні транспортних засобів), у землекористуванні (на основі використання мінеральних та інших хімічних речовин в процесі її удобрення та обробки, що не забруднюють грунти), в енерговикористанні (енергоощадне споживання як в економічній діяльності, так і поведінці споживачів, використання альтернативних джерел енергії), у вторинній переробці відходів виробництва та зниженні рівня промислових та побутових відходів, викиду стічних вод до водойм, у зниженні споживання та використання природних ресурсів в процесі виробництва товарів та послуг [2].

У сфері сільського господарства перехід до «зеленої» економіки повинен включати ряд заходів, спрямованих на більш ефективне використання земельних ресурсів країни. По-перше, необхідно збільшити виробництво біоенергетичних сільськогосподарських культур для відновлення якості земельних ресурсів унаслідок їх забруднення під час війни. Для відновлення земель від воєнного забруднення можна використати процес фіторемедіації, тобто насадження рослин, що поглинають шкідливі речовини або знешкоджують ці забруднення [1].

Україна вже має досвід виробництва біоенергетичних культур, які поглинають брудні речовини та роблять землі придатними для проведення сільськогосподарських робіт. Тому використання цього способу дозволить швидко відновити значні земельні масиви після закінчення війни. З іншого боку, вирощування біоенергетичних культур, з яких виготовляється біопаливо, в умовах енергетичної кризи не тільки дозволить зробити ще один крок у забезпечення енергетичної безпеки нашої країни, але і знизити обсяги використання звичайного палива, застосування якого збільшує викиди вуглецю в атмосферу;

По-друге, необхідне більш безпечне для життя і здоров’я людини використання агрохімічних добрив для сільськогосподарського виробництва. В Україні фактично не здійснюється контролю з боку держави за вмістом пестицидів та шкідливих для здоров’я добрив у продукції сільського господарства. І багато українських сільськогосподарських підприємств використовують у своєму виробництві речовини, застосування яких заборонено законодавством країн ЄС, що створює небезпеку для українців та одночасно не дає українським виробникам отримати дозвіл на продаж своєї продукції до європейських країн.

Тому необхідно обмежити використання даних агрохімічних добрив у сільськогосподарському виробництві України, а також ввести певні стимули для виробників, що будуть випускати екологічно чисту і небезпечну сільськогосподарську продукцію [3]. Це можуть бути субсидії з боку держави на підтримку такого чистого виробництва, надання державою кредитів для фермерських господарств, які використовують нові технології виробництва, покращують стан ґрунту, очищують свої ґрунти від наслідків військових забруднень.

Для реалізації цієї ідеї також необхідно здійснити оцінку сільськогосподарських угідь щодо їх агрохімічного стану, проаналізувати, який вплив на стан земельних ресурсів здійснила війна.

Список використаних джерел:

1. Волошанюк Н.В., Береславець О.А. Фінансування розвитку «зеленої економіки» в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2020. Вип. 29. С. 12–17. DOI: https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-29-2.

2. Moving Forward Together. Green Deal. URL: https://eu4ukraine.eu/en/greendeal-en.

3. Helmholtz-Zentrum Berlin fur Materialien und Energie GmbH. Proposals for a green recovery in Ukraine. February 2024. URL: www.greendealukraina.org.

УДК 330.338.2

Олексенко Б.В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, освітня програма «Публічне управління та адміністрування»*
Науковий керівник: Дергач А.В.
к. держ. упр.,доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

YOUTH GUARANTEE ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ ЄС

В умовах сьогодення створення умов для молодіжної зайнятості є стратегічним пріоритетом розвитку країн ЄС, які прагнуть реалізовувати економічні та соціальні прогресивні цілі. Особлива увага до молоді зумовлена її підвищеною вразливістю на ринках праці. Навіть у розвинутих державах рівень безробіття серед молоді в середньому вдвічі переважає загальний рівень. Перехід до трудового життя молоді супроводжується низкою ризиків. Негативний досвід може спричинити девіації й втрати людського капіталу через формування так званого покоління NEET – молоді, яка не працює (not in employment), не навчається (not in education) та не підвищує кваліфікацію (not in training). Цю проблему піднімають міжнародні організації та уряди провідних

держав світу. Такі ризики повинна усвідомлювати влада України, особливо в час повномасштабної війни, коли прямі людські і міграційні втрати набули загрозливих масштабів. Питання молодіжної зайнятості має стояти на порядку денному політики воєнної економіки та під час розробки стратегій подальшого розвитку в складних геополітичних координатах [1, с. 2].

Сучасний ринок праці у Європейському Союзі стикається з численними викликами, одним із яких є високий рівень безробіття серед молоді. Після економічної кризи 2008 року молодь стала однією з найбільш уразливих категорій: багато хто не міг знайти роботу або залишався без освіти і професійної підготовки. Щоб вирішити цю проблему, Європейський Союз у 2013 році запустив ініціативу Youth Guarantee (Гарантії для молоді) – одну з наймасштабніших і найамбіційніших програм підтримки молоді в історії ЄС.

Ініціатива Youth Guarantee передбачає, що всі молоді люди віком до 30 років мають отримати пропозицію щодо роботи, подальшої освіти, стажування або професійного навчання не пізніше ніж через чотири місяці після завершення навчання або втрати роботи. Основною метою цієї політики є зменшення кількості молоді, яка не працює і не навчається, активізація їхньої участі у професійному житті, а також створення індивідуальних шляхів працевлаштування та розвитку, які відповідають їхнім здібностям, інтересам і потребам ринку праці.

Ініціатива Youth Guarantee фінансується з кількох основних джерел Європейського Союзу, що дозволило реалізувати програму у 28 країнах-членах.

Головними джерелами фінансування є:

1. Європейський соціальний фонд (European Social Fund – ESF). ESF – головний структурний інструмент ЄС для підтримки зайнятості, соціальної інтеграції та розвитку людського капіталу. У період 2014–2020 рр. держави-члени витратили понад 27 мільярдів євро із фонду ESF на проєкти, пов'язані з молоддю. Частина цих коштів напряму пішла на фінансування Youth Guarantee: на навчання, стажування, консультації, програму наставництва, цифрову грамотність тощо.

2. Ініціатива на користь зайнятості молоді (Youth Employment Initiative – YEI). Була створена спеціально для підтримки впровадження Youth Guarantee у регіонах із рівнем молодіжного безробіття понад 25%. У рамках YEI у бюджеті ЄС було закладено 6,4 мільярда євро (3,2 млрд з бюджету ЄС + 3,2 млрд співфінансування від країн-членів) на період 2014–2020 років. Кошти були спрямовані на субсидії роботодавцям, які беруть молодь на стажування або перше робоче місце, навчання новим професіям, кар'єрні консультації, розвиток підприємницьких ініціатив серед молоді.

3. Національне співфінансування. Країни-члени ЄС зобов'язані забезпечувати співфінансування програм Youth Guarantee, що реалізуються на їх території. Рівень співфінансування залежить від економічного рівня країни: більш заможні держави фінансують більшу частку самостійно, менш заможні – отримують більше з європейських фондів. Наприклад, у Словаччині та Болгарії понад 80% фінансування програм Youth Guarantee надходило з ЄС, а у

Німеччині чи Франції – більше половини заходів фінансувалося з національних бюджетів.

4. Новий етап: фінансування з фонду NextGenerationEU (2021–2027). У відповідь на пандемію COVID-19, ЄС створив фонд NextGenerationEU і прийняв оновлену Youth Guarantee у формі «Reinforced Youth Guarantee». У межах Програми на відновлення та стійкість (Recovery and Resilience Facility) частина коштів була виділена саме на підтримку молоді: розвиток зелених та цифрових компетентностей, посилення програм стажувань, розширення вікового діапазону – до 29 років.

Реалізація Youth Guarantee в ЄС ґрунтується на поєднанні кількох ключових інструментів. Основним є індивідуальний супровід молоді через державні центри зайнятості, де кожному розробляють персональний план дій. Додатково надається кар'єрне консультування, допомога з підготовкою резюме, проходженням співбесід та вибором професійного напрямку.

Важливу роль відіграє професійне навчання та стажування, які дозволяють молоді здобути практичний досвід і необхідні навички. У деяких країнах, як-от Німеччина, застосовується дуальна система освіти, де навчання поєднується з роботою. Крім того, молодь може скористатися програмами підтримки підприємництва, які включають навчання, менторство і мікрокредити на старт бізнесу.

Також активно використовуються цифрові платформи, через які молоді люди реєструються в програмі, шукають вакансії чи записуються на навчання. Така система, наприклад, ефективно працює в Іспанії. Усі ці інструменти спрямовані на одне – забезпечити молоді рівний доступ до можливостей на ринку праці.

Фінляндія вважається однією з найуспішніших країн у впровадженні Youth Guarantee. Ще до загальноєвропейського запуску у 2013 році країна мала подібну систему підтримки. У Фінляндії всі молоді люди до 25 років, які реєструються як безробітні, отримують індивідуальний план дій протягом двох тижнів.

В результаті рівень безробіття серед молоді знизився. Молодь отримує підтримку не тільки у працевлаштуванні, а й у соціальній інтеграції.

В Іспанії, де рівень безробіття серед молоді сягав понад 50% у 2013 році, було створено цифровий портал "Sistema Nacional de Garantía Juvenil", який дозволяє молодим людям реєструватися онлайн для отримання підтримки. Також діє система субсидій для роботодавців, які наймають молодь на перше місце роботи або забезпечують стажування. Результат: більше 1 мільйона молодих людей отримали підтримку до 2020 року; та створення партнерства з приватними компаніями (наприклад, з Telefónica та IKEA).

Ірландія зробила акцент на програмах навчання та перепідготовки, особливо в IT-сфері. У межах Youth Guarantee було створено ініціативу Momentum, яка пропонувала освітні курси тривалістю до року з гарантованою практикою в компаніях.

В результаті 60% учасників працевлаштувалися після завершення програми та посилено співпрацю між державою, бізнесом та навчальними закладами.

Отже, Youth Guarantee стала одним із найважливіших інструментів Європейського Союзу для боротьби з молодіжним безробіттям та соціальною ізоляцією молоді. Завдяки системному підходу, який поєднує кар'єрне консультування, професійну підготовку, стажування, підприємницьку підтримку та цифрові сервіси, програма охоплює різні категорії молодих людей і надає їм реальні шанси на старт або перезапуск професійного шляху. Її фінансування забезпечується як на рівні ЄС, так і на національному рівні, що дозволяє адаптувати інструменти до потреб кожної країни. Хоча ефективність впровадження відрізняється в залежності від держави, загалом Youth Guarantee показала себе як результативна модель підтримки молоді, яку варто вивчати та застосовувати як приклад соціально-економічної інклюзії в інших країнах, зокрема і в Україні.

Список використаних джерел

1. Семикіна М., Запірченко Л., Семикіна А. Розвиток ринків праці України та ЄС: специфіка молодіжної зайнятості. *Академічні візії*. 2023.
2. Серпенінова Ю. С., Замора О. М., Винниченко Н. В., Щербина Т. В. Підвищення працевлаштованості випускників за допомогою найкращого досвіду ЄС : монографія. Суми : ВВП «Мрія», 2024. 140 с.
3. Куцмус Н. М., Прокопчук О. А., Усюк Т. В. Соціальна інклюзія та сталий сільський розвиток: на перетині політик ЄС. *Економічний простір*. С. 225-229. 2024.

УДК 004.8:316.422:376

Прохорчук О. М.
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Урсула фон дер Ляєн у 2020 році відмітила, що «Європа має забезпечити цифровий суверенітет за допомогою спільного бачення ЄС у 2030 році, заснованого на чітких цілях і принципах. Президент наголосив на європейській хмарі, лідерстві в етичних технологіях штучного інтелекту, безпечній цифровій ідентичності для всіх, а також значно вдосконаленій інфраструктурі даних, суперкомп'ютерів та зв'язку».

У програмі цифровізації ЄС до 2030 року «Цифровий компас», який було створено як відповідь на заклик Президентки Урсули зазначено, що «Пандемія COVID-19 оголила нову «цифрову бідність», зробивши вкрай необхідним забезпечити, щоб усі громадяни та бізнес у Європі могли використовувати цифрову трансформацію для кращого та заможнішого життя». Абсолютно очевидно, що ті хто не освоїть взаємодію із ШІ на базовому рівні ризикує опинитися у стані «цифрової бідності», і ШІ у цій програмі відмічений як один із основних чинників процвітання ЄС.

Усвідомлюючи проблему, яка може виникнути перед нашими громадянами є потреба поширювати знання про основні прийми і методи із ШІ серед соціальних працівників, та широкої громадськості.

На сьогоднішній день нами було проаналізовано доступні ШІ і на нашу думку ChatGpt є найбільш інтелектуальним принаймні поки що, звісно він не здатний до складного евристичного процесу, але на відміну усіх інших ШІ він може співставляти дані, й критично їх обробляти, крім того він здатний на підставі візуальних зображень може здійснювати аналіз і синтез.

І хоча його пам'ять носить глобальний характер і він може оперувати інформацією із глобальної мережі, ту інформацію якою ви з ним ділитеся не стає набутком глобальної його пам'яті, а запам'ятовується ним для спільних розмов, таким чином начебто забезпечується анонімність, що в принципі є добре для соціальних працівників.

Крім того, він може запам'ятовувати інформацію про Вас і за проханням її видаляти.

Це доволі зручно, ЧатДжіпіті може виступати у ролі інтелектуального блокноту – який може знайти у ваших розмовах закономірності і навіть візуалізувати тенденції якщо він їх знайде, тобто з ним можна розробляти індивідуальні плани допомоги, реаблітації, та рекреації.

Також він може співставляти отриману від Вас інформацію із відкритими джерелами і надавати оцінку Вашим роздумам, тобто виконувати роль зовнішньої рефлексії, що особливо цінно для людей, які б не хотіли щоб якась чутлива для них інформація ставала набуття громадськості.

Чат також може допомагати тим хто потребує соціальної допомоги шляхом консультації, звісно він не замінить соціального працівника – фахівця, але може підштовхнути потенційного клієнта до отримання необхідних соціальних послуг.

Також з його допомогою можна створювати типові документи, він може створювати їх на Ваше прохання, і на відміну від людини-фахівця він буде робити це не упереджено – що я також доволі цінним для людейЖ, які потребують соціальної допомоги.

Без сумніву функціонал ШІ не обмежується зазначеним – але дає змогу зрозуміти користь від його освоєння.

Поза сумнівом ШІ не може замінити спеціально навченого фахівця із соціальної роботи, але може стати чудовим інструментом його роботи для створення інклюзивного середовища!

УДК 330.341.1

Пятковська Д. В. . *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-го курсу навчання ОП Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами,*
Мовчун С. В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ПЕРЕХОДУ ДО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Сьогодні в умовах постійної турбулентності не лише економіки, а й зміни природно-кліматичних умов існування всесвіту, людство прагне до збереження та покращання стану свого здоров'я та якості життя, а також до відновлення екосистеми. У контексті цього «…11 грудня 2019 року був офіційно представлений Президентом ЄК Урсулою фон дер Леєн в Європарламенті Зелений курс» [1]. Мета, якого полягає в здійсненні заходів, що «… перетворять Євросоюз на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку, визначать засоби перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року…» [1].

Основні напрямами Європейського зеленого курсу (далі – ЄЗК) мають вектор спрямування на «… чисту енергію, кліматичну дію, будівництво та реновацію, стійку промисловість, мобільність, зменшення забруднення довкілля, біорозмаїття, стійку аграрну політику…» [1]. Водночас, гаслом ЄЗК є модернізація економіки та економічного зростання для забезпечення життя людини у гармонії з планетою та її ресурсами. Так, у 2020 Україна розпочала внутрішні дискусії з бізнес-колами щодо викликів і можливостей для українського та європейського бізнесу до вимог ЄЗК. А від так, Європейська Комісія повинна забезпечити підтримкою малі та середні підприємства (далі – МПС) при переході до зеленого курсу, шляхом надання професійних консультацій між Європейською Комісією (далі – ЄК) та відповідними бізнес асоціаціями, щоб забезпечити МПС для безперебійного функціонування та ведення бізнесу, а також для стимулювання зайнятості.

На часі найкращим досвідом такої діяльності МПС в Україні є вивчення та запровадження європейських практик зеленого переходу за умови врахування

особливостей української промисловості. У цьому випадку щодо запровадження найкращих практик є приклад впровадження зеленого переходу в текстильній промисловості, який можна оцінити за допомогою представлених трьох кейсів. Кейс 1 «Впровадження цифрових паспортів одягу для підвищення прозорості та підтримки циркулярної економіки» В якому визначені: а) проблематика, яка полягає в «…недостатній прозорості та відсутності простежуваності в ланцюгу створення вартості, що обмежує прийняття рішень для перепродажу та утилізації продукції…» [2]; б) вирішенні проблематики нині «…отримання базової інформації про продукцію, без забезпечення детальної прозорості щодо матеріалів, процесів фарбування, виробництва та впливу на довкілля. Інформація про перепродаж і переробку часто відсутня або недоступна для кінцевих споживачів та інших стейкхолдерів…» [2]; в) рішення, які прийняті, а саме «…Європейські компанії EON PANGAIA (інноватори у сфері матеріалів) у своїй діяльності поєднують предмети одягу з «цифровими паспортами, які друкуються на етикетках у вигляді QR-кодів …» [2]; г) наслідки, «… Забезпечення прозорості і доступу до інформації для всіх учасників. Екологічна відповідальність, здатність оцінювати вуглецевий та водний слід продукції. Можливість масштабування…» [2]; д) кроки реалізації, до яких віднесено: «…1. Розробка цифрових паспортів для продуктів. 2. Інтегрування цифрових двійників. 3. Встановлення QR-кодів на етикетках. 4. Постійне оновлення інформації. 5. Розроблення системи ідентифікації…» [2].

У Кейсі 2 «Відстеження екологічного сліду продукції» досліджується а) проблематика «…відсутності прозорості і можливості ефективного відстеження ланцюгів постачання в легкій промисловості…, що не дозволяє повною мірою контролювати порушення трудових прав, дотримання екологічних стандартів, а також це ускладнює боротьбу з підробками та управління ризикам для репутації бренду» [2]; б) вирішення проблемних питань, адже нині «…багатокритеріальними показниками продукту протягом його життєвого циклу є екологічний слід продукту (PEF) і екологічний слід організації (OEF). Адже PEF деталізує інформацію навколо конкретного продукту, а OEF – розглядає агреговані дані, для оцінки всіх продуктів… За цих умов ЄС спрямовує свій вектор пошуку на гармонізовану методологію для оцінки продуктивності…»[2]; в) рішення, які прийняті, це: «…впровадження рекомендаційної системи, що базується на прозорих етапах бізнес-процесів за допомогою цифрової платформи…, кожна партія товарів отримує цифровий паспорт, що містить всю інформацію про етапи виготовлення…, а також впровадження Circularity ID – цифрового ідентифікатора відкритих даних для індустрії моди…» [2]; г) наслідки, які ми отримаємо після проведення певних шляхів і заходів будуть наступними: «…збільшення прозорості та можливості для брендів контролювати етичність та екологічність свого ланцюга постачання. Зазначене підвищує довіру екологічно свідомих споживачів, зменшує ризики репутаційних втрат, а також мінімізує кількість підробок на

ринку…Мета – вимірювати та інформувати клієнтів про вплив продукції та організацій на навколишнє середовище» [2]; д) кроки реалізації. До них відносяться «…1. запровадження цифрової платформи для відстеження ланцюгів постачання… 2. Встановлення партнерських відносин з усіма учасниками ланцюга постачання для забезпечення прозорості на кожному етапі виробництва. 3. Встановлення протоколів збору, зберігання і обміну інформацією щодо даних про матеріали, етапи виробництва, постачальників і методи утилізації. 4. Проведення регулярного аудиту та подача звітів. 5. Забезпечення доступу до інформації про ланцюг постачання через QR-коди» [2].

У Кейсі 3 «Перероблення та повторне використання текстилю» висвітлено а) проблемі питання, які стосуються того, що «… велика кількість текстильних відходів, які не придатні для носіння або пошкоджені є екологічною проблемою, що призводить до зростання витрат компаній на утилізацію» [2]; б) вирішення проблеми сьогодні «…Більшість текстильних компаній утилізує непридатний одяг або викидає його на звалище. Це знижує екологічну стійкість і негативно впливає на репутацію компаній, які не підтримують принципи циркулярної економіки» [2]; в) рішення, які повинні бути прийнятими це: «…запровадження програми перероблення та повторного використання текстильних матеріалів. Одяг, що підлягає ремонту, відновлюється і повертається у продаж. Непридатні для використання тканини переробляються на вторинні матеріали….Продукт не підлягає переробленню, енергія отримується через спалювання або інші технології. Використання платформи 14R APPLiA DIGITALEUROPE, яка є єдиною центральною платформою щодо отримання інформації про переробку на рівні категорії продукту… Впровадження екологічного менеджменту та аудиту ЄС (EMAS), інструмент управління, розроблений ЄС, який допомагає компаніям «оцінювати, звітувати та покращувати свою екологічну ефективність…» [2]; г) наслідки – «… зменшення обсягів текстильних відходів, зниження витрат на утилізацію, підвищення екологічної привабливості бренду та залучення екологічно свідомих споживачів..» [2]; д) кроки для реалізації: «…. Встановлення партнерства з переробними компаніями для створення замкнутого циклу переробки; налагодження процесу збору текстильних відходів у точках продажу, а також упровадження інформаційних програм для залучення споживачів до участі у програмі перероблення…» [2].

Отже, представлена інформація розкриває питання запровадження інноваційних технологій, а також методів роботи на виробництві, щодо зеленого переходу українських промислових текстильних МПС. Зазначимо, що у сучасних умовах функціонування вітчизняної текстильної промисловості спостерігається недостатній рівень прозорості та обмежена простежуваність процесів у межах ланцюга створення доданої вартості. Брак систематизованого

доступу до ключової інформації – зокрема щодо хімічного складу виробів, впливу виробництва на довкілля, особливостей технологічних процесів і потенціалу до рециклінгу – значно ускладнює ефективну взаємодію між суб'єктами галузі. Тому запровадження зеленого переходу у вітчизняній промисловості – це можливість підвищити екологічність виробництва, покращити прозорість у ланцюгах постачання та адаптувати європейські рішення до власних умов, сприяючи сталому розвитку та інтеграції у спільний ринок.

Список використаних джерел:

1. Європейський зелений курс. Представництво України при Європейському Союзі. URL: https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda (дата звернення: 03.04.2025)

2. Лазаренко Д. Кращі європейські та українські практики в зеленому переході МСП. URL:https://appau.org.ua/gdt-textile/best-european-and-ukrainian-practices-in-the-green-transition-of-smes/ (дата звернення: 03.04.2025)

УДК 639.3:338.43(100)(477)

Різник В. В. *здобувач другого (магістерського) рівн вищої освіти 1-го рок унавчання спеціальності 207 «Водні біоресурси та аквакультура»*
Мовчун С. В. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ВИРОЩУВАННЯ ЦІННИХ АКВАКУЛЬТУР: ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сьогодні зростання попиту на якісні білкові ресурси, а також виснаження природних запасів риби спонукають до активного розвитку аквакультури як одного з найперспективніших напрямів агровиробництва у світі. Україна, маючи сприятливі кліматичні умови та значний водний потенціал, не є виключенням у цьому питанні, так як має можливість впроваджувати кращі міжнародні практики вирощування цінних видів водних біоресурсів [1].

Зазначимо, що лідером з вирощування та експорту рибної сировини та цінних об'єктів аквакультури є Норвегія, наступними – Китай, Ісландія та США [2]. Водночас цікавим є досвід вирощування цінних аквакультур й у інших

країнах, серед яких Індія, В'єтнам, Японія, Франція, Польща, Канада, Ізраїль та Чилі, табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця міжнародного досвіду цінних аквакультур

Країна	**Основні вирощувальні види**	**Технології**	**Особливості моделі**	**Корисне для України**
1	2	3	4	5
Норвегія	Атлантичний лосось	Морські садки, цифровий моніторинг, контроль біобезпеки	Державна підтримка, жорсткі екостандарти, експортна модель	Високотехнологічні підходи до вирощування риби, експортна орієнтація
Китай	Тилапія, карась, короп	Полікультура, інтенсивне ставкове вирощування	Інтеграція з с/г, низькі витрати, державні субсидії	Розвиток систем полікультури, підтримка малих фермерів
Індія, В'єтнам	Креветки	Відкрите ставкове вирощування, кооперація	Експортна модель, залучення дрібних виробників	Розвиток креветкових форм у південних регіонах України
США, Канада	Лосось, тилапія, окунь	RAS (рециркуляційні системи), контрольований клімат	Мінімізація впливу на природу, незалежність від клімату	Впровадження RAS на півдні, а також в містах України
Польща	Короп	Ставкове рибництво, модернізація	Євросертифікація, доступ до грантів	Залучення інвестицій з ЄС, використання ставків
Ізраїль	Тилапія, морський окунь	Широке використання RAS в посушливих зонах, біофільтрація	Аквакультура в умовах нестачі води, наукова підтримка	Впровадження в посушливих областях (Херсонщина, Миколаївщина)
Чилі	Лосось (атлантичний кохо)	Морські ферми, автоматизація	Масштабне виробництво, кліматична адаптація	Модель морського рибництва для чорноморського узбережжя

Проаналізував дані таблиці відмітимо, що кожен приклад є доречним для його часткової адаптації та використання в Україні з урахуванням її природно-кліматичних особливостей. Водночас зазначимо, що в усіх розглянутих країнах держава приймає активну участь щодо підтримки й стимулювання малого підприємництва, що займається розвитком аквакультури. Разом з цим невід'ємною складовою успіху є наукова складова з використанням новітніх технологій та елементів екологічної сертифікації, що відповідають міжнародним стандартам біобезпеки.

Повертаючись до лідера вирощування атлантичного лосося – Норвегії акцентуємо увагу на тому, що основу сировинної бази її рибного господарства складають три основні компоненти: 1) морське рибальство; 2) аквакультура атлантичного лосося та райдужної форелі; 3) рибальство на внутрішніх водоймах [3]. Географічне положення країни відіграє вагому роль у використанні контрольованого вирощування риби в садках. Цей метод вважають одним із перспективних напрямів аквакультури, що активно розвивається у світі останніми роками, він використовується як у прісноводних водоймах (озерах, водосховищах, лиманах, річках тощо), так і в захищених морських ділянках.

У світовій практиці існує кілька моделей садків — від простих конструкцій до сучасних інженерних рішень зі сталевими платформами та автоматизованими системами годівлі [3]. До переваг садкової аквакультури відносять: економічність, ефективність використання водних ресурсів, можливість високої щільності посадки, мінімальні потреби в площі та капіталовкладеннях [3].

На відміну від ставкових або басейнових господарств, садкові системи забезпечують природний водообмін, що знижує енерговитрати та підвищує ефективність виробництва [3]. Їх легше обслуговувати, контролювати процес годівлі та стан риби. Водночас садки потребують захисту від браконьєрства та природних пошкоджень [3].

Розвиток садкової аквакультури передбачає використання високоякісних кормів, моніторинг параметрів водного середовища (температура, pH, вміст кисню), а також проведення профілактичних заходів для запобігання хворобам [4]. Садки можуть бути стаціонарними або плавучими — залежно від умов водойми та кліматичних характеристик. Зокрема, понтонні, секційні та автономні конструкції мають широке застосування у світі [3].

Для ефективного використання садкових систем необхідно обирати риб, які відповідають певним критеріям: швидкий ріст, здатність до споживання штучних кормів, хороша адаптивність до умов утримання, здатність до статевого дозрівання у неволі, відповідність до сольового та температурного режиму. Найбільш придатними видами для садкового вирощування є райдужна форель, сталевоголовий лосось, атлантичний лосось, кижуч, лаврак, дорадо, а також осетрові та камбалові види [4]. В Україні перспективними видами для вирощування в садках є короп, райдужна форель, американський сом, осетрові та інші види риб [5].

Отже, аналіз міжнародного досвіду демонструє, що аквакультура може стати джерелом економічного зростання зайнятості в сільській місцевості та гарантією продовольчої безпеки. Для України важливим є формування сприятливих умов для масштабування цього напряму із урахуванням екологічної стійкості та ринкових вимог.

Список використаних джерел:

1. European Commission. Norway: Fisheries and aquaculture. https://ec.europa.eu
2. Statistics Norway. Aquaculture statistics. https://www.ssb.no

3. European Commission. Norway: Fisheries and aquaculture. https://ec.europa.eu
4. Світюк, О. П. (2020). Інноваційні технології у прісноводній аквакультурі. Технології та засоби механізації сільськогосподарського виробництва, 28(3), 145–149.
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стратегія розвитку аквакультури до 2030 року. 2020.

УДК 330.341.1.02

Ряшенцев Д.А. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*
Науковий керівник: Прушківська Е.В. *д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

КОНЦЕПЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД: ДОСВІД КРАЇН ЄС

На сучасному етапі цивілізаційного розвитку світова спільнота стикається з низкою глобальних викликів – від нестачі природних ресурсів до нових хвиль міграції, технологічної нерівності та геополітичної нестабільності. У таких умовах громади стають не лише осередками соціального життя, а й платформами для реалізації інноваційних моделей сталого розвитку, що поєднують економічну ефективність, екологічну відповідальність та соціальну інклюзивність. Інноваційний розвиток громади дозволяє не лише реагувати на сучасні загрози, а й формувати майбутнє з урахуванням локальних особливостей та глобальних тенденцій.

Розвиток територіальних громад у країнах Європейського Союзу (ЄС) дедалі більше орієнтується на інновації як основу економічного зростання, підвищення якості життя та зміцнення соціальної згуртованості. В умовах трансформаційних викликів, зокрема цифровізації, кліматичних змін та зростання ролі громадянського суспільства, інноваційний підхід до управління громадами набуває особливої ваги.

Інноваційний розвиток передбачає створення умов для стійкого економічного зростання на основі знань, цифрових рішень та партнерств між місцевою владою, бізнесом і громадськими організаціями. Успішність впровадження інновацій значною мірою залежить від рівня освіченості населення, доступу до ресурсів, а також прозорості управлінських процесів. У межах ЄС громади використовують інструменти стратегічного планування, такі як інтегровані територіальні інвестиції (ІТІ), для досягнення синергії між різними секторами. Важливою умовою ефективного розвитку стає участь

громади на всіх етапах проєктного циклу – від ідеї до оцінки результатів. Таким чином, інноваційність громади – це не лише технології, а й нова культура управління та взаємодії.

В широкому розумінні інноваційний розвиток громади передбачає впровадження нових технологій, управлінських моделей, соціальних практик та екологічних стандартів. У контексті ЄС цей розвиток поєднується з цілями сталого розвитку (SDGs) та принципами Європейського зеленого курсу (European Green Deal). Ключовими напрямами інноваційного розвитку є: впровадження цифрових технологій (e-government, smart-city); модернізація інфраструктури з урахуванням принципів енергоефективності; розвиток соціального підприємництва та громадських ініціатив; багаторівневе управління та участь громадян у прийнятті рішень.

Інноваційний розвиток територіальних громад у країнах Європейського Союзу є також одним із ключових напрямів забезпечення сталого зростання, соціальної згуртованості та екологічного балансу. ЄС активно підтримує громади у впровадженні новітніх підходів через фінансові інструменти, цифровізацію та інституційну модернізацію [1]. Польща є прикладом успішної імплементації програми LEADER+, що передбачає залучення громад до розробки і реалізації локальних стратегій розвитку з використанням європейських фондів. У 2021 році понад 2 500 польських сільських громад отримали фінансування на цифрову трансформацію освітніх закладів, створення агротуристичних кластерів і розвиток проєктів зеленої енергетики [2]. Естонія демонструє потужний прорив у цифровізації – понад 99% державних послуг стали доступними онлайн ще до 2023 року, включно з е-платформами громадської участі, такими як "Rahvaalgatus", що посилили механізми прямої демократії в громадах Німеччина, у свою чергу, запровадила національну ініціативу Smart Cities Pilot Projects, спрямовану на підтримку цифрової трансформації у малих і середніх громадах [4]. Із загальним бюджетом понад 820 млн євро проєкти охоплюють розвиток зеленої мобільності, інтегрованих ІТ-систем управління містами та інклюзивної урбаністики. Ці приклади свідчать про системність підходу ЄС до формування інноваційної спроможності громад: від інституційної підтримки до інвестування в соціальний капітал та цифрову грамотність. Важливим фактором ефективності таких програм є активне залучення місцевих мешканців до прийняття рішень та реалізації проєктів.

Європейський досвід також демонструє необхідність міжсекторального партнерства – поєднання зусиль органів влади, бізнесу, освітніх установ і громадських організацій. Ці підходи можуть бути адаптовані для післявоєнного відновлення територіальних громад України, з урахуванням потреб цифрової трансформації, безпекових викликів та соціальної реінтеграції. Трансфер європейських практик до національного контексту має базуватися на оцінці потреб громад, розвитку локальних лідерств та стратегічному плануванні з опорою на інновації.

Список використаних джерел:

1. European Commission. (2022). Cohesion policy 2021–2027: A more tailored and integrated approach to local development. URL: https://ec.europa.eu
2. Ministry of Agriculture and Rural Development of Poland. (2021). Implementation report of LEADER+ programme in rural areas. URL:https://www.gov.pl/web/rolnictwo
3. e-Estonia. (2023). e-Estonia Briefing Centre Annual Report 2023. URL:https://e-estonia.com
4. German Federal Ministry of the Interior, Building and Community. (2020). Smart Cities Pilot Projects – Strategy Paper. URL:https://www.smart-city-dialog.de

УДК 330.341

Сачков Д.К.*. здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (м. Дніпро, Україна)*

ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА: ЕКОЛОГІЧНИЙ ТА ЗАГАЛЬНОЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ЗМІСТИ

В сучасних умовах розвитку суспільства, коли стрімкий розвиток технологій дозволяє розширити можливості людей щодо забезпечення економічного зростання і добробуту, виникають глибокі суперечності між економікою та екологією. Тому увага науковців і громадськості все частіше стала приділятися проблемам захисту довкілля, а до наукового використання увійшло поняття зелена економіка. Популярність цього терміну, однак, не означає одностайності у тлумаченні його змісту.

Вперше поняття «зелений» почало прикладатися до проблем суспільства у книзі американського соціолога Ч. Райха «Озеленення Америки», яка побачила світ у 1970 р. У цій роботі було викрито суперечності корпоративної держави, що породили американську кризу 60–70-х рр. XX ст., а також показано напрямки її подолання. Науковець пов’язував причини невдач руху суспільства до процвітання з домінуючою культурою, а саме: з відсутністю бажання людей привести свої переконання щодо ідеального суспільства у відповідність до реалій, які постійно змінюються. Отже, для того, щоб жити у гармонії з навколишнім світом, люди мають змінювати свою свідомість [1]. У цьому полягав принцип «greening» – озеленення. У подальшому цей широкий культурний контекст суспільних змін було значно звужено і термін зелена економіка став відображати увагу людей до проблем довкілля.

Найбільш відомим дослідженням, в якому поняття зеленої економіки почало використовуватися в екологічному аспекті, стала робота Д. Пірса, А. Маркандьї і Е. Барб'є «План зеленої економіки» (1989). Ця книга була підготовлена як звіт для Департаменту оточуючого середовища Великобританії і базувалася на результатах дослідження «Сталий розвиток, облік ресурсів та оцінка: огляд сучасного стану», виконаного за науковим контрактом Лондонського центру економіки навколишнього середовища (LEEC). Цей центр було засновано у 1988 р. Міжнародним інститутом навколишнього середовища розвитку та кафедрою економіки Університетського коледжу Лондона (UCL). Оскільки дослідження виконувалося на замовлення даної структури, то в ньому були відображені, передусім екологічні аспекти. Такими були: штучно створене середовище, сільське господарство, водні ресурси і захист моря, економіка без відходів, низьковуглецева енергетика, транспорт, зв'язок і необхідність зміни клімату [2].

Більшість з представлених у «Плані зеленої економіки» аспектів були озвучені на «Саміті Землі», який відбувся у межах конференції ООН в Ріо-де-Жанейро (1992). За її підсумками уряди 178 країн підписали Декларацію з навколишнього середовища й розвитку, а також Заяву про принципи сталого розвитку. У цьому ж році було створено новий орган – Комісію зі сталого розвитку. За рахунок цих інституціональних новацій ті складові зеленої економіки, які стосувалися довкілля, були включені в концепцію сталого розвитку. Однак у 2008 році Програма ООН з довкілля (United Nations Environment Program – UNEP) запустила Ініціативу зеленої економіки (GEI), програму глобальних досліджень і допомоги на рівні країн, покликану спонукати політиків підтримувати екологічні інвестиції [3].

Завдяки такого підходу поняття зеленої економіки стало тлумачитися як у наукових публікаціях, так і в низці регуляторних документів переважно як таке, що пов'язане з питаннями захисту навколишнього середовища. Отже, воно поступово стало втрачати той зміст, яким було наповнене в момент своєї появи у науковому і публічному дискурсі. Дослідники сталого розвитку і довкілля і до сьогодні не виробили єдиного розуміння категорії «зелена економіка». Однак вони єдині в тому, що «зеленість» – це ознака екології.

На відміну від наукових публікацій UNEP розширила цей термін. У програмній доповіді «Назустріч «зеленій» економіці: шляхи до сталого розвитку та викорінення бідності» (2011 р) ознаками зеленої економіки було визнано:

1. Визнання цінності природного капіталу як джерела добробуту суспільства.

2. Цілі нормального розвитку: перевага інвестицій в «зелені» технології, що підвищують енергоефективність, зокрема, комунальне господарство, транспорт і промисловість, а також розвиток альтернативних джерел енергії.

3. Скорочення нерівності і подолання бідності, що передбачає забезпечення рівного доступу до освіти і медичного обслуговування, рівних можливостей надання кредиту і отримання доходів.

4. Створення робочих місць і забезпечення соціальної справедливості.

6. Ефективне використання ресурсів та енергії.

7. Створення стійких міст (екоміст) [4, с. 11–12].

Таким чином, поняття зелена економіка має розглядатися у вузькому значенні як частину природного середовища, а в широкому – як орієнтована на підвищення добробуту економіка при збереженні природнихекосистем.

Список використаних джерел:

1. Ulrich J., The Greening Of America. By Charles A. Reich, *Washington and Lee Law Review*, 1971. Vol. 28. №2, P.521–525. ULR: https://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol28/iss2/18

2. Pearce, D., Markandya, A., Barbier B. Blueprint for a green economy. London: Earthscan, 1989. 192 p. https://doi.org/10.4324/9780203097298

3. Cameron, A., Clouth, S. A guidebook to the Green Economy: Issue 1: Green Economy,Green Growth, and Low-Carbon Development – history, definitions and a guide to recent publications. *UN Division for Sustainable Development*. 2012. 64 p. ULR: https://sdgs.un.org/publications/guidebook-green-economy-issue-1-green-economy-green-growth-and-low-carbon-development

4. Гончаренко М., Пархоменко Н. Лучин О. Зелена економіка як напрям досягнення стійкого еколого-економічного розвитку регіону**.** *Актуальні проблеми економіки***,** 2020. №6 (228), 2020. С. 6–15.

УДК 316.42:061.1ЄС:364-053.6(477)

Сіленко О.С. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОП «Публічне управління та адміністрування»*

Науковий керівник: Дергач А.В.

к. держ. упр.,доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ В ЄС: ЯК АДАПТУВАТИ ЄВРОПЕЙСЬКІ МОДЕЛІ ІНКЛЮЗІЇ ДО УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Соціально-економічна інклюзія молоді є одним із ключових пріоритетів політики Європейського Союзу. У сучасному світі молодь є рушійною силою змін, і саме від її залучення до суспільного та економічного життя залежить майбутнє будь-якої країни. У Європейському Союзі вже багато років впроваджують системні ініціативи, спрямовані на соціально-економічну інклюзію молоді.

Наша держава сьогодні переживає одну з найскладніших криз у своїй історії. Повномасштабна війна змінила життя мільйонів молодих людей: хтось змушений був залишити дім, інші втратили доступ до якісної освіти чи стабільної роботи. І в цих реаліях питання інклюзії молоді набуває нового, ще

глибшого сенсу та ролі. Мова йде не просто про доступ до економічних ресурсів чи роботи, а про збереження в молоді надії, мотивації, внутрішнього ресурсу та натхнення діяти та змінюватись на краще самому та нашу країну в цілому.

ЄС реалізує низку стратегій і програм, серед яких особливе місце займає *Youth Guarantee* (Гарантія для молоді), що передбачає забезпечення молодих людей до 25 років роботою, освітою або стажуванням протягом чотирьох місяців після завершення навчання чи втрати роботи. Інші важливі ініціативи включають програми *Erasmus+*, *European Solidarity Corps*, *Youth Employment Initiative* тощо.

Ключовими механізмами інклюзії в ЄС є: професійне навчання та перекваліфікація, інвестиції в розвиток молодіжного підприємництва, підтримка ментального здоров'я молоді, посилення участі молоді у прийнятті рішень на локальному та національному рівні

У воєнних умовах молодь стикається з новими викликами: втрата домівок, освіти, роботи, зростання рівня тривожності, обмежений доступ до якісних послуг та можливостей самореалізації. Державна молодіжна політика потребує адаптації під нові умови, а також інтеграції європейських практик з урахуванням умов війни. Особливо важливо залучати молодь до процесів відбудови. Це дає не лише практичний ефект, а й формує відчуття причетності, відповідальності за країну.

У світлі останніх реформаційних змін української системи освіти особливої уваги заслуговує проблема імплементації інклюзивної освітньої політики у закладах вищої освіти. Нині організація інклюзивного навчання в Україні здійснюється відповідно до прийнятих нормативно-правових документів, які закріплюють державні гарантії щодо надання освітніх послуг дітям і молоді з особливими потребами: Закон України «Про освіту» № 2145-VII від 05.09.2017 (із змінами щодо організації освітнього процесу для різних категорій дітей); Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів» (№ 4213-VI від 22.12.2011); Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (№ 1324-VII від 5.06.2014); Концепція розвитку інклюзивної освіти (затверджена Наказом МОН України від 01.10.2010 № 912), в змісті якої визначені шляхи впровадження інклюзивної освіти; Указ Президента України № 344/2013 від 25.03.2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»; Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» (№ 635 від 10.07.2019); Наказ МОН України від 14.06.2013 № 768 «План заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів» та ін. [1].

Шляхи адаптації моделей ЄС до українських умов мають включати такі етапи:

– розширення програм профорієнтації та психологічної підтримки для молоді в зонах бойових дій і переселенців;

– запровадження цифрових платформ для навчання та працевлаштування на безкоштовній основі;

– створення локальних молодіжних центрів, куди кожен зможе звернутися;

– міжнародна співпраця з ЄС для залучення фінансування на молодіжні ініціативи;

– активне залучення молоді до процесів відбудови та волонтерства.

Між тим, для подолання викликів в контексті імплементації міжнародного законодавства у систему української практики, слід здійснити наступні кроки: уніфікувати термінологію, конкретизувати групи здобувачів вищої освіти, що потребують інклюзивного навчання в закладах вищої освіти; чітко визначити права і обов'язки учасників освітнього процесу, методи і підходи до викладання і навчання, способи фінансування та перелік ресурсного забезпечення; разом з тим, розробити механізми контролю, оцінки та моніторингу якості інклюзивної вищої освіти [2].

Однією з головних умов ефективності інклюзивної освіти є забезпечення в закладах освіти грамотної системи психолого-педагогічного супроводу студентів із ООП на всіх етапах здобуття ними освіти. Вона передбачає втілення таких напрямів, як робота із соціальним оточенням студента; освітній простір, до якого він залучається; адаптація до вишу і майбутньої професії. Працівникам і студентам закладу потрібно чітко усвідомлювати соціальну значущість інклюзивної освіти, демонструвати готовність брати активну участь у її впровадженні [3].

Отже, виходячи з усього вище написаного можна зробити такі висновки, що адаптація європейських механізмів до умов, в яких перебувають українці, повинна відбуватися з урахуванням викликів безпеки, психоемоційного стану молоді та доступу до ресурсів. Співпраця з ЄС може стати ключем до створення нової молодіжної активності, які будуть готові будувати гарне майбутнє України вже сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Козуля В. М., & Скиба Ю. А. (2020). SWOT-аналіз інклюзивного освітнього середовища вітчизняних університетів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова,* 78, С. 110 – 116. URL: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.78.24.

2. Мицик Г., Попова А, Цибуляк Н., Линдіна Є. (2023). Імплементація європейських стандартів і рекомендацій у сфері інклюзивної вищої освіти в Україні: виклики та можливості. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття» UNESCO CHAIR JOURNAL «LIFELONG PROFESSIONAL EDUCATION IN THE XXI CENTURY»*, С. 7-20. URL: https://doi.org/10.35387/ucj.2(8).2023.7-20.

3. Шевчук, Г. Й. (2021). Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, *2*(3), С. 151-157. URL: https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23.

УДК 336.143.232

Сус Т.Й. *д.е.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу*
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
(м.Івано-Франківськ Україна)

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МОЛОДИХ ФЕРМЕРІВ В РАМКАХ СПІЛЬНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Глибока демографічна криза посилена військовою агресією росії поглибила проблеми вікової структури фермерів в Україні. Старіння населення , не престижність сільськогосподарської праці та виїзд молоді з села, велика чисельність біженців як всередині країни так і тих , що виїхали за кордон, актуалізують проблеми кадрового забезпечення фермерських господарств. Україна як кандидат на вступ до ЄС повинна враховувати та в міру фінансових можливостей використовувати досвід країн ЄС по підтримці молодих фермерів та розвитку сільських територій в рамках стратегії розвитку аграрного сектору.

Спільна аграрна політика (далі САП) на 2023-27 роки направлена на адаптацію сільського господарства ЄС до мінливих економічних, соціальних та екологічних потреб в глобалізованому світі, де акцент робиться на одержанні запланованих результатів та досягнення поставлених цілей.

Старіння населення, особливо в сільських районах країн ЄС, зумовило необхідність більш суттєвої підтримки молодих фермерів. В рамках САП на 2023 -2027 роки передбачено цілу низку форм підтримки, які орієнтовані саме на молодих фермерів. Країни ЄС адаптують свої програми підтримки, виходячи з національних умов та стратегічних планів САП [1].

Програми підтримки молодих фермерів, як правило, передбачають поєднання кількох форм підтримки:

1. Додаткова підтримка направлена на збільшення доходів молодих фермерів;
2. Допомога для започаткування бізнесу та створення нових фермерських господарств, сільських стартап-підприємств.

Для фінансування вказаних програм країни ЄС повинні виділяти суму, що складає 3% їхнього бюджету. Додаткова підтримка доходу для молодих фермерів передбачає два варіанти: у формі щорічної виплати в розрахунку на гектар оброблюваної площі фермерського господарства або у вигляді одноразової щорічної виплати.

Допомога на заснування фермерського господарства в країнах ЄС фінансується Європейським сільськогосподарським фондом для сільського розвитку в рамках САП на 2023-2027 роки. Важливим аспектом підтримки є те, що молоді фермери можуть отримувати допомогу для інвестицій та створювати або приєднуватися до переробних підприємств, щоб зміцнити свій ринковий та економічний стан.

З метою розвитку сільських територій та запобігання виїзду молоді з сіл, в рамках САП на 2023-2027 роки, передбачено досягнення конкретної мети щодо поліпшення умов праці і зайнятості молоді, шляхом створення нових робочих місць та розвитку підприємництва і переробних підприємств.

Важливим для України є досвід Польщі, де молодим фермерам надається підтримка станом на 2024 рік в розмірі 200 тис. злотих. При цьому 70% наданих коштів має бути спрямовано на придбання основних засобів, зокрема нові машини та обладнання; придбання сільгоспземель; племінного молодняку; інвестиції в будівництво та модернізацію тваринницьких ферм. Решта 30% можуть бути направлені на поповнення оборотних коштів[2].

Завдяки фінансовій підтримці молодих фермерів їх навчанню та допомозі дорадчих служб, молоді фермери мають всі можливості для створення конкурентоздатних фермерських господарств, що дозволяє сприяти оновленню поколінь і сприятиме розвитку сільських територій та забезпеченню продовольчої безпеки країн ЄС.

Список використаних джерел:

1. Стратегічні плани САП. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans_pl?prefLang=pl
2. Молодий фермер 2024 - вимоги і найважніша інформація. URL: https://www.agraves.pl/mlody-rolnik-2024-za-co-i-kiedy-dostaniesz-punkty-w-naborze/

УДК 378.147.88:376.545

Ткачов М.М. *к.е.н., доцент*
Шеін Є.С. *здобувач третього рівня вищої освіти*
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Правове забезпечення аграрного бізнесу є однією з ключових складових розвитку сучасного агропромислового комплексу. Успішне функціонування аграрного бізнесу неможливе без ефективної та гнучкої правової системи, яка б регулювала земельні відносини, договірні зобов'язання, податкову політику, державну підтримку та екологічні стандарти. Аграрний сектор має стратегічне значення для економіки будь-якої країни, адже забезпечує населення продовольством, створює робочі місця та сприяє експортному потенціалу.

Сучасні виклики, пов'язані з глобалізацією, змінами клімату, технологічним розвитком та міжнародною конкуренцією, вимагають вдосконалення правових механізмів, спрямованих на захист інтересів аграрного бізнесу та створення сприятливих умов для його розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграє законодавство, яке регулює земельні відносини, аграрні інновації, питання власності, фінансування та екологічні аспекти агровиробництва.

Метою цього дослідження є аналіз основних особливостей правового забезпечення аграрного бізнесу, визначення його сучасних тенденцій та можливих шляхів удосконалення правових норм, що регулюють аграрну сферу.

До найбільш характерних особливостей правового забезпечення аграрного бізнесу, які були нами сформовано та в певній мірі обґрунтовані та рекомендовані до практичного використання у виробничо-комерційній діяльності підприємств агропромислового комплексу.

1. **Земельне право та право власності.** Земля є основним ресурсом у сільському господарстві, тому її правове регулювання відіграє визначальну роль у розвитку аграрного бізнесу. Основними правовими аспектами земельних відносин є:

- регулювання земельної власності та оренди земельних ділянок;
- правові механізми захисту прав землевласників та орендарів;
- державний контроль за раціональним використанням земель сільськогосподарського призначення;
- впровадження механізмів передачі та консолідації земель.

2. **Державне регулювання та підтримка аграрного бізнесу.** Держава відіграє важливу роль у розвитку аграрного сектора шляхом:

- надання субсидій та грантів аграрним підприємствам;
- запровадження податкових пільг та стимулювання інвестицій у сільське господарство;
- формування правових механізмів державного контролю якості сільськогосподарської продукції;
- створення програм сприяння розвитку сільських територій.

3. **Договірне регулювання у сфері агробізнесу.** Договірні відносини є важливою складовою аграрного бізнесу. Основними видами договорів у цій сфері є:

- договори купівлі-продажу сільськогосподарської продукції на віцтчизняних та зарубіжних ринках;
- договори оренди земельних ділянок та майнових активів агарних підприємств;
- кредитні та інвестиційні угоди;
- договори страхування аграрного виробництва.

4. **Екологічне право та аграрний бізнес.** У сучасних умовах виробництва агропромислової продукції екологічні вимоги до аграрного виробництва стають все жорсткішими. Основні аспекти екологічного права в аграрному бізнесі включають:

- дотримання стандартів екологічної безпеки;
- регулювання використання пестицидів та агрохімікатів на полях різних посівів;
- захист біорізноманіття та природних ресурсів;
- контроль за забрудненням ґрунтів і водних ресурсів.

5. **Інноваційне право та цифровізація аграрного бізнесу.** Розвиток цифрових (інформаційних) технологій в агросекторі сприяє зростанню

продуктивності та ефективності виробництва. Правові аспекти цифровізації включають:

- захист прав інтелектуальної власності на аграрні інновації та аграрні технології;
- регулювання використання дронів, сенсорів, автоматизованих систем у сільському господарстві;
- законодавче забезпечення кібербезпеки в аграрному секторі, що є надзвичайно важливим.

Аграрний бізнес потребує чітко визначеної та ефективної правової бази, яка сприяє його розвитку та забезпечує стабільність правовідносин між усіма учасниками ринку. Сучасні виклики, такі як глобалізація, екологічні зміни та технологічні інновації, вимагають гнучких та ефективних механізмів правового регулювання.

Серед основних напрямів удосконалення правового забезпечення аграрного бізнесу можна виділити:

- реформування земельного законодавства з метою підвищення прозорості земельних відносин;
- посилення державної підтримки та впровадження ефективних механізмів фінансування агросектору;
- гармонізацію екологічного законодавства з європейськими стандартами (узгодження сумісного використання);
- створення правових умов для впровадження інновацій та цифрових технологій у сільське господарство.

Таким чином, правове забезпечення аграрного бізнесу є комплексною категорією, що охоплює широкий спектр відносин та вимагає постійного вдосконалення в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Косенко А., Касич А., Лега О., Ареф'єва О. (2023). Вплив управлінських та вартісно-цінових детермінант інтелектуальної власності на конкурентоспроможність підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки),* (3), 86–92. URL: https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.3.86

2. Перерва П., Балан О., Лега О. (2023). Дослідження складових системи менеджменту «розумного підприємства»: стратегія мінімальної собівартості та пакетного ціноутворення // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (6), 127–131. URL: http://es.khpi.edu.ua/article/view/314092/305019

3. Перерва П. Г. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку / Перерва П. Г., Лега О. В., Безкровний О. В. // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпро : УДУНТ, 2025. – 2025. – №197. – С. 107-115. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115

4. Розвиток методів формування собівартості та ціни науково-інформаційної продукції в системі менеджменту "розумного підприємства" / О. С. Балан, П. Г. Перерва, С. В. Князь, О. В. Лега // *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит = Energy saving. Power engineering. Energy audit.* – 2024. – № 9 (199). – С. 72-81. doi: 10.20998/2313-8890.2024.09.06

5. Перерва П. Г., Лега О. В. Податковий консалтинг: інструмент для фінансової безпеки. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : зб. матеріалів 4-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Херсон : ФОП Вишемирський В. С., 2024. С. 141-143. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/84562

УДК 005.591.6:664.143

Цурпаленко П. В. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»
Науковий керівник**: **Прушківська Е.В.
д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ІННОВАЦІЇ У ВИРОБНИЦТВІ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ: ПРАКТИКИ ЄС

Сучасна кондитерська промисловість у країнах Європейського Союзу (ЄС) переживає період динамічних змін, зумовлених як глобальними трансформаціями споживчих очікувань, так і тиском екологічних викликів і розвитком цифрових технологій. Традиційна парадигма виробництва кондитерських виробів зазнає еволюції. На зміну фокусуванню винятково на смакових властивостях приходить орієнтація на функціональність, безпеку, екологічність та персоналізацію продукту [1]. У цьому контексті інновації виступають рушієм змін, формуючи нові стандарти якості, відповідальності та технологічної досконалості.

Суспільний запит на здоровий спосіб життя, зокрема харчування, значно трансформував вимоги до складу та властивостей харчових продуктів, у тому числі кондитерських виробів. Сучасні споживачі очікують не лише задоволення гастрономічних потреб, а й підтримки фізичного та психоемоційного здоров’я [2]. У відповідь на ці зміни європейські виробники розширюють асортимент продукції, пропонуючи:

- безцукрові варіанти солодощів із використанням природних замінників, таких як стевія або еритритол;

- веганські вироби, де тваринні інгредієнти замінено рослинними аналогами;

- безглютенові продукти, орієнтовані на споживачів із целіакією або чутливістю до глютену;

- функціональні солодощі, збагачені вітамінами, мінералами, клітковиною, пробіотиками.

Цей напрям розвитку є ключовим у контексті формування нової харчової культури, що поєднує задоволення з корисністю.

Важливо зазначити, що у центрі інноваційної політики європейських кондитерських підприємств є інтеграція передових технологій [3-4]. Такі рішення спрямовані на підвищення ефективності виробництва, точності рецептур, скорочення витрат але водночас і збереження гнучкості та адаптивності. Серед найпомітніших технологічних практик: 3D-друк десертів; інтелектуальні фабрики, що використовують штучний інтелект, IoT та великі дані (Big Data) для оптимізації виробничих і логістичних процесів; використання ферментованих інгредієнтів, що зменшує потребу в консервантах, покращує смак і біодоступність поживних речовин. Вцілому ці інструменти стають основою індустрії 4.0, що змінює не лише виробництво, але й взаємодію з кінцевим споживачем. Ці технології сприяють формуванню лояльності, підвищують залученість споживачів і слугують додатковим джерелом даних для аналізу ринку.

Із вище зазначеного слідує, що інновації в кондитерській галузі європейських країн, це не лише технологічні новації, а й стратегічний вибір шляху сталого розвитку. Український кондитерський сектор має потенціал долучитися до цих процесів за умови: інституціональної підтримки технологічної модернізації підприємств; впровадження екологічних стандартів на законодавчому рівні; розвитку інфраструктури електронної комерції; стимулювання співпраці з науковими установами у сфері food-tech.

Актуалізація інноваційних практик сприятиме не лише підвищенню конкурентоспроможності українських виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, але й посиленню інтеграції у європейський економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Європейська кондитерська промисловість: огляд ринку та інноваційних тенденцій. URL: https://www.candyindustry.com

2. Ільїна І.І. Управління інноваційною діяльністю в агропродовольчому секторі: європейський досвід. *Економіка АПК*. 2022. № 4. С. 59–65.

3. Innovation in the European confectionery industry. Financial Times. URL:https://www.ft.com

4. Ткаченко Т.І. Інновації у харчовій промисловості: перспективи та виклики. *Економіка харчової галузі*. 2021. № 2(14).

УДК 331.101.3:331.108:631(477)

***Чорна Д.М**. здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання спеціальність «Менеджмент»*
***Науковий керівник: Голєва М.С.** PhD*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

МОТИВАЦІЯ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ В АПК: СУЧАСНІ МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ

Агропромисловий комплекс (АПК) посідає важливе місце в економіці України, забезпечуючи продовольчу безпеку країни та значну частку валютних надходжень від експорту [1]. Проте, незважаючи на стратегічне значення галузі, АПК стикається з проблемою залучення та утримання молодих кваліфікованих кадрів. Особливо гостро ця проблема стоїть у сільській місцевості, де часто спостерігається дефіцит спеціалістів [3].

Одна з основних причин відтоку молоді з агросфери – це відсутність належної мотивації. Молоді фахівці не лише прагнуть гідної заробітної плати, але й хочуть реалізовувати себе, розвиватися та мати комфортні умови праці [3].

Сучасна система мотивації працівників в АПК потребує оновлення з урахуванням змін у трудових очікуваннях молодого покоління. Одним з ефективних напрямів є матеріальне стимулювання. Зокрема, це конкурентоспроможна заробітна плата, що враховує регіональні особливості та рівень кваліфікації працівника. Також широко застосовується преміювання за досягнення виробничих показників, надбавки за умови підвищеного ризику або за ефективне використання ресурсів.

Окрім цього, аграрні підприємства все частіше пропонують молодим працівникам житло або компенсують витрати на проживання. Деякі агрохолдинги, як-от "Кернел" чи "МХП", пропонують соціальні пакети, які включають медичне страхування, трансфер до місця роботи, харчування та інше [4].

Проте сучасна мотивація не обмежується лише грошовими заохоченнями. Велике значення мають нематеріальні фактори. Молодь прагне розвиватися,

тому важливо забезпечити їм можливість проходження тренінгів, навчання, участі у семінарах та міжнародних стажуваннях. Програми професійного розвитку мають бути системними та перспективними.

Ще одним важливим мотиваційним чинником є визнання досягнень. Це можуть бути внутрішні конкурси, відкрите вшанування найкращих працівників, почесні грамоти, а також публікації про досягнення в корпоративних виданнях. Такі форми підвищують емоційне залучення до роботи.

Крім того, дедалі більше підприємств в АПК впроваджують електронні системи управління персоналом, які дозволяють працівникам отримувати швидкий зворотний зв’язок, оцінювати свою ефективність, проходити онлайн-курси та планувати кар'єрний ріст [4]. Це також сприяє мотивації, адже молодь звикла до цифрових інструментів у повсякденному житті.

Позитивні приклади демонструють, що інвестування в розвиток молоді в АПК дає реальні результати. Так, ряд підприємств у Вінницькій та Хмельницькій областях запровадили програми наставництва, де досвідчені фахівці передають знання молодим, тим самим зменшуючи плинність кадрів та підвищуючи їхню мотивацію [2].

У підсумку, можна зробити висновок, що ефективна мотивація молодих фахівців в АПК потребує комплексного підходу. Поєднання матеріального стимулювання з можливостями розвитку, підтримкою та визнанням забезпечує довготривалу зацікавленість молоді в роботі у цій галузі. Важливим є і стратегічне бачення — підприємства мають не лише «утримувати», а й розвивати молодих спеціалістів як майбутніх лідерів агросектору [1].

Список використаних джерел:

1. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективи розвитку. Проблеми розвитку підприємництва. 2023. Вип. 5. С. 61–69.
2. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 № 1163-р.
3. Працевлаштування молоді на селі: виклики та шляхи вирішення. Соціальні науки. 2022. Вип. 11. С. 45–51.
4. HR-практики аграрних холдингів: приклади компаній МХП та Кернел. Бізнес і менеджмент. 2023. Вип. 2. С. 38–44.

UDC 004.057

***Koziura V.**, student of the Faculty of Information Technologies*
***Supervisor Bilous A.A**., PhD in Philosophy, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

ANALYSIS OF ANTIVIRUS SOFTWARE TOOLS FOR INFORMATION SECURITY

Information protection means is a set of engineering, electrical, electronic, optical and other devices, instruments and technical systems, as well as other elements used to solve information protection tasks, in particular to prevent leakage and ensure the security of information to be protected.

Most often, information security software is used to perform such processes as user identification and authentication, user access control to an information network, password protection and authority verification, information encryption, and protection against unauthorised changes, reading, and copying. [1]

Means of ensuring information protection in terms of preventing intentional actions can be conditionally divided into several groups, depending on the method of implementation:

1. Technical (hardware) means. These are various devices (mechanical, electromechanical, electronic, etc.) that are used to solve information protection tasks with the help of hardware. They can prevent physical penetration or, if penetration does occur, restrict access to information, in particular by masking it. To solve the first part of the problem, locks, window bars, guards, security alarms, etc. are used. For the second part, noise generators, surge protectors, scanning radios, and many other devices are used to 'block' potential information leakage channels or to detect them. The advantages of technical means are reliability, independence from subjective factors, and high resistance to modifications.The disadvantages are insufficient flexibility, large volumes and weight, and high cost.
2. Software tools. These are programs that perform the functions of user identification, access control, information encryption, deletion of residual information (for example, temporary files), testing of the security system, etc. The advantages of software tools are versatility, flexibility, reliability, ease of installation, and the ability to modify and develop. The disadvantages include limited functionality in networks, dependence on hardware, and sensitivity to changes, both accidental and intentional.
3. Mixed hardware and software. This is a combination of hardware and software that implement the same functions as their individual components and have intermediate properties.

4. Organisational means. These are organisational and technical measures related to the preparation of premises for storing computers, laying cable systems with regard to security requirements, as well as organising other aspects of work. The advantages of organisational tools are the ability to solve numerous problems, ease of implementation, quick response to undesirable actions in the network, and unlimited possibilities for modification and development. Disadvantages - high dependence on subjective factors, in particular, on the organisation of work in a particular unit.

We consider one of the software tools for information security - antivirus programs. The purpose of our work is to analyse antivirus information security tools. To achieve this goal, we need to solve the following tasks:

- To study the concept of anti-virus information security tools;
- To consider the classification of anti-virus tools;
- To get acquainted with the main functions of the most popular antiviruses.

According to the analysis and summary of data, an antivirus program (antivirus) is a program designed to detect computer viruses and other unwanted (malicious) programs, as well as to restore files infected with such programs, or to prevent infections (modifications) of files or the operating system with malicious code (for example, through vaccination). Antivirus software consists of subroutines that attempt to detect, prevent the spread of, and remove computer viruses and other malicious software.

If you analyse the classifications of antivirus software, you should note that no antivirus can guarantee one hundred per cent protection against viruses. Statements about such programmes should be considered either unfair advertising or a sign of unprofessionalism.

Among antivirus software, the most popular and effective are antivirus scanners (other names: phage, polyphage, doctor program). CRC scanners (checkers, checksumers, integrity checkers) are second in terms of efficiency and popularity. Often, both methods are combined into one universal anti-virus programme, which significantly increases its power. Different types of blockers and immunisers are also used.

Today, the main functions of antivirus software include:

- Detection and neutralisation of known viruses and malware.
- Preventing infections by identifying suspicious files or processes.
- Regular updates of virus databases to ensure that protection is up-to-date.
- Specialised tools for recovering infected files or operating systems.

Thus, anti-virus software is an important element of the information security system, but its effectiveness depends on timely updates, proper configuration and integration with other security measures.

List of references:

1. Wikipedia contributors. (n.d.). Software tools for information protection. Wikipedia. Retrieved April 2, 2025, from https://uk.wikipedia.org/wiki/Програмні_засоби_захисту_інформації

UDC 004.42: 004.8

Riabokin Y. *student of the Faculty of Information Technologies*
Supervisor - Bilous A.A. *PhD in Philosophy, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

CISCO SYSTEM AND ITS CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF IT-EDUCATION AND NETWORK STANDARDS

Today, Cisco is one of the world's leading manufacturers of network equipment and software. The name Cisco is an abbreviation of the city of San Francisco, California (San Francisco).

Although Cisco was not the first company to develop and sell routers - devices that redirect computer traffic from one network to another - it created the first commercially successful multiprotocol router. This device allowed previously incompatible computers to communicate with each other, even if they used different network protocols. Cisco calls itself 'the world leader in networking technologies for the Internet.' [1]

It should be noted that the company's products are actively used by government, corporate and educational institutions. Cisco specialises in creating local and global networks, with a focus on performance, security and innovation. In addition, the company develops educational programmes that help professionals master new technologies and deepen their existing knowledge.

The system analysis reveals the main advantages of Cisco. One of the most important characteristics of Cisco products is their high reliability, especially under heavy load for a long time. This makes them indispensable in critical facilities such as banks or government agencies. The security aspect is equally important, as the corporation actively uses firewalls, VPNs and intrusion detection systems. The company is also actively implementing innovative solutions, such as software-defined networks (SDN), which allow it to optimise the operation of network structures.

At the same time, it is worth noting the important contribution of Cisco to the educational process in the field of information technology. The company actively cooperates with higher education institutions, in particular with the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (NULES), providing educational resources that allow students to gain relevant knowledge and adapt to international standards. Materials are provided electronically in English, which is important to ensure compliance with international requirements. The company offers flexible training options to suit everyone's needs. No matter what you choose to study, and how you choose to do it, training with Cisco means staying in sync with tech innovations. [2]

Despite its many advantages, Cisco products also have certain limitations. One of them is the high cost of the equipment, as well as the complexity of setup and maintenance, which requires the involvement of certified specialists. This becomes a

significant barrier for small businesses and start-ups that are not ready to make significant financial investments. At the same time, for large companies that understand the value of durable and high-quality equipment, this aspect is less critical.

Another problem is the company's licensing policy. Some features are only available by purchasing additional licences or certificates, which significantly increases the final cost of technologies that are not cheap.

To sum up, Cisco remains one of the leaders in the networking market. Thanks to its high reliability and performance, its technologies ensure the efficient operation of networks of various levels of complexity. Despite the high prices and certain difficulties related to maintenance and licensing, the use of Cisco products is reasonable for companies seeking to ensure maximum performance and security of their networks. In addition, Cisco's active cooperation with universities contributes to the development of highly qualified specialists, which is an important factor for the development of the technology industry as a whole.

List of references:

1. Cisco Systems. Wikipedia. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Cisco_Systems (accessed 01.04.2025).
2. Cisco. Official website of the company. URL: https://www.cisco.com/c/ru_ua/index.html (accessed 01.04.2025).

UDC 377.027.71

Suprun D.
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Zhou YI
Head of the Youth and Academic Work
Department of the Faculty of Arts
Hetao College
(Bayannur, Inner Mongolia Autonomous Region, China)

SUSTAINABLE EDUCATIONAL MANAGEMENT AS PROVIDER OF CULTURAL HERITAGE IN INCLUSIVE SOCIETY

The current educational space promotes the idea of the knowledge triangle, which consists in the connection between the sustainability of education, research activities and technological innovations. The characteristic features of globalization in the field of education are the unification of knowledge, the general aspiration to achieve high level of cultural sustainability in education quality. Culture and Education are key determinants of economic results and world potential [2, p.45]. Globalization, despite the differences in its assessment, is an objective reality, requiring national higher education systems to have a new target orientation, which takes into account the needs for international solidarity regarding the values of universal ethics. At the same

time, an important condition for the integration of Ukrainian higher education into the world educational space should be the preservation of national experience, traditions, strengthening and development of its undeniable advantages, which, first of all, include the scientific and fundamental nature.

Today we have great opportunities: Combining the opportunities of cultural exchange and cooperation, policy support and financial input brought by the "Belt and Road" initiative, analyze how to use these opportunities to promote the deep integration of non-heritage resources and aesthetic education teaching in colleges and universities in inclusive society.

The implementation of inclusive education should take place taking into account the following main components of the basis of cultural sustainability: *idea, strategy, result*. This consolidation implements the achievements of inclusion, both social and in the field of education management, popularization of advanced innovative experience in providing high-quality general social and educational services to persons with special educational needs; exchange of experience in psychological, pedagogical and social support in creating a sustainable inclusive environment [3,p.32].

The above-mentioned trends determine the demand for a proven training strategy in the field of inclusive education and the development of a concept, model and pedagogical and psychological, social and cultural conditions for the professional training of a specialist capable of providing qualified assistance to persons with physical disabilities in the context of the implementation of inclusive education. Mastering foreign experience in the field of inclusive education is one of the tasks of sustainable education management under the conditions of European integration.

The higher education system of Ukraine is in a state of reform and determination of ways of transformation and improvement of all stages of training of specialists of high professional level. That is, educational management should be more innovative, far-sighted and responsible for sustainable results. Innovative reform of the national system of higher education should be aimed at increasing the competitiveness of educational institutions, which, in turn, would provide the country's economy with specialists capable of implementing innovative technologies in all spheres of public life. Thus, under inclusive education reforming in Ukraine, on the one hand, the priorities of preserving the cultural heritage of the Ukrainian education system should be taken into account, and on the other hand, the tasks of improving international cooperation, mobility, employment of graduates from Ukraine in the European or international space, international competitiveness of higher educational institutions.

Achieving a competitive sustainable cultural quality of national educational management in the context of civilizational changes is now becoming a priority for the modernization of education in Ukraine [1, p.169]. The process of training future specialists should be carried out in a new personality-oriented paradigm, where it will be possible to actualize professionally important personal qualities, and which will be focused on the formation of cultural person, with system of professional skills, professional culture, professional reflection, self-management and management of professional activities, which will allow achieving professional success, self-realization, professional self-fulfillment. The analysis of the processes of globalization, variability, competition, which are increasingly asserting in the world, oblige us to increase research efforts to understand the role of educational

managemant in the formation of a personality adequate to the innovative type of social progress, *an cultural innovative personality* [4, p.15]. Therefore, achieving a competitive quality of national educational management and cultural promotion in the context of social cohesion is becoming a priority of inclusive society.

References:

1. Iatsyshyn, A., Atamanyuk, S. Knowledge Management in the Context of Digital Transformation of Education and Science in Ukraine: Challenges in Professional Training *Digital Technologies in Education* Selected Cases *Springer Cham, Switzerland AG 2024* 28 2024 pp 165–184 https://doi.org/10.1007/978-3-031-57422-1_12 URL: https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-57422-1 (last accessed: 2024/10/16).
2. Okhrimenko, I. & Sprynchuk, S. Future psychologists' readiness to work in conditions of social cohesion in education. International Journal of Applied Exercise Physiology, 9(9), 2021 40-48. URL: http://www.ijaep.com/index.php/IJAE/article/view/1137 (last accessed: 2024/10/16).
3. Sheremet, M. Motivation development of mental health preservation of specialists in the field of special and inclusive education: european practices *Pol Merkur Lek*, *ALUNA Publishing House* 1, (JAN-FEB), 2023, pp.30-34 https://doi.org/10.36740/Merkur202301104
4. Sopivnyk, R. I. Sopivnyk, D. Suprun, T. Hryhorenko. *Social leadership and team building.* Kyiv: NULES. 2023 URL: https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bc90a611-0bce-472e-8d46-017892b1f745/content (last accessed: 2024/10/16).
5. Suprun, D. The Future Psychologists' Motivation to Work in the System of Inclusive Education International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE), Volume-8 Issue-4S, November 2019 https://www.ijrte.org/wp-content/uploads/papers/v8i4S/D10081184S19.pdf

УДК 330.341.1

Бондаренко Н.О. *к.пед.наук, доцент*
Арбачевська А.В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3-го року навчання спеціальності «Соціальна робота»*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ГІДНОГО ЖИТТЯ

Сьогодні ми живемо у світі, де поняття людської гідності, прав людини та рівних можливостей набуває абсолютно нового змісту. І якщо ще кілька десятиліть тому питання безбар'єрності сприймалося як допоміжне, як щось, що стосується лише окремих категорій населення, то нині це – фундаментальна

основа розвитку справедливого суспільства, де кожна людина має вільний доступ до всіх сфер життєдіяльності суспільства, і право на повноцінне життя без обмежень.

Це поняття значно ширше, ніж просто пандус біля школи або знижений бордюр на пішохідному переході. Це не просто питання фізичної доступності, а комплексне поняття, що охоплює всі аспекти життя людини, забезпечуючи рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їх фізичних, психологічних чи соціальних обмежень. За різними офіційними даними, третина населення України – це люди, які мають постійну або тимчасову потребу в адаптованому, зручному, доступному середовищі. І, відповідно, створення умов безбар'єрності – це не розкіш і не привілей, а гостра потреба та пряма відповідальність держави, громад і кожного з нас.

Одним із головних аспектів безбар'єрності є фізична доступність. Це облаштування пандусів, ліфтів, спеціально обладнаних туалетів та інших елементів, які дозволяють людям з особливими потребами вільно пересуватися містом, відвідувати установи, магазини, медичні заклади тощо.

Ми маємо також забезпечити інформаційну доступність. У наш час доступ до інформації є основою для активної участі в житті суспільства. Для людей з порушеннями зору мають бути доступні тексти з великим шрифтом, для людей з порушеннями слуху – відео з субтитрами або із використанням сурдоперекладу. Це дозволить кожному отримувати важливу інформацію і приймати активну участь у соціальному житті.

Не менш важливою є цифрова доступність. Сьогодні більшість послуг, зокрема державні, надаються в онлайн-форматі. Інтернет-сайти повинні бути зручними для користувачів з особливими потребами, з можливістю використання спеціальних пристроїв, таких як екранні читачі або альтернативні клавіатури.

Станом на 2024 рік в Україні офіційно зареєстровано понад 3 мільйони людей з інвалідністю. З початку повномасштабного вторгнення ця цифра зросла приблизно на 300 тисяч осіб. Протягом 2023 року понад 230 тисяч осіб отримали статус інвалідності, з них 138,1 тис. чоловіків та 92,5 тис. жінок. Станом на липень 2023 року, 428 785 осіб з інвалідністю були офіційно працевлаштовані. Близько 80% осіб з інвалідністю є працездатними та активними, але реалізація їхніх прав ускладнена через відсутність безбар'єрного середовища. Цифра людей з інвалідність постійно збільшується у зв'язку з військовими діями на території країни.

Ця статистика чітко свідчить про необхідність створення безбар'єрного середовища, яке дозволить усім громадянам, незалежно від їх фізичних чи соціальних обмежень, активно долучатися до життя країни та реалізовувати свій потенціал.

Нами було проведено дослідження впровадження безбар'єрності Градизької громади, що знаходиться в Полтавській області. Це дослідження показало, що громада активно впроваджує стратегію безбар'єрності. На базі цієї громади створена комісія з питань безбар'єрності, яка здійснює моніторинг об'єктів інфраструктури на предмет доступності та безбар'єрності. Громада

працює над створенням комфортного середовища для всіх жителів громади, зокрема і для осіб з особливими потребами. Одним з ключових етапів є адаптація інфраструктури громади до потреб людей з обмеженими можливостями. Це включає в себе не лише фізичну доступність будівель та об'єктів, але й доступність інформаційних та соціальних послуг.

Одним з перших кроків у цьому напрямку є адаптація навчальних закладів, медичних установ та культурних об'єктів до вимог безбар'єрності. Вони проходять перевірку на доступність та інклюзивність. Діти з обмеженими можливостями мають змогу навчатися разом з іншими дітьми в звичайних школах в інклюзивних класах. Їм допомагають асистенти вчителів, які постійно вдосконалюють свою кваліфікацію з метою ефективно допомагати дітям з особливими освітніми проблемами. В громаді активно проводяться інформаційні заходи щодо інклюзивного простору і все більше жителів починають розуміти актуальність і важливість безбар'єрності та роблять цю тему менш табуйованою. Впроваджуються заходи, спрямовані на створення безбар'єрного середовища для всіх мешканців громади, саме для цього було створено Раду безбар'єрності, яка координує ініціативи з удосконалення простору громади. Цей дорадчий орган об'єднує представників влади, громадських організацій, освітніх та соціальних установ для спільного пошуку ефективних рішень. Протокол першого засідання Ради підтверджує системний підхід до реалізації політики інклюзії.

Крім фізичної доступності, у фокусі громади також інформаційна відкритість: на офіційному сайті систематично публікуються звіти про реалізовані заходи, плани адаптації об'єктів, новини щодо інклюзивних ініціатив. Це свідчить про прозорість і відкритість процесу.

Таким чином, безбар'єрність у Градизькій громаді – це не лише про встановлення пандусів чи кнопок виклику, а насамперед про зміну підходу до простору, до комунікації та до взаємодії. Це про повагу до гідності кожної людини та створення умов для повноцінного життя всіх громадян.

Отже, безбар'єрність – це не просто технічне поняття, пов'язане з доступністю інфраструктури. Це комплексна соціальна цінність, яка відображає рівень розвитку суспільства, його повагу до гідності кожної людини та здатність забезпечити рівні можливості для всіх. Без створення інклюзивного середовища неможливо говорити про справжню рівність, участь і гідне життя кожного громадянина. Досвід Градизької громади свідчить про реальні кроки у цьому напрямі – через створення Ради безбар'єрності, аудит об'єктів, адаптацію інфраструктури та відкритий діалог з громадою. Це приклад того, як локальні ініціативи можуть бути дієвим інструментом у побудові соціально справедливого середовища.

Інвестуючи в безбар'єрність сьогодні, ми закладаємо фундамент для такого суспільства, де кожен відчуває себе потрібним, цінним і вільним – а отже, має можливість жити гідно.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Ратифікована Україною 6 березня 2009 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
2. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. – Постанова КМУ від 14 квітня 2021 р. № 366-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р
3. Безбар'єрність як нова суспільна норма: збірник матеріалів / За ред. О. Кубракової. – Київ: Український інститут майбутнього, 2021.
4. Звіт про стан реалізації принципів безбар'єрності у громадах України / ГО «Безбар'єрність». – 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bezbarier.gov.ua
5. Кухарук, О. В. Психологічна доступність як складова інклюзивного середовища // Соціальна педагогіка. – 2023. – №2. – С. 45–49.

УДК: 159.944:504:613.98

Бондаренко Н.О. *к.пед.наук, доцент*
Бізюка В.О. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота та реабілітація»*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНИХ УМОВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження впливу екологічних умов на психоемоційний стан людей похилого віку зумовлена глобальними демографічними змінами, що супроводжуються збільшенням частки літніх осіб у суспільстві. Сучасні екологічні виклики – підвищення рівня забруднення повітря, шумове та світлове забруднення, недостатня кількість зелених зон у міських агломераціях – створюють додаткові стресові чинники для цієї категорії населення [1]. У зв'язку з тим, що літні люди мають знижену адаптивність і порушену компенсаційну здатність організму, несприятливі умови навколишнього середовища можуть призводити до розвитку депресивних станів, тривожності, когнітивних розладів та загального погіршення якості життя. Отже, формулювання проблеми полягає у визначенні механізмів впливу зовнішніх екологічних факторів на психоемоційний стан літніх людей та розробці ефективних заходів соціальної підтримки для забезпечення їхньої життєздатності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні десятиліття значну увагу наукової спільноти приділено вивченню зв'язку між екологічними

умовами та психоемоційним здоров’ям. Сучасні дослідження засвідчують, що якість повітря, рівень шуму, доступність зелених зон та інші фактори довкілля прямо корелюють із психоемоційним благополуччям літніх осіб. В роботах ряду авторів (наприклад, Федорової І. С., Калью П., Каплана С. та Каплана Р.) виявлено, що позитивний вплив природного середовища сприяє зниженню рівня стресу та поліпшенню когнітивних функцій, тоді як несприятливі екологічні умови стимулюють розвиток депресивних розладів і емоційної лабільності [5]. Особлива увага приділяється аналізу впливу урбанізаційних процесів, які за умов високої концентрації населення та недостатньої озелененості формують негативний емоційний фон і сприяють соціальній ізоляції літніх людей. У зв’язку з цим існує необхідність інтеграції знань з галузей геронтології, екологічної психології та соціології для побудови цілісної моделі взаємодії біологічних, соціальних та екологічних чинників у формуванні психоемоційного стану літніх осіб.

Виклад основного матеріалу. Зміни в екологічному середовищі мають значний вплив на фізіологічне здоров'я осіб похилого віку, що, в свою чергу, впливає на їхній психоемоційний стан. Відомо, що старші люди частіше страждають від хронічних захворювань, таких як серцево-судинні хвороби, захворювання органів дихання, а також знижена функція імунної системи, що робить їх особливо вразливими до забруднення навколишнього середовища [2]. Забруднене повітря, шум, зміни клімату можуть спричиняти погіршення загального стану здоров'я, підвищення рівня стресу, депресивні симптоми, тривожність і зниження якості життя.

Дослідження Каплана С. демонструють, що перебування в середовищі з високим рівнем озеленення не лише сприяє психологічному благополуччю, а й покращує когнітивні функції, що особливо актуально для профілактики нейродегенеративних захворювань. Додатково, взаємодія в соціально активному середовищі знижує ризики розвитку депресивних розладів, сприяє формуванню почуття приналежності до суспільства та підтримує емоційну стабільність [5].

Слід зазначити, що вплив екологічних чинників на психоемоційний стан літніх осіб не є однорідним і варіюється залежно від низки індивідуальних параметрів, таких як стан здоров’я, рівень адаптаційного потенціалу, соціальна підтримка та особистісні ресурси [1]. Особи з високим рівнем соціальної інтеграції та доступом до якісного середовища демонструють кращу стійкість до стресових ситуацій і мають нижчий рівень депресивних симптомів

Збереження психоемоційного здоров'я осіб похилого віку в умовах екологічних змін є надзвичайно важливим для підтримки їхнього благополуччя. Адаптація до змін у навколишньому середовищі включає як індивідуальні механізми психологічної підтримки, так і соціальні стратегії, що допомагають зменшити негативний вплив екологічних стресорів. Важливою частиною цього процесу є надання соціальної підтримки через створення комфортних умов для проживання старших людей, організацію соціальних і психологічних заходів, які допомагають їм адаптуватися до змін і зберігати емоційну стабільність [2].

Соціальні працівники повинні враховувати, що осіб похилого віку можна підтримати не тільки через традиційні інтервенції, а й через більш інноваційні підходи, наприклад, розвиток програм озеленення, покращення доступу до природних ресурсів або підтримка участі у громадських екологічних ініціативах, що знижують стрес і сприяють соціальній інтеграції.

Сприятливі екологічні умови, такі як доступ до зелених зон, чисте довкілля, безпечне міське середовище, позитивно впливають на психоемоційний добробут літніх людей. Прогулянки на свіжому повітрі, взаємодія з природою сприяють зниженню рівня стресу, поліпшенню настрою та підвищенню когнітивної активності. Залучення літніх людей до громадських заходів на відкритому повітрі, заняття фізичною активністю, як-от йога або піші прогулянки, позитивно позначається на їхньому емоційному стані [2].

Адаптація до змін довкілля базується на розвитку психологічної резилієнтності, використанні стратегій подолання стресу та соціальної підтримки. Значну роль відіграють громадські ініціативи, спрямовані на соціальну інтеграцію літніх людей та підвищення їх екологічної обізнаності.

В результаті проведеного аналізу можна зробити висновок, що екологічні умови є одним із визначальних факторів, які суттєво впливають на психоемоційний стан людей похилого віку. Несприятливі умови довкілля, зокрема високий рівень забруднення повітря, шумове та світлове забруднення, а також недостатність зелених зон, сприяють посиленню стресових процесів, розвитку депресивних симптомів, тривожності та когнітивних порушень у літніх осіб. Ці негативні впливи стають каталізатором зниження якості життя та соціальної інтеграції, що особливо критично у зв’язку зі зниженням адаптивних можливостей організму в умовах старіння. Натомість сприятливі екологічні умови, що включають чисте повітря, доступ до природних просторів та комфортне міське середовище, позитивно впливають на психоемоційний добробут, сприяють зниженню рівня стресу, покращенню когнітивної активності та підтримці соціальних зв’язків.

Перспективи подальших досліджень мають бути спрямовані на розширення емпіричної бази даних із залученням репрезентативних вибірок літніх осіб з різних регіонів, що дозволить точніше визначити специфіку впливу окремих екологічних чинників на психоемоційний стан. Важливим напрямком є вивчення індивідуальних відмінностей, зокрема аналіз ролі стану здоров’я, рівня адаптаційного потенціалу та соціальної підтримки, що може модулювати вплив несприятливих умов довкілля.

Список використаних джерел:

1. Андрєєва О., Гакман А. Вплив способу життя на показники психоемоційного стану осіб похилого віку. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2022 № 3 С.32–36 http://tmfvs-journal.uni-sport.edu.ua/article/view/267366 (дата звернення: 03.04.2025)

2. Бєлов В., Котова А., Магльований, А. Валеологічні основи психофізіології старіння: теоретичний аналіз. Київ: Наукова думка. 2017. С. 33-45.

3. Гакман АВ, Зорій ЯБ, Балацька ЛВ, Молдован АД. Теоретичні засади оздоровчорекреаційної діяльності у структурі дозвілля людей похилого віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт),* 2021 №10(141) С. 4 – 30

4. Федорова І. С. Психологічні аспекти старіння: вплив ейджизму на соціальну активність літніх людей. Луганськ: ЛНУ, 2016. С. 66-80.

5. Kaplan, S. The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*. 1995, 15(3), P. 169-182. https://sci-hub.se/10.1016/0272-4944(95)90001-2

УДК: 364.4:005.8:004.9

Бондаренко Н.О. *к.пед. наук, доцент*
Головата О.В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота»*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ПОСЛУГАМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЙ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ

У сучасних умовах розвитку суспільства та зростання соціальних викликів ефективність системи надання соціальних послуг набуває особливого значення. Забезпечення адресної, якісної та своєчасної допомоги найбільш вразливим верствам населення вимагає запровадження сучасних механізмів управління, які базуються на принципах прозорості, підзвітності та орієнтації на результат. Одним із ключових інструментів у цьому процесі виступають технології моніторингу та оцінки ефективності соціальних послуг.

Застосування цифрових рішень, систем збору та аналізу даних дозволяє не лише відстежувати якість і результати надання соціальних послуг, а й приймати обґрунтовані управлінські рішення, своєчасно виявляти потреби цільових груп, коригувати програми підтримки. Усе це сприяє підвищенню довіри до соціальної політики держави, забезпеченню сталості соціального розвитку та формуванню ефективної системи соціального захисту.

Таким чином, дослідження механізмів управління соціальними послугами з використанням інструментів моніторингу й оцінювання є надзвичайно актуальним у контексті підвищення якості життя населення та модернізації соціальної сфери. У сучасних умовах глобалізації та зростання соціальної нерівності ефективне функціонування системи соціальних послуг є ключовим елементом забезпечення соціальної стабільності.

Управління соціальними послугами є складним та багатовекторним процесом, що поєднує в собі організаційні, економічні, правові та технологічні складові [4]. Це явище безпосередньо впливає на забезпечення соціальної стабільності, підтримку вразливих категорій населення та підвищення якості життя громадян.

Проаналізовані підходи до моніторингу та оцінки ефективності свідчать, що управління соціальними послугами базується на інтеграції кількісних і якісних методів аналізу, що дозволяє отримувати об'єктивну картину результативності програм. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології стають ключовим інструментом забезпечення прозорості, оперативності та точності в управлінських процесах. Поряд із цим, використання сучасних технологій аналітики сприяє прогнозуванню соціальних змін і розробці адаптивних стратегій для реагування на актуальні виклики [4].

У результаті проведеного дослідження було визначено, що технології моніторингу та оцінки відіграють важливу роль у покращенні якості соціальних послуг та підвищенні ефективності управління ресурсами. Досліджено, що найбільш поширеною технологією, яку використовують респонденти для моніторингу та оцінки в соціальних послугах, є онлайн-платформи для збору та аналізу даних. Визначено, що найбільша частка респондентів (17 осіб, 34%) вказала, що технології використовуються щодня. Вплив технологій на якість соціальних послуг також був досліджений, і визначено, що 23 особи (46%) відповіли, що технології допомагають значно покращити якість соціальних послуг.

Переваги використання технологій моніторингу та оцінки у соціальних послугах також були вивчені, і визначено, що 14 осіб (28%) зазначили, що серед основних переваг є підвищення прозорості процесів, 19 осіб (38%) вказали, що найбільша перевага технологій полягає в ефективнішому управлінні ресурсами. Труднощі при використанні технологій моніторингу та оцінки у соціальних послугах також були вивчені, і визначено, що найбільше число респондентів (40%) вказало на недостатню технічну підтримку як основну проблему.

На основі проведеного дослідження було виділено кілька ключових рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності використання технологій моніторингу та оцінки у сфері соціальних послуг. А саме, важливо зосередитися на підвищенні кваліфікації персоналу, покращенні технічної підтримки, зниженні вартості впровадження технологій, адаптації технологій до специфіки роботи соціальних служб, зміні організаційної культури та моніторингу та оцінці ефективності використання технологій

Управління соціальними послугами на сучасному етапі потребує системного підходу, орієнтованого на результативність, ефективність і прозорість. Використання технологій моніторингу та оцінки дозволяє не лише оперативно реагувати на зміни в соціальній сфері, а й формувати обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на підвищення якості життя громадян.

Інтеграція цифрових інструментів у процеси управління соціальними послугами забезпечує вчасне виявлення потреб, раціональне використання ресурсів, покращення комунікації між надавачами та отримувачами послуг. Це сприяє підвищенню довіри до соціальних інституцій, зниженню рівня соціального напруження та посиленню соціальної згуртованості.

Отже, впровадження ефективних механізмів моніторингу та оцінювання є необхідною умовою для забезпечення високої якості соціальних послуг, а також для побудови інноваційної та стійкої моделі соціального управління.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення довгострокового впливу інтеграції цифрових технологій на ефективність соціальної політики, а також розробку специфічних методик для оцінки результатів цих інновацій у різних соціальних контекстах. Особливу увагу слід приділити аналізу етичних та правових аспектів використання цифрових технологій у соціальній сфері, а також розробці механізмів захисту персональних даних отримувачів послуг.

Список використаних джерел:

1. Бідак В. Я., Павлова Л. О. Функціонально-цільовий підхід до удосконалення системи соціального захисту населення: загальнодержавний і регіональний аспекти. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, 2014. Вип. 5(109). С. 430-441
2. Горемикіна Ю.В. Моніторинг і оцінювання якості та ефективності соціальних послуг: прикладний аспект Demography and Social Economy, 2016, № 3 (28), С. 122–132
3. Моніторинг оцінювання соціального впливу проекту. Практичний посібник для виконавців проектів Надзвичайної кредитної програми з відновлення України/ упоряд. Л.Пильгун. Київ: Міжнародний фонд «Відродження», 2016. 28 с.
4. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні : аналіт. доп. Київ: Нац. ін-т стратег. дослідж., 2012. 54 с.
5. Щербань С., Шейко Р., Левкіна Г. Посібник з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні. Харків: ХІСД, 2017, 112 с.

УДК 364-3:316.42-058.66:355.02

Бондаренко Н.О. *к.пед. наук, доцент*
Ситник Р.М. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота»)*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

НЕОБХІДНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнні дії, що тривають в Україні, спричинили значні трансформації в усіх сферах суспільного життя, особливо гостро позначившись на добробуті та стабільності сімей. В умовах воєнного стану велика кількість родин опинилися

в складних життєвих ситуаціях, що супроводжуються втратою житла, доходів, рідних, переміщенням, психологічною травматизацією, соціальною ізоляцією тощо. Такі обставини потребують системної, кваліфікованої допомоги з боку державних і недержавних інституцій соціального захисту.

Соціальний супровід сімей у кризових умовах виступає не лише як форма підтримки, а як невід'ємний інструмент забезпечення базових прав людини, збереження гідності, попередження соціального сирітства, насильства, маргіналізації. Його своєчасне та ефективне впровадження сприяє підвищенню стресостійкості, адаптаційних можливостей родин, а також формуванню умов для сталого відновлення громади в цілому.

Актуальність дослідження зумовлена потребою в поглибленому аналізі існуючих механізмів соціального супроводу, виявленні прогалин у їх реалізації, а також розробці рекомендацій щодо вдосконалення соціальної політики в умовах тривалого кризового стану. У цьому контексті соціальний працівник постає як ключова фігура у формуванні безпечного, підтримувального середовища для вразливих категорій населення, зокрема сімей з дітьми.

Під соціальним супроводом більшість вчених та практиків розуміють надання комплексної послуги соціального характеру для сім'ї, що в конкретний момент часу перебуває у складних життєвих обставинах. Для того, щоб подолати негативних вплив фахівці в цій сфері спочатку проводять оцінку необхідних потреб, виокремлюють різні альтернативи надання допомоги та безпосередньо вирішують ті проблеми, які постали перед такою сім'єю. Щодо соціального супроводу можемо зазначити, що він передбачає проведення зустрічей та бесід на регулярній основі, надання психологічної підтримки та можливої допомоги в оформленні необхідних документів. Також фахівці зосереджуються на проведенні навчання та подальшого розвитку соціальних навичок, які в комплексі спрямовуються на підвищення самостійності конкретної сім'ї, для подолання наслідків складних життєвих обставин.

Враховуючи нормативно-правову базу та механізм функціонування підрозділів з питань соціального захисту, на рисунку 1 подано алгоритм надання соціального супроводу сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Оскільки на території нашої країни тривають воєнні дії, соціальний супровід може надаватися в екстренному порядку. В такому випадку оцінка ситуації сім'ї здійснюється протягом однієї доби з моменту надання звернення в усній або письмовій формі. Рішення затверджується структурним підрозділом з питань соціального захисту населення невідкладно. Безпосереднє надання соціального супроводу має відбутися протягом однієї доби. Зазначимо, що термін окреслюється індивідуально та не повинен перевищувати 30 календарних днів. Якщо таку соціальну послугу надають екстрено, індивідуальний план не формують, а договір – не укладають.

Можемо відзначити, що припинення соціального супроводу можливо, якщо було досягнуто позитивного результату, або якщо за допомогою фахівців було усунуто причини, які створювали складні життєві обставини. Ще однією підставою є закінчення терміну дії договору, порушення сформованих умов,

дострокове розірвання, зміна місця проживання сім'ї, яка опинилася в складних життєвих обставинах, або ж її письмова відмова.

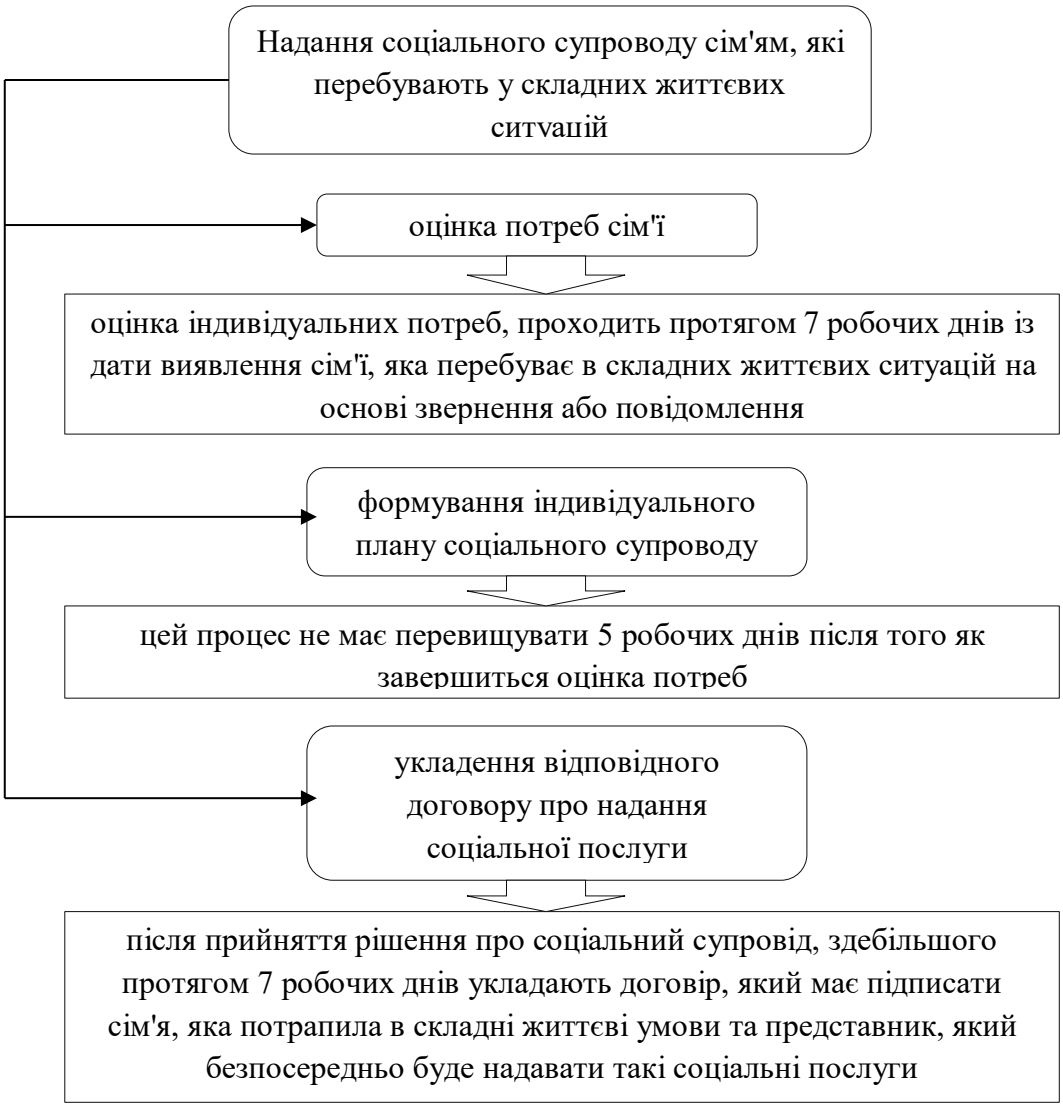

Рис. 1. Алгоритм надання соціального супроводу сім'ям, які перебувають у складних життєвих ситуацій*

Джерело: [1]

У складних умовах воєнного стану в Україні значно зростає кількість сімей, які опиняються у складних життєвих ситуаціях і потребують цілісної, фахової підтримки. Соціальний супровід таких сімей є не лише формою допомоги, а й необхідною умовою збереження їхнього функціонування, психологічного здоров’я, соціальної включеності та гідного життя.

Результати досліджень та практичний досвід доводять, що соціальний супровід сприяє стабілізації внутрішньосімейних стосунків, активізації особистісного потенціалу членів родини, відновленню їхніх ресурсів і здатності до самостійного подолання життєвих труднощів. Важливим чинником ефективності супроводу є міждисциплінарна взаємодія фахівців соціальної

сфери, освітніх, медичних і психологічних служб, а також активна участь громади.

Таким чином, у сучасних реаліях соціальний супровід трансформується з допоміжного інструменту в стратегічно важливий напрям соціальної політики держави. Його розвиток має ґрунтуватися на принципах гуманізму, індивідуального підходу, партнерства і безперервної підтримки, що дозволить забезпечити ефективну допомогу сім'ям у кризі та зміцнити соціальну стійкість суспільства загалом.

Список використаних джерел:

1. Соціальний супровід сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Міністерство соціальної політики України. URL: https://soc.gov.ua/services/soc-supr.
2. Синчук С. Про сутність послуги соціального супроводу відповідно до законодавства України. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2020. Випуск 70. С. 181–188.

УДК: 316.346.32-053.9:364

Бондаренко Н.О. *к.пед. наук, доцент*
Цубера Н.І. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота»*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНІ ФАКТОРИ, ЯКІ ВИЗНАЧАЮТЬ СТАТУС ЛЮДИНИ ПОХИЛОГО ВІКУ В СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному суспільстві питання соціального статусу людей похилого віку набуває особливої актуальності у зв'язку зі змінами демографічної ситуації, збільшенням тривалості життя, а також трансформаціями соціально-економічних умов. Люди старшого віку є важливою складовою соціальної структури, однак їхній статус часто виявляється вразливим через упередження, дискримінацію за віком, втрату економічної самостійності або соціальної ролі.

Соціальний статус осіб похилого віку формується під впливом цілого комплексу чинників — економічних, культурних, правових, сімейних, комунікативних. Важливу роль у цьому процесі відіграють рівень добробуту, можливості залучення до активного громадського життя, доступ до якісних медичних, соціальних і освітніх послуг, ставлення суспільства до старіння як соціального явища.

Дослідження соціальних факторів, що визначають становище людей похилого віку, дозволяє не лише краще зрозуміти механізми формування їхнього статусу, а й сприяти розробці ефективних соціальних програм,

спрямованих на забезпечення їх гідного життя, соціальної інтеграції та міжпоколінного діалогу.

Вітчизняні дослідники В. Мойсеєнко та О. Блинова зазначають, що в науковій літературі існує багато підходів до трактування соціального статусу: від його розгляду як структурної характеристики малої соціальної групи до аналізу статусу як критерію диференціації суспільства на великі соціальні класи. У контексті нашого дослідження цитата В. Мойсеєнко та О. Блинової набуває особливого значення, оскільки вона підкреслює багатовимірність соціального статусу, його динамічний характер та залежність від багатьох факторів [3].

Аналізуючи наукові підходи до розгляду соціального статусу у контексті нашого дослідження, можна зробити висновок, що соціальний статус людей похилого віку формується під впливом множинних факторів, включаючи економічні можливості, політичну активність, рівень соціальної підтримки та культурні традиції

Г. Гашковцова, в свою чергу, підкреслює, що люди похилого віку можуть сильно відрізнятися між собою за особистісними рисами, способом життя, цінностями, потребами і поглядами на старість [2, с. 292]. Вона зазначає, що різні погляди на старість зумовлені не лише генетичними факторами, але й соціалізацією, вихованням, освітою та життєвим досвідом.

Враховуючи ці зміни, соціальні фактори, що впливають на процес старіння, набувають особливої важливості. Серед них можна виділити медичні, психологічні та соціально-економічні аспекти, які взаємопов’язані та взаємодіють один з одним. Як зазначалося раніше, на старість і процес старіння суттєво впливають не лише фізіологічні зміни, але й соціальна складова — це відображається в таких аспектах, як соціальна підтримка, соціальні зв'язки, статус та роль людини в суспільстві, що визначають її можливості для адаптації та реалізації на цьому етапі життєвого шляху.

Соціальний статус літніх осіб є результатом взаємодії економічних, фізичних, сімейних, культурних та технологічних факторів. Забезпечення соціальної підтримки, доступ до медичних і соціальних послуг, покращення матеріального становища, зміна ставлення до старості в суспільстві, а також розвиток інформаційних технологій можуть сприяти підвищенню соціального статусу старших осіб. Важливим є розвиток політик, спрямованих на підтримку цієї категорії осіб, що дозволить створити умови для їх соціальної активності та інтеграції в сучасне суспільство [1].

Інтенсивне старіння населення, зростання кількості осіб похилого віку вимагає переосмислення традиційних підходів до організації соціального захисту, розробки нових методологічних концепцій та впровадження інноваційних механізмів підтримки цієї категорії громадян.

Аналізуючи наукові підходи до розгляду соціального статусу у контексті нашого дослідження, можна зробити висновок, що соціальний статус людей похилого віку формується під впливом множинних факторів, включаючи економічні можливості, політичну активність, рівень соціальної підтримки та

культурні традиції [2]. В умовах сучасного суспільства особи похилого віку нерідко стикаються зі зниженням свого соціального статусу через втрату професійної зайнятості, зміни у сімейних ролях та зменшення соціальних зв’язків. Це вимагає розробки ефективних соціальних програм, спрямованих на підтримку їхньої соціальної активності та інтеграції, що може компенсувати потенційні негативні наслідки статусних змін.

Р. Мертон, у свою чергу, класифікує ці статуси на дві основні категорії: набуті та отримані від народження. Статуси, що набуваються протягом життя індивіда, часто пов’язані з соціалізацією та самореалізацією особистості у відповідних соціальних умовах, в той час як статуси, отримані від народження, передбачають певну спадкову складову, таку як соціальне походження або родинна приналежність [5]. Цей поділ допомагає глибше зрозуміти, як різні соціальні фактори формують і регулюють соціальний статус індивіда в суспільстві.

Л. Орбан-Лембрик підкреслює, що соціальний статус включає не тільки позицію або соціальний ранг індивіда в групі, але й такі характеристики, як повага, симпатія, авторитет і престижність, що значною мірою визначають взаємодію особистості з іншими її членами [4, с. 366]. Вона акцентує на важливості соціального визнання та взаємних оцінок, які також впливають на соціальну динаміку і становище індивіда в соціальних системах. Таке розуміння соціального статусу є особливо важливим для соціальних працівників, оскільки воно дозволяє вивчати, як соціальні зв'язки та психологічні фактори впливають на інтеграцію індивідів у суспільство.

Отже, в ході дослідження визначено основні соціальні фактори, що визначають статус літніх людей. Встановлено, що найбільший вплив мають економічне становище, рівень освіти, доступ до медичних і соціальних послуг, стан здоров’я, родинні зв’язки, суспільне ставлення до старості та можливості для самореалізації. Економічна нестабільність, зниження рівня доходів, недостатній рівень пенсійного забезпечення та обмежений доступ до соціальних благ можуть негативно позначатися на соціальному статусі осіб похилого віку. Крім того, дискримінація за віковою ознакою та соціальна ізоляція також призводять до зниження рівня соціальної інтеграції літніх людей. Натомість активна участь у суспільному житті, підтримка з боку родини та громадськості, розвиток освітніх ініціатив та соціальних програм можуть сприяти підвищенню їхнього статусу та покращенню якості життя.

Список використаних джерел:

1. Гаркавенко Н. В., Собкова С. І. Соціальна психологія пізньої зрілості : навчальний посібник. Чернівці : Чернівец. нац. у-т, 2020. 240 с.
2. Гашковцова Г. Феномен: похилий вік. 2-ге вид. Прага : Панорама, 2010. 365 с.
3. Мойсеєнко В. В., Блинова О. Є. Соціальний статус у контексті психологічних досліджень. Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі. матеріали Всеукраїнської науково-практичної конферен-ції, 9–10 квітня 2018 р. / редкол. : В. Л. Погребна, Н. В. Островська, І.

Ю. Тонкіх та ін. Дніпро: ЛІРА, 2018. С. 398-402 с. URL: https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/6989/2.%20Мойсеєнко_тези%20Запоріжжя.pdf (дата звернення: 03.04.2025)

4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. 448 с.

5. Merton, R. K. Social Theory and Social Structure. Free Press. 1968 URL: https://archive.org/details/MertonSocialTheoryAndSocialStructure (дата звернення: 03.04..2025)

УДК 364-786:159.9:061.2

Бондаренко Н.О. *к.пед. наук, доцент*
Янишевська Ю.О. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота»*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВОЛОНТЕРІВ

Актуальність дослідження. Волонтери є основною ланкою допомоги постраждалим, знаходяться в епіцентрі подій, що сприяє до появи постійного емоційного навантаження. Це нерідко призводить до емоційного вигорання, стресу, підвищеного рівня тривоги та виснаження. Попри зростальний інтерес до теми волонтерства, проблематика соціально-психологічної реабілітації (СПР) волонтерів недостатньо досліджена. Вищевказані фактори посилюють потребу в системному вивченні реабілітаційних підходів, форм і методів забезпечення психоемоційної стабільності волонтерів.

Мета дослідження. Дослідити сучасний стан СПР волонтерів в Україні та проаналізувати засоби та практики, що використовуються волонтерськими організаціями для підтримки психоемоційного стану в умовах війни.

Завдання дослідження

1. Провести теоретичний аналіз поняття та сутності соціально-психологічної реабілітації волонтерів.
2. Дослідити стан соціально-психологічної реабілітації волонтерів в Україні та засоби підтримки в умовах війни.
3. На основі включеного спостереження та опитування здійснити опис основних чинників, що впливають на психоемоційний стан волонтерів у кризових ситуаціях.
4. Оцінити сучасні форми та підходи до соціально-психологічної реабілітації шляхом включеного спостереження в середовище волонтерської ініціативи Repair Together.

Об'єкт дослідження. Процес соціально-психологічної реабілітації волонтерів в Україні під час воєнних дій.

Предмет дослідження - сучасні методи та технології, спрямовані на соціально-психологічну реабілітацію волонтерів, із використанням відомих методик відновлення.

Наукова новизна. Запропоновано розглядати волонтерство не лише як діяльність, а і як ресурс саморегуляції в кризових умовах. Описано та поєднано підходи реабілітаційної психології, арттерапії, культурно-рекреаційних практик, нетворкінгу та групової підтримки в єдиний комплекс заходів соціально-психологічної допомоги волонтерам.

Наукові дослідження. В науковому вимірі проблема соціально-психологічної реабілітації волонтерів розглядається в контексті соціальної роботи, кризової психології. Зокрема, Лазоренко Б. дослідив ефективність технології парадоксу для трансформації негативних психоемоційних станів волонтерів [3]. Гончар І. проаналізував явище волонтерства як засобу адаптації учасників бойових дій [2]. Дослідники Лазос Г. і Литвиненко Л. звертають увагу на важливості групової супервізії для зниження ризиків вигорання [4]. Горінов П. та Драпушко Р. дослідили соціально-правові аспекти волонтерської діяльності [1]. Водночас системних досліджень методів соціально-психологічної реабілітації волонтерів у науковій площині не представлено в достатній кількості.

Методи дослідження. У роботі використано теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація літератури з теми; та емпіричні методи: включене спостереження у волонтерських спільнотах, опитування, бесіди з волонтерами з метою якісного аналізу індивідуального досвіду, виявлення форм і практик соціально-психологічної реабілітації.

Основні результати дослідження. Нами було з’ясовано, що волонтери потребують комплексної соціально-психологічної реабілітації. Сучасний стан СПР волонтерів в Україні показав ряд заходів та практик, проте вказав на фрагментарність підходів і потребу в системному їх поєднанні. Виявлено ряд ефективних засобів, зокрема: групову терапію, культурні та рекреаційні заходи, організацію туризму, практики саморегуляції, нетворкінг, арттерапію, психологічне консультування.

Нами було проаналізовано сучасний стан соціально-психологічної реабілітації волонтерів в Україні, а також проведено включене спостереження в середовищі волонтерської спільноти Repair Together. Це дозволило виокремити ключові чинники, що впливають на психоемоційний стан волонтерів, а саме:

- Рекреація сприяє відновленню ресурсу та зниженню рівня стресу.
- Підтримка колективу зменшує психоемоційне навантаження, відчуття спільноти та єдності впливають позитивно на волонтерів.
- Соціальні зв’язки та відчуття значущості діяльності підвищують мотивацію.
- Доступ до психолога дозволяє краще керувати емоційним станом.
- Доступ до базових ресурсів, таких як сон впливає на загальний стан волонтерів.

Врахування даних чинників дозволяє запропонувати якісну та цілісну модель підтримки волонтерів у кризових умовах, таких як війна.

Висновки. Соціально-психологічна реабілітація волонтерів – комплексна система заходів, котрі спрямовані не лише на підтримку психічного здоров'я, а й підвищення адаптаційного потенціалу, стресостійкості, зниження рівня емоційного вигорання. Поєднання психологічних, педагогічних, рекреаційних і культурних підходів дає змогу будувати стійкі механізми подолання кризових станів та сприяє профілактиці емоційного вигорання. Результати дослідження свідчать про брак державної участі в організації СПР волонтерів. Як правило, заходи реалізовуються силами громадських ініціатив та самих волонтерів. Це вказує на важливість формування державної політики у сфері підтримки волонтерської спільноти. Подальша розробка комплексних програм СПР для волонтерів є необхідною умовою для функціонування суспільства в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Горінов П. В., Драпушко Р. Г. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження. Київ: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.
2. Гончар І. Г. Волонтерська діяльність як засіб соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.* 2022. Вип. 2(139).
3. Лазоренко Б. П. Соціально-психологічна реабілітація та реадаптація волонтерів: емпірична оцінка ефективності технології парадоксу. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2018. Вип. 42. С. 148–159.
4. Лазос Г., Литвиненко Л. Психологічна підтримка волонтерів, що працюють з постраждалими // Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / за ред. З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко, Л. Г. Царенко. Київ: ТОВ «Видавництво "Логос". 206 с. С. 121–144.

УДК 37.017:004:77:316.472.4

Вітер О.І. *здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання спеціальності «Соціальна робота»*
Власенко К.О. *к.пед. наук, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПОВЕДІНКУ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, що суттєво змінює способи комунікації, сприйняття інформації та

соціальної взаємодії. Одним із ключових явищ сучасності є широке поширення соціальних мереж, які відіграють важливу роль у формуванні особистості, поведінкових моделей та ціннісних орієнтацій молоді.

Одним із найважливіших аспектів впливу соціальних мереж є формування комунікативних навичок. Молодь активно використовує соціальні платформи для спілкування, що розширює їхні можливості взаємодії, однак водночас призводить до скорочення безпосередніх контактів у реальному житті. Це може формувати певні бар'єри у традиційній соціалізації, оскільки цифрова комунікація значно відрізняється від вербальної взаємодії [4, с. 143].

Крім того, соціальні мережі змінюють моделі споживання інформації. Молодь часто отримує новини та освітній контент саме через соціальні платформи, що впливає на її критичне мислення та вміння аналізувати інформацію. Алгоритми соціальних мереж створюють так звані «інформаційні бульбашки», у яких молоді люди можуть отримувати лише певний тип інформації, що підсилює їхні існуючі переконання та може спричинити соціальну поляризацію.

Окремою темою є вплив соціальних мереж на самооцінку та сприйняття власного «Я». Молодь часто порівнює себе з ідеалізованими образами, які формуються в цифровому просторі, що може спричиняти психологічний дискомфорт, тривожність і навіть депресивні стани. Соціальні мережі створюють певні стандарти зовнішності, стилю життя та успішності, які не завжди відповідають реальності, але мають сильний вплив на самосприйняття молодих людей [1].

Не менш важливим є питання впливу соціальних мереж на поведінкові моделі в контексті соціальної активності. З одного боку, вони сприяють залученню молоді до волонтерства, громадських ініціатив та соціальних проєктів. Завдяки швидкому обміну інформацією молоді люди можуть організовувати благодійні акції, просувати соціально значущі ідеї та долучатися до активної громадянської позиції.

З іншого боку, соціальні мережі можуть сприяти розвитку асоціальних форм поведінки, зокрема кібербулінгу, деструктивних онлайн-спільнот і залежності від гаджетів. Психологічний тиск, який створюється у віртуальному просторі, нерідко призводить до емоційного вигорання та соціальної ізоляції, що вимагає посиленої уваги з боку фахівців соціальної роботи [5].

Окремо слід зазначити вплив соціальних мереж на стиль мислення та прийняття рішень. Формування так званої «кліпової свідомості» (коли інформація засвоюється у фрагментарному форматі) може знижувати рівень аналітичного мислення. Швидкий темп інформаційного потоку призводить до звички споживати контент поверхнево, що може негативно позначитися на когнітивних здібностях молоді.

Водночас соціальні мережі дають змогу молодим людям виражати себе через творчі та професійні ініціативи. Багато з них використовують цифровий простір для розвитку власних стартапів, створення блогів, проведення онлайн-заходів і просування креативних ідей. Це відкриває нові можливості для кар'єрного росту та самореалізації [2, с. 182].

Ще одним важливим аспектом є вплив соціальних мереж на стиль поведінки у міжособистісних стосунках. Віртуальне спілкування змінює традиційні уявлення про дружбу, кохання та довіру. Для багатьох молодих людей соціальні мережі стають основним майданчиком для пошуку однодумців та романтичних партнерів, що, з одного боку, розширює можливості знайомств, а з іншого – може спричиняти певні труднощі у реальному житті.

Одним із ключових аспектів впливу соціальних мереж є трансформація уявлень молоді про успіх, щастя та життєві пріоритети. Соціальні платформи формують ідеалізовані образи життя, у яких домінують матеріальні досягнення, зовнішня привабливість та популярність. Молоді люди, постійно стикаючись із подібними образами, можуть змінювати свої цінності у бік споживацької культури, ставлячи в центр уваги не особистісний розвиток, а прагнення відповідати цифровим стандартам престижності.

Не менш важливим є вплив соціальних мереж на моральні та етичні орієнтири молоді. Цифровий простір містить широкий спектр поглядів, від традиційних до радикальних, що впливає на світосприйняття користувачів. Молоді люди, перебуваючи у віртуальному середовищі, нерідко стикаються з моральною амбівалентністю, коли одна й та сама поведінка може бути одночасно засуджуваною та популяризованою залежно від контексту. Це може призводити до певної ціннісної дезорієнтації, коли базові етичні принципи піддаються сумніву або підміняються новими соціальними нормами, сформованими в межах конкретних цифрових спільнот.

Соціальні мережі також впливають на громадянську позицію молоді. Доступність інформації, можливість швидкого обміну думками та участі в різних ініціативах сприяють активізації молодіжного волонтерського руху, екологічної свідомості, соціальної відповідальності. У сучасних реаліях багато громадських рухів та соціальних кампаній організовуються та просуваються саме через соціальні мережі, що формує у молоді почуття приналежності до суспільно значущих процесів [3, с. 249].

Водночас цифровий простір сприяє і певній радикалізації молоді, коли через алгоритми соцмереж молоді люди можуть потрапляти у так звані «інформаційні бульбашки». Це явище полягає в тому, що соціальні мережі підбирають контент відповідно до попередніх уподобань користувача, що може призводити до спотвореного сприйняття реальності та посилення поляризованих поглядів. Унаслідок цього певні цінності можуть нав’язуватися в ультимативній формі, без можливості критичного осмислення альтернативних позицій.

Особливо вираженим є вплив соціальних мереж на сприйняття питань гендерної рівності, толерантності, прав людини. У цифровому просторі активно поширюються ідеї рівності, боротьби з дискримінацією, що сприяє розвитку прогресивних поглядів у молодого покоління. Проте водночас існує і зворотний бік – поширення деструктивних ідей, зокрема через пропаганду насильства, ксенофобії, екстремістських течій, що може формувати негативні установки у частини молоді.

Соціальні мережі також впливають на ставлення молоді до освіти та професійного розвитку. Завдяки великій кількості освітнього контенту, можливості дистанційного навчання та онлайн-курсів молоді люди можуть розширювати свої знання та навички. Проте є й зворотна тенденція – популяризація «швидкого успіху», ідей про легкий заробіток без значних зусиль, що може формувати хибні уявлення про кар'єрний розвиток і знижувати мотивацію до систематичної освіти.

Список використаних джерел:

1. Видолюб Н. Проблема самооцінки особистості у контексті гуманістичної психології. *Молодий вчений*. 2016. № 9. С. 21–25.
2. Данько Ю. Соцмережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2012. С. 179–184.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери: за заг. ред. проф. І. Д. Звєрєвої. 2–ге видання. Київ: Універсум, 2013. 536 с.
4. Семигіна Т., Романова Н., Белишев О. Самооцінка молоді щодо здоров'я та способу життя. *Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.* 2010. Вип. 3. С. 139–149.
5. Ярмолюк О., Фісун Ю., Шаповалова А. Соціальні мережі як сучасний інструмент просування. *Підприємництво та інновації*. Вип. 11 (2). 2020. С. 62–65.

УДК 338.436:613: «713»

Вовченко М.І. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання спеціальність «Соціальна робота», факультет гуманітарно-педагогічний*
Науковий керівник: Будегай В.А. *асистент Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНЬОГО ПОКОЛІННЯ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління є визначальним чинником сталого розвитку суспільства та агропромислового комплексу, який значною мірою детермінований якісними характеристиками людського капіталу. Фізично та психоемоційно здорові працівники забезпечують стабільне функціонування галузі, сприяють упровадженню інноваційних технологій, підвищенню продуктивності праці та адаптації до

сучасних соціально-економічних викликів. У цьому контексті особливої значущості набуває формування культури здорового способу життя з раннього віку, оскільки набуті у дитинстві звички визначають рівень працездатності, фізичної витривалості та загального благополуччя особистості в майбутньому.

Сучасний світ ставить перед молодим поколінням численні виклики. Урбанізація, малорухливий спосіб життя, незбалансоване харчування, високий рівень стресу та екологічні загрози негативно впливають на здоров'я дітей, що в майбутньому може призвести до зниження працездатності та життєвої активності. Для аграрної сфери, яка традиційно вимагає фізичної витривалості, а з розвитком технологій – ще й високого рівня психоемоційної стійкості та аналітичних здібностей, це питання є надзвичайно актуальним [2]. Саме тому важливо ще з дитинства формувати відповідальне ставлення до власного здоров'я, що передбачає як профілактику захворювань, так і виховання культури здорового життя.

Формування здорового способу життя має бути комплексним процесом, який охоплює різні аспекти – від правильного харчування та фізичної активності до психологічного благополуччя та профілактики шкідливих звичок. Важливу роль у цьому відіграють освітні програми, які мають не лише надавати дітям знання про принципи здоров'я, а й закріплювати їх через практичні заняття, інтерактивні ігри, спортивні активності та інші методи активного навчання. Водночас не менш важливим є створення комфортного середовища у закладах освіти, що включає якісне харчування, чистоту, безпечні умови для фізичної активності та підтримку з боку педагогів і однолітків [4].

Родина також відіграє значну роль у процесі формування здорових звичок. Батьки є першими прикладами для своїх дітей, тому їхній спосіб життя має безпосередній вплив на вибір дитини щодо харчування, рухової активності, режиму дня та навіть ставлення до стресу. Активне залучення сім'ї до цього процесу через інформаційні кампанії, тренінги, спільне дозвілля та правильну організацію побуту допоможе забезпечити стійке формування корисних навичок [1].

Профілактика шкідливих звичок є невід'ємною складовою формування культури здорового способу життя та повинна розпочинатися з раннього віку. Важливим завданням є формування у дітей усвідомлення негативного впливу тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотичних речовин, а також наслідків малорухливого способу життя. До ефективних методів профілактики належать освітньо-просвітницькі заходи, інтерактивні форми навчання, залучення дітей до соціально значущих проєктів і популяризація здорової життєдіяльності.

У контексті агропромислового комплексу необхідно також звернути увагу на безпеку праці, адже аграрна сфера передбачає специфічні умови роботи. Важливо з дитинства виховувати культуру охорони праці, правильне використання техніки, дотримання санітарно-гігієнічних норм та відповідальне ставлення до власного здоров'я під час фізичної діяльності [3]. Це дозволить запобігти професійним захворюванням і травмам, що можуть виникати в аграрному секторі.

Отже, проведений аналіз дозволив зробити висновок, що здоров'я майбутнього покоління є фундаментом сталого розвитку агропромислового комплексу та суспільства загалом. Формування здорового способу життя з дитинства сприяє фізичному, психоемоційному благополуччю та майбутній продуктивності людини. Досягти цього можна лише через комплексний підхід: участь сім'ї, освітніх закладів та громади, впровадження здоров'язбережувальних програм і створення сприятливого середовища. Турбота про здоров'я дітей сьогодні – це інвестиція у майбутнє, що забезпечить стабільний розвиток суспільства та економіки.

Список використаних джерел:

1. Показники стану здоров'я сучасних підлітків, як одна із складових здоров'я населення держави. *Ukrainian Medical Journal*. 2021. Т. 143. URL: https://doi.org/10.32471/umj.1680-3051.143.209478 (дата звернення: 29.03.2025).
2. Семигіна Т. В. Формування цінності здорового способу життя як імператив сучасної політики охорони здоров'я. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова.* Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2014. С. 76-82.
3. Kharchenko N. V., Kharchenko S. V. Forming a healthy lifestyle in teens. Modern medical technologies. 2020. Vol. 45, no. 2. URL: https://doi.org/10.34287/mmt.2(45).2020.10 (date of access: 27.03.2025).
4. Psychological and pedagogical inducing in formation of healthy lifestyle importance european proceedings. *European Proceedings.* URL: https://www.europeanproceedings.com/article/10.15405/epsbs.2018.12.145 (date of access: 29.03.2025).

УДК [159.98:7]: 159.942.5-053.9

Воробьова В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота»*
Науковий керівник**: **Демченко І.І.
д. пед. наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Соціально-психологічна реабілітація осіб похилого віку є важливою складовою системи соціальної роботи, спрямованої на відновлення, підтримку та розвиток психологічного благополуччя й соціальної активності людей старшого віку. В умовах старіння населення та зростання потреби в якісній допомозі літнім людям особливої актуальності набуває дослідження процесів,

механізмів і методів реабілітації, що сприяють адаптації до нових соціальних ролей, збереженню психічного здоров'я та підвищенню якості життя.

У науковій літературі поняття «особи похилого віку» використовується для позначення категорії населення, яка досягла певного вікової межі, найчастіше після 60 або 65 років, залежно від соціально-демографічних класифікацій [1]. Фізіологічні зміни, характерні для цього вікового періоду, включають зниження рухової активності, погіршення роботи органів чуття, уповільнення когнітивних процесів. Паралельно з біологічними аспектами відбуваються і соціальні трансформації: вихід на пенсію, втрата професійної ролі, звуження соціальних зв’язків. Психологічний компонент старіння включає переживання самотності, страх перед майбутнім, зниження самооцінки, а також необхідність переосмислення власного життєвого досвіду [3]. Тому важливим напрямом соціальної роботи з цією групою населення є соціально-психологічна реабілітація як комплекс заходів соціального, психологічного, фізичного, відновлення людини похилого віку з метою адаптації, соціалізації та інтеграції в соціум.

У сучасному контексті геронтологічних досліджень та напрацювань у сфері соціально-психологічної реабілітації осіб похилого віку інтегративні підходи набувають визначального значення у подоланні психоемоційних та соціальних викликів старіння. Арт-терапія, як інноваційна методика, пропонує унікальну можливість для трансформації внутрішнього світу літніх людей через творчий процес, що забезпечує не лише символічне відображення глибоких емоційних станів, але й стимулює відновлення внутрішніх ресурсів та формування адаптивних соціальних зв’язків [2].

Завдяки комплексному впливу на когнітивні, емоційні та соціальні аспекти особистості, арт-терапевтичні практики виступають потужним інструментом, здатним сприяти адаптивному копінгу та реінтеграції осіб похилого віку в сучасне соціальне середовище. Цей підхід дозволяє подолати бар’єри, пов’язані з віковими трансформаціями, і створює платформу для розвитку індивідуального потенціалу, що є надзвичайно важливим у контексті сучасних викликів старіння населення.

У процесі арт-терапевтичної роботи надзвичайно важливим є вибір методів і технік, які можуть ефективно взаємодіяти з психоемоційними переживаннями осіб похилого віку. Кожен з них дає змогу взаємодіяти з особистістю через емоції, що допомагає подолати стрес, страхи, депресію, відновити психічну рівновагу, покращити самооцінку та соціальну інтеграцію.

Зображувальна терапія виступає як один найпоширеніших видів арт-терапії, який включає малювання, живопис, аплікацію, ліплення та інші візуальні форми творчості. Вона стимулює дрібну моторику, сенсорну інтеграцію та координацію рухів, що є особливо важливим при вікових змінах опорно-рухового апарату. Через кольори, форми й образи літні люди отримують змогу вербалізувати емоції, висловити внутрішній стан, який вони,

можливо, не в змозі передати словами. Наприклад, створення «життєвої хроніки» в техніці колажу (серії аплікацій або малюнків, які відображають важливі етапи життя).

Використання музики як терапевтичного засобу має глибокий позитивний вплив на емоційний стан і когнітивні процеси осіб похилого віку. Прослуховування музики, гра на музичних інструментах, спів і ритмічні вправи сприяють релаксації, зняттю напруги, покращенню настрою й активізації пам'яті. Музична терапія також допомагає у формуванні нових асоціацій і спогадів, що важливо для людей із когнітивними порушеннями. Адже музика має здатність викликати сильні емоційні спогади, зменшувати тривожність і покращувати когнітивну активність, особливо в людей з деменцією чи хворобою Альцгеймера. Наприклад, колективне слухання народних пісень із подальшим обговоренням, як вони пов'язані з особистими історіями учасників.

Читання художньої літератури, написання власних текстів або ведення творчих щоденників є потужним засобом самоаналізу та рефлексії. Через літературні образи літні люди можуть ідентифікувати себе з персонажами, переосмислювати власний життєвий досвід і знаходити відповіді на актуальні запитання. Бібліотерапія сприяє розвитку мовленнєвих навичок, уяви та критичного мислення. Участь у літературних обговореннях, написання коротких автобіографічних нарисів чи листів дозволяє знизити рівень психологічного напруження, відновити відчуття власної цінності та унікальності. Наприклад, створення «Книги життя» – персонального літопису у формі текстів, фотографій, цитат і власних роздумів.

Участь у театральних постановках, імпровізація, створення сценаріїв, рольових ігор є ефективними методами розвитку комунікативних здібностей і соціальних навичок. Драматерапія дозволяє відпрацювати різні моделі поведінки, виразити накопичені емоції та взаємодіяти з іншими учасниками процесу в умовах творчої співпраці. Цей метод не лише сприяє соціалізації та розвитку комунікативних навичок, а й допомагає «прожити» внутрішні конфлікти в безпечному і контрольованому середовищі. наприклад, постановка коротких сценок за народними казками або спогадами учасників групи

Рухова активність у поєднанні з музикою позитивно впливає на фізичний, психоемоційний стан літніх людей. Танці, ритмічні рухи, вправи на гнучкість і баланс сприяють підвищенню енергії, координації та позитивного психоемоційного стану. Рух – це ще й мова тіла, за допомогою якої можна «виговорити» те, що важко озвучити. Тому танцювальна терапія сприяє покращенню координації, витривалості, гнучкості й загального фізичного тонусу. Окрім цього, ритмічні рухи допомагають знизити рівень стресу, покращити настрій і зміцнити соціальні зв'язки через спільну діяльність. Наприклад, проведення регулярних танцювальних занять «Рух у ритмі серця», що поєднують елементи народного танцю та релаксаційної гімнастики.

Пісочна терапія – це метод, який особливо ефективний для осіб з підвищеним рівнем тривоги або когнітивними порушеннями. Робота з піском

(малюнки на піску, створення композицій із фігурок) стимулює тактильні відчуття, розслабляє та активізує несвідомі психоемоційні процеси. Наприклад, вправи «Мій світ у піску», в яких учасники викладають символічні сцени з фігурок, що відображають їхній внутрішній стан.

Робота з зі світлинами – фототерапія – відносно новий напрям, що передбачає роботу з фотографіями (перегляд, обговорення, створення колажів чи фотоальбомів). Фото з минулого сприяють реконструкції позитивного досвіду, зміцненню ідентичності та почуття власної значущості. Наприклад, створення «Сімейної фотокниги пам'яті» з коментарями учасника або групове обговорення старих світлин.

Лялькотерапія (робота з ляльками або м'якими іграшками) часто використовується у геронтопсихології. Це дає змогу опрацювати емоції, пов'язані з втратою, самотністю, а також викликає позитивні спогади з дитинства. наприклад, створення персональної ляльки або плетіння оберегів як символу турботи й захисту.

Зазначимо, що взаємодія фахівця з людьми похилого віку під час арт-терапевтичних занять вимагає ретельного врахування численних психологічних, соціальних та фізіологічних факторів, що відображають як індивідуальні особливості літніх людей, так і їхні соціокультурні та соціально-економічні умови життя. Однією з найбільш суттєвих специфічних задач арт-терапевтичної роботи з цією категорією осіб є подолання соціальної ізоляції, підвищення самооцінки, створення умов для актуалізації життєвого досвіду та реалізації творчого потенціалу старших людей. Саме ці аспекти допомагають старшим особам відновити контакт із суспільством, відчути свою цінність і важливість, розширити горизонт самореалізації, що критично важливо в умовах вікових змін.

Отже, арт-терапія для людей похилого віку – це не лише форма дозвілля, а потужний ресурс для емоційного відновлення, підтримки самооцінки, активізації когнітивної сфери та збереження соціальної залученості. Завдяки різноманіттю форм (від малювання до танцю і написання мемуарів), вона адаптується до індивідуальних потреб кожної людини та є надзвичайно ефективною в геронтологічній практиці.

Список використаних джерел:

1. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2023. 220 с.

2. Простір арттерапії: мистецтво стосунків у танці життя: матеріали XVIII Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Київ, 18–19 червня 2021 р.) / за наук. ред. Л.А. Найдьонової, О.Л. Вознесенської, О.М. Скнар. Київ: ФОП Назаренко Т.В., 2021. 108 с. URL: https://www.academia.edu/63371883/Простір_арттерапії_мистецтво_стосунків_у

_танці_життя_матеріали_XVIII_Міжнародної_міждисциплінарної_науково_практичної_конференції_м_Київ_18_19_червня_2021_р_ (дата звернення: 1.04.2025)

3. Сорока О.В. Арт-терапевтична компетенція як складова професійної компетентності фахівців соціальної сфери. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2016. № 2 (12). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vduep_2016_2_50

УДК 070.1:316.614-053.2/.5-053.6

Галанін А.А., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання спеціальності «Соціальна робота»*
Власенко К.О., *к.пед. наук, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Сучасне суспільство зазнає значних змін під впливом глобалізаційних процесів, розвитку інформаційних технологій та розширення засобів масової інформації (ЗМІ). Особливої ваги набуває питання соціалізації підлітків, адже саме цей віковий період є критичним у формуванні особистості, соціальних установок, цінностей та моделей поведінки. Зростаюча залежність підлітків від інформаційних технологій та цифрового контенту ставить перед суспільством нові виклики. Доступність інформації та інтерактивний характер взаємодії із ЗМІ значно змінюють механізми соціалізації, посилюючи їхню роль у формуванні моделей поведінки та ціннісних орієнтацій.

Ефективна медіасоціалізація підлітків потребує комплексного підходу, що базується на соціально-педагогічному супроводі, організації системи підтримки та контролі інформаційних потоків у сучасному інформаційному просторі, що дозволить гармонізувати вплив нових медіа на процес соціалізації підлітків, забезпечуючи не лише розвиток їхніх медіакваліфікацій, а й формування стійких соціальних компетенцій, що є запорукою успішної інтеграції у сучасне суспільство [2].

Засоби масової інформації впливають на соціалізацію через багатоаспектний механізм трансляції норм і цінностей, який базується на взаємодії аудиторії з інформаційними потоками. Один із ключових аспектів такого впливу полягає у формуванні системи цінностей та установок, що відбувається через сприйняття та інтерпретацію контенту. Телевізійні програми, кінематограф, відеоігри, соціальні мережі, блогосфера та інші форми

цифрового контенту створюють певні моделі поведінки, які можуть бути як конструктивними, так і деструктивними. Наприклад, позитивні приклади в медіа можуть сприяти формуванню громадянської свідомості, емпатії, соціальної відповідальності, тоді як контент, що містить сцени насильства, гендерні стереотипи або пропагує антисоціальні моделі поведінки, здатний впливати на формування деструктивних настанов та девіантної поведінки [4, с. 300].

ЗМІ виконують функцію культурної трансляції, забезпечуючи ознайомлення дітей та підлітків із культурним розмаїттям світу. Через фільми, літературу, документальні програми, освітні ресурси та соціальні мережі молодь отримує доступ до різних традицій, мов, історичних подій, що сприяє розвитку толерантності, міжкультурного діалогу та світоглядного плюралізму [5, с.121]. Проте слід зазначити, що поряд із позитивним впливом існує також загроза культурної уніфікації, яка спричиняється глобалізаційними процесами у сфері медіа. Масова культура, яку транслюють ЗМІ, часто нівелює національні особливості, що може призводити до втрати культурної ідентичності.

Значну роль у процесі соціалізації відіграє інформаційна грамотність, яка стає критично важливою компетентністю для підлітків у XXI столітті. Уміння аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, розрізняти маніпулятивні техніки та фейки є необхідними для формування автономного, критично мислячого суб'єкта суспільства. Сучасні ЗМІ не лише надають доступ до величезного обсягу інформації, а й впливають на те, як підлітки її сприймають та інтерпретують. Проблема полягає в тому, що більшість молодих людей споживають інформацію без належного аналізу її джерела, що робить їх вразливими до пропаганди, інформаційних війн та маніпулятивних технологій. Інформаційна культура, яка базується на медіаграмотності, є запорукою здатності протистояти негативному впливу дезінформації та формувати власну незалежну позицію щодо суспільно значущих подій [1].

Важливим аспектом впливу ЗМІ на соціалізацію дітей та підлітків є також питання безпеки у медіапросторі. У цифрову епоху молодь стає вразливою до кібербулінгу, шахрайства, експлуатації особистої інформації та небезпечного контенту. Соціальні мережі та онлайн-платформи нерідко стають середовищем для розповсюдження хибної інформації, пропаганди агресивної поведінки та девіантних моделей взаємодії. Відсутність належного контролю з боку батьків та освітніх інституцій може призводити до серйозних психологічних та соціальних наслідків, зокрема розвитку тривожних розладів, депресії, соціальної дезадаптації [3].

Таким чином, засоби масової інформації є потужним інструментом соціалізації дітей та підлітків, впливаючи на формування їхніх цінностей, соціальних навичок, інформаційної культури та культурної ідентичності. Водночас поряд із позитивним потенціалом вони несуть ризики, пов'язані з маніпулятивним впливом, втратою критичного мислення, психологічними загрозами та проблемами в міжособистісних відносинах. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває необхідність розвитку медіаграмотності серед

молодого покоління, що сприятиме формуванню свідомого, відповідального та стійкого до зовнішніх впливів громадянина сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Іванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. Київ: АУП, ЦВП, 2011. 58 с.
2. Киричок І. Вплив Інтернету на морально-духовні та соціальні цінності старшокласників. *Психолого-педагогічні науки.* 2015. № 3. С. 108–113.
3. Мальцева О. Кіберсоціалізація як особливий вид соціалізації особистості. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка.* 2020. № 2 (333), Ч. ІІ. С. 123-129.
4. Найдьонова Л. Медіаграмотність та інформаційна безпека: інформаційний бюлетень. Київ: Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, 2018. 128 с.
5. Павелків В. Агресія як феномен сучасності в системах молодіжних субкультур. *Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. Вип. 31. С. 293–303.

УДК172.12:159.947.23:316.3-044.922

Грищенко М. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОПП Педагогіка вищої школи*
Науковий керівник: Чередник Л. М.
к.п.н. доцент кафедри педагогіки Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасні суспільні трансформації, зумовлені глобалізацією, цифровізацією, екологічними викликами та зміною соціальних парадигм, вимагають переосмислення громадянської відповідальності як важливого чинника розвитку демократичного суспільства.

Громадянська відповідальність - це соціально-правовий феномен, що вивчається у різних аспектах: філософському, правовому, соціологічному, політичному та етичному. Як зазначає науковиця О.Фурман, категорія «відповідальність» знаходиться у полі зору різних наук, але завжди пов'язується із категорією «особистість» або із її «когнітивними станами, поведінкою, обов'язком перед іншими» тощо (Фурман, 2015).

Науковці-юристи (наприклад, О.С. Іоффе та інш.) розглядають громадянську відповідальність як: юридичний обов'язок відшкодувати шкоду, заподіяну порушенням договору або закону; санкцію за правопорушення, спрямовану на відновлення справедливості; інститут цивільного права,

пов’язаний із компенсаційною функцією (на противагу кримінальній відповідальності). Філософсько-етичний підхід до визначення досліджуваного поняття (І. Кант, Ю. Хабермас, українські дослідники В. Лисий, М. Попович) пов’язується, перш за все, із моральномим обов’язком індивіда перед суспільством; автономією особистості, яка добровільно бере відповідальність за свої дії; соціальною справделивістю як основою громадянської солідарності. Прихильники соціологічного підходу (Е. Дюркгайм, П. Бурдьє) розглядають громадянську відповідальність як механізм соціальної інтеграції, що забезпечує стабільність суспільства; результат соціалізації, коли індивід усвідомлює наслідки своїх дій для колективу; частину громадянської культури, пов’язану з участю в публічних процесах (наприклад, волонтерство).

Слушним є визначення науковиці Т. Ремех, яка трактує поняття «громадська відповідальність» як духовно-моральну цінність, світоглядно-психологічну характеристику особистості, що «зумовлена державною самоідентифікацією, усвідомленням приналежності до конкретної країни» (Ремех, 2018).

Основними факторами, які визначають зміст поняття «громадянська відповідальність» у сучасному світі є наступні:

1. Правова свідомість і дотримання норм демократії (активна участь громадян у політичному та соціальному житті, дотримання законів, захист прав людини);
2. Соціальна активність, що передбачає участь особистості у волонтерстві, соціальних проектах, громадянських ініціативах, підтримку соціально вразливих груп населення тощо;
3. Екологічна відповідальність – усвідомлене ставлення до довкілля, підтримка сталого розвитку та екологічних ініціатив;
4. Цифрова грамотність та інформаційна безпека – критичне мислення щодо інформації, протидія дезінформації та маніпуляціям.
5. Культурна та міжнаціональна толерантність – взаємоповага, діалог між різними культурами, боротьба з дискримінацією.

Таким чином, громадянська відповідальність у сучасних умовах набуває комплексного характеру, охоплюючи не лише правову та соціальну сфери, а й екологічну, цифрову й культурну. Її формування та розвиток є важливими завданнями освітніх і громадських інституцій, адже саме свідомі й відповідальні громадяни стають рушійною силою позитивних змін у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Фурман О. Громадянська відповідальність особистості як предмет психологічного дослідження. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 65-91.
2. Ремех Т.О. Формування громадянської відповідальності учнів в освітньому середовищі нової української школи. *Практична філософія і Нова українська школа: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції.* 2018. С. 152-155.

УДК172.12:159.947.23

Засуха О. О. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Кендус Д. І. *асистент*
Національний Університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ВИКЛИКИ, СТЕРЕОТИПИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У контексті сучасних суспільних трансформацій психічне здоров'я набуває все більшого значення як важлива складова загального добробуту особистості, особливо у молодіжному середовищі. Студентський вік характеризується інтенсивним особистісним розвитком, зростанням соціальної відповідальності, спробами самореалізації та побудови міжособистісних стосунків. У цей період особа вперше стикається з низкою викликів, що потребують не лише когнітивних ресурсів, а й сформованої емоційної зрілості. Водночас культура турботи про психічне здоров'я в Україні ще перебуває на етапі становлення, що супроводжується стереотипами, дезінформацією та соціальними упередженнями.

Одним із найпоширеніших стереотипів є уявлення про те, що звернення до психолога чи психотерапевта є ознакою слабкості або психічного відхилення. Такий підхід не лише дестигматизує потребу в психоемоційній підтримці, а й гальмує формування конструктивної поведінки в умовах стресу. Звернення до фахівця слід розглядати як прояв відповідальності, рефлексивності та зрілості особистості, яка прагне гармонізувати внутрішній стан і підвищити якість життя.

Ще одне хибне уявлення полягає в тому, що психічне здоров'я стосується виключно осіб із діагностованими психіатричними захворюваннями. Насправді ж психічне здоров'я є універсальною складовою функціонування будь-якої людини, оскільки охоплює здатність до саморегуляції, емоційної стабільності, соціальної адаптації, побудови стосунків і досягнення життєвого балансу. Психологічна грамотність — один із ключових індикаторів особистісної зрілості в умовах сучасної соціальної динаміки.

Результати соціологічних досліджень свідчать, що попри усвідомлення значущості психічного здоров'я, молодь часто не має достатньої інформації щодо ефективних практик підтримки власного емоційного стану. У кризових ситуаціях студенти зазвичай звертаються до неформального кола підтримки — друзів або родичів, при цьому менше використовують ресурси психологічної допомоги, зокрема університетські служби або професійних фахівців. Така поведінкова модель зумовлена як браком поінформованості, так і недовірою до інституційної допомоги.

Актуальною проблемою залишається низький рівень розпізнавання ознак емоційного вигорання, депресивних станів, тривожних розладів. Часто симптоматика, яка потребує уваги спеціаліста, сприймається як тимчасові труднощі або "звичайна втома", що призводить до зволікання з отриманням допомоги. У свою чергу, це підвищує ризик хронізації психоемоційних порушень.

Позитивною тенденцією є зростання публічної дискусії на тему психічного здоров'я. Завдяки активності ЗМІ, соціальних мереж та лідерів думок, зокрема студентських блогерів, відбувається поступове зменшення стигматизації звернення по психологічну підтримку. Актуалізація досвіду особистих історій, розкриття тем ментального благополуччя сприяють формуванню толерантнішого та інклюзивного ставлення до питань психічного здоров'я.

Університетські заклади освіти відіграють дедалі важливішу роль у підтримці психоемоційного стану студентів. Зокрема, створення центрів психологічної підтримки, проведення тренінгів з емоційної грамотності, лекцій зі стрес-менеджменту та програм розвитку навичок саморегуляції засвідчують намагання системно інтегрувати ці елементи в освітній процес. Водночас ефективність таких ініціатив безпосередньо залежить від їхньої системності, адаптованості до актуальних потреб студентства та наукової обґрунтованості.

Формування культури психічного здоров'я серед молоді є міждисциплінарним завданням, що охоплює психологічний, педагогічний і соціальний виміри. Важливим кроком у цьому напрямі є розвиток емпатії, навичок емоційного самовираження, відкритої комунікації щодо особистісних переживань. Варто також заохочувати молодь не знецінювати психологічні труднощі інших і не засуджувати звернення по допомогу як нормальну, здорову стратегію поведінки.

Психічне здоров'я, подібно до фізичного, вимагає уваги, підтримки та своєчасного втручання. Лише шляхом інформування, подолання соціальних міфів, формування довіри до фахівців і підтримки горизонтальних зв'язків між молодими людьми можна створити стійку культуру психічного благополуччя — відкриту, зрілу і гуманістичну.

Список використаних джерел:

1. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). (2022). Психічне здоров'я молоді: факти і цифри.

URL: https://www.who.int

2. Андрущенко, В. П., Савчин, М. В. (2021). Психічне здоров’я та його формування в молодіжному середовищі. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова.

УДК 364-7

Кирик В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота»*
Науковий керівник**: **Демченко І.І.
д. пед. наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА САМОТНОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Самотність осіб похилого віку є однією з важливих проблем соціокультурного розвитку суспільства. Після виходу на пенсію багато людей зіштовхуються з різноманітними труднощами, які мають фізіологічний, економічний, соціальний характер, що лише загострює почуття ізольованості. Проте основним чинником, що веде до самотності в старшому віці, залишаються психологічні проблеми, які виникають через поширене негативне ставлення суспільства до старості, через втрату звичного соціального середовища, відчуття безпеки та стабільності, що знижує здатність до адаптації та стійкість до стресу. Війна посилює ізоляцію та емоційне навантаження, ускладнюючи адаптацію до нових умов, що призводить до зростання рівня тривожності, депресивних станів та погіршення загального психоемоційного благополуччя.

Самотність – це глибокий стан людського існування, коли людина відчуває відокремленість від інших, будь то через фізичну чи емоційну ізоляцію. Це відчуття може виникати як результат зовнішніх обставин чи внутрішніх переживань [2, с. 564]. Вона може бути як внутрішнім емоційним переживанням, так і виражатися через відчуження в соціальних стосунках. Особливо важливо звертати увагу на людей похилого віку, адже вони складають особливу соціально-демографічну групу. Період старіння, що зазвичай називають старістю, є універсальним біологічним процесом, який відбувається в певних соціокультурних умовах і охоплює особистісні, соціальні та економічні аспекти життя [1; 3]. Це явище негативно впливає на фізичне і психічне здоров'я осіб старшого віку, сприяючи розвитку депресії, тривожності, зниженню загального рівня життя.

Соціальна профілактика спрямована на попередження цих наслідків і створення умов для активного, повноцінного та гідного життя людей похилого віку. Вона вимагає комплексного підходу, який враховує потреби, можливості та досвід людей похилого віку. Важливу роль у цьому відіграє міжсекторальна співпраця: участь родини, громади, соціальних служб, органів влади та громадських організацій. А також створення умов для активного старіння,

спілкування, залученості та самореалізації є ключовим чинником у подоланні соціальної ізоляції літніх людей. Тому соціальна профілактика самотності людей похилого віку є важливим компонентом процесу забезпечення активного старіння та підтримки якості життя літніх людей.

Розглянемо види соціальної профілактики самотності людей похилого віку.

1. Первинна профілактика спрямована на запобігання виникненню самотності шляхом формування сприятливого соціального середовища та зміцнення соціальних зв'язків. Наприклад, організація клубів за інтересами для літніх людей у громадах; проведення культурно-дозвіллєвих заходів, свят, екскурсій; підтримка активного способу життя через групи здоров'я, гуртки танцю, співу, рукоділля; інформаційні кампанії про важливість міжпоколіннєвого спілкування.

2. Вторинна профілактика має на меті виявлення перших ознак соціального ізолювання та надання своєчасної підтримки особам, які вже почуваються самотніми. До прикладу ефективними є такі заходи: регулярне соціальне патронажне відвідування фахівцями соціальної роботи; індивідуальні консультації психолога або соціального працівника; залучення до програм «рівний-рівному» або «волонтер-помічник»; проведення тренінгів емоційної підтримки, навичок комунікації.

3. Третинна профілактика охоплює заходи, націлені на мінімізацію наслідків хронічної самотності, покращення психоемоційного стану та реінтеграцію у соціальне середовище. Наприклад, інтенсивна психосоціальна підтримка (групові заняття, арт-терапія, музикотерапія); залучення до волонтерської або наставницької діяльності (наставництво, менторство); впровадження інтернет-програм навчання цифрової грамотності для підтримання зв'язку з родиною; створення програм життєвого супроводу в будинках для людей похилого віку з акцентом на людяність і партнерство.

У своїй роботі ми запропонували експериментальну програму профілактики самотності розроблена для активізації соціальної взаємодії, покращення емоційного стану та формування позитивних соціальних зв'язків. Вона передбачила:

1. Громадську діяльність (групові заняття, клуби за інтересами):

– клуб «Золота осінь» – регулярні зустрічі для спілкування, обміну досвідом, чаювання, настільних ігор, рукоділля;

– літературні читання або «Книжковий клуб» – обговорення улюблених книжок, читання вголос, написання власних історій;

– гуртки за інтересами: «Майстерня в'язання» (обмін навичками, виготовлення речей для благодійності); «Кулінарні посиденьки» (спільне приготування страв, обмін рецептами); «Музичне коло» (спів під акомпанемент, знайомство з музичними жанрами).

2. Психологічний тренінг, спрямований на розвиток комунікативних навичок та самосвідомості:

– тренінг «Мистецтво спілкування» (вправи на активне слухання, емоційне вираження, подолання замкненості);

– психологічні міні-групи (обговорення життєвих викликів, відновлення почуття цінності й підтримки);

– заняття з арт-терапії (малювання, колажі, створення символічних образів для глибшого пізнання себе);

– практики саморефлексії (ведення особистого щоденника, вправи на позитивне мислення, візуалізацію майбутнього).

3. Інтерактивні заходи (екскурсії та культурні події):

– Екскурсії («Моє місто – мої спогади» – відвідування пам'ятних місць, музеїв, парків із елементами ностальгійних розповідей);

– походи до театру, кіно або філармонії (з подальшим обговоренням вражень у групі);

– святкові вечори або «живі історії» (виступи учасників із власними розповідями, піснями, віршами);

– міжпоколіннєві зустрічі (інтерактивні заходи з молоддю або дітьми: обмін досвідом, спільні майстер-класи, ігри).

Ці заходи допомагають створити відчуття приналежності, активізують інтерес до життя та підтримують психоемоційний стан людей літнього віку.

Отже попередження самотності серед цієї категорії населення є важливим завданням як для суспільства загалом, так і для державних структур, оскільки якість життя літніх людей є одним із показників соціального розвитку й благополуччя нації.

Список використаних джерел:

1. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми похилого віку: навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2023. 220 с.
2. Філософський енциклопедичний словник. Київ, 2002. 742 с.
3. Коваленко О. Г. Суб'єктивне відчуття самотності людей похилого віку. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАН України*, 2013. Вип. 19, С. 239–250.

УДК 159.98:355

Кириченко Б. Т. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Управління інвестиційною діяльністю та міжнародними проектами»*

Науковий керівник: Прушківська Е.В.*д.е.н., професор*

Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ МЕДИТАЦІЇ В СИСТЕМІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сучасні реалії збройних конфліктів, зокрема в Україні, зумовлюють зростання кількості військовослужбовців, які зазнали психотравм.

Психологічна реабілітація стає ключовим компонентом успішного повернення ветеранів до цивільного життя. У цьому контексті медитація постає як ефективний, науково обґрунтований інструмент психоемоційного відновлення, що має значний як індивідуальний, так і соціальний реабілітаційний потенціал.

Медитація, особливо у формах усвідомленості (mindfulness), поступово інтегрується у клінічну та психотерапевтичну практику як метод зменшення симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривожності, депресії та соматичних порушень. Дослідження західних і українських психологів підтверджують, що регулярна медитативна практика сприяє нормалізації емоційного стану, покращенню сну, зниженню рівня агресії та підвищенню адаптаційного потенціалу особистості. Фізіологічний ефект медитації проявляється у стабілізації серцевого ритму, зниженні рівня кортизолу та підвищенні варіабельності серцевого ритму, що є індикаторами зменшення стресу. На когнітивному рівні відбувається поліпшення концентрації уваги, пам’яті та здатності до емоційної саморегуляції.

Окрім індивідуального впливу, медитація має вагоме соціальне значення в контексті реабілітації. Спільні медитативні сесії сприяють створенню атмосфери підтримки, довіри та солідарності серед ветеранів, знижують відчуття ізоляції та відчуженості. Ініціативи, що передбачають залучення родин до спільної медитації, зміцнюють сімейні зв’язки, зменшують рівень конфліктності та сприяють відновленню міжособистісних контактів. Участь кваліфікованих психологів та інструкторів забезпечує професійний супровід і підвищує ефективність психосоціальної підтримки.

Зазначимо, що медитація як колективна практика здатна активізувати процеси соціальної взаємодії на рівні громади. Це відкриває можливості для створення спільнот одужання, у яких ветерани отримують не лише психологічну, а й соціальну підтримку. Регулярна участь у таких групах підвищує рівень громадянської активності, зміцнює довіру до соціальних інституцій та сприяє формуванню почуття приналежності до суспільства, що є критично важливим елементом післявоєнної адаптації.

Одним із найвідоміших прикладів успішного використання медитації в реабілітації військових є програма Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR), яка діє у США. Програма була адаптована до потреб ветеранів та продемонструвала високу ефективність у зниженні симптомів ПТСР, регуляції емоцій та покращенні загального самопочуття [1]. У межах цієї програми застосовуються як індивідуальні, так і групові сесії, що поєднують елементи медитації, тілесної усвідомленості та когнітивної поведінкової терапії. Крім того, у США активно впроваджується програма Project Welcome Home Troops, яка використовує дихальні практики й медитативні методики для допомоги військовим з ПТСР, досягаючи стійкого зниження симптомів тривожності та агресії.

В Україні поступово формується власна практика використання медитативних технік у ветеранських центрах, психологічних кабінетах та благодійних ініціативах. Зокрема, застосовуються елементи єсенс-терапії,

дихальні практики, техніки усвідомленого дихання та тілесно-орієнтованої терапії [2]. Такі заходи сприяють ресоціалізації ветеранів, відновленню відчуття власної гідності та соціальної активності. Розширення таких програм на державному рівні має стати пріоритетом у формуванні системної політики повоєнної реабілітації.

Слід узагальнити, що медитація довела свою ефективність як складова соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців, які пережили бойові травми. Вона позитивно впливає на емоційний, когнітивний та фізіологічний стан ветеранів, сприяє зниженню симптомів ПТСР, поліпшенню адаптаційних механізмів і якості життя. Водночас соціальний потенціал медитації дозволяє формувати простори підтримки, що зміцнюють міжособистісні зв'язки та сприяють інтеграції військових у цивільне середовище. Емпіричні приклади як міжнародного, так і українського досвіду демонструють життєздатність і доцільність впровадження медитативних практик у системну модель реабілітаційної допомоги. Для посилення ефекту необхідно забезпечити інституційну підтримку таких підходів, інвестувати в підготовку фахівців та інтегрувати медитацію у національні програми охорони психічного здоров'я військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Горбунова В., Карачевський А., Климчук В., Нетлюх Г., Романчук О. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навч. посіб. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 91с.
2. Степаненко Ю., Чайкіна Н. Психологічний аналіз адаптивних ресурсів ветеранів АТО з різними показниками посттравматичного зростання. Scientific Collection «InterConf+». 2024. № 41(185). С. 279–284

УДК 37.013.78:364.62-053.6

Коваль В. Ю. *здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 4-го року навчання спеціальності «Соціальна робота»,*
Науковий керівник: Григоренко Т. В. *доцент*
Будегай В. А. *асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

В умовах сучасного суспільства проблема девіантної поведінки серед підлітків набуває все більшої актуальності та є суттєвим соціальним викликом. Її поширення зумовлене комплексом чинників, зокрема економічними,

психологічними та соціальними. Особливого значення ця проблема набуває в контексті військового стану в Україні, оскільки вплив стресових факторів, нестабільності та травматичних подій сприяє загостренню девіантних проявів серед підлітків.

Підлітковий період – це важливий етап соціального становлення, коли відбувається активне формування особистості та системи цінностей. У цей період особливої значущості набуває соціальна профілактика, яку визначають як структуру дій, що впливають на комплекс соціальних умов, які сприяють збереженню і розвитку здоров'я, запобігаючи несприятливому впливу чинників соціального та природного середовища [3]. Саме тому профілактичні заходи повинні охоплювати роботу з сім'єю, освітніми установами та суспільством загалом, щоб сприяти гармонійному розвитку підлітків і запобігати ризикам девіантної поведінки.

Соціальна профілактика девіантної поведінки підлітків є ключовим аспектом формування здорового суспільства, особливо в умовах сучасних викликів. Для ефективного зниження рівня ризикованої поведінки необхідно використовувати комплексний підхід, що включає створення безпечного освітнього простору, розбудову молодіжних центрів як ресурсів підтримки активності молоді, залучення підлітків до волонтерських ініціатив, забезпечення психологічної підтримки та активне громадське життя.

Важливим кроком у цьому напрямку стала всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», ініційована першою леді Оленою Зеленською [2]. Вона покликана створити систему сервісів і послуг, які допомагають українцям, зокрема підліткам, справлятися зі складними психологічними станами, викликаними наслідками військового стану. Ще одним важливим інструментом є проєкт «ПОРУЧ» – спільна ініціатива Міністерства освіти і науки України, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії та ГО «ВГЦ «Волонтер» [1]. Проєкт надає психологічну підтримку підліткам та їхнім батькам через онлайн та очні групи, допомагаючи долати стрес, емоційні труднощі та соціальні проблеми, що можуть стати причинами девіантної поведінки. Батьки та вчителі, отримуючи фахову допомогу та рекомендації, здатні краще підтримувати дітей, зміцнювати сімейні стосунки та попереджати ризики негативних поведінкових проявів.

Таким чином, соціальна профілактика девіантної поведінки підлітків має спиратися не лише на загальні освітні та соціальні заходи, а й на програми психологічної підтримки, які допомагають підліткам адаптуватися до сучасних викликів, зберігаючи психічне здоров'я та соціальну стабільність. Для зниження рівня девіантної поведінки серед підлітків необхідно застосовувати комплексний підхід, що охоплює різні аспекти соціальної профілактики. Важливими елементами цього підходу є створення безпечного освітнього середовища, яке сприяє формуванню здорових соціальних навичок і позитивних моделей поведінки. Молодіжні центри можуть стати ефективним ресурсом підтримки активності молоді, пропонуючи альтернативні можливості для самореалізації. Також значущу роль відіграють волонтерські ініціативи, що

дозволяють підліткам відчути власну значущість і соціальну відповідальність. Забезпечення психологічної підтримки є ще одним важливим чинником, адже своєчасне втручання фахівців допомагає подолати кризові ситуації та попередити розвиток деструктивних тенденцій. Крім того, залучення підлітків до активного громадського життя сприяє формуванню соціальної відповідальності, розвитку комунікативних навичок і встановленню позитивних соціальних зв'язків. Таким чином, соціальна профілактика девіантної поведінки повинна бути багатоаспектною, інтегруючи освітні, психологічні та соціальні заходи для створення сприятливих умов розвитку підлітків.

Список використаних джерел:

1. ПОРУЧ. Проєкт психологічної підтримки. URL: https://poruch.me/ (дата звернення: 01.04.2025)
2. Ти як? Всеукраїнська програма ментального здоров'я. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ty-yak-startuvala-vseukrayinska-programa-mentalnogo-zdorovya/ (дата звернення: 01.04.2025)
3. Савельєва Н. М. Соціальна профілактика девіантної поведінки: курс лекцій з презентацією навч. посіб. для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка». Полтава: ПНПУ, 2016. 110 с.

УДК: 378.4.017:316.736

Костинюк В.
здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії), асистент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ НАУК ПРО ЖИТТЯ

Реалії сьогодення вимагають творчих нестандартних підходів, генерування ідей, гнучких самостійних рішень у всіх сферах життя. Модернізація освіти України зумовлює організацію навчання у закладах освіти на засадах новітніх підходів і здобутків у галузі педагогіки та інформаційних технологій, які б враховували можливості й потреби студентів та давали змогу організовувати взаємодію між усіма учасника освітнього процесу, що передбачає «створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема, надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії» [1].

Інноваційні технології стають невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу, трансформуючи способи взаємодії студентів із навчальними матеріалами та між собою. В умовах глобалізації і розвитку

інформаційного суспільства постає необхідність формування національної свідомості молоді як фундаменту їхньої ідентичності, здатності зберігати культурну спадщину та адаптуватися до сучасних викликів. Університети наук про життя відіграють важливу роль у цьому процесі, оскільки вони є майданчиком для розкриття інноваційного потенціалу та забезпечення гармонійного розвитку особистості. Поєднання новітніх технологій із навчальним процесом відкриває унікальні можливості для виховання національної свідомості студентів, формуючи у них почуття відповідальності перед суспільством та готовність до активної участі у його розвитку.

Національна свідомість є багатовимірним явищем, яке охоплює розуміння та відчуття індивідом своєї належності до нації, його історії, культури та традицій. Вона виступає основою формування колективної ідентичності, забезпечуючи зв'язок між поколіннями та сприяючи усвідомленню унікальності та значущості національних цінностей. Формування національної свідомості залежить від освітніх, культурних і соціальних чинників, які впливають на становлення особистості в контексті національних інтересів. Це включає розвиток патріотичних почуттів, активне залучення до збереження культурної спадщини та створення умов для взаємодії в національному й глобальному середовищі. Національна свідомість виступає важливим елементом стабільності суспільства, сприяючи згуртованості та формуючи платформу для діалогу і співпраці всередині спільноти.

Інноваційні технології - це нові або значно вдосконалені методи, процеси чи засоби, які сприяють підвищенню ефективності, доступності та інтерактивності освітнього процесу. Їх класифікація може включати технології доповненої та віртуальної реальності, штучного інтелекту, інтерактивних мультимедійних платформ, а також хмарних сервісів для управління даними та спільної роботи. Наприклад, використання віртуальної реальності дозволяє студентам досліджувати складні наукові концепції у форматі реалістичних візуалізацій, а інтерактивні навчальні платформи забезпечують персоналізоване навчання, що враховує індивідуальні потреби кожного студента. Такі технології створюють умови для більш глибокого залучення до навчального процесу, сприяючи розвитку навичок, необхідних у сучасному світі.

Інноваційні технології відіграють важливу роль у формуванні національної свідомості, оскільки вони відкривають нові можливості для популяризації культурних цінностей, історичної спадщини та національної ідентичності. Використання цифрових платформ, інтерактивних навчальних ресурсів та мультимедійного контенту дозволяє створювати середовище, де студенти можуть глибше зануритися в розуміння національної культури та отримати доступ до матеріалів, які сприяють патріотичному вихованню. Завдяки інноваційним підходам освіта стає більш гнучкою та доступною, що дозволяє формувати позитивне ставлення до власної нації у контексті глобального середовища. Поєднання сучасних технологій із виховними практиками сприяє розвитку відповідального ставлення до збереження національної спадщини та формує покоління молоді, яке готове активно долучатися до суспільного і культурного життя.

Національне виховання має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей і молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури, виховання громадянина, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору та діяльності, спрямованої на процвітання України [2].

Інноваційні технології відіграють важливу роль у процесі формування національної свідомості студентів університетів наук про життя. Використання сучасних цифрових інструментів, інтерактивних методів навчання, мультимедійних ресурсів і віртуальних платформ сприяє більш ефективному засвоєнню національних цінностей, історії та культурної спадщини.

Отже, поєднання традиційних освітніх підходів із цифровими технологіями дозволяє не лише передавати знання, а й залучати студентів до активного мислення, обговорень і практичного застосування отриманих знань у соціальному та професійному житті. Інформаційно-комунікаційні технології відкривають нові можливості для патріотичного виховання, сприяють розвитку критичного мислення та забезпечують формування стійкої громадянської позиції.

Таким чином, інтеграція інноваційних технологій в освітній процес університетів наук про життя є необхідною умовою для виховання свідомих громадян, які цінують свою національну ідентичність, відповідально ставляться до природного середовища та активно долучаються до розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту» Документ 1556-VII, чинний, поточна редакція – Редакція від 18.03.2020, підстава – 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
2. Подоляк Л., Юрченко В. Психологія вищої школи. ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.

УДК 004:17.00-027.543

Кріпкий А. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОПП Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*
Чередник Л. М.
к. пед.наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасне суспільство перебуває в умовах активної цифровізації, що суттєво впливає на всі сфери життя, зокрема, освіту. Інформаційно-

комунікаційні технології (ІКТ) стали не лише інструментом навчання, а й потужним засобом впливу на формування світогляду молоді, у тому числі національних цінностей.

Актуальність порушеної теми зумовлена багатьма чинниками, серед яких можна виокремити кілька ключових. Найперше – це глобалізаційні виклики, адже уніфікація культурних кодів і загроза втрати національної ідентичності потребують цілеспрямованого використання ІКТ для популяризації власних традицій, мови та історії. Значну роль у формуванні особистості здобувача освіти на сьогодні відіграє цифрове середовище: соціальні мережі, освітні онлайн-платформи та цифрові медіа стали основним джерелом інформації для здобувачів освіти, що робить їх ключовими інструментами формування патріотизму та громадянської свідомості.

При цьому ключовим стає необхідність оновлення змісту освітнього процесу, яке вимагає інтеграції ІКТ у навчальні програми з метою сприяння більш ефективному засвоєнню знань про національну історію, культуру та духовні цінності через інтерактивні методи, візуалізацію та гейміфікацію.

Наступним чинником є формування критичного мислення. Оскільки цифрова епоха супроводжується поширенням фейкової інформації, важливо навчити молодь аналізувати та інтерпретувати отримані дані крізь призму національних інтересів.

Національні цінності - це сукупність духовних, моральних, культурних, історичних та соціальних принципів, які визначають ідентичність народу, формують його світогляд і впливають на розвиток суспільства. На думку дослідників В. Горбуліна та А. Качинського, «подальше існування держави та нації має розглядатися крізь призму її ціннісного ядра, що консолідує суспільство, а саме: національна безпека, духовні надбання, добробут, система міжнародних зв’язків, патріотизм і соціальна справедливість» (Горбулін, Качинський, 2005), які є компонентами багатовекторного поняття «національна цінність».

Водночас є очевидним, що державність України ґрунтується на цінностях, захист яких є визначальною передумовою для її безпеки та добробуту громадян: незалежність нашої держави, захищеність держави і народу, мир та міжнародна співпраця, збереження ідентичності та культурного різноманіття, добробут та високий рівень життя у країні (Ларін, 2016).

Сучасні науковці зазначають, що проникнення сучасних інформаційних технологій у сферу освіти «дозволяє педагогам якісно змінити зміст, методи і організаційні форми» формування національних цінностей у здобувачів освіти (Шинкаренко, 2017).

Інформаційно-комунікаційні технології відіграють ключову роль у формуванні національних цінностей у сучасному суспільстві. Вони впливають на свідомість громадян, сприяють збереженню культурної спадщини, розвитку патріотизму та консолідації нації.

КТ є потужним інструментом формування національних цінностей, оскільки вони зберігають і транслюють культурну спадщину; об’єднують

суспільство навколо спільних ідей; захищають інформаційний простір від маніпуляцій; роблять патріотичне виховання сучасним та доступним, опираючись на сучасні інстурменти впливу.

Український досвід (особливо після 2014 року та під час повномасштабної війни) показує, як ІКТ можуть стати основою для формування національної свідомості та опору в умовах зовнішніх загроз.

Таким чином, ІКТ є не лише технічним інструментом, а й засобом формування особистості, здатної зберігати та розвивати національні цінності в умовах цифрової доби. Використання цифрових технологій у цьому контексті вимагає зваженого підходу, врахування національних пріоритетів та інтеграції сучасних методик у систему освіти.

Список використаних джерел:

1. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України. *Стратегічна панорама.* 2005. № 3. С. 11-18.
2. Ларін С. Сутність та зміст поняття «національні цінності» в контексті сучасних дослідницьких підходів». *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2016. № 2. С. 44-49.
3. Шинкаренко В.В. Інформаційні технології як засіб патріотичного виховання учнів у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. *Фізико-математична освіта*. 2017. № 2(12). С. 174-177.

УДК 364.63-053.6

Кудря А.А. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3-го року навчання*
Науковий керівник: Чемодуров О.М. *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Адаптація студентів з малозабезпечених сімей у закладах професійної освіти є важливим і водночас чутливим напрямом роботи сучасного освітнього середовища. Ці студенти часто стикаються з комплексом труднощів, як матеріальних, так і психологічних. Соціально-економічна нестабільність, відсутність належної підтримки з боку родини, низька самооцінка, страх бути неприйнятим у новому колективі все це негативно позначається на їх здатності адаптуватися до умов навчання та успішно реалізовувати себе в освітньому процесі.

Зазвичай у більшості таких студентів можуть виникати внутрішні бар'єри, слід виокремити сором'язливість, невпевненість у власних силах, знецінення власних досягнень. Це, у свою чергу, формує в них вразливість до стресів, підвищену тривожність, емоційну замкненість або навіть протестну поведінку. У таких умовах завдання педагогічного колективу полягає не лише у передачі знань, а у створенні безпечного і підтримуючого середовища, де кожен студент почуватиметься не «біднішим», а рівноправним і цінним учасником навчального процесу.

Педагог має виступати не лише як викладач, а й як наставник - той, хто бачить за академічними результатами глибші потреби особистості. Важливо акцентувати увагу не лише на навчальних досягненнях, а й на розвитку емоційної сфери студента: формуванні впевненості у собі, внутрішньої мотивації, навичок спілкування, самопрезентації, вміння працювати в команді. Важливу роль у цьому процесі відіграє тісна співпраця педагогів із психологами.

Роль психолога у професійній освіті вкрай значуща. Студенти, які перебувають у стані емоційної напруги, потребують не лише разової консультації, а системного психоемоційного супроводу, який триває протягом усього періоду навчання. Психологічна допомога має включати як індивідуальні консультації, так і групові заняття, тренінги на розвиток стресостійкості, самоповаги, комунікативних навичок, вміння долати життєві труднощі.

Окрему увагу необхідно приділяти процесу соціалізації таких студентів. Їх активна участь у позанавчальних видах діяльності - гуртках, творчих студіях, волонтерських ініціативах, студентському самоврядуванні це все може сприяти зміцненню соціальних зв'язків, розширенню кола спілкування та формуванню нових соціальних ролей. Це дозволяє студентам відчути свою значущість, повірити у власні сили та знайти своє місце в колективі.

Водночас адаптація не може бути ефективною без забезпечення базових матеріальних потреб. Стипендії, соціальні виплати, безкоштовні навчальні матеріали, пільгові умови проживання у гуртожитку - це елементарні, але надзвичайно важливі чинники, що забезпечують комфорт і стабільність у навчальному процесі. Без них важко говорити про рівні умови старту для всіх студентів.

Важливо також формувати в закладі освіти культуру взаємодопомоги та поваги до різноманітності. Це передбачає виховання у всіх учасників освітнього процесу - студентів, викладачів, адміністрації - толерантного ставлення до тих, хто опинився у складних життєвих обставинах. Сприятливе мікросередовище, де панують співчуття, взаєморозуміння та підтримка, знижує ризик соціальної ізоляції таких студентів та сприяє формуванню у них позитивної самооцінки.

Крім того, інтеграція у навчальні програми тем, пов'язаних з розвитком емоційного інтелекту, критичного мислення, здатності до саморефлексії та

саморозвитку, сприятиме не лише адаптації студентів, а й формуванню їхньої життєвої стійкості та впевненості у майбутньому.

Отже, адаптація студентів з малозабезпечених сімей - це не разовий захід, а тривалий і комплексний процес, що вимагає професіоналізму, емпатії та командної роботи педагогічного колективу. Поєднання психологічної підтримки, педагогічної чуйності, соціальної відповідальності та гнучкої освітньої політики створює передумови для того, щоб кожен студент, незалежно від своїх стартових умов, зміг розкрити потенціал, реалізувати себе у майбутньому професійному житті та відчути, що його цінують і підтримують. Саме в цьому полягає справжня мета сучасної психолого-педагогічної роботи.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, В. П., Лук'янова, Л. Б., & Сухомлинська, О. В. (2019). Філософія освіти в сучасному світі. Київ: Видавничий дім "Слово".
2. Зязюн, І. А., Карамушка, Л. М. (2018). Психолого-педагогічні засади розвитку особистості студента. Київ: Наукова думка.
3. Національна академія педагогічних наук України. (2020). Соціальна адаптація студентської молоді: Теоретико-методичний аспект. Київ: ІППО НАПН України.
4. Rogers, C. R. (1961). On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy. Boston: Houghton Mifflin.
5. Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. Psychological Review, 50(4), 370–396. https://doi.org/10.1037/h0054346

УДК 364.63-053.6

Кузьменко К.М. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання спеціальності «Соціальна робота»,*
Науковий керівник: Будегай В.А. *асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА СЕРЕД МОЛОДІ

У сучасному суспільстві проблема домашнього насильства набуває все більшої актуальності, зокрема серед молоді. Освітні заклади та соціальні служби, які покликані сприяти формуванню здорових міжособистісних взаємин, дедалі частіше стикаються з проявами агресії, психологічного тиску та насильства в молодих сім'ях. Як соціально-педагогічне явище, домашнє насильство не лише деструктивно впливає на сімейні відносини, а й спричиняє глибокі психоемоційні порушення, ускладнюючи процес соціалізації та особистісного становлення молоді.

Актуальність дослідження зумовлена збільшенням кількості випадків домашнього насильства, що негативно впливає на формування здорових сімейних стосунків серед молоді. Вивчення цієї проблеми важливе для розробки ефективних механізмів профілактики та подолання домашнього насильства, а також для формування безпечного та толерантного середовища в молодих родинах. Одним із ключових завдань сучасних освітніх установ та соціальних служб є розуміння масштабів домашнього насильства та створення безпечного простору для його попередження та подолання негативних соціально-педагогічних наслідків.

Домашнє насильство набуває загрозливих масштабів серед молоді, що потребує розроблення ефективних профілактичних заходів. Попри його глобальний характер і тривалу історію вивчення, проблема залишається недостатньо дослідженою, особливо в контексті молодіжної аудиторії. В Україні науковий інтерес до цієї тематики активізувався лише у 2000-х роках. Відповідно до даних UNICEF, у 2020 році кількість випадків домашнього насильства в Україні зросла на 20%, що підтверджує необхідність посилення профілактичних стратегій та соціальних ініціатив [3].

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», законодавчі норми щодо боротьби з домашнім насильством спрямовані на захист усіх членів сім'ї, незалежно від віку. Проте, молоді сім'ї потребують особливої уваги, оскільки вони часто не мають достатнього досвіду для вирішення конфліктів та побудови здорових стосунків [3].

Домашнє насильство має широкий вплив, що виходить за межі постраждалої особи, зачіпаючи всю сім'ю та соціальне середовище. Воно може спричиняти зростання напруженості в суспільстві, погіршуючи стосунки та провокуючи конфлікти. Це явище здатне формувати агресивні та ворожі моделі поведінки, які можуть негативно позначатися на подальшому розвитку особистості [1].

На думку Г. Роменського, проблема домашнього насильства є надзвичайно складною і поєднує в собі безліч взаємозалежних аспектів – соціальних, юридичних, економічних, медичних, психологічних, політичних тощо. Його мета – завдати шкоди, встановити контроль або знизити самооцінку жертви, що призводить до стресу, страху та психологічних травм [5].

Сучасна молодь може безпосередньо стикатися з випадками жорстокості та насильства в сім'ї або ставати свідками насильства серед знайомих. З огляду на прагнення молоді до самоствердження у світі дорослих та способи його реалізації, ця проблема набуває особливої гостроти. Тому заклади освіти та соціальні служби мають не лише організовувати освітній процес, а й приділяти більше уваги психологічній безпеці молодих сімей, своєчасно реагуючи на можливі прояви домашнього насильства.

Фізичне насильство проявляється через здатність агресора застосовувати фізичну силу або чинити тиск на жертву. Соціальний статус та популярність можуть надавати кривднику вплив на оточення, визначати ставлення групи та примушувати жертву коритися. Психологічне насильство ґрунтується на вмінні агресора маніпулювати почуттями жертви, завдаючи їй психологічних страждань. Економічне насильство містить контроль над фінансами та ресурсами сім'ї, що дає змогу агресору утримувати владу над жертвою. Сексуальне насильство полягає в примусових або насильницьких сексуальних актах, що порушують право особи на особисту недоторканність та ставлять її у підпорядковане і безправне становище [2].

Не зважаючи на заходи державної політики, спрямовані на протидію домашньому насильству, його рівень серед молодих родин лишається досить високим. Введення адміністративної та кримінальної відповідальності за домашнє насильство не призвело до значного зменшення його випадків. Оскільки лише юридичні санкції не можуть повністю розв'язати проблему, важливо продовжувати роботу з її попередження в закладах освіти та соціальних службах.

Отже, можна підсумувати, що домашнє насильство є формою агресивної поведінки, яка містить систематичне застосування сили одним членом сім'ї до іншого та може проявлятися у різних видах: фізичному, психологічному, сексуальному та економічному. Відмінною рисою цього явища є навмисність заподіяння шкоди, що відрізняє його від звичайних конфліктів. Основою домашнього насильства часто є дисбаланс сил, коли агресор використовує свою перевагу над жертвою. Повторюваність таких дій протягом тривалого часу підсилює їхній негативний вплив, сприяючи виникненню психологічних травм. Наслідки домашнього насильства можуть містити емоційні розлади, зниження самооцінки, соціальну ізоляцію, погіршення здоров'я та загального рівня життя постраждалої особи. Зважаючи на це, надзвичайно важливо не тільки усвідомлювати проблему домашнього насильства, а й активно протидіяти йому, створюючи безпечне та підтримуюче середовище для всіх членів сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Домашнє насильство як соціальна проблема в сучасній Україні URL: file:///c:/users/budeg/onedrive/%d0%a0%d0%b0%d0%b1%d0%be%d1%87%d0%b8%d0%b9%20%d1%81%d1%82%d0%be%d0%bb/17301-%d0%a2%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96-34142-2-10-20210604.pdf (дата звернення: 02.04.2024)
2. Коваленко І. Поняття та види домашнього насильства в україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 5(33).

URL: https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-5(33)-131-140 (дата звернення: 02.04.2025

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text (дата звернення: 02.04.2025).

4. Про Юніcеф URL: https://www.unicef.org/ukraine/about-unicef

5. Роменський Г. Домашнє насильство та шляхи його подолання. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених.* 2004. Вип. 5. С. 74–78.

УДК 364.63-053.6

Куценко І.І. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
1-го року навчання спеціальності «Соціальна робота (Соціально-психологічна реабілітація)
Науковий керівник: Осадченко І.І., *доктор педагогічних наук, професор*
Національний університет біоресрів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ВПЛИВ СТРЕСУ НА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Розпочинаючи із 24 лютого 2022 р., коли було розпочато широкомасштабне вторгнення на територію України, українське суспільство зазнало кардинальних змін. Війна охопила всі аспекти життя громадян, спричинивши глибокі соціальні, економічні та психологічні зміни. Особливо чутливо на ці події відреагували представники молодшого покоління, зокрема здобувачі вищої освіти, які зіткнулися з невизначеністю, страхом, втратами, вимушеним переміщенням, порушенням навчального процесу та постійною психологічною напругою. У таких умовах стрес стає постійним супутником студентської молоді, негативно впливаючи на їхню мотивацію, академічну успішність, емоційний стан і загальну якість життя. Саме тому вивчення впливу стресу на студентську молодь є важливим кроком до розуміння масштабів проблеми та створення ефективної системи соціально-психологічної підтримки молоді в умовах війни.

Навчання завжди пов’язано зі стресом, а війна додатково провокує низку гострих психоемоційних станів, таких як: постійне відчуття небезпеки, втрата житла, близьких, звичного середовища, вимушена міграція, зміни у форматі навчання, проблеми зі зв’язком та технікою, економічна нестабільність тощо. Усі ці чинники є потужними стресорами. Особливо важким виявляється саме

хронічний стрес, адже він впливає на когнітивну діяльність, емоційну стабільність та загальний стан психічного здоров'я молоді. У дослідженнях Н. Жигайло, Т. Шолубко [1] наголошується, що під час емпіричного дослідження за участю 199 здобувачів вищої освіти, у більш ніж половини опитуваних із початком війни змінилося ставлення до навчання, а 42 % відчувають проблеми з пам'яттю, зниження рівня уваги та зниження швидкості розумових процесів.

Окрім психофізіологічних проявів стресу, що включають негативні думки, погіршення пам'яті, зниження концентрації уваги, тривожність, апатію, дратівливість, нерідко спостерігаються соматичні порушення. Як зазначає Н. Савелюк [2], болі в різних ділянках тіла, головні болі та підвищена стомлюваність стали притаманними понад половині опитаних здобувачів освіти. На поведінковому рівні можуть виникати низька продуктивність діяльності, зниження апатиту або переїдання, хронічна нестача часу, порушення сну та безсоння. Студенти, які перебувають у стані хронічного дистресу, не лише погано засвоюють навчальний матеріал, а й втрачають інтерес до здобуття освіти взагалі.

На сучасному етапі надзвичайно важливим є розроблення та впровадження в українських ЗВО системи соціально-психологічної підтримки студентів. Йдеться як про надання індивідуальної допомоги, так і про проведення тренінгів, лекцій із психоемоційного саморегулювання, організацію простору довіри в академічному середовищі. Не менш важливою є інтеграція тем психічного здоров'я в навчальні курси, що дозволяє формувати в молоді навички адаптації та психологічної стійкості. Важливим завданням є формування стресостійкості – здатності особистості долати складні обставини без суттєвих втрат для психічного здоров'я. У працях Н. Жигайло, Т. Шолубко [1] та К. Кривошей [3] описані методики розвитку такої стійкості, що можуть бути адаптовані для студентської аудиторії в умовах війни.

Отже, загалом стрес у здобувачів вищої освіти в умовах війни є складним і багатофакторним явищем. Він загрожує не лише академічному успіху, а й психічному здоров'ю та соціальній адаптації молоді. З огляду на це, надзвичайно важливим є подальше дослідження цієї проблематики та впровадження превентивних заходів на інституційному рівні.

Список використаних джерел:

1. Жигайло Н., Шолубка Т. Формування психологічної стійкості студентів ЗВО під час війни. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки».* 2022. Вип. 14. С. 3–14. DOI : https://doi.org/10.30970/PS.2022.14.1

2. Савелюк Н. М. Переживання стресу в умовах війни: досвід українського студентства. *Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць РДГУ.* 2022. Вип. 18. С. 141–152. DOI : https://doi.org/10.35619/praprv.v1i18.282

3. Кривошей К. Ю. Вплив стресу на здобувачів вищої освіти в умовах військового конфлікту. *Інноваційна педагогіка.* 2024. № 73. С. 57–63 DOI : https://ekhnuir.karazin.ua/items/5d1cc9ee-1222-45b4-8598-72b9f634d78e/full

УДК 621.3:005.336.5](045)

Лі Цзюньтан *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
Науковий керівник: Демченко І.І. *доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та реабілітації НУБіП України*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЕЛЕКТРОТЕХНІКА: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У сучасному світі електротехніка є однією з ключових галузей, що забезпечують безперебійне функціонування інфраструктури, промисловості, транспорту та побуту. У центрі цієї системи знаходиться електротехнік – висококваліфікований фахівець, від рівня майстерності якого залежить ефективність, безпека та інноваційність технологічних процесів. Наукове розуміння сутності його професійної діяльності потребує глибокого аналізу етимології термінів «електрик» і «технік», історичних передумов їх формування та смислового наповнення категорії «майстерність». Такий міждисциплінарний підхід, що поєднує технічний і творчий аспекти, дозволяє не тільки розкрити специфіку професії електрика, а й обґрунтувати доцільність термінологічного апарату, який найкраще відображає її сучасні семантичні характеристики.

Етимологічно слово «електрик» походить із новолатинської лексеми «electrica», утвореної англійським лікарем В. Джільбертом (1544–1603) для найменування тіл, які, подібно до бурштину, наелектризовуються від тертя [2]. Із коренем «електр» у мовленні і письмі вживають велику кількість словосполучень, що позначають: науки та їх розділи, галузі народного господарства, методи, прилади, пристрої, механізми, транспортні засоби, музичні інструменти, процеси і дії, графічні зображення, підприємства, установи, організації, приміщення, речовини, матеріали, ознаки, властивості, якості тощо.

У сучасній терміносистемі професійної сфери акцентується продуктивне використання словотворчого елемента «електро-», що в комбінації з

іменниковими основами формує ряд термінологічних лексем для позначення фахівців за видом діяльності або професійною спеціалізацією. Цей словотвірний механізм відображає процес деталізації та диференціації професійних ролей у технічній сфері. Зокрема, спостерігається розширення семантики первинних назв професій: наприклад, зварювальник → електрозварник → газоелектрозварник; монтажник → електромонтажник; слюсар → слюсар-електрик; технік → технік-електрик; хімік → електрохімік тощо. Така еволюція термінологічних одиниць свідчить про зростання ступеня професійної спеціалізації та відображає інтеграцію електричної складової в широкий спектр виробничих і наукових практик, формуючи цілісне уявлення про сучасну структуру технічних професій.

Слово «електрик» – розмовне. У науковому обігу його синонімами є «електромонте́р», «електроте́хнік» – фахівець, який працює в галузі електрики та електротехніки і займається монтажем, експлуатацією або ремонтом електрообладнання та електричних кіл [3]. У китайській мові є кілька варіантів синонімії лексеми «електрик» (电工, 电气工, 电学家, 电气技师): «електролог», «електротехнік/технік-електрик»), «електромонтер/електромонтажник» [4]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «електрик» означає фахівець з електротехніки, електротехнік, тобто той, хто працює в галузі електротехніки, в електропромисловості, вивчає електрику [1].

Отже, назва фаху «електротехнік» складається з двох слів «електро» і «технік». Також трапляється і зворотне поєднання «технік-електрик». Якщо в першому варіанті на початку словосполучення вживання «електро» вказує на специфіку трудової діяльності в технічній галузі, то в другому – домінанта слова «технік» у двочастинній лексемі засвідчує приналежність працівника до професій типу «людина – техніка». Тож у контексті заявленого дослідження важливо обґрунтувати доцільність вибору одного з окреслених термінів для подальшого оперування ним. Для цього потрібно з’ясувати сутність поняття «техніка» і відповідного найменування із професійного тезаурусу «технік».

Історичний аспект виникнення поняття «техніка» добре висвітлено в наявних наукових джерелах. Ще від часів Аристотеля відомі два його основних значення, які істотно розрізняються за своїм змістом: 1) певні навички в будь-якій галузі діяльності, майстерність, уміліcть, рівень вправності; 2) інструменти, механізми, машини та споруди, тобто створені людиною знаряддя виробничої діяльності для продукування інших матеріальних об’єктів. Перше тлумачення цього терміну зазвичай беруть до уваги при розгляді відповідних філософських, психологічних, педагогічних і соціологічних категорій, оскільки означає мистецтво або майстерність фахівця. Друга інтерпретація сутності техніки, більшою мірою виражає предметну форму засобів діяльності та її результат, продукт, у їх єдності.

Звісно, що похідним від слова «техне» є і професіографічне поняття «технік». Його етимологія ґрунтується на запозиченні з новолатинської мови «technica» через німецьку «Téchnik» – умілий, вправний, досвідчений. У «Словнику іншомовних слів» ця лексема означає досвідчений і майстерний спеціаліст із середньою технічною освітою [3].

У професійній діяльності електротехніка технічний аспект має провідне значення. У цьому контексті доцільно вживати термін «технічна майстерність». Проте в наявному термінологічному тезаурусі цей вираз традиційно застосовується переважно для представників мистецьких та спортивних професій. Лексична обмеженість зумовлена походженням терміна: грецьке слово «technē» [3], яке є основою понять «техніка» і «технічний», спочатку означало «майстерність» або «мистецтво», а згодом – будь-яке вміння, що потребує навичок. Внаслідок цього, у словосполученні «технічна майстерність» спостерігається семантична тавтологія, яку можна буквально інтерпретувати як «вправна майстерність».

У професійній сфері електротехніки утвердилися й інші терміни, такі як «електротехнічна компетентність», що насамперед вказує на набутий рівень професійної підготовки та здатність виконувати професійні завдання, але не охоплює більш широке явище професійної досконалості як прояву майстерності. Тому є підстави стверджувати, що в царині саме цього фаху доцільно послуговуватись лише терміном «майстерність електротехніка» або його еквівалентом «майстерність техніка-електрика», який відображає не тільки рівень професійних знань і практичних навичок, а й цілісність особистості професіонала в умовах високотехнологічного виробництва.

Отже, професійна компетентність електротехніка постає як складне, інтегративне явище, що синтезує глибокі технічні знання, високий рівень практичних навичок і вміння творчо вирішувати технічні проблеми. Етимологічний аналіз термінів «електрик» і «технік» засвідчує їх еволюцію від ремісничого походження до сучасного професійного контексту, де компонент «електрик» окреслює галузеву специфіку, а лексема «технік» підкреслює майстерність як ключову ознаку професійної діяльності. Таким чином, поняття «майстерність електрика» є не лише характеристикою кваліфікації, а й показником сформованості професійної ідентичності фахівця в умовах науково-технічного прогресу.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.

2. Етимологічний словник української мови. URL: https://goroh.pp.ua/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/ (дата звернення: 26.03.2025).

3. Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / уклад.: Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.

4. Elektriker - 维基词典，自由的多语言词典 URL: https://zh.wiktionary.org/wiki/Elektriker (дата звернення: 26.03.2025).

УДК 631.16

Максименко І.Я. *к.е.н., доцент*
Національного університету
«Запорізька політехніка»
Максименко А.В. *студент*
Запорізького Національного університету
(м. Запоріжжя, Україна)

МІЖНАРОНЕ ІННОВАВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В АПК: РИЗИКИ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ

Міжнародне інноваційне підприємництво в агропромисловому комплексі відіграє ключову роль у розвитку сільськогосподарських технологій, підвищенні продуктивності та забезпеченні продовольчої безпеки. Однак вихід на міжнародні ринки супроводжується численними викликами, зокрема ризиками митного оформлення. Ефективне управління цими ризиками є важливою умовою для успішного функціонування аграрних підприємств.

Сучасний аграрний сектор переживає значні трансформації, спричинені глобалізацією, змінами клімату, технологічним прогресом та зростанням попиту на продовольство. У таких умовах міжнародне інноваційне підприємництво відіграє ключову роль у підвищенні ефективності агропромислового комплексу та забезпеченні продовольчої безпеки.

Основні тенденції міжнародного інноваційного підприємництва в агросфері:

1. Впровадження цифрових технологій. Інноваційні підприємства активно використовують штучний інтелект, автоматизовані системи управління та Інтернет речей для оптимізації сільськогосподарських процесів. Це сприяє точному землеробству, підвищенню врожайності та зниженню витрат на ресурси.

2. Агробіотехнології та генетична модифікація. Використання біотехнологій у сільському господарстві дозволяє розробляти стійкі до змін клімату та хвороб сорти рослин, підвищувати продуктивність тваринництва та створювати екологічно чисті біопродукти.

3. Зелені технології та сталий розвиток. Враховуючи зростаючі екологічні виклики, міжнародне інноваційне підприємництво активно впроваджує рішення, спрямовані на мінімізацію викидів парникових газів, ефективне використання водних ресурсів та переробку відходів.

4. Агрофінансування та венчурні інвестиції. Збільшення кількості стартапів у агросфері сприяє зростанню венчурного фінансування. Міжнародні

інвестори все більше зацікавлені у фінансуванні високотехнологічних проєктів, що мають значний потенціал зростання.

5. Глобалізація ринків та партнерства. Завдяки розвитку цифрових платформ, міжнародних виставок і кооперaційних програм аграрні підприємці можуть ефективніше налагоджувати зв'язки, обмінюватися досвідом та впроваджувати найкращі світові практики.

Для подолання всіх перешкод, пов'язаних із митними обмеженнями та високими митними тарифами в міжнародній торгівлі сільськогосподарською продукцією та стимулювання інноваційного зростання, агропідприємства та відповідні урядові органи повинні приймати комплексні заходи. Автором було розроблено ряд ключових кроків, які дозволяють допомогти в подоланні цих перешкод (табл. 1).

Таблиця 1

Ризики митного оформлення під час міжнародного інноваційного підприємництва в АПК та шляхи їх мінімізації

Ризики митного оформлення під час міжнародного інноваційного підприємництва в АПК	Шляхи мінімізації ризиків
Тарифні бар'єри та імпортні мита. Високі митні збори на інноваційне аграрне обладнання, насіння, біотехнологічні продукти можуть значно збільшити витрати підприємців.	Використання професійних брокерських послуг та консультацій з митного оформлення.
Бюрократичні процедури. Складний процес митного оформлення та необхідність отримання великої кількості сертифікатів, дозволів та інших документів може затримувати поставки і створювати додаткові фінансові витрати.	Впровадження електронного документообігу для прискорення процесів оформлення.
Ризик митних перевірок і затримок. Контроль за дотриманням санітарних, фітосанітарних та екологічних норм може призводити до довготривалих перевірок, що затримує постачання продукції та обладнання.	Залучення міжнародних юридичних експертів для забезпечення відповідності законодавчим нормам.
Митні обмеження та квоти. Деякі країни встановлюють обмеження на ввезення певних товарів або встановлюють квоти, що ускладнює міжнародну торгівлю агропродукцією та технологіями.	Налагодження співпраці з державними органами для спрощення митних процедур.
Правові ризики та зміни у законодавстві Постійні зміни у митному законодавстві можуть спричиняти правову невизначеність та ризики додаткових витрат на адаптацію до нових вимог.	

Отже, міжнародне інноваційне підприємництво в агросфері є важливим фактором модернізації сільського господарства та забезпечення сталого розвитку. Інтеграція передових технологій, підвищення ефективності виробництва та розширення міжнародного співробітництва сприяють формуванню конкурентоспроможного агросектору, здатного відповідати на глобальні виклики та забезпечувати зростаючий попит на якісну агропродукцію. Ризики митного оформлення є одним із головних викликів для міжнародного інноваційного підприємництва в АПК. Для ефективного управління ними підприємствам необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає автоматизацію процесів, консультації з експертами та вивчення міжнародних стандартів. Лише таким чином можна забезпечити безперебійну діяльність аграрного бізнесу на глобальному рівні. Таким чином, ефективне управління митними ризиками є критично важливим для успішного розвитку міжнародного агробізнесу.

Список використаних джерел:

1. Голинський Ю.О., Муляр В.В. Митна політика та її вплив на менеджмент зовнішньоекономічної діяльності. Молодий вчений.2018. No 10. С. 745-749.
2. Ковальова М.Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід. Науковий вісник. Ужгородського національного університету.Серія “Міжнародні економічні відносини та світове господарство”. 2021. No35/2021. С. 42-46.

УДК: 378:37.091.212:631:636.09

Марусяк В.М. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
ОНП 011 Освітні, педагогічні науки
Науковий керівник: Сопівник І.В.
д.п.н., доцет
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ АГРАРНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ БІОЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ВЕТЕРИНАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Освітнє середовище аграрних закладів вищої освіти відіграє ключову роль у формуванні біоетичних поглядів майбутніх фахівців ветеринарної галузі. Враховуючи сучасні соціокультурні трансформації, зростає необхідність у створенні умов, що сприятимуть розвитку відповідального ставлення студентів до тварин, довкілля та професійної етики.

Проведений аналіз наукових досліджень з порушеної проблеми виявив, що поняття «освітнє середовище», будучи багатофакторним і залежним від специфіки закладу освіти або спеціальності, є предметом уваги та

зацікавленості широкого кола науковців: О. Гора, П. Макойда, С. Грінько, О. Буйницька, С. Тарасова, О. Соколюк, Т. Гуменюк та інш.

Роль освітнього середовища у формування біоетичних поглядів студентів ветеринарних спеціальностей є визначальною, адже воно не лише забезпечує теоретичні знання, але й впливає на розвиток морально-етичної свідомості, професійної відповідальності та гуманного ставлення до тварин.

Основні аспекти впливу освітнього середовища на формування біоетичних поглядів є наступні: *інтеграція біоетики в освітній процес*, що передбачає впровадження спеціалізованих дисциплін, проведення семінарів, конференцій, круглих столів та тренінгів; *організація різних видів практичної підготовки*: залучення студентів до роботи в клініках, притулках для тварин, участь у волонтерських проєктах; *дослідницька діяльність*, що включає вивчення етичних аспектів біотехнологій, організацію наукових конференцій та дискусій щодо гуманного поводження з тваринами; впровадження *цифрових технологій*, використання віртуальних симуляторів та альтернативних методів навчання для мінімізації експериментів на тваринах.

При цьому, як зазначає науковиця Н. Михайлюк, визначальним «є не обіг знань, а поєднання останніх з особистісними якостями, вміння самостійно розпоряджатися своїми знаннями»[1].

Студент, і як розвинена особистість, і як майбутній фахівець, має у процесі отримання освіти сформувати власну, досить «чітку внутрішню позицію відносно деяких «спірних» з етичного погляду питань», пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю [2].

Є зрозумілим, що ефективність впливу освітнього середовища аграрного закладу вищої освіти на формування біоетичних поглядів студентів ветеринарних спеціальностей залежить від певних факторів, до яких належать і загальні (ті, що мають значення для студентів різних спеціальностей), і специфічні (ті, що стосуються безпосередньо освітнього процесу професійної підготовки майбутніх ветеринарів). До таких факторів належить, у першу чергу, мотивація студентів, тобто розвиток у них усвідомлення важливості етичного ставлення до тварин та відповідальності за їхній добробут. Важливим фактором є також підготовка викладачів, адже вища освіта сьогодення, як ніколи, потребує «новітнього» педагога, що володіє необхідними знаннями з біоетики, методичними матеріалами та сучасними підходами до організації та проведення освітнього процесу. Неабияке значення має матеріально-технічна база закладу вищої освіти: наявність сучасних лабораторій, клінік, навчальних ферм та симуляторів для відпрацювання практичних навичок без шкоди для тварин.

Серед інших факторів, що впливають на ефективність освітнього середовища, є міжнародний досвід: запозичення кращих світових практик у сфері ветеринарної біоетики та їх адаптація до національних реалій. Запозичення кращих практик та досвіду країн із розвиненою ветеринарною етикою (наприклад, Швеції, Нідерландів) може стати зразком для української освіти. Також позитивний результат у цьому відношенні має вивчення

міжнародних стандартів (наприклад, рекомендацій WOAH, ЄС з біоетики), що сприяє формуванню у студентів сучасних підходів до благополуччя тварин, етики експериментів і відповідального ставлення до довкілля. Програми обміну (наприклад, Erasmus+) дають можливість вивчати біоетику в міждисциплінарному контексті разом із зарубіжними колегами, а спільні дослідження з питань благополуччя тварин, біотехнологій тощо сприяють глибшому розумінню етичних дилем.

Отже, освітнє середовище аграрного закладу вищої освіти є важливим чинником формування біоетичних поглядів студентів ветеринарних спеціальностей. Комплексний підхід, що поєднує теоретичне навчання, практичну підготовку, дослідницьку діяльність та використання сучасних технологій, сприяє вихованню відповідальних і етично свідомих фахівців. Застосування міжнародного досвіду, підвищення рівня викладання біоетичних дисциплін та створення комфортного освітнього середовища є ключовими умовами підготовки ветеринарів нового покоління.

Список використаних джерел:

1. Михайлюк Н. Освітнє середовище як підґрунтя формування професійної культури майбутніх бакалаврів банківської справи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 34. Том 3. С. 30-38.
2. Ніколенко Є., Бєляєва Л., Гріднєва С., Шумова Н., Салун О. Особливості формування біоетичної відповідальності майбутнього лікаря. *Проблеми сучасної освіти.* 2019. № 10. С. 122-127.

УДК 37.015.3:371.13

Матвієнко Т.А. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3-го року навчання спеціальності «Професійна освіта»*
Науковий керівник: Кендус Д.І.
асистент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ. М'ЯКІ НАВИЧКИ ЯК ВАЖЛИВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасному світі глобальних змін та підвищених вимог до професійної діяльності дедалі важливішим стає не лише рівень теоретичної та практичної підготовки, а й здатність фахівця ефективно комунікувати, адаптуватися до змін, вирішувати проблемні ситуації та продуктивно співпрацювати з іншими. У цьому контексті особливого значення набувають м'які навички (soft skills), які визначають успішність соціальної взаємодії та інтегровані в усі сфери

професійної реалізації особистості. Одним із ключових чинників, що зумовлюють ефективне функціонування цих навичок, є психологічні передумови комунікації.

Ефективна комунікація в професійному контексті розглядається як усвідомлений і цілеспрямований процес обміну інформацією, що забезпечує порозуміння, співпрацю, досягнення спільних цілей. Вона передбачає не лише вербальну та невербальну взаємодію, але й глибоке розуміння емоційного стану співрозмовника, здатність до емпатії, гнучкості, толерантності та рефлексії. Психологічні особливості, такі як рівень самооцінки, емоційна стабільність, мотивація до взаємодії, а також розвинений емоційний інтелект, прямо впливають на здатність особистості до конструктивної комунікації в професійному середовищі.

М'які навички забезпечують ефективну реалізацію професійних функцій, сприяють формуванню позитивного соціального іміджу та підвищують конкурентоспроможність молодого фахівця. До таких навичок належать комунікативна компетентність, критичне мислення, відповідальність, лідерство, управління часом, здатність до командної роботи. Їх розвиток має інтегруватися у процес професійної освіти шляхом впровадження інноваційних освітніх технологій, тренінгів, практичних модулів, симуляційних вправ і групових форм взаємодії.

Ефективне формування soft skills можливе лише за умови цілісного психолого-педагогічного підходу, який включає створення сприятливого навчального середовища, стимулювання особистісної активності здобувачів освіти, розвиток емоційної культури, формування позитивного досвіду співпраці. Застосування активних методів навчання, кейс-методу, проєктної діяльності та ситуаційного аналізу сприяє актуалізації внутрішнього потенціалу студента й закладає основу для професійного самоздійснення.

Таким чином, ефективна комунікація та м'які навички мають розглядатися як взаємопов'язані складові професійної компетентності. Їхнє формування вимагає комплексного підходу, орієнтованого не лише на засвоєння знань, але й на розвиток психологічної готовності до міжособистісної взаємодії. Інтеграція психологічних знань у педагогічний процес створює умови для виховання фахівців, здатних успішно функціонувати в умовах сучасного ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2021.
2. Зязюн І.А., Крамушенко Л.О. Основи педагогічної майстерності. Київ: Видавничий дім «Слово», 2020.
3. Сорока Л. О. Soft skills у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Педагогічний альманах*. 2023. №4.

УДК 37.015.3:371.13

Матвієнко Ю. А. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3-го року навчання спеціальності «Професійна освіта»*
Науковий керівник: Кендус Д.І*, асистент кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту,*

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО НАСТАВНИЦТВА В РОЗВИТКУ ВПЕВНЕНОСТІ МОЛОДОГО СПЕЦІАЛІСТА

У сучасних умовах трансформації освітнього простору питання підтримки молодих фахівців на початку їхньої професійної діяльності набуває особливої актуальності. Однією з ефективних форм супроводу та професійного зростання є педагогічне наставництво, яке виступає як механізм міжпоколінної передачі досвіду, знань, норм професійної поведінки та цінностей. Цей процес охоплює як когнітивний, так і емоційно-ціннісний компоненти, впливаючи на формування особистості молодого спеціаліста як суб'єкта професійної діяльності.

Наставництво забезпечує поступове включення молодого педагога в професійне середовище, сприяє адаптації до його вимог, сприяє розвитку відповідальності, впевненості у власних силах, здатності до рефлексії, самостійного прийняття рішень і конструктивної взаємодії з колегами та учнями. Досвідчений наставник виконує не лише інструктивну або контролюючу функцію, а й виступає як емоційна та професійна опора, лідер і модератор розвитку, що створює безпечне середовище для професійного самовираження молодого фахівця.

Важливою характеристикою наставницького процесу є його двосторонність. Молодий спеціаліст не лише отримує знання та практичні навички, а й активно взаємодіє з наставником, що сприяє формуванню рефлексивної позиції, вмінню критично оцінювати власну діяльність і прогнозувати результати прийнятих рішень. У ході наставництва відбувається ціннісне збагачення, розвиток педагогічної етики, розуміння стандартів і норм професійної поведінки, що значною мірою впливає на професійну ідентичність.

Крім того, наставництво виконує важливу роль у профілактиці професійного вигорання. Емоційна підтримка, доступ до досвіду колег, спільне розв'язання складних ситуацій – усе це сприяє зменшенню почуття ізольованості, підвищенню психологічної стійкості, здатності до самовідновлення та збереження мотивації до тривалої професійної діяльності. Особливу значущість має участь у наставницьких взаємодіях у період переходу від теоретичної підготовки до практичної діяльності, коли формуються основи педагогічного стилю, вибудовується власна стратегія педагогічної взаємодії, а також засвоюються способи вирішення конфліктних і нестандартних ситуацій.

Формування впевненості у молодого спеціаліста базується на системній підтримці з боку наставника, що охоплює як професійно-методичний супровід, так і створення умов для позитивного емоційного досвіду. Особливої ваги набуває формування комунікативної компетентності, розвиток навичок

самоменеджменту, здатності до інноваційного мислення та готовності до змін, що стає вирішальним у контексті динамічних трансформацій в освіті.

Наставництво не обмежується стартовим етапом професійної кар'єри. Його значущість зберігається упродовж усього періоду професійного становлення, особливо в періоди змін, переходу до нових посад, реалізації інноваційних проєктів або підвищення кваліфікації. Системність, планомірність і тривалість взаємодії з наставником є важливою умовою якісного професійного зростання. Така взаємодія сприяє посиленню професійної автономії, забезпечує підтримку у формуванні індивідуальної траєкторії розвитку та закладає основи для формування культури педагогічного партнерства між поколіннями.

У цьому контексті наставник виступає не лише як носій професійної компетентності, а як ключова фігура професійної соціалізації, здатна забезпечити безперервність, гнучкість та адаптивність професійного зростання молодого педагога відповідно до запитів часу й очікувань суспільства.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Педагогіка як наука і мистецтво виховання. Київ: Либідь, 2019.
2. Вітвицька С. С. Педагогіка вищої школи. Київ: Центр учбової літератури, 2020.
3. Крамаренко Т. Г. Наставництво у системі професійного становлення молодих учителів. Вінниця: Нова книга, 2021.

УДК [159.98:7]: 159.942.5-053.9

Мельник О. О. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3-го року навчання спеціальності «Професійна освіта»*
Науковий керівник**:**Чемодуров О.М.
к.е.н.доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК

Лідерські якості є важливою складовою професійної компетентності сучасного фахівця. В умовах динамічного розвитку ринку праці актуалізується потреба в молодих спеціалістах, які володіють не лише фаховими знаннями, а й здатністю до ефективної комунікації, командної роботи, прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, ініціативності та відповідальності. У цьому контексті питання формування лідерського потенціалу серед студентів професійної освіти набуває особливої значущості.

У країнах Європейського Союзу лідерство розглядається як наскрізна компетентність, яка формується впродовж усього освітнього процесу. В освітніх системах європейських країн реалізується комплексний підхід до розвитку лідерських навичок, що передбачає їх інтеграцію у професійні, загальнокультурні та соціальні складники навчання. Важливу роль у цьому процесі відіграють інноваційні методи викладання, що орієнтовані на активну участь здобувачів освіти.

Однією з характерних особливостей європейських освітніх практик є акцент на практикоорієнтованому навчанні. Студенти активно залучаються до проєктної діяльності, мають змогу взаємодіяти з представниками бізнесу, громадського сектору, брати участь у реальних ініціативах, що дозволяє їм формувати навички планування, прогнозування результатів та відповідального прийняття рішень.

У Німеччині, наприклад, функціонують програми дуальної освіти, що поєднують теоретичну підготовку з практичною діяльністю на підприємствах. У межах таких програм передбачено також розвиток особистісних компетентностей, зокрема лідерства, комунікативних навичок і командної взаємодії. У Фінляндії широко застосовується система наставництва: студенти отримують підтримку з боку викладачів або старших колег у процесі прийняття освітніх і кар'єрних рішень, що сприяє розбудові індивідуального лідерського потенціалу.

Освітня система Нідерландів базується на принципі «освіти для життя», орієнтованої на розвиток підприємницького мислення, соціальної відповідальності та креативності. Залучення студентів до міжнародних обмінів, волонтерських ініціатив та суспільно корисних проєктів забезпечує їхню інтеграцію в глобальний контекст та сприяє формуванню зрілого світогляду майбутнього лідера.

Європейські освітні стратегії також включають створення спеціалізованих платформ і ініціатив, спрямованих на розвиток лідерських якостей. Програми Erasmus+ надають студентам широкі можливості для участі в семінарах, тренінгах, стажуваннях та міжнародній волонтерській діяльності, що сприяє формуванню транснаціонального досвіду й особистісної зрілості.

До ефективних методів розвитку лідерства належать проєктне та проблемно-орієнтоване навчання, дебати, рольові ігри, соціальні ініціативи, а також активна участь у студентському самоврядуванні. Волонтерська діяльність, яка часто є невід'ємною складовою освітнього середовища, сприяє формуванню емпатії, відповідальності та організаційної компетентності.

Формування лідерських якостей студентів потребує наявності сприятливого освітнього середовища, заснованого на принципах відкритої комунікації, підтримки ініціативності та партнерської взаємодії між викладачами і студентами. Досвід країн Європейського Союзу свідчить про важливість створення безпечного простору для висловлення ідей, реалізації новаторських підходів і тісної співпраці з представниками ринку праці.

Українська система професійної освіти потребує переосмислення підходів до розвитку лідерських компетентностей. Необхідно впроваджувати

більше можливостей для практичної реалізації студентського потенціалу, розширювати участь у програмах академічної мобільності, створювати механізми менторської підтримки та посилювати роль студентського самоврядування.

Європейський досвід може стати ефективним ресурсом для оновлення української професійної освіти, забезпечення її відповідності сучасним викликам і сприяння формуванню активної молоді, здатної брати на себе відповідальність за власний професійний і соціальний розвиток. Лідерські якості студентів є важливим чинником формування людського капіталу, необхідного для сталого розвитку суспільства та інтеграції в європейський простір.

Список використаних джерел:

1. Ващенко, В. С. Лідерство як соціальне явище: сутність і структура. *Педагогічні науки*. 2019. № 87. С. 34–38.
2. European Commission. Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework**.** Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2018
3. Hargreaves, A., Fullan, M. Professional Capital: Transforming Teaching in Every School**.** New York: Teachers College Press, 2012. 216 p.
4. Мельник, Н. В. Розвиток лідерських якостей майбутніх фахівців у системі професійної освіти. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології.* 2020. № 12. С. 45–51.

УДК [159.98:7]: 159.942.5-053.9

Миколаєць В. М. . *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Соціальна робота»*
***Науковий керівник**: **Демченко І.І**.*
д.пед. наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ПІДЛІТКІВ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Потреба в організації соціального супроводу підлітків з девіантною поведінкою зумовлена умовами сучасних соціальних, економічних та політичних криз. Війна, окупація, економічна та культурна криза, а також екологічні та гуманітарні проблеми створюють вкрай складні умови для розвитку молоді, зокрема підлітків, які є особливо вразливою категорією. Під впливом цих кризових явищ часто виникають ситуації соціальної дезадаптації,

девіантної поведінки, конфліктів з оточенням, що потребує термінової психологічної та соціальної підтримки, реабілітації та адаптації. Підлітки, що переживають наслідки війни або соціальних негараздів, мають підвищену схильність до девіантних проявів, таких як агресивність, зловживання алкоголем або наркотиками, вуличні правопорушення, що ускладнюють їх подальшу інтеграцію в суспільство.

Соціальний супровід є багатогранним феноменом, що охоплює широкий спектр завдань: від допомоги у подоланні кризових ситуацій до сприяння особистісному розвитку. Він є інтегративним процесом, який поєднує тривалу і цілеспрямовану соціальну підтримку з адресною психологічною допомогою та сприяє збереженню цілісності особистості, відновленню її соціального здоров'я, а також подоланню тривожних і депресивних станів. Відсутність належного супроводу значно ускладнює адаптацію особи до соціального середовища, уповільнює процеси вторинної професійної переорієнтації, знижує як економічний добробут, так і рівень суб'єктивного благополуччя.

Поняття девіантної поведінки визначається як поведінка, що не відповідає соціальним або моральним нормам, прийнятим у конкретній культурі або суспільстві [1]. Це може бути порушення законів, моральних або соціальних норм, включаючи агресивну, асоціальну, наркотичну або алкогольно залежну поведінку. Існує ряд факторів, що можуть сприяти формуванню девіантної поведінки, зокрема родинне середовище, недостатня соціальна підтримка, погане психічне здоров'я або негативні впливи з боку ровесників. Соціальний супровід дітей з девіантною поведінкою має на меті зменшити або усунути ці негативні впливи та сприяти соціалізації дитини через комплексні заходи, що включають психологічну допомогу, соціальну підтримку та освітні програми.

Особливості соціального супроводу підлітків з девіантною поведінкою є важливою складовою роботи соціальних працівників і психологів, спрямованою на корекцію та попередження негативних соціальних проявів серед молоді. Підлітковий вік є періодом інтенсивних психологічних і соціальних змін, що може сприяти розвитку девіантної поведінки через вплив різноманітних факторів - соціальних, сімейних, психологічних і культурних [2]. Тому соціальний супровід таких підлітків вимагає комплексного підходу, який включає діагностику, підтримку, корекцію та інтеграцію в здорове соціальне середовище. Врахування індивідуальних потреб кожного підлітка та специфіки його девіантної поведінки є ключовими для ефективної роботи з цією категорією молоді.

Одним із ключових напрямів соціального супроводу є соціальна адаптація підлітків через розвиток їхніх навичок міжособистісної взаємодії та соціальних комунікацій. Підлітки з девіантною поведінкою часто мають труднощі у встановленні здорових відносин із ровесниками та дорослими, що може сприяти подальшому розвитку соціальної ізоляції та агресивної поведінки. Задля корекції цих відхилень соціальні працівники використовують групові методи роботи, зокрема тренінги, спрямовані на розвиток емоційного

інтелекту, здатності до співпереживання, вирішення конфліктів і формування здорових стосунків у колективі [1].

Іншим важливим аспектом є емоційно-психологічний супровід, який орієнтований на розвиток емоційної саморегуляції у підлітків. Особистісні труднощі підлітків із девіантною поведінкою часто обумовлені низьким рівнем самооцінки, тривожністю, невмінням справлятися зі стресом та агресією. Соціальні працівники використовують психологічні методи, такі як когнітивно-поведінкова терапія, психотерапевтичні інтервенції та арт-терапія, які сприяють розвитку здатності підлітків до самовизначення, зниження рівня агресивності та підвищення емоційної стабільності.

Правовий супровід є невід'ємною частиною соціального супроводу підлітків з девіантною поведінкою. Адже розуміння правових норм і соціальних обмежень є основою для формування у підлітків відповідальності за свої вчинки та їхніх наслідків. Важливою частиною цього напряму є правове навчання підлітків, яке охоплює як загальні правові норми, так і конкретні аспекти, пов'язані з їх поведінкою, такі як злочинність та адміністративні порушення. Соціальні працівники мають забезпечити підлітків знаннями щодо правових норм і наслідків порушень цих норм, що стимулює розвиток відповідальності та запобігання правопорушенням.

Одним із важливих напрямків є розвиток мотивації до змін у поведінці. Підлітки, які демонструють девіантні прояви, часто мають занижену внутрішню мотивацію до змін, а також відсутність розуміння необхідності змін у своєму житті. Тому важливим аспектом є робота з підлітками над формуванням у них мотивації до покращення своєї поведінки, розвитку позитивних соціальних навичок та цінностей, що може включати індивідуальні консультації, тренінги та групові заходи, орієнтовані на розвиток внутрішнього бажання змінюватися, а також сприяння самореалізації підлітка через участь у різноманітних соціальних активностях та проектах.

Індивідуальний підхід є ще одним важливим аспектом соціального супроводу, оскільки кожен підліток з девіантною поведінкою має свої особливості, які потребують індивідуальної роботи. Врахування індивідуальних потреб і проблем підлітка дозволяє соціальному працівникові застосовувати найбільш ефективні методи і техніки для корекції негативної поведінки. У цьому контексті активно використовуються методи арт-терапії, психотерапевтичні техніки, індивідуальні консультації та інші методи, що сприяють розвитку самосвідомості підлітків, покращенню їх соціального стану та адаптації до соціальних вимог.

Отже, соціальний супровід підлітків з девіантною поведінкою є складним і багатогранним процесом, який включає в себе різноманітні напрями і методи, спрямовані на формування у підлітків соціально адаптованих поведінкових моделей. Комплексний підхід до роботи з підлітками, що включає соціальну адаптацію, емоційно-психологічний супровід, правове навчання та розвиток мотивації, є основою для їх успішної реабілітації та інтеграції у здорове соціальне середовище.

Список використаних джерел:

1. Кучерявенко Л.В. Девіантна поведінка: аналіз наукових підходів до пояснення її сутності і форм прояву в суспільстві. *Нова парадигма: Журнал наукових праць.* Вип. 47. Київ: Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. С. 181-187
2. Пастух Л. В. Формування позитивного соціального клімату в педагогічних колективах закладів загальної середньої освіти. *Проблеми сучасної психології*. 2018. Вип. 41. С. 272-286.

УДК 364-054.73(477)

Ничипорук А.Р. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання спеціальності «Соціальна робота»,*
Науковий керівник: Будегай В.А. *асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЗАСОБАМИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному українському суспільстві проблема соціальної підтримки студентської молоді з числа внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) засобами волонтерської діяльності зростає та набуває особливої актуальності. Збройна агресія росії проти України спричинила масове переміщення, внаслідок чого значна кількість населення опинилася в умовах вимушеного переселення. Саме тому для студентської молоді з числа ВПО, яка потребує соціальної підтримки, волонтерська діяльність відіграє ключову роль.

Актуальність дослідження зумовлено необхідністю пошуку, вивчення, розробки ефективних механізмів соціальної підтримки студентської молоді з числа внутрішньо-переміщених осіб засобами волонтерської діяльності. Вивчення цієї проблеми є важливим для формування сприятливого середовища, подолання негативних соціально-психологічних наслідків вимушеного переселення.

Студентська молодь з числа ВПО стикається з численними труднощами, включаючи психологічний стрес, соціальну ізоляцію, матеріальні проблеми, труднощі з адаптацією до нового середовища та інші. Соціальна підтримка засобами волонтерської діяльності дозволяє оперативно та ефективно реагувати на ці потреби, надаючи різноманітну допомогу.

Згідно статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність»: «волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги»[3]. Це визначення підкреслює добровільний та соціально

орієнтований характер волонтерської діяльності, що є важливим у контексті підтримки студентської молоді з числа внутрішньо-переміщених осіб.

Соціальна підтримка – це поняття, що використовується для опису різних форм допомоги та підтримки, які людина отримує від свого соціального оточення. Даний термін є предметом наукового аналізу в межах соціально-психологічних концепцій соціальної сфери та розглядається крізь призму різних теоретичних і практичних підходів [5].

Значущість волонтерської діяльності у підтримці студентської молоді з числа ВПО полягає в її здатності не лише задовольняти нагальні поточні потреби, але, й, найголовніше – сприяти соціальній підтримці.

Статистика 2024 року, що відображає наявність офіційно зареєстрованих понад 11 тисяч студентів-ВПО, лише підкреслює актуальність проблеми. Зважаючи на таку кількість студентської молоді з числа внутрішньо-переміщених осіб, стає очевидним, що цілеспрямована соціальна підтримка є життєво необхідною [2].

Важливим аспектом є аналіз попереднього досвіду роботи з внутрішньо-переміщеними особами, що дозволяє визначити найбільш ефективні стратегії підтримки. Лише після детального аналізу потреб студентської молоді з числа ВПО та врахування напрацьованого досвіду можна розробляти дієві механізми соціальної підтримки засобами волонтерської діяльності, які відповідатимуть реальним викликам сьогодення.

Прикладом ефективного інструменту соціальної підтримки студентської молоді є програма «Посли європейської молоді» (YEAs) – неполітична, добровільна та динамічна мережа, що об'єднує молодь з Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Республіки Молдова, України, а також держав Європейського Союзу та Великої Британії, сприяючи їхній соціальній активності та міжкультурній взаємодії [1].

Ініціатива YEAs є прикладом того, як волонтерська діяльність може забезпечувати комплексну соціальну підтримку студентської молоді з числа ВПО, які зазнали травматичного досвіду. Залучення до міжнародних заходів, таких як Європейська молодіжна подія чи конференції Східного партнерства, сприяє розширенню соціальних контактів, налагодженню міжнародної співпраці та доступу до нових освітніх і професійних перспектив [4].

Попри те, що програма YEAs не зосереджена виключно на підтримці студентської молоді з числа ВПО, вона формує інклюзивний простір, сприятливий для їхньої соціальної інтеграції. Спілкування з однолітками з різних країн та участь у глобальних ініціативах сприяють формуванню позитивного світогляду, розвитку адаптивних навичок і підвищенню соціальної мобільності. Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що волонтерська діяльність є невід'ємною та надзвичайно важливою складовою соціальної підтримки студентської молоді з числа внутрішньо-переміщених осіб.

Список використаних джерел:

1. Будь в курсі: 22 можливості для молоді в Україні. URL: https://surli.cc/uvqwuz (дата звернення: 31.03.2025)

2. Ґвара Медіа. «У 2024 році понад 11 тисяч дітей з ТОТ стали студентами українських закладів вищої освіти». URL: https://surl.li/lscser (дата звернення: 31.03.2025)
3. Закон України «Про Волонтерську діяльність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text (дата звернення: 31.03.2025)
4. Посли європейської молоді в Україні. URL: https://surl.li/vabhqs (дата звернення: 31.03.2025)
5. Соціальна підтримка це. URL: https://surl.li/oxrwcp (дата звернення: 31.03.2025)

УДК 159.96:316.6:616-039-057(477)(100)

Одарченко Є.В. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4-го року навчання спеціальності «Соціальна робота»,*
Власенко К.О. *к. пед. наук, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

УКРАЇНСЬКИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Професійне вигорання соціальних працівників є надзвичайно актуальною проблемою сучасного суспільства, що набуває особливої ваги як в Україні, так і в міжнародному контексті. У сучасних умовах стрімких соціальних трансформацій, зростання вимог до якості соціальних послуг та інтенсивності емоційного навантаження, професійне вигорання виступає не лише як індивідуальний психологічний феномен, але й як соціально-економічна проблема, що впливає на ефективність роботи соціальних служб [1, с. 167].

У контексті глобалізації та інтеграції світового досвіду, порівняльний аналіз українських та міжнародних стратегій профілактики професійного вигорання дозволяє виявити суттєві закономірності та специфічні відмінності в підходах до підтримки соціальних працівників.

Український досвід профілактики професійного вигорання базується на інтеграції традиційних підходів із сучасними методиками управління стресовими ситуаціями. Серед ключових заходів, що впроваджуються у практику, можна виділити систематичну когнітивну оцінку робочого середовища, застосування програм психологічної підтримки та розвитку емоційної компетентності, а також регулярне проведення тренінгів з підвищення стресостійкості [3]. Особливий акцент робиться на аналізі внутрішніх ресурсів кожного фахівця, що дозволяє виявити ранні ознаки емоційного виснаження та запровадити індивідуалізовані стратегії корекції.

Такий підхід ґрунтується на сучасних концепціях когнітивно-поведінкової терапії, які дозволяють не лише адаптуватися до умов підвищеного стресу, але й розвивати резильєнтність через формування ефективних копінг-стратегій. Практична реалізація цих заходів у багатьох соціальних установах України демонструє позитивний вплив на зниження рівня емоційного виснаження та підвищення якості надання соціальних послуг.

На міжнародній арені профілактика синдрому професійного вигорання соціальних працівників характеризується багатогранним підходом, що поєднує організаційні, психологічні та освітні інтервенції. У країнах Західної Європи, Північної Америки та Австралії розроблено низку програм, орієнтованих на створення системної підтримки фахівців, зокрема, через впровадження регулярних супервізійних сесій, коучингу, а також спеціалізованих курсів підвищення кваліфікації [2, с. 44]. Ці програми мають за мету не лише профілактикувати симптоми вигорання, але й стимулювати професійне зростання через постійне оновлення знань та практичних навичок. Особливою популярністю користуються методики, що спрямовані на розвиток емоційної інтелігенції, оскільки вони дозволяють соціальним працівникам ефективніше управляти власними емоційними реакціями у стресових ситуаціях. У міжнародній практиці відзначається важливість створення колективних систем підтримки, що включають регулярне проведення міжпрофесійних тренінгів, семінарів та форумів, на яких обговорюються як практичні аспекти роботи, так і питання емоційного благополуччя спеціалістів.

Важливим аспектом у профілактиці професійного вигорання, який об’єднує як український, так і міжнародний досвід, є використання інструментів системного аналізу робочого середовища. Ретельний аналіз структурних особливостей робочого процесу дозволяє ідентифікувати не лише очевидні, але й приховані чинники, що спричиняють зростання стресового навантаження. Використання стандартизованих інструментів оцінки, таких як опитувальники та інтерв’ю, дозволяє сформувати об’єктивну картину як індивідуальних, так і організаційних ризиків. На базі отриманих даних розробляються адаптивні моделі, які враховують специфіку роботи соціальних працівників та надають можливість оперативно реагувати на зміни у робочому середовищі [2].

У контексті українського досвіду важливо відзначити, що особлива увага приділяється не лише профілактиці, а й корекції вже сформованих станів емоційного виснаження. Практика соціальних установ свідчить, що регулярна участь у групових супервізіях, професійних консультуваннях та спеціалізованих тренінгах дозволяє своєчасно виявляти ознаки вигорання та впроваджувати коригувальні заходи [4, с. 73]. Ці заходи часто інтегруються з програмами професійного розвитку, що дозволяє фахівцям не лише зберігати, а

й розширювати власні знання та компетенції. Впровадження заходів із розвитку емоційної інтелігенції, спрямованих на підвищення рівня самоусвідомлення та саморегуляції, забезпечує ефективну профілактику як на індивідуальному, так і на колективному рівнях. Досвід, накопичений у рамках реалізації таких програм, свідчить про їхню високу ефективність у зниженні рівня стресового навантаження та запобіганні розвитку хронічних форм вигорання [4].

З іншого боку, міжнародний досвід пропонує ширший спектр профілактичних заходів, орієнтованих на багаторівневу підтримку соціальних працівників. Сучасні дослідження вказують на важливість не лише індивідуальних стратегій саморегуляції, але й активної організаційної політики, спрямованої на підтримку здорового робочого середовища. Наприклад, системи супервізії в рамках професійних об'єднань та регулярні тренінги з управління стресом є невід'ємною складовою профілактичних програм у багатьох західних країнах. Такий підхід дозволяє не лише знизити рівень емоційного навантаження, але й стимулювати професійний розвиток через постійний обмін досвідом та інноваційними практиками. Міжнародний досвід характеризується високим рівнем інтеграції сучасних технологій у процес профілактики. Використання онлайн-платформ для супервізії, вебінарів та дистанційного навчання дозволяє забезпечити безперервну підтримку фахівців незалежно від географічних обмежень, що особливо актуально у сучасних умовах глобалізації та зростання інформаційних потоків [4].

При аналізі українського та міжнародного досвіду профілактики професійного вигорання соціальних працівників важливо відзначити, що спільною ознакою є орієнтація на системний підхід, який враховує як внутрішньоособистісні чинники, так і організаційні особливості робочого середовища. Незважаючи на певні відмінності у підходах та методології, як у національній, так і в зарубіжній практиці, усі дослідження сходяться в думці, що комплексна оцінка робочого середовища, аналіз індивідуальних особливостей та впровадження системи адаптивних профілактичних заходів сприяють зниженню ризику розвитку синдрому вигорання.

Список використаних джерел:

1. Гончарук Н. Методика проведення соціально-психологічного тренінгу. *Проблеми сучасної психології*. 2010. Вип 7. С. 140–159.

2. Євдокимова І., Бутиліна О. Професійні та кадрові ризики в соціальній роботі. *Науково-теоретичний альманах «Грані».* 2019. Т. 22. № 2. С. 23–31.

3. Іванова О. Професійне вигорання: теорія та практика. *Науковий вісник Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 38(2). С. 45-53.

4. Ісаченко В. Теоретико-методологічні основи використання методу супервізії у закладах соціальної сфери. *Соціальна робота та соціальна освіта.* 2019. № 2. С. 71-75.

УДК 338.43:355.48(477+100)

Палаш С.С. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта»,*
Костинюк В.С. *асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВІЙНА ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Аграрний сектор України традиційно відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки не лише країни, а й усього світу. Україна входить до числа найбільших експортерів зернових, олійних культур та продуктів їх переробки, що робить її важливим гравцем на світовому ринку сільськогосподарської продукції. Війна, спричинила серйозні виклики для агропромислового комплексу, зокрема у сфері виробництва, логістики та експорту. Внаслідок бойових дій було знищено значні площі посівних земель, пошкоджено інфраструктуру, порушено роботу портів та логістичних коридорів, що спричинило дефіцит продовольства у багатьох регіонах світу.

У дослідженнях Є. М. Стариченка продовольча безпека визначається як стан економічної, соціальної та екологічної систем держави, за якого гарантується продовольча незалежність, а також фізична, соціальна та економічна доступність харчових продуктів для всіх громадян. Вона є складовою національної безпеки, підпорядковуючись її економічному, соціальному та екологічному вимірам. Такий підхід дозволяє розширити спектр показників оцінки продовольчої безпеки, враховуючи не лише економічні аспекти, а й соціальні та екологічні чинники [1].

Одним із найбільших викликів для аграрного сектору України стало знищення сільськогосподарської інфраструктури. Обстріли та бойові дії призвели до руйнування елеваторів, зерносховищ, агропідприємств та транспортних магістралей. У багатьох регіонах значна частина посівних площ залишилася незасіяною або була пошкоджена внаслідок бойових дій. Ще одним критичним наслідком війни є мінування сільськогосподарських угідь. За оцінками експертів, мільйони гектарів землі потребують розмінування перед поверненням до сільськогосподарського використання. Це не лише уповільнює відновлення аграрного сектору, а й створює довгострокові екологічні та соціальні проблеми.

Логістичні труднощі також суттєво вплинули на агросектор. Через блокування морських портів, які були основним маршрутом для експорту українського зерна, довелося терміново шукати альтернативні шляхи постачання продукції. В результаті експорт зернових здійснювався залізницею, автомобільним транспортом та річковими портами, однак такі маршрути мають обмежену пропускну здатність, що зменшило обсяги постачань і спричинило значне підвищення транспортних витрат.

Крім того, війна спричинила суттєве зростання витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Через руйнування підприємств, що виробляють добрива та паливо, а також ускладнення логістики, українські аграрії зіткнулися зі значним здорожчанням ресурсів. Це вплинуло на рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва та змусило багатьох фермерів скорочувати обсяги виробництва.

Війна в Україні викликала продовольчу кризу у світі, особливо в країнах Африки, Близького Сходу та Азії, які значною мірою залежать від імпорту українського зерна. Блокування експорту та скорочення виробництва призвели до дефіциту продовольства, що спричинило різке зростання цін на продукти харчування. За оцінками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), різке скорочення постачання зерна з України стало одним із ключових факторів глобального подорожчання харчових продуктів у 2022–2023 роках. Крім того, дестабілізація аграрного сектору України позначилася на світових ринках добрив. Україна є одним із виробників мінеральних добрив, і скорочення їх виробництва та експорту призвело до подорожчання сільськогосподарських ресурсів у світі, що негативно вплинуло на врожайність у багатьох країнах.

Попри значні виклики, війна також стала поштовхом до розвитку нових підходів у веденні сільського господарства. Українські аграрії активно впроваджують сучасні технології, що дозволяють підвищити ефективність виробництва, зменшити залежність від імпортних ресурсів та оптимізувати використання земельних ресурсів. Для відновлення аграрного сектору необхідні масштабні заходи з розмінування сільськогосподарських угідь, реконструкції пошкодженої інфраструктури та розвитку альтернативних експортних маршрутів. Також важливим є залучення міжнародних інвестицій та програм підтримки, спрямованих на стабілізацію агропромислового комплексу України.

Отже, війна в Україні суттєво вплинула на аграрний сектор країни та глобальну продовольчу безпеку. Руйнування інфраструктури, скорочення посівних площ, блокування експорту та зростання витрат на виробництво стали ключовими проблемами, з якими зіткнулися українські аграрії. Водночас війна спричинила суттєві зміни на світових продовольчих ринках, викликавши дефіцит сільськогосподарської продукції та зростання цін. Попри всі труднощі, Україна має потенціал для відновлення та розвитку агропромислового комплексу. Впровадження сучасних технологій, залучення інвестицій, розширення експортних можливостей та міжнародна підтримка дозволять

стабілізувати ситуацію та відновити позиції України як одного з провідних постачальників продовольства у світі.

Список використаних джерел:

1. Стариченко Є. М. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. Агросвіт. 2018. № 13. С. 42–48.

УДК 159.96:316.6:616-039-057(477)(100)

Паливода А.О. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3-го року навчання спеціальності 053 Психологія,*
Науковий керівник: Кендус Д.І.
асистент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Сьогодні Україна живе в період невизначеності - в умовах воєнного стану. Це складні часи для нашої країни та для її суспільства, адже вони супроводжуються стресовими обставинами. Студентська молодь, є однією із мало захищених верств населення, а тому постійно страждає. Відтак, в умовах війни, зростає потреба у розвитку стресостійкості кожного громадянина. Це пов’язано з тим, що високий рівень стресостійкості допомагає людині швидко адаптуватися в нових умовах, адекватно оцінювати стресові ситуації та власні можливості для їх вирішення. Наразі, стресові ситуації обумовлені регулярними ракетними обстрілами країни, окупацією її територій, економічною кризою на фоні війни, проблемами зі світло та водопостачанням, ситуацією загальної невизначеності та незрозумілості майбутнього. При цьому, планування подальшого життя є особливо актуальною проблемою для студентської молоді. Вони зараз навчаються та здобувають майбутню професію, намагаються будувати плани, уже готові до створення власних сімей, але умови невизначеності в яких опинилась Україна та постійні стреси не дають змоги жити повноцінним життям.

Дослідження суті тривожності дає потужний поштовх до її лікування. Розділяють два види три-вожності: особистісну і ситуативну (реактивну). Особистісна тривожність - це внутрішнє налаштування людини на переживання

страху і хвилювань у зв'язку з різноманітними особистісно значущими явищами.Ця форма тривожності є необхідною особливістю особистості, яка формується і закріплюється в ранньому дитинстві. Вона виявляється у типовій, стійкій реакції людини - підвищеному рівні тривоги - на загрозливу або уявну загрозу її особистості. Особистісна тривожність зазвичай не існує сама по собі, а має негативний вплив на формування і розвиток інших особистісних рис, таких як мотив уникнення невдачі, боязнь конкуренції тощо. Мотив уникнення невдачі виявляється у постійній тенденції особи обмежувати свої зусилля, щоб лише уникнути про-валу, а не досягти високих результатів. Такий індивід не прикладає максимальних зусиль, а влаштовується лише з мінімумом, необхідним для того, щоб уникнути покарання, хоча насправді здатний на більше. Таким чином, особистісна тривожність часто супроводжується цілим комплексом інших негативних рис, які утруднюють розвиток особистості. Ситуативна тривожність відображає ступінь напруження, яке виникає у реакції на типові життєві ситуації. Цей феномен може виявлятися по-різному у різних людей та в різних кон-текстах, інколи проявляючись чітко, а інколи залишаючись непомітним. Наприклад, деякі люди можуть відчувати підвищену тривожність лише під час іспитів, а в інших ситуаціях вони можуть вести себе впевнено.

Деякі молодики можуть відчувати особливу тривожність у взаємодії з особами протилежної статі. Також існують люди, яким складно спілкуватися по телефону. Тривога як емоційний стан є реакцією на різні стресори, переважно соціально психологічного характеру. Вона характеризується:

- різною інтенсивністю, яка може змінюватися залежно від різних чинників;

- зміною з часом, причому емоційний дискомфорт пов'язаний із конкретними ситуаціями; наявністю неприємних переживань,

таких як напруженість, тривога, занепокоєння,

- вираженою активацією вегетативної нервової системи, що проявляється у прискоренні серцебиття, збільшенні потовиділення, розширенні зіниць, сухості у роті, збільшенні сечовипускання, почервонінні шкіри та інших

симптомах.

Симптоми тривожності включають широкий спектр проявів:

- Емоційний компонент, який виражається у різних поєднаннях тривожних станів, таких як нервозність, хвилювання, занепокоєння, страх, безпорадність, розгубленість, роздратування і т.д.

- Поведінкові реакції, які часто проявляються у складностях із зосередженням, пасивності, втраті незалежності, мрійливості, без-

силля перед труднощами тощо.

Страх майбутнього є поширеним і природним емоційним станом. Він може виникати як реакція на невизначеність, невпевненість, очікування чогось

невідомого. Страх майбутнього також може виникати у різних сферах життя — на роботі, в особистих стосунках, через здоров'я, фінанси і багато інших моментів.

Причини страху майбутнього:

1. Невизначеність: Багато із нас відчувають страх перед тим, що може трапитися в майбутньому через невизначеність. Майбутнє завжди несе у собі певний ступінь непевності, і це може викликати тривогу.

2. Негативні досвіди: Негативні досвіди у минулому можуть збільшити страх перед подібними ситуаціями у майбутньому.

3. Страх провалу: Страх провалу або невдачі може заважати нам займатися чимось новим або брати на себе ризики.

Способи подолання страху майбутнього: підтримка і розмова: розмова з близькими друзями, родиною або психологом може бути корисною. Поділіться своїми страхами та спільно шукайте рішення. Працюй над самооцінкою: позитивна самооцінка допоможе

4. Створювати режим дня. Регулярність у розпорядку дня допомагає уникнути хаосу, що може збільшувати тривогу [4, с. 142].

5. Читати літературу, пов’язану з проблемою тривоги, для кращого розуміння її причин та проявів. Це допоможе виявити зміни у психічному стані та вчитися коригувати їх за допомогою описаних технік або власних методів.

Феномен тривожності має складну психологічну природу. Використовуючи функціональний підхід до вивчення проблеми тривоги, тривожність визначається як складний процес, що містить когнітивні, афективні та конативні реакції в ситуації, що об’єктивно оцінюється особистістю як потенційно небезпечна. Психологічні причин виникнення та формування тривожності у молоді напряму пов’язані з віковими, індивідуально-психологічними та соціальними особливостями. Зниження рівня тривожності у молоді- важливий фактор їх повноцінного особистісного зростання та успішного навчання в закладі вищої освіти в цілому. У зв’язку із цим актуальним постає питання розробки відповідних профілактичних та корекційних програм, спрямованих на зниження тривожності у молоді.

Список використаних джерел:

1.Бондаренко С.Б. Тривожність як психологічний феномен. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія». 2012. № 57. С. 54-58 .

2. Бондарчук О.М. Тривожність як особистісна риса: психологічний аналіз. Психологічні науки: теорія та практика. 2012. № 2. С. 45-51

3. Воронцов С.А. Психологічна допомога дітям та дорослим у кризових ситуаціях : навчальний посіб-ник. Київ : Академія, 2022. 208 с

4. Коваленко О.М. Психологічні особливості особистості з високим рівнем тривожності. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2011. No 674. С. 145-150.

5. Протасова О.М. Методи діагностики тривожності у молоді. Вісник психології і соціальної педаго-гіки. 2019. № 45. С. 125-131.

6. Вплив війни на психічне здоров'я молоді: огляд літератури / О.М. Бойченко та ін. Український журнал дитячої стоматології. 2023. № 2. С. 48-52.

УДК 373.5:364.682.42-11-053.4

Расенчук С.П. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2-го року навчання спеціальності «Соціальна робота»,*
Власенко К.О. *к.пед. наук, доцент*
Національний унівесритет біоресурсів і природокористування України

ОСНОВНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Заклади загальної середньої освіти виступають ключовим простором для реалізації соціально-педагогічних заходів, спрямованих на запобігання безпритульності серед підлітків. Вони мають потенціал стати осередком діяльності, спрямованої на утримання молоді від бездомності та забезпечення її соціального захисту.

Одним із основних напрямків такої роботи є організація соціально-психологічних тренінгів, які акцентують увагу на розвитку особистих якостей учнів, вдосконаленні їхніх комунікативних навичок і здатності адаптуватися до вимог суспільства. Такі тренінги сприяють збереженню позитивного самовідчуття, підвищенню самооцінки та ефективному вирішенню конфліктних ситуацій.

Крім цього, важливим аспектом є формування програм кар'єрного консультування, завдяки яким школа може стати центром отримання інформації про можливі професійні траєкторії та важливість освіти для майбутнього успіху. Це, в свою чергу, допоможе уникнути ситуацій безробіття та втрати життєвої мети серед учнів.

Організація позаурочної діяльності та участі в гуртках відіграє вагому роль у запобіганні безпритульності серед підлітків. Залучення учнів до спортивних секцій, творчих студій, мистецьких об'єднань чи інших форм дозвілля сприяє розвитку їхніх інтересів, формуванню соціально значущих навичок та відчуттю власної цінності й належності до колективу.

Ще одним важливим напрямом є проведення індивідуальних бесід та консультацій, які допомагають виявити особистісні труднощі, з якими стикається той чи інший учень, і забезпечити йому своєчасну психологічну чи соціальну підтримку. Усі вищезгадані методи роботи в межах закладу загальної середньої освіти створюють основу для ефективної профілактики безпритульності. Вони дозволяють формувати у молоді стійкі соціальні орієнтири, сприяють їхній інтеграції в суспільство та запобігають відчуженню й дезадаптації.

Для результативного впровадження таких заходів важливо формувати позитивний мікроклімат у шкільному середовищі, заохочуючи учнів до активної участі в різноманітних ініціативах та програмах. Залучення інтерактивних форм навчання, проведення форумів, тематичних зустрічей і відкритих дискусій створює простір для живого діалогу та більш глибокого залучення підлітків до спільної діяльності.

Не менш значущим є урахування індивідуальних особливостей кожного школяра. Постійне відстеження їхнього емоційного стану, соціальної поведінки та взаємин у колективі дозволяє вчасно виявити потенційні ризики та надати необхідну підтримку.

Окрему увагу слід приділяти розвитку систем соціально-психологічної допомоги в школі. Згідно з дослідженням Сміта та Брауна, індивідуальна підтримка з боку педагогів і регулярне проведення групових занять позитивно впливають на адаптацію учнів до освітнього середовища та значно знижують ризик виникнення проблеми безпритульності [2, с. 78–89].

Для ефективної профілактики безпритульності серед підлітків необхідно забезпечити міждисциплінарну співпрацю між різними учасниками освітнього та соціального процесу — зокрема, батьками, педагогами, фахівцями соціальної сфери та іншими зацікавленими сторонами. Такий підхід дозволяє розробляти багатокомпонентні ініціативи, які комплексно охоплюють потреби молоді та сприяють зміцненню їхнього соціального захисту.

Освітні установи, зокрема школи, відіграють важливу роль у реалізації профілактичних програм. Саме вони мають потенціал стати платформою для запобігання соціальній ізоляції підлітків. Згідно з даними дослідження Міллера і Смітсона, активне залучення школярів до позашкільних ініціатив — таких як творчі об’єднання, спортивні гуртки та інші види дозвілля — сприяє підвищенню рівня їхньої соціальної інтеграції та значно зменшує ризики розвитку маргіналізації й подальшого опинення на вулиці [1, с. 45–58].

Особливу увагу в попередженні безпритульності серед підлітків слід приділити сімейному середовищу. Саме родина є першим осередком соціалізації, де закладаються базові цінності, моделі поведінки та навички взаємодії з оточенням. Відповідно, підтримка батьків у їх виховній функції має бути пріоритетом: необхідно надавати їм необхідні знання, консультації та ресурси, що допоможуть усвідомити їхню важливу роль у житті дитини та забезпечити належний нагляд, емоційний контакт і стабільність у родинних стосунках.

Ефективне попередження безпритульності серед підлітків вимагає цілісного підходу та координації дій між усіма учасниками процесу – освітніми установами, родинами, державними органами та громадськими об'єднаннями. Тільки завдяки об’єднанню зусиль і залученню широкого спектру ресурсів можливо створити безпечне та підтримуюче середовище, яке сприятиме гармонійному розвитку молоді та знизить ймовірність опинитися на вулиці.

Важливу роль у цьому процесі відіграють соціальні сервіси й програми, які мають бути доступними для підлітків. Наявність допомоги у вигляді соціального супроводу, психологічного консультування та підтримки у складних життєвих ситуаціях може стати ключовим фактором збереження життєвої стабільності та емоційного благополуччя юнаків і дівчат.

Окремо слід акцентувати на необхідності запобігання девіантній поведінці серед підлітків, зокрема вживанню психоактивних речовин, агресивним проявам, а також дефіциту соціальних навичок. Реалізація спеціальних профілактичних ініціатив, орієнтованих на усунення цих загроз, допоможе не лише зменшити ризик соціального виключення, а й посилити потенціал молоді для повноцінної інтеграції у суспільне життя.

Список використаних джерел:

1. Біркун, М. (2019). Психологічні аспекти адаптації безпритульних підлітків. Психологічний журнал, 4, 78-84.
2. Струков, В. (2017). Сучасні підходи до соціально-педагогічної роботи з безпритульною молоддю. Соціальна робота, 3, 40-45.

УДК159.9.019.4:001.8(045)

Свьокла Х.О. *здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії), 1-го року навчання спеціальності «Соціальна робота» (Соціально-психологічна реабілітація)*
Науковий керівник: Осадченко І.І.
д.п.н. професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА АДАПТАЦІЯ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО СТУДЕНТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ТА СОЦІУМУ»

Проблема адаптації молоді з інвалідністю до студентського середовища та соціуму була актуальна завжди. Нині людство починає розуміти важливість включення в суспільне життя кожної людини, зокрема молоді із нозологіями. Ця категорія людей є перспективною та здатною сприяти людству у розвитку прогресу адже більшість студентів з нозологіями мають певні таланти та

здібності, тому за правильно проведеного включення в суспільне життя здатні не лише проживати якісно своє життя, а й приносити користь суспільству. Більшість із них, залежно від тяжкості нозології, здатні створювати родини, ставати фахівцями в обраній професійній сфері. Для цього потрібно лише їх приймати такими, як вони є, та допомагати розвиватися настільки, наскільки це можливо.

У минулому має лишитися ізоляція та сприйняття людини з нозологіями як тягаря: їх зневажали, боялися та відправляли у табори, де вони були відлучені від світу, нікому не потрібні. Наразі до цієї категорії населення ставляться гуманніше, але все одно ще діють стереотипи минулих десятиліть. На нашу думку, кожен має право навчатися, соціалізуватися, приносити користь собі, іншім та державі.

Особливості реалізації інклюзивної освіти у закладах вищої освіти в Україні в умовах цифрової трансформації досліджували О. Балинська, О. Барабаш [1]. Специфіку формування інклюзивної комунікативної культури у здобувачів освіти засобами тренінгових технологій обґрунтовано у дослідженні І. Демченко, В. Білан [2]. Значущим у науковому контексті є вивчення соціально-комунікаційного аспекту безпекоорієнтованого інклюзивного освітнього середовища (І. Демченко, Т. Григоренко) [3]. Однак досі малодослідженим залишається питання соціалізації та адаптації молоді з інвалідністю до студентського середовища та соціуму.

Зважаючи, на воєнний стан в Україні, на жаль, наші захисники та захисниці змушені будуть перекваліфіковуватися чи здобувати іншу освіту, тож з урахуванням збільшеної кількості студентів з інвалідністю та несприйняття соціумом таких людей, команда «Рівні» (Олександр Алексєєв, Карпань Юлія, Свьокла Христина) долучилася до вирішення цієї проблематики. Ми хочемо показати реалізацією проєкту «Соціалізація та адаптація молоді з інвалідністю до студентського середовища та соціуму», що студенти з інвалідністю мають право на активне функціонування, мають право проживати своє життя на повну, не соромлячись себе.

Насамперед, у рамках вказаного проєкту, разом із командою ми провели дослідження (анонімне анкетування), за допомогою якого виявили цільову аудиторію. Найбільше ця тема цікавить перший і другий курс гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України освітньої програми «Соціально-психологічна реабілітація». На другому етапі ми сформулювали «Дерево проблем», що охоплює:

- завищену самооцінку;
- занижену самооцінку;
- брак емпатійності у молоді;
- незнання правил поведінки;
- стереотипи;
- меншовартість;
- неприйняття себе;
- брак самовираження;

– правила спілкування;
– підвищений рівень самогубств;
– брак комунікації тощо.

Зважаючи на власний досвід, комунікацію з особами, які мають інвалідність та перелік проблем, нам бракувало найголовнішої причини, що призвела до такої кількості проблем, адже перераховане вище є наслідком, а не причиною. Спираючись на знання із психології, нами виявлено, що причина криється у неприйнятті себе та інших, адже, коли людина себе приймає, у неї немає потреби пошуку недоліків у інших. Кожен із нас – віддзеркалення свого оточення: те, що мине приймаємо в собі – знаходиться нами в інших.

Тож, маючи диплом бакалавра зі спеціальності: 053 «Психологія» та підтримку наукового керівника, доктора педагогічних наук, професора, практикуючого психолога І. Осадченко, у рамках реалізації проєкту «Соціалізація та адаптація молоді з інвалідністю до студентського середовища та соціуму», розробили тренінг «Ми рівні, але різні». Схарактеризуємо його докладно.

Цей інтерактивний захід спрямований на розкриття унікальності студентів, зокрема із інвалідністю, як особистості та підкреслення значущості взаємопідтримки в колективі. Тренінг складається з двох частин:

1. «Експеримент із тканиною»: учасники демонструють свою індивідуальність, зав'язуючи тканину унікальним способом. Висновок: кожен є неповторним, що підкріплює ідею про цінність особистих якостей та досвіду.

2. Психопедагогічна вправа «Самоцінність», мета якої – підвищити усвідомлення власної цінності шляхом відображення у словах оточуючих. Учасники створюють «карту самоцінності», де центральне «Я» оточене кругами з іменами людей, які вплинули на їхнє самосприйняття. За допомогою стрічок різних кольорів вони візуалізують емоційний зв'язок із цими людьми та їхні слова підтримки. Групова активація карти: учасники отримують зворотний зв'язок від групи, що підкреслює їхню значимість.

Обговорення наприкінці тренінгу включало рефлексію про поняття самоцінності, вибір кольорів для стрічок (як символ емоцій) та асоціації з учасником під час отримання підтримки. Висновки, зроблені під час тренінгу: а) індивідуальність розкривається шляхом взаємодії з іншими; людина потребує оточення, щоб усвідомити власну цінність; в) спільна підтримка та визнання унікальності кожного – ключ до гармонійного суспільства. Також нами було продумано та реалізовано низку заходів, зокрема: панельну дискусію, кіновечір, конкурс ідей, квест тощо. Отож, заняття поєднує креативні методи, групову динаміку та рефлексію, сприяючи розвитку здорового самоприйняття та емпатії.

Таким чином, наразі у рамках реалізації проєкту «Соціалізація та адаптація молоді з інвалідністю до студентського середовища та соціуму» ефективними визначено застосування вправи «Дерево проблем» та цілеспрямоване, соціально-психологічно адаптоване проведення тренінгу «Ми рівні, але різні».

У перспективі маємо виокремити соціальні умови реалізації проєкту «Соціалізація та адаптація молоді з інвалідністю до студентського середовища та соціуму».

Команда «Рівні» дякує за надану можливість у реалізації проєкту у рамках програми UPSHIFT, яку у Київській області реалізує ГО «Агенція локальних ініціатив» за підтримки ЮНІСЕФ та Федерального Міністерства економічного співробітництва і розвитку Німеччини через державний банк розвитку KFW.

Список використаних джерел:

1. Балинська О., Барабаш О. Реалізація інклюзивної освіти у закладах вищої освіти в Україні в умовах цифрової трансформації. *Law of Ukrain / Pravo Ukraini.* 2023. №5. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5862/1/%D0%9F%D0%A3_5_2023_11-07-2023_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82-165-188.pdf (дата звернення: 06.10. 2024)
2. Демченко І., Білан В. Формування інклюзивної комунікативної культури у здобувачів освіти засобами тренінгових технологій. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2024. № 4(22). С. 869–880. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/10640/10698
3. Демченко І. І., Григоренко Т. В. Безпекоорієнтоване інклюзивне освітнє середовище: соціально-комунікаційний аспект. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Педагогіка».* 2025. Випуск № 1(31). С. 740–752 URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/315

УДК364-78+37.013.42](477)

***Семенюк М. Д.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Спеціальності «Соціальна робота»
Науковий керівник**: **Демченко І.І.
д. пед. наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ВТРАТИЛИ БАТЬКІВ У ВІЙНІ

У сучасних умовах соціальних трансформацій, зумовлених повномасштабною війною в Україні, особливого значення набуває соціальна підтримка студентів, які зазнали тяжких втрат, зокрема тих, хто втратив батьків унаслідок бойових дій. Актуальність дослідження соціальної підтримки у вищій

освіті полягає в необхідності створення сталого, гуманного середовища, що забезпечує не лише академічну успішність здобувачів, а й їх психологічне благополуччя, соціальну безпеку та інтеграцію в студентське середовище.

У соціальній сфері поняття «соціальна підтримка» трактується як система заходів, спрямованих на подолання чи мінімізацію негативних наслідків життєвих обставин, що порушують нормальний процес соціального функціонування особистості [2]. Педагогічна наука розглядає це пняття як складову освітнього середовища, що сприяє розвитку здобувачів освіти, враховуючи їх індивідуальні потреби, соціальний статус та життєві виклики [1]. Зарубіжні наковці С. Тейлор, І. Рейс, А. Френкс розглядають соціальну підтримку як інтегровану систему, що включає емоційну, матеріальну, консультативну та правову допомогу, наголошуючи на її ролі в адаптації до криз [3;4]. Загалом, у соціальній роботі соціальна підтримка визначається як цілісний інструмент соціальної допомоги, що включає консультативну, інформаційну, матеріальну, правову, емоційну підтримку, а також соціальний супровід.

Важливу роль у структурі сучасних закладів вищої освіти відіграють соціальні служби, департаменти чи об'єднання, які забезпечують підтримку студентів у різних аспектах їхнього життя. Їхнє функціонування є невід’ємною складовою освітнього середовища, що зорієнтоване не лише на передачу знань, а й на всебічну підтримку особистості. Метою діяльності цих служб є створення сприятливих умов для навчання, соціальної адаптації та особистісного розвитку студентів, особливо тих, хто опинився у складних життєвих обставинах. Саме для таких категорій здобувачів, зокрема студентів, які втратили батьків унаслідок бойових дій, питання соціальної підтримки набуває особливого значення. У цьому контексті напрями роботи соціальних служб охоплюють широкий спектр: надання психологічної допомоги, консультацій з академічних і кар’єрних питань, організацію фінансової підтримки (стипендії, пільги), а також сприяння інтеграції в студентське середовище через культурні та соціальні заходи. Таке комплексне охоплення дозволяє забезпечити не лише базові потреби, а й сприяти відчуттю включеності й підтримки з боку університетської спільноти.

Для забезпечення психоемоційної стабільності студентів, подолання стресових ситуацій, налагодження ефективної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу в закладах вищої освіти функціонують соціально-психологічні служби. Вони виступають не лише як кризові інтервенційні структури, а й як системні елементи підтримки студентів уразливих категорій. Основні завдання таких служб включають: виявлення студентів у кризових ситуаціях, зокрема тих, хто пережив втрату близьких, надання психологічної допомоги, психоедукацію, сприяння соціальній адаптації, а також координацію із зовнішніми органами соціального захисту. Тобто в умовах закладу вищої освіти психосоціальна підтримка студентів зумовлена потребою поєднання інституційного підходу з індивідуалізованим супроводом.

Університет як освітньо-соціальна система має створювати такі умови, які враховують досвід травми, життєві втрати та потреби у психологічному відновленні та соціальній адаптації. Студенти, що втратили батьків унаслідок бойових дій, потребують не лише академічної, а й цілісної соціально-психологічної підтримки. Така підтримка має базуватися на принципах етичності, безумовного прийняття, конфіденційності, суб'єктності, рівності та партнерства, а також враховувати індивідуальні потреби кожного. Доцільними є проведення таких заходів:

1. Індивідуальне консультування (психологи та соціальні працівники надають підтримку у форматі особистих зустрічей. Тематика консультацій: подолання горя, тривоги, ізоляції, побудова майбутніх планів, навчальна мотивація). Важливо, щоб фахівці мали підготовку у сфері роботи з травмою (trauma-informed approach).

2. Групи психологічної підтримки (за методом «рівний-рівному») – це формат малих груп, де учасники з подібним досвідом можуть ділитися переживаннями та отримувати взаємну підтримку. Такі зустрічі сприяють зниженню рівня емоційної напруги, формуванню відчуття приналежності, побудові нових соціальних зв'язків.

3. Менторські програми (закріплення за студентом наставника (ментор – викладач, старшокурсник або представник соцслужби), який супроводжує в навчальному процесі, адаптації до університетського середовища, вирішенні організаційних та особистісних питань). Така взаємодія посилює відчуття стабільності, підтримки та орієнтації у нових умовах.

4. Пільги та стипендії (надання додаткових фінансових гарантій: цільові стипендії, одноразова матеріальна допомога, безкоштовне проживання в гуртожитку.). Такі кроки уможливлюють подовження строків складання заліково-екзаменаційної сесії, індивідуальний графік навчання тощо та створення умов для продовження навчання без надмірного академічного тиску.

5. Проведення психологічних тренінгів та профілактичних занять (емоційна регуляція, подолання стресу, самодопомога, ресурсні практики, розвиток навичок самозахисту та самопідтримки). Тренінги можуть бути як обов'язковими елементами адаптаційних програм для першокурсників, так і у вільному доступі.

6. Залучення студентів до соціально-значущих ініціатив (волонтерські проєкти, творчі або наукові студії, соціальні акції можуть стати ресурсом особистісного зростання та відновлення сенсу). Це сприяє формуванню суб'єктної позиції, соціальної активності та життєвої стійкості.

7. Освітньо-інформаційна підтримка (проведення інформаційних кампаній щодо доступних ресурсів, сервісів, прав студентів та алгоритмів отримання допомоги). Зауважимо, що інформація має бути доступною і багатоканальною, зокрема через сайти університету, соцмережі, стенди в корпусах.

Загалом соціальна підтримка студентів, які втратили батьків унаслідок бойових дій, передбачає міждисциплінарну взаємодію, що об'єднує зусилля різних фахівців і структур для забезпечення їхніх потреб. Участь викладачів дозволяє адаптувати навчальний процес, наприклад, через індивідуальні графіки чи додаткові консультації, сприяючи академічній успішності. Соціальні педагоги допомагають студентам налагоджувати міжособистісні зв'язки та інтегруватися в студентське середовище, запобігаючи ізоляції. Психологи надають професійну підтримку для подолання травм, горя та стресу, використовуючи методики кризового консультування. Адміністрація закладів вищої освіти координує внутрішні ресурси, такі як пільги на навчання чи гуртожитки, а юристи консультують щодо правових питань – оформлення соціальних виплат, спадщини чи статусу постраждалих від війни. Представники громадських і волонтерських організацій залучають зовнішню допомогу, зокрема Міжнародні гуманітарні ініціативи від ЮНІСЕФ чи Червоного Хреста, можуть надавати гранти на освіту, психологічну реабілітацію чи професійне навчання.

Отже соціальна підтримка студентів, які втратили батьків унаслідок бойових дій як комплексна модель соціальної роботи повинна інтегрувати як ресурси самої освітньої установи, так і можливості місцевої громади, державних програм допомоги та міжнародних гуманітарних ініціатив. Така інтеграція дозволяє створити гнучку систему, що враховує індивідуальні потреби студентів, забезпечує їхню стабільність і сприяє повноцінному розвитку навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел:

1. Батарейна, І. О., Мільчевська, Г. С. (2024). Окремі питання соціально-педагогічної підтримки різних категорій населення в закладах освіти та соціального спрямування. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія,* (3). URL:https://doi.org/10.54929/2786-9199-2024-3-01-02 (дата звернення: 1.04.2025)
2. Шинкарук В.Д., Пєша І.В., Сопівник І.В., Галайдюк В.В., Кошук О.Б. Моніторинг і оцінка у соціальній роботі: навчальний посібник. К.: «Компринт», 2022. 360 с.
3. Reis H. T., Franks A. Social support and well-being: A contemporary perspective. Annual Review of Psychology. Palo Alto : Annual Reviews, 2021. Vol. 72. С. 255–280.
4. Taylor S. E. Social support: A review. The Oxford handbook of social psychology / ed. by M. S. Clark, J. A. Simpson. Oxford: Oxford University Press, 2021. С. 345–367.

УДК 159.922.7:004.738.5-052

Супруненко Д.М. *здобувач першого (бакалаврського)рівня вищої освіти 3-го року навчання спеціальності 053 Психологія*
Науковий керівник :Кендус Д.І. *асистент Національний університет біоресурсів і природокористування України, (м. Київ, Україна)*

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Інтернет став невід'ємною частиною сучасного життя. За його допомогою люди спілкуються, навчаються, пізнають нове, реалізують себе. Однак, надмірне використання Інтернету призводить до того, що віртуальна реальність починає переважати над реальним життям. Інтернет-залежність розглядається як форма деструктивної поведінки, що виражається у прагненні втекти від реальності та змінити свій психічний стан через надмірне використання Інтернет-ресурсів. У науковій літературі для цього явища використовуються синонімічні терміни: «Інтернет-адикція» (Internet Addiction Disorder - IAD) та «комп'ютерна адикція». Загалом, під поняттям Інтернет-залежності розуміють три основні форми: залежність від комп'ютера; залежність від Інтернету; залежність від комп'ютерного спілкування [6].

Залежність від Інтернету може сформуватися в будь-якому віці, але найбільш вразливим є підлітковий вік. Для цього віку притаманне прагнення до пізнання нового, «почуття дорослості», яке виявляється в потребі самостійності, самоствердження, відмові від дитячої «моралі успіху», бажанні копіювати звички та способи поведінки старших. Крім того, підліткам властивий негативізм, що є крайнім проявом реакції емансипації [2].

Користування Інтернетом для підлітків стає засобом самореалізації, що дозволяє їм виразити себе і бути частиною «онлайн-спільнот», де вони відчувають себе комфортніше, ніж у реальному житті. Мережа стає для них альтернативою соціальному середовищу, що особливо важливо в процесі розвитку соціальних зв'язків та формування своєї ідентичності [1].

Проте тривале перебування в Інтернеті призводить до того, що підлітки втрачають навички спілкування з близькими та однолітками; у них деформується психіка та погіршується фізичний стан. Серед причин Інтернет-залежності у підлітків виокремлюють хакерство, ігрову та комунікативну активність. Захоплення хакерською діяльністю часто пов'язане з недостатнім розвитком соціальних навичок та особистісної сфери підлітків. Такі дії можуть мати заборонений або кримінальний характер.

Надмірне захоплення комп'ютерними іграми також є поширеною причиною залежності. Ігрова діяльність, хоч і має потенціал для розвитку, може призвести до втечі від реальних проблем. Також суттєвим чинником є

комунікативна активність в Інтернеті. Вона часто супроводжується експериментуванням із власною ідентичністю, схильністю до гіперсаморозкриття, маніпуляцій, анонімності та створення бажаного образу себе у віртуальному середовищі, що також може мати негативні наслідки для формування особистості підлітка [3, с. 1128-1134).

Формування Інтернет-залежної поведінки серед підлітків має кілька причин. Це може бути можливість анонімного спілкування, реалізація уявлень і фантазій, зокрема створення нових образів «Я», які неможливо реалізувати у реальному житті. Крім того, підлітки мають дуже широку можливість знайти нових співрозмовників і отримати безмежний доступ до різної інформації.

Сьогодні використання Інтернету сучасними підлітками здебільшого зводиться до спілкування в мережі та онлайн-ігор. Безконтрольне використання Інтернету, відсутність належної цензури на сайтах може призвести до значних змін у особистості підлітка. Виникає ризик, що віртуальне життя почне відділятися від реального. Але водночас Інтернет можна використовувати й позитивно, інтегруючи реальний та віртуальний світи. Проте захоплення віртуальним простором і нездатність стримувати себе від надмірного використання Інтернету можуть призвести до формування залежної поведінки.

Щодо деяких ігор, то у підлітків може розвиватися залежність, схожа на наркотичну. Хоча деякі комп'ютерні ігри можуть викликати агресію, є й такі, що допомагають розвивати позитивні якості.

Надмірне користування Інтернетом призводить до втрати енергії, емоцій, соціальних зв'язків та порушення психоемоційного балансу. Залежна дитина або підліток не може повноцінно включатися в інші види діяльності чи підтримувати стосунки.

Залежність від Інтернету часто супроводжується іншими проблемами, такими як інші адикції або психічні розлади. Хоча Інтернет-залежність не є офіційно визнаною хворобою, вона може бути симптомом більш серйозних проблем у житті людини, наприклад, депресії чи труднощів у спілкуванні. Щоб уникнути цієї залежності, важливо чітко розуміти різницю між реальним світом та віртуальним. Однак для багатьох активних користувачів Інтернету ця межа поступово стирається, і вони потрапляють в залежність.

Інтернет займає важливе місце в житті сучасної молоді. Це можна помітити за їх частим відвідуванням глобальної мережі, що часто призводить до значного перевищення норм часу [4]. Це не лише відволікає від важливих справ, а й може викликати непорозуміння з оточенням через надмірну присутність у мережі. Щоденне використання Інтернету підлітками свідчить про їхню патологічну прихильність до віртуального світу та бажання замінити реальне життя на віртуальне.

Список використаних джерел:

1. Ванда М.А., Бондаренко Н.Б. Інтернет-залежність: передумови, ознаки та ризики для підлітків. *Психологія та психосоціальні інтервенції*. 2019. Т. 2. С. 37-42.

2. Малоголова О.О. Інтернет-залежність та її вплив на підлітків. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2019. Т.І: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Вип. 54. С.89-94.

3. Оксентюк Ю.В., Болібрух Н.А., Назар Б.А., Жигалло М.К. Особистісні особливості інтернет-залежних підлітків. *The 3rd International scientific and practical conference "Modern research in world science" (June 12-14, 2022)*. Lviv: SPC "Sci-conf.com.ua", 2022. С. 1128–1134.

4. Сбітнєва І.С. Діагноз - Інтернет-залежність підлітка. *Педагогічний альманах*. 2015. Вип. 27. С. 223-227.

5. Шевцова О.М.,Супруненко Д.М. Вплив соціальних мереж на комунікативні здібності підлітків. Освіта сьогодення: життєтворчість як основа національного відродження та єдності: матер. міжнар. науково-практ. конфер. (17 жовтня 2024р., м.Запоріжжя), С. 475-477. https://drive.google.com/file/d/1YHgoAMpOrThyqh2H7WPt26SJSzQmxBXx/view.

6. Шугайло Я.В. Інтернет-залежність та проблема її профілактики серед дітей та підлітків. *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. № 2 (25). С. 17-23.

УДК 070.1:316.614-053.2/.5-053.6

Ушарук О.В. *здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня 1-го курсу, спеціальності «Соціально-психологічна реабілітація»,*
Власенко К.О. *к.пед. наук, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПСИХОСОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА: ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ І ПОБУДОВА СТРАТЕГІЇ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

У сучасному суспільстві насильство залишається однією з найгостріших соціальних проблем, яка охоплює всі верстви населення, незалежно від статі, віку, соціального статусу чи місця проживання. Жертви насильства, незалежно від його форми – фізичного, психологічного, сексуального чи економічного – зазнають глибоких особистісних, емоційних і соціальних травм. Для повноцінного відновлення постраждалим необхідна комплексна підтримка, яка виходить за межі медичної чи юридичної допомоги. У цьому контексті психосоціальна реабілітація набуває особливого значення [1].

Психосоціальна реабілітація передбачає поєднання психологічної підтримки та соціальної адаптації. Вона спрямована на відновлення внутрішнього ресурсу особистості, її здатності до саморефлексії, емоційної

стабільності, а також на побудову або відновлення позитивних соціальних зв'язків. Саме соціальні зв'язки відіграють ключову роль у процесі подолання травматичного досвіду, оскільки підтримка з боку оточення, доступ до ресурсів громади, участь у соціально значущій діяльності допомагають людині не лише відчути безпеку, але й знову включитися в активне життя.

Особливо важливим аспектом реабілітації є формування життєстійкості – здатності особистості адаптуватися до кризових обставин, відновлювати внутрішню рівновагу, зберігати позитивне мислення та приймати ефективні рішення в умовах стресу. Життєстійкість не є вродженою якістю, її можна розвивати через системну підтримку, психологічні тренінги, терапію та навчання навичкам самодопомоги [2].

Сучасні підходи до психосоціальної реабілітації включають індивідуальне психологічне консультування, групову терапію, програми психоедукації, розвиток комунікативних навичок, а також заходи з реінтеграції в соціальне середовище. Важливу роль у цьому процесі відіграють фахівці соціальної сфери, психологи, психотерапевти, працівники центрів соціальних служб, а також громадські організації [5].

Отже, психосоціальна реабілітація жертв насильства – це не лише процес подолання наслідків травми, а й шлях до особистісного зростання, соціальної інтеграції та побудови нової, більш безпечної життєвої стратегії. Відновлення соціальних зв'язків та формування життєстійкості є фундаментальними складовими цього процесу, без яких неможливе повноцінне повернення до активного й гідного життя.

Список використаних джерел

1. Долинська Л. В. Психологія конфлікту : навч. посіб. К. : Каравела, 2010. 304 с.
2. Дроздова І. В. Насильство в сім'ї як одна із детермінант девіантної поведінки дітей та молоді. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2011. Вип. 2. С.92-102.
3. Жванія Т. В. Девіантна поведінка особистості: соціальні та психологічні критерії визначення. Сучасне суспільство. 2020. Вип. 2. С. 170-178.
4. Лютак О. З. Сімейний конфлікт як предмет соціально-психологічного аналізу. Збірник наукових праць. Івано-Франківськ: Плай, 2005. Вип. 10. Ч.1. С.73-80.
5. Сайт Міністерства соціальної політики України https://www.msp.gov.ua/news/20626.html (дата звернення: 13.01.2024).

УДК 37.013.42:159.923.2:377

Чепець Р. М.,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти ОПП «Педагогіка вищої школи»
Чередник Л. М.,
к.п.н., доцент
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасний освітній процес вимагає від педагогів не лише глибоких фахових знань, а й високого рівня соціально-емоційної компетентності. Вона є ключовим фактором ефективної взаємодії з учнями, батьками та колегами, сприяє створенню сприятливого психологічного клімату в навчальному закладі та підвищує якість освіти.

Соціально-емоційна компетентність (СЕК) є важливим чинником професійного становлення особистості, оскільки вона забезпечує здатність до ефективної соціальної взаємодії, саморегуляції, емпатії та прийняття відповідальних рішень (CASEL, 2020). У сучасних умовах, коли освіта орієнтована на формування професіоналів, які здатні адаптуватися до викликів соціального та професійного середовища, особливе значення набуває розвиток СЕК як інтегральної властивості особистості (Носенко, 2004).

Таким чином, формування СЕК є важливою умовою професійної підготовки майбутніх фахівців. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на уточнення педагогічних умов, які найефективніше сприяють розвитку цієї компетентності, та їх впровадження у практику освітньої діяльності.

Факторами, що зумовлюють актуальність теми, можна виокремити наступні: 1) зміни в освітньому середовищі. Сучасні здобувачі освіти мають різні соціокультурні, емоційні та когнітивні особливості, що вимагає від педагогів емоційної гнучкості та навичок ефективної комунікації. Поряд з цим виклики дистанційного навчання та цифровізації освіти потребують розвитку емоційного інтелекту у викладачів; 2) зростаюча роль емоційного інтелекту в педагогічній діяльності. Педагог з розвиненими соціально-емоційними навичками краще мотивує здобувачів освіти, створює безпечну навчальну атмосферу та запобігає конфліктам. Управління власними емоціями та здатність розпізнавати емоційний стан усіх учасників освітнього процесу є необхідними складовими сучасної педагогічної майстерності. Крім того, на думку науковця В. Борисенко, «для формування конструктивного стилю

поведінки в майбутній професійній діяльності варто дотримуватись відповідних принципів творчої особистості з позитивним емоційним ставленням до себе і оточення» (Борисенко, 2018); 3) необхідність інтеграції соціально-емоційної компетентності у професійну підготовку педагогів. Традиційна педагогічна освіта часто зосереджена на теоретичних знаннях, тоді як навички емоційного самоконтролю, емпатії та стресостійкості формуються недостатньо. Саме тому важливо впроваджувати в освітній процес тренінги, практичні кейси, моделювання педагогічних ситуацій, що допоможуть майбутнім учителям ефективно керувати емоціями та будувати конструктивну комунікацію.

Формування соціально-емоційної компетентності здобувачів освіти у процесі їх професійної підготовки - це цілеспрямований процес. Система цілей включає наступне: формування навичок оцінювання результатів власної діяльності; формування навичок аналізу емоційних станів; опанування прийомами емоційної регуляції; визначення сприятливих та негативних факторів власного емоційного розвитку. Основними методами формування емоційної компетентності майбутніх педагогів закладів вищої освіти виступають: розповідь, бесіда, дискусія, групове інтерв'ю, ігрові методи (рольові, ділові ігри), мозкова атака, метод аналізу конкретних ситуацій.

Отже, формування соціально-емоційної компетентності є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх педагогів. Вона забезпечує їхню психологічну готовність до роботи, допомагає будувати довірливі стосунки з учнями та сприяє успішному вирішенню конфліктних ситуацій. Інтеграція соціально-емоційного навчання в систему підготовки педагогічних кадрів є важливим завданням сучасної освіти.

Список використаних джерел:

1. CASEL. Emerging Insights: Advancing Social and Emotional Learning as a Lever for Equity and Excellence. 2020. URL: https://casel.org/casel-gateway-advancing.
2. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. *Психологія і суспільство*. 2004. №4. С.95-109.
3. Борисенко В.М. Передумови формування емоційної компетентності у студентів – майбутніх фахівців соціономічного напряму. *Теорія і практика сучасної психології.* 2018. № 2. С. 109-114.

УДК 070.1:316.614-053.2/.5-053.6

Чернієнко Ю.В. *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1-го року навчання спеціальності «Соціальна робота»,*
Власенко К. О. *к. пед. наук, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ ІЗ СІМЕЙ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

У сучасному суспільстві спостерігається зростання кількості підлітків, які проживають у складних життєвих обставинах (СЖО), що пов'язано з соціально-економічною нестабільністю, зростанням рівня насильства в сім'ях, безробіттям, міграційними процесами та іншими деструктивними чинниками. Така ситуація потребує активізації системи соціально-педагогічної підтримки для забезпечення реабілітації, соціалізації та інтеграції таких підлітків у повноцінне суспільне життя.

Підлітки, які зростають у сім'ях із СЖО, часто позбавлені емоційної підтримки, стабільного виховного середовища та адекватних моделей соціальної поведінки. Це призводить до формування соціально-психологічної дезадаптації, схильності до девіантної поведінки, труднощів у навчанні та міжособистісних стосунках. Відтак, соціально-педагогічна реабілітація має на меті не лише подолання наслідків негативного впливу середовища, а й розвиток особистісного потенціалу підлітків, сприяння їхній самореалізації та формуванню життєвих компетенцій [2].

Процес реабілітації передбачає багаторівневу взаємодію між підлітком, сім'єю, закладами освіти, соціальними службами, медичними та правозахисними структурами. Ключову роль у цьому процесі відіграє соціальний педагог, який забезпечує координацію допомоги, діагностику потреб, індивідуальне консультування, а також реалізацію програм психолого-педагогічного супроводу. Особлива увага приділяється формуванню довірливих стосунків, розвитку навичок емоційної регуляції, міжособистісної взаємодії, а також профілактиці асоціальних проявів [1].

Ефективна соціально-педагогічна реабілітація можлива за умов інтеграції ресурсів громади, організації інклюзивного середовища, активного залучення підлітків до волонтерської, творчої, спортивної діяльності. Програми реабілітації мають враховувати індивідуальні особливості, історію життя, психоемоційний стан та потреби кожного підлітка. Залучення молоді до прийняття рішень у власній реабілітаційній траєкторії посилює її мотивацію до позитивних змін і формує почуття відповідальності [4].

Успішність соціально-педагогічної реабілітації значною мірою залежить від рівня професійної підготовки фахівців, здатності працювати в

мультидисциплінарній команді, а також від державної політики, спрямованої на підтримку вразливих категорій населення. Необхідною умовою є створення правових і соціальних механізмів, які забезпечують своєчасне виявлення дітей із СЖО, запобігання вторинній віктимізації та гарантування доступу до якісних соціальних послуг [5].

Таким чином, соціально-педагогічна реабілітація підлітків із сімей у складних життєвих обставинах є надзвичайно важливим напрямом соціальної роботи, що потребує системного, науково обґрунтованого та гуманістичного підходу. Інтеграція міжвідомчих зусиль, розвиток профілактичних програм, підвищення рівня професійної компетентності фахівців дозволять створити ефективне середовище для реабілітації та успішної соціалізації підлітків із вразливих категорій.

Список використаних джерел:

1. Андрєєва І. Соціально-педагогічна діяльність з дітьми у складних життєвих обставинах: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 192 с.
2. Журба К. Реабілітація підлітків із сімей ризику: теорія і практика. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2020. № 3. С. 65–72.
3. Колосовська Н. Психосоціальна підтримка підлітків у кризі. Практичний посібник. Львів: Свічадо, 2021. 120 с.
4. Скакун О. Психолого-педагогічна підтримка дітей із СЖО. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2022. № 4. С. 143–150.
5. Шевченко В. Механізми міжвідомчої взаємодії в роботі з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах. Соціальна робота в Україні. 2021. № 2. С. 101–107.

УДК 37.014.543.1-027.543

Юрійчук В. І. *студент спеціальності 015 «Професійна освіта»,*
Чередник Л. М. *к.п.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГРАНТИ ТА МІЖНАРОДНЕ ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Освіта є фундаментальним чинником економічного, культурного й соціального розвитку будь-якої країни. Проте для її якісного вдосконалення часто бракує фінансових ресурсів, особливо в умовах обмеженого державного фінансування. У таких обставинах гранти та міжнародна підтримка виступають потужним інструментом для реалізації інноваційних ідей, модернізації освітніх процесів та забезпечення доступності освіти для всіх.

Крім того, міжнародне фінансування сприяє інтеграції освітніх систем у глобальне середовище, забезпечуючи обмін досвідом, впровадження найкращих практик та розвиток партнерських стосунків. Це стає ключовим фактором у вирішенні таких викликів, як цифровізація, доступ до якісної освіти в сільській місцевості чи підтримка інклюзії.

У тлумачному словнику грант (від англ. grant – дар, внесок, пожертва) розглядається як «цільова фінансова дотація, яка надається вченим на проведення наукових досліджень» (Марченко, Сушко, 2018).

У ширшому контексті залучення міжнародних грантів сприяє формуванню нової генерації спеціалістів, які будуть готові до вирішення глобальних проблем і сприятимуть сталому розвитку своїх спільнот. Гранти стимулюють розвиток наукових досліджень, сприяють підвищенню кваліфікації освітян та створенню інноваційного освітнього середовища.

Міжнародне фінансування є ключовим інструментом для підтримки та розвитку освітніх ініціатив. Європейські програми, такі як Erasmus+, спрямовані на стимулювання співпраці між навчальними закладами, сприяють академічній мобільності та створенню спільних освітніх проектів, що мають глобальний вплив. Через ці програми студенти та викладачі отримують унікальний досвід, який сприяє підвищенню якості освіти.

Додатково, такі організації, як ЮНЕСКО та UNICEF, активно інвестують у проекти, спрямовані на забезпечення доступу до освіти для найбільш уразливих категорій населення. Вони підтримують розвиток інфраструктури, забезпечують учнів навчальними матеріалами та сприяють впровадженню інноваційних методик викладання.

Приватний сектор також відіграє важливу роль у фінансуванні освіти. Великі корпорації та благодійні фонди підтримують ініціативи, що пов'язані з використанням новітніх технологій у навчанні, створенням освітніх платформ і наданням стипендій для обдарованих студентів. Завдяки цьому міжнародне фінансування слугує потужним каталізатором для модернізації освіти та створення нових можливостей для молоді.

Міжнародне фінансування відкриває численні переваги для розвитку освітньої сфери. Завдяки таким ресурсам створюються нові можливості для покращення якості освіти та забезпечення її доступності. Одним із головних аспектів є можливість модернізації навчальних програм та освітніх платформ, що дозволяє впроваджувати інноваційні методики викладання та використовувати сучасні технології в навчальному процесі.

Крім того, фінансування сприяє підвищенню кваліфікації викладачів через участь у міжнародних тренінгах, семінарах і конференціях. Це допомагає інтегрувати найкращі світові практики в освітню систему, що сприяє її конкурентоспроможності на глобальному рівні. Також такі програми сприяють

академічній мобільності, дозволяючи студентам і викладачам обмінюватися досвідом із закордонними колегами.

Ще однією значною перевагою є можливість реалізації унікальних освітніх проектів, які без фінансової підтримки були б недоступними. Гранти дозволяють запускати ініціативи, спрямовані на дослідження, розробку нових освітніх підходів та розширення можливостей для учнів і студентів. Завдяки цьому міжнародне фінансування не лише стимулює розвиток освітньої системи, але й відкриває перспективи для формування освіченого та активного суспільства.

Міжнародне фінансування відіграє критично важливу роль у розвитку освітньої сфери. Завдяки грантовій підтримці створюються умови для вдосконалення освітніх програм, впровадження інноваційних технологій та розширення доступу до якісної освіти. Це фінансування сприяє міжнародній співпраці, що дозволяє інтегрувати найкращі світові практики в навчальний процес і підвищує конкурентоспроможність освітніх установ.

Крім того, завдяки підтримці з боку міжнародних організацій та приватного сектору освіта стає доступнішою для різних категорій населення, зокрема тих, хто потребує спеціальної допомоги. Це фінансування стимулює створення нових можливостей для студентів, викладачів і дослідників, що сприяє формуванню освіченого, інноваційного та гармонійного суспільства.

Більшість розвинутих, особливо європейських країн забезпечують своїм громадянам можливість отримати безкоштовну початкову та загальну повну освіту. У розвинутих країнах існують як державні заклади загальної середньої освіти, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, так і приватні заклади загальної середньої освіти, особливо в секторі третього ступеня повної освіти (гімназії, ліцеї, професійні училища, технікуми, професійні школи), що позитивно впливає на формування конкурентного середовища в системі освіти та надає можливість отримати споживачам освітніх послуг більш сучасну та якісну освіту. Доцільно використовувати досвід європейських країн у сфері диверсифікації джерел фінансування закладів загальної середньої освіти, особливо цікавим є досвід реалізації фандрайзингових проєктів, що особливо актуально у воєнний час та у період післявоєнного відновлення економіки України (Рамський, 2023).

Дослідниці І. Максак, М. Радченко стверджують, що за типами гранти поділяють на наступні категорії: «загальної підтримки на реалізацію певних програм або проєктів, з частковим або капітальним фінансуванням, корпоративні, початкові, в натуральній формі, перспективні, посередницькі, стимулюючі, цільові» (Максак, Радченко, 2023). Крім того, існує класифікація грантів за видами (індивідуальні та колективні, партнерські, відкриті та закриті, гранти на науковий проєкт тощо) та за критерієм періодичності проведення (разові, циклічні, постійні конкурси та інш.)

Отже, гранти та міжнародне фінансування відіграють ключову роль у розвитку освіти, забезпечуючи доступ до інноваційних технологій, підвищення кваліфікації викладачів та створення сучасної освітньої інфраструктури. Залучення міжнародних ресурсів сприяє інтеграції національних освітніх систем у світовий простір, розширенню академічних обмінів та впровадженню найкращих практик.

Ефективне використання грантових можливостей потребує стратегічного підходу, що включає активну участь навчальних закладів у міжнародних програмах, розвиток наукової співпраці та покращення фінансової грамотності освітніх установ. Стимулювання грантової діяльності сприятиме не лише модернізації освіти, а й підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в умовах глобалізованого світу.

Список використаних джерел:

1. Марченко О. В., Сушко Д. О. Методичні рекомендації щодо участі у грантових програмах та конкурсах: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2018. 68 с.
2. Рамський А. Аналіз зарубіжного досвіду фінансування закладів загальної середньої освіти та перспективи його застосовування в Україні. *European scientific journal of Economic and Financial innovation.* 2023. № 1(11) с. 238-246. DOI:http://doi.org/10.32750/2023-0120
3. Максак І., Радченко М. Європейські гранти у контексті неформальної освіти. *Вісник. Серія «Педагогічні науки»*. 2023. № 21 (177). С. 21-26. DOI: 10.58407/visnik.232104

УДК: 316.77:81:243

Юрійчук М.В.
Викладач зарубіжної літератури
с. Новосілка, Чортківський р-н
Тернопільська обл.

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ОСВІТНІ ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Зарубіжна література в сучасному світі відіграє надзвичайно важливу роль як засіб міжкультурної комунікації. Вона відкриває можливість для розуміння культурного різноманіття, сприяє формуванню емпатії та толерантності, а також допомагає зруйнувати стереотипи. У ХХІ столітті, коли процеси глобалізації впливають на всі аспекти життя, включаючи освіту,

література стає потужним інструментом для побудови культурних мостів між народами.

Актуальність зарубіжної літератури як освітнього елементу зростає у зв'язку з необхідністю підготовки поколінь, які не лише володіють знаннями, але й здатні ефективно взаємодіяти в багатокультурному середовищі. В умовах технологічного прогресу важливо зберігати її освітній вплив, адаптуючи традиційний літературний аналіз до нових реалій. Завдяки інтеграції зарубіжної літератури в освітній процес можна досягти глибшого розуміння різноманіття світових культур, що надзвичайно важливо для формування глобального світогляду.

Будь-яке спілкування, як стверджує науковиця О. Ігнатова, «відбувається і в культурі, тому відмінності між культурами є основною перепоною для міжкультурного спілкування» (Ігнатова, 2023). Для різних культур характерні різні мови, цінності, поведінка та ставлення до таких аспектів, як час (важливість пунктуальності), контекст, звичаї, відстань, невербальні знаки тощо. Зарубіжна література є безперечним чинником впливу на формування здатності до міжособистісного спілкування у полікультурному просторі, яким є не тільки територія України, але, без перебільшення, увесь світ.

Література - це унікальний інструмент, який відкриває двері до різних культур і дозволяє глибше зрозуміти їхні особливості. Вона є своєрідним дзеркалом, що відображає цінності, традиції, моральні принципи та світогляд певного суспільства. Через художні образи, описи побуту, історичний контекст та внутрішній світ персонажів література дає змогу зануритися у життя інших народів та епох, сприяючи формуванню емпатії та руйнуванню стереотипів.

Читач, який знайомиться із творами зарубіжних авторів, отримує можливість сприймати багатогранність людського досвіду. Література пробуджує розуміння того, що кожна культура має власний унікальний голос і перспективу, але водночас спільну з усіма людськими спільнотами сутність. Вона об'єднує, попри мовні чи культурні бар’єри, створюючи емоційний зв'язок між людьми з різних куточків світу.

Такий підхід до літератури не лише розширює горизонти читача, а й формує міжкультурний діалог. Вона слугує мостом, через який можна побачити чужий світ як близький і зрозумілий. У глобалізованому суспільстві, де взаємодія культур є невід’ємною частиною життя, література стає потужним засобом навчання та розуміння інших культур, допомагаючи переосмислити світогляд і цінності.

Міжкультурна комунікація через літературу стикається з кількома ключовими бар’єрами, які можуть ускладнити взаєморозуміння культурного різноманіття.

Мовний бар’єр є одним із найбільш очевидних. Літературні твори написані мовою, що відображає унікальний світогляд і нюанси культури автора. Проте для читачів, які не володіють мовою оригіналу, доступ до цих текстів обмежений. Навіть у випадку перекладу, значення слів, ідіом, стилістичних особливостей і культурних контекстів часто спотворюються або втрачаються. Більше того, якість перекладу може впливати на сприйняття

змісту - від збереження авторського стилю до передачі культурних особливостей.

Культурний контекст є іншим значущим бар'єром. Література часто відображає традиції, соціальні норми та символи, які можуть бути незрозумілими для читачів з іншої культури. Для сприйняття твору необхідно не тільки розуміти мову, але й володіти знаннями про культурні реалії та історичний контекст, які формували стиль і зміст тексту. Читач без достатнього культурного бекграунду може неправильно трактувати літературні образи, метафори та ідеї.

Складність міжкультурної комунікації через літературу також виникає через різницю у системах цінностей. У різних культурах одні й ті ж ситуації або дії можуть сприйматися кардинально по-різному. Ця розбіжність у ціннісних орієнтирах може породжувати нерозуміння або навіть конфлікти у сприйнятті літературних творів.

Попри ці бар'єри, література має потенціал для подолання міжкультурних розривів через діалог, вивчення контексту, високоякісний переклад і міждисциплінарні підходи до її аналізу. Вона залишається ключовим інструментом формування розуміння та толерантності у глобальному світі.

Ніхто не стане заперечувати, що зарубіжна література відіграє важливу роль у розвитку міжкультурного спілкування, оскільки знайомить читачів із традиціями, цінностями, світоглядом та історичним досвідом різних народів. Вона сприяє формуванню толерантності, взаєморозуміння та навичок ефективної комунікації в умовах глобалізованого світу (Пришляк, 2021).

Зарубіжна література залишається важливим інструментом для міжкультурного діалогу у сучасному глобалізованому світі. Вона сприяє розумінню культурного різноманіття, допомагає розкрити унікальність кожної культури та побачити спільні риси, що об'єднують людство. Через літературні твори люди не лише дізнаються про цінності, традиції та історію інших народів, але й формують емпатію та толерантність до інших світоглядів.

Попри виклики, які постають через мовні бар'єри, культурний контекст і технологічні зміни, література продовжує бути мостом між культурами. У XXI столітті важливим завданням є адаптація традиційного літературного аналізу до сучасних реалій, використання новітніх технологій для залучення молоді та впровадження інтерактивних підходів у навчальний процес.

Отже, освітній потенціал зарубіжної літератури величезний, і, докладаючи зусиль до розвитку міждисциплінарного аналізу та якісного перекладу, можна посилити її вплив як засобу взаємного порозуміння. Вона залишається важливим фактором формування глобального світогляду та сприяє гармонійній взаємодії культур у сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Ігнатова О. Європейський досвід міжкультурної комунікації в освіті і культурі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2023. Вип.68. С. 60-67.

2. Пришляк О.Ю. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій: теоретичний контекст: монографія за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 556 с.

УДК 37.017.4

Яценко О.Ю*. здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)*
3-го року навчання
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА

З плином часу відбувається зміна покоління, яке приносить з собою перебудову світового порядку, зміною цінностей людства. Формування суспільних відносин, державного устрою та міжнародних відносин – беззаперечно залежить від закладених знань, умінь та набутих навичок, які ми отримуємо під час освітнього процесу. Сьогоднішня система освіти розпочинає свою трансформацію від потреб підростаючого покоління, молоді. Все більше педагоги наголошують на «ціннісному» підході та студентоцентризмі. Ціннісний або ж аксіологічний підхід «передбачає формування в молодої людини системи цінностей, що визначають її ставлення себе, інших людей, навколишнього світу. Оскільки в основі відповідальної поведінки особистості закладено систему ставлень, в основі яких ціннісні орієнтації людини, тому аксіологічний підхід є базовим у формуванні моральної відповідальності». [2] Якщо ми розглянемо важливість ставлення до самого себе, а особливо поваги та любові до себе, то впевнено можемо говорити про зародження любові до навколишнього світу, своєї держави, а отже, і громадянина-патріота. В погляді на студентоцентризм в освіті – зосередження уваги на потребах, особистості, інтересах і почуття студента, як молодої особистості, майбутнього покоління, яке буде впливати на життя суспільства в майбутньому. На молодь впливають зовнішні чинники, тенденції політичного, соціо-культурного розвитку.

Розглядаючи реалії світу XXI століття, ми постаємо перед важливими чинниками, які впливають на виховання громадянина: «мілітаризація» та «цифровізація». Мілітаризація і цифровізація — можуть мати значний вплив на формування громадянських цінностей, особливо таких, як патріотизм, національна ідентичність, гідність і громадянська відповідальність. Водночас, ці два фактори можуть нести абсолютно протилежний результат. Мілітаризація – це підпорядкування економічного, політичного та суспільного життя держави цілям нарощення озброєнь і зміцнення військово-економічної могутності з метою підготовки та здійснення війни або придушення внутрішніх опозиційних сил. [1] В основу мілітаризації покладено військове виховання, яке виховує громадянина-патріота, який має любити та оберігати свою державу. Можемо

стверджувати, що військове виховання в дихотомії Сходу та Заходу дещо відрізняється. Наприклад, в країнах Азії виховний процес, в тому числі і військова педагогіка ґрунтується на усталених традиціях, релігії, цінностях, які дещо відрізняються від європейських. Для Сходу притаманні виховання колективізму, суворої дисципліни та самопожертви на користь держави (досить помітна тенденція в Японії та Китаї, на які вплинуло історичне минуле). Звісно, це може виступати як найвищий рівень виховання патріотизму в громадян, водночас, якщо національні інтереси ставляться вище власних, то загальнолюдські цінності можуть розчинитись. Якщо ми поглянемо на військове виховання Заходу, то тут переважає виховання почуття обов'язку перед громадянами, збереженні їх безпеки, розвиток лідерських якостей, критичного мислення.

Значний вплив на молоде покоління також має цифровізація. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної політики держави.[3] Сучасні технології стали невід'ємною складовою нашого життя. Проте, якщо мілітаризація все ж об'єднує певну групу людей з однією ціллю, то цифровізація окрім спрощення доступу до інформації, розвитку цінностей, вимагає критичного мислення задля попередження маніпуляцій.

По завершенню Другої світової війни світ закріпив загальнолюдські цінності, задля попередження війн, злочинів та знищення людства у Декларації з прав людини та громадянина (1948). Одна з головних тез розміщена в 1 Статті: «Усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у стосунку один до одного в дусі братерства.» [4] Декларація містить в собі збереження та виховання загальнолюдських цінностей, які включають в себе любов до власної держави та поваги до інших культур, рас і т.д. Можемо сказати, що цей документ може бути своєрідним ключем до формування цінностей, які сформували б цивілізоване і правове суспільство.

Виховання громадянина-патріота, здатного підтримувати національні цінності, водночас не ігноруючи глобальні виклики, такі як зміни клімату, мир у світі, права людини, стає одним із ключових аспектів ціннісного підходу.

Отже, ціннісний підхід - допомагає формувати свідомих, відповідальних і активних громадян, здатних до глибокого розуміння своєї країни, культури та історії, а також активно брати участь у розбудові демократичного суспільства, спільно з іншими країнами та культурами, підтримуючи глобальні цінності миру, співпраці та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гончар, Б. М. (2004). Мілітаризація. У Л. В. Губерський (голова) та ін. (Ред.), *Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т.* (Т. 2, с. 812). Знання України.

2. Сопівник, І. В. (2016). Ціннісний (аксіологічний) підхід у вихованні особистості. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*, 239, 225–229. https://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2016_239_34

3. Соснін, О. (2020). Цифровізація як нова реальність країни. *Юридичний вісник України*, 1, 45–54.

4. Загальна декларація прав людини ООН. (1948, 10 грудня). Декларація; міжнародний документ. http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015

Долбєва О.В. *здобувач другого*
(магістерського) рівня вищої освіти
1-го року навчання
спеціальності «Соціальна робота»,
Сопівник І.В. *доктор пед. наук, професор*
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДОРОСЛИХ ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ

У контексті соціально-психологічних викликів сучасності проблема емоційного благополуччя дорослого населення набуває особливої актуальності. Стресові чинники, емоційне вигорання, кризи середнього віку, соціальна ізоляція — все це суттєво впливає на психологічний стан людини та її здатність до соціальної адаптації. У таких умовах зростає інтерес до інноваційних методів соціально-психологічної підтримки, серед яких помітне місце посідає музикотерапія.

Музикотерапія – це науково обґрунтований метод терапевтичного впливу за допомогою музики, який ґрунтується на здатності музичних стимулів активізувати емоційно-афективну сферу особистості, сприяти емоційному розвантаженню, покращенню когнітивних функцій, міжособистісної комунікації та саморефлексії [1; 2]. Дослідження засвідчують, що музикотерапія може бути ефективним засобом не лише в роботі з дітьми, людьми з інвалідністю чи літніми особами, а й у контексті підтримки соціально активного дорослого населення, особливо у віці 30–60 років.

Особливого значення набуває музикотерапія у роботі з особами, які переживають кризу середнього віку, зниження мотивації, втрату сенсів або проблеми в міжособистісному спілкуванні. Під впливом музики активізуються

психоемоційні процеси, знижується рівень тривожності, покращується здатність до самовираження та рефлексії. У групових форматах музикотерапія сприяє розвитку емпатії, довіри, відчуття приналежності до соціуму [3].

Особисті спостереження за поведінкою дорослих, які професійно займаються класичною музикою, демонструють високий рівень емоційної стійкості, глибокої саморегуляції та соціальної чутливості. У порівнянні з представниками інших сфер або слухачами, які не мають сталої звички слухати музику, ці люди краще справляються зі стресовими ситуаціями та зберігають внутрішній баланс. Це підтверджує припущення, що регулярна музична практика може бути ефективним засобом підтримки психоемоційного здоров'я.

Науковий інтерес також становить вивчення особливостей впливу різних стилів музики на емоційний стан дорослих. Зокрема, мелодійна класична музика, інструментальні композиції або етнічна музика викликають переважно заспокійливі та відновлювальні реакції, тоді як ритмічна енергійна музика стимулює активність, підвищує мотивацію, допомагає в подоланні апатії.

Таким чином, музикотерапія виступає потужним інструментом соціально-психологічної реабілітації, здатним задовольнити потреби дорослих у самовираженні, емоційній підтримці та гармонізації психосоціального стану. Подальше теоретичне обґрунтування та практичне впровадження музикотерапевтичних програм у соціальну роботу створює перспективи для формування нових підходів до реабілітації та профілактики емоційного виснаження дорослого населення.

Список використаних джерел

1. Bruscia, K. E. Defining Music Therapy. Gilsum, NH: Barcelona Publishers, 2014. 275 p.
2. Gouk, P. Musical Healing in Cultural Contexts. Aldershot: Ashgate, 2000. 246 p.
3. Гребенюк О. С. Музикотерапія як засіб соціальної реабілітації осіб із порушеннями психічного здоров'я. *Соціальна робота та освіта.* 2021. №2(8). С. 56–63.
4. Базима Т. М. Музикотерапія як метод психокорекційної роботи з особами, що переживають кризу середнього віку. *Психологія і суспільство*. 2020. №1. С. 48–55.
5. Magee, W. L. (Ed.). Music Technology in Therapeutic and Health Settings. London: *Jessica Kingsley Publishers*, 2013. 320 p.

УДК 070.1:316.614-053.2/.5-053.6

Лівіцька А.А. *здобувач другого (магістреського) рівня вищої освіти 1-го року навчання спеціальності «Соціально-психологічної реабілітації»*
Сопівник І.В. *д. п. н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ СХИЛЬНИХ ДО АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Аутоагресивна поведінка – небезпечне соціально-психологічне явище, яке характеризується свідомими чи несвідомими деструктивними діями особи по відношенню до себе. Вона може мати різних характер, форму прояву, наслідки. Особливо така поведінка притаманна у підлітковому віці, оскільки він є періодом становлення особистості та самоідентифікації. На фоні гормональних змін, тиску та високих очікувань з боку батьків й родичів, труднощів у відносинах з однолітками, така емоційна нестабільність може провокувати розвиток аутоагресивних тенденцій.

Станом на сьогодні, проблема прояву аутоагресії серед українських підлітків є особливо актуальною через вплив та наслідки війни: бойові дії, окупація, вимушена зміна постійного місця проживання, загибель близьких чи друзів, повна перебудова звичного способу життя, тощо спричиняє сильний стрес у підлітків як найбільш вразливої групи населення.

Згідно з дослідження Інституту охорони здоров'я дітей і підлітків НАМН України, у 26% підлітків уже було виявлено ПТСР (посттравматичний стресовий розклад) станом на 2023 рік [1]. Такий високий показник свідчить про негайну необхідність вивчення феномену аутоагресії у підлітковому віці та пошуку ефективних форм і методів соціально-психологічної реабілітації, спрямованої на відновлення емоційного благополуччя підлітка.

Загалом, такі науковці як З. Фрейд, С. Мадді, розглядали аутоагресію як захисний механізм психіки [2, 3]. Така поведінка є наслідком неусвідомленого перенаправлення агресії, спричиненої зовнішніми або внутрішніми конфліктами, на самого себе. Тобто, коли підліток не здатен виразити свій біль, образу, страх, тощо, то ці негативні емоції трансформуються у самопокарання, самозвинувачення, самоушкодження. Аутоагресія виступає як спосіб емоційної розрядки, вивільнення накопичених емоцій та зняття напруги у деструктивному ключі.

Аутоагресивна поведінка формується під впливом багатьох факторів – біологічних, психологічних, соціальних та сімейних. Серед основних причин виділяють внутрішні переживання, низьку самооцінку, невміння справлятися зі стресом, відсутність підтримки з боку оточення, проблеми у сім'ї, булінг, соціальну ізоляцію, психотравмуючі події [4].

У сучасному контексті, важливим є вивчення такого явища як суїцид, оскільки він класифікується як крайній і вкрай небезпечний прояв аутоагресії.

За дослідженнями Федосєєвої, суїцидальна поведінка – це аутодеструктивна поведінка людини, спрямована на навмисне позбавлення себе життя, а також відмова від реальних можливостей уникнути смерті в критичній ситуації [5].

Аутоагресія охоплює широкий спектр дій, від тих, що є загрозою для життя, до тих, що повільно, проте безповоротно шкодять фізичному та психічному здоров'ю підлітка. Розуміння мотивації, що стоїть за кожною з форм аутоагресії є основою для надання якісної підтримки.

Соціально-психологічна реабілітація підлітків, схильних до аутоагресивної поведінки, має на меті:

- виявлення та усунення причин аутоагресії;
- формування навичок емоційної саморегуляції;
- розвиток позитивної самооцінки та самоприйняття;
- відновлення соціальних зв'язків і покращення комунікативних навичок;
- підвищення стресостійкості та здатності до конструктивного вирішення конфліктів;
- профілактика повторних епізодів аутоагресії та суїцидальної поведінки.

Фахівець, що здійснює реабілітацію має притримуватись наступних принципів:

1. принцип конфіденційності (критично важливий, оскільки забезпечує відчуття безпеки та створює довіру між підлітком і фахівцями);
2. принцип індивідуалізації (урахування психологічних особливостей, потреб та поточного стану підлітка, причин прояву аутоагресії при створенні програми реабілітації);
3. принцип комплексності (залучення міждисциплінарної команди до роботи: психолог, психіатр, соціальний працівник, педагог, юрист, тощо задля цілісного впливу на різні аспекти життя підлітка);
4. принцип поетапності та безперервності (реабілітація має складатись з кількох послідовних етапів, з визначеними термінами, має містити моніторинг результатів);
5. принцип активної участі (успіх реабілітації залежить від мотивації підлітка до змін, і родина може виступати як додатковий засіб підтримки).

Реабілітація підлітків, схильних до аутоагресії, є складним і багатогранним процесом, що виходить далеко за межі простого усунення симптомів. Вона спрямована на глибоку трансформацію внутрішнього світу підлітка та його взаємодії з навколишнім середовищем.

Ключовим завданням реабілітації є не лише зупинка саморуйнівної поведінки, а й відновлення психологічної цілісності, розвиток ефективних навичок емоційної регуляції та стресостійкості.

Наприклад, когнітивно-поведінкова терапія, діалектична поведінкова терапія допомагає підліткам ідентифікувати тригери аутоагресії, розпізнавати та виражати складні емоції в безпечний спосіб.

Особливу роль у реабілітації відіграє психотерапія, арт-терапія, залучення до спорту, творчості, медитації, ведення щоденника емоцій, тощо [6]. Такі методи допомагають підліткам знаходити альтернативні, безпечні способи вираження та проживання емоцій, знижують внутрішню напругу і сприяють відновленню почуття контролю над власним життям.

Отже, соціально-психологічна реабілітація зменшує прояви аутоагресії у підлітків завдяки комплексному впливу на особистісні риси, соціальні зв'язки, емоційний стан і здатність до адаптації, що дозволяє не лише знизити частоту деструктивних проявів, а й сприяє гармонійному розвитку особистості та інтеграції підлітка у суспільство.

Список використаних джерел

1. 26% українських підлітків мають посттравматичний стресовий розлад – МОН презентувало програму психосоціальної та психологічної підтримки на 2023-2024 роки. Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ. URL: https://surl.li/zwhlby (дата звернення: 10.04.2025).
2. Загальна психологія: підручник/ Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Київ: Каравела, 2019. 464 с.
3. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.
4. Калініна Ю. Запобігання суїцидальній поведінці серед підлітків. *Психолог*. 2005. № 35
5. Федосєєва І.В. Вікові особливості суїцидальної поведінки підлітків. «Young Scientist». 2016. № 9.1 (36.1). С. 161–164. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/9/40.pdf (дата звернення: 09.04.2025).
6. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1, Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
7. Погорілко О. В., Скрипніков А. М., Герасименко Л. О., Ісаков Р. І. Аутоагресивна поведінка підлітків. Полтава: ТОВ "АСМІ", 2017. 141 с.

УДК 070.1:316.614-053.2/.5-053.6

Гелевич І.О., *здобувач другуго (магістерського) рівня вищої освіти 1-го року навчання, спеціальності «Соціально-психологічна реабілітація»*
Власенко К. О., *к. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ СІМЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах збройної агресії проти України значна частина населення зазнала вимушеного переміщення. Найбільш уразливими серед них є сім'ї з дітьми, які пережили травматичний досвід втрати домівки, розриву соціальних зв'язків, втрати доходів, а часто й безпосередньо були свідками або жертвами насильства. У таких умовах особливої актуальності набуває соціально-психологічне консультування, як ключовий інструмент підтримки внутрішньо переміщених сімей.[1]

Соціально-психологічне консультування у роботі з ВПО має двоєдину мету: стабілізацію психоемоційного стану членів сім'ї та сприяння їх соціальній адаптації у нових умовах. Його зміст охоплює кризове втручання, психоедукацію, підтримку у формуванні життєстійкості, а також сприяння відновленню сімейних і соціальних зв'язків.

Окрему увагу слід приділяти роботі з дітьми. Часто у дітей з числа ВПО діагностуються порушення прив'язаності, емоційні розлади, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). У цих випадках ефективними є індивідуальні й сімейні консультації, а також робота у групах психосоціальної підтримки за участі психологів, соціальних педагогів і фасилітаторів.[3]

Формами роботи з внутрішньо переміщеними сім'ями є:

- індивідуальне консультування дорослих і дітей;
- сімейне консультування з елементами арт-терапії;
- тренінги життєвих навичок (комунікація, саморегуляція);
- групи самодопомоги та підтримки;
- психокорекційні групи для осіб із симптомами ПТСР;
- супровідний кейс-менеджмент.

Результативність консультування значно підвищується при міждисциплінарному підході, коли соціальні працівники, психологи, медики та освітяни взаємодіють у межах спільного плану підтримки.[5]

В умовах воєнного стану важливим ресурсом є також залучення інструментів дистанційного консультування, зокрема через платформи цифрової допомоги та мобільні додатки. Це забезпечує доступ до підтримки навіть у віддалених або тимчасово окупованих регіонах.

Таким чином, соціально-психологічне консультування є невід'ємною складовою системи підтримки сімей ВПО з дітьми. Воно не лише сприяє зниженню рівня тривожності та депресивних станів, а й дає можливість цим родинам поступово інтегруватися у нове соціальне середовище, зберігаючи цілісність та функціональність сімейної системи.

Список використаних джерел:

1. Локальний вимір потреб внутрішньо переміщених осіб: приклад Ужгородської територіальної громади / Жиленко Р. В., // Науковий вісник Ужгородського університету, 2022.
2. Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Постанова КМУ від 16.04.2022 р. № 457. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-%D0%BF#Text
3. Психологічна допомога дітям і сім'ям, які постраждали внаслідок воєнного конфлікту: методичний посібник / О. П. Кузьменко. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 200 с.
4. Сім'я і діти в умовах збройного конфлікту: соціальна робота та підтримка: збірник статей / за ред. Т. М. Титаренко. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2022. 280 с.
5. Сім'я і діти в умовах збройного конфлікту: соціальна робота та підтримка: збірник статей / за ред. Т. М. Титаренко. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2022. 280 с.

УДК 070.1:316.614-053.2/.5-053.6

Рєзнік О.О. *здобувач другуго (магістерського) рівня вищої освіти 1-го року навчання спеціальності «Соціально-психологічна реабілітація»*
Власенко К.О. *к.пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

У сучасних умовах суспільних трансформацій, що супроводжуються соціально-економічною нестабільністю, зростає кількість дітей, які демонструють девіантні форми поведінки. Особливої уваги потребують молодші школярі, чия психіка є надзвичайно вразливою до зовнішніх впливів, а порушення поведінки – симптомом глибших соціальних і психологічних проблем. У зв'язку з цим, актуальним напрямом у діяльності соціальних

педагогів є реалізація ефективної системи соціально-педагогічної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з девіантною поведінкою.

Згідно з підходами Н. М. Савельєвої, соціальна профілактика і реабілітація охоплюють комплекс заходів, спрямованих на зміну умов життєдіяльності дитини, що сприяють корекції поведінкових відхилень та формуванню соціально схвалюваних моделей поведінки. Авторка підкреслює, що соціально-педагогічна реабілітація є інтегративною діяльністю, що поєднує елементи педагогіки, психології, соціології та медицини. У центрі такої роботи перебуває особистість дитини, її потреби та індивідуальні можливості [5].

Розробляючи методичне забезпечення реабілітаційного процесу, важливо враховувати як внутрішні, так і зовнішні чинники девіантної поведінки. У працях Р. В. Козубовського акцентується увага на важливості створення безпечного та сприятливого мікросоціального середовища, що забезпечує формування у дитини почуття захищеності, довіри до дорослих, мотивації до соціально схвалюваної діяльності. Автор підкреслює роль взаємодії школи, сім'ї та соціальних служб у профілактиці та корекції девіантної поведінки [2].

О. В. Безпалько визначає соціально-педагогічну реабілітацію як системну діяльність, що має на меті відновлення здатності дитини до повноцінної соціалізації. Важливим є застосування таких форм роботи, як тренінги соціальних навичок, індивідуальні консультації, психокорекційні ігри, робота з батьками, спрямована на підвищення їхньої педагогічної компетентності. У процесі роботи з молодшими школярами важливо враховувати їх вікові особливості: емоційну нестабільність, підвищену потребу в увазі, схильність до наслідування, формування самооцінки [1].

Панок В. Г. (2019), досліджуючи проблематику роботи з дітьми з девіантною поведінкою, акцентує на необхідності індивідуального підходу, системної діагностики причин порушень поведінки та залучення фахівців психологічної служби до комплексної реабілітації. На його думку, в умовах освітніх закладів особливу ефективність демонструють програми розвитку емоційного інтелекту, формування навичок саморегуляції, попередження булінгу та агресивності [4] .

Ефективна соціально-педагогічна реабілітація можлива лише за умови партнерства між усіма учасниками освітнього процесу та соціального оточення дитини. Реабілітаційна діяльність має бути орієнтована не лише на подолання наслідків девіантної поведінки, а й на зміну середовища, що її породжує. Автори акцентують на важливості формування позитивного соціального досвіду, активного залучення дитини до діяльності в соціально схвалюваних ролях, що сприяє її ресоціалізації.

Успішність соціально-педагогічної реабілітації залежить від таких ключових принципів, як гуманізм, індивідуальний підхід, конфіденційність, системність і наступність. З огляду на це, особливої значущості набувають соціально-педагогічні служби у школах, а також співпраця з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, де фахівці мають можливість здійснювати комплексну допомогу на базі міждисциплінарного підходу.

Таким чином, соціально-педагогічна реабілітація молодших школярів з девіантною поведінкою є важливим напрямом у забезпеченні цілісного

розвитку особистості дитини, її гармонійного входження в соціальне середовище. Вона вимагає скоординованих зусиль фахівців різних галузей, інституційної підтримки, а також науково обґрунтованих програм, адаптованих до вікових, соціальних і психологічних особливостей дитини.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч.посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.В. Безпалько — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 208 с.
2. Профілактика девіантної поведінки молодших школярів / Р. В. Козубовський, О. В. Шелевер // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. - 2019. - Вип. 2. - С. 99-103.
3. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник / О. Л. Христук. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – 192 с.
4. Психолого-педагогічна робота з дітьми, схильними до прояву девіантної, делінквентної поведінки (з досвіду роботи спеціалістів психологічної служби системи освіти України) [Електронний ресурс] / авт. кол.: О. П. Абухажар, Н. М. Акімова, В. В. Білецька та ін ; упор.: В. Г. Панок, Ю. А. Луценко – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см.

УДК 376.3:364-78-053.5

Єфремова А.А. *здобувач другуго (магістерського) рівня вищої освіти 1-го року навчання спеціальності «Соціально-психологічна реабілітація»*

Власенко К.О. *к. пед. наук, доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасних умовах розвитку інклюзивного освітнього середовища в Україні особливої актуальності набуває проблема соціально-педагогічної реабілітації дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами (ООП). Така реабілітація передбачає створення сприятливих умов для розвитку кожної дитини відповідно до її індивідуальних особливостей, потреб та потенціалу.

Особливості розвитку таких дітей вимагають не лише педагогічного підходу, але й широкого спектра психолого-соціальної підтримки. Саме тому соціально-педагогічна реабілітація розглядається як міждисциплінарний

процес, що об'єднує педагогів, психологів, соціальних працівників, логопедів та інших фахівців, які взаємодіють з дитиною.

За визначенням Калініної Т. С., Самойлової І. В. та Кондратенка В. О., одним із основних завдань психолого-педагогічного супроводу є формування готовності дитини до шкільного навчання, що є важливою складовою соціально-педагогічної реабілітації в інклюзивному середовищі [1]. Дослідники наголошують, що підвищення мотивації до навчання, розвиток комунікативних і соціальних навичок значною мірою залежать від якісного супроводу дитини з боку освітнього середовища та родини.

Серед ефективних напрямів такої реабілітації важливе місце займають інноваційні підходи, зокрема природотерапія. Як зазначено в монографії Кравченко О. О., Міщенка М. С. та Левченко Н. В., методи природотерапії мають позитивний вплив на емоційний стан, комунікативні здібності та загальний психосоціальний розвиток дітей з ООП [2]. Такі методи включають використання природи як терапевтичного середовища: ігротерапія на свіжому повітрі, трудотерапія в шкільних садах, екскурсії та заняття на природі, що дозволяє поєднувати реабілітаційні та освітні заходи в єдину систему.

Практика застосування інновацій у сфері освіти та виховання дітей з ООП продемонстрована у збірнику Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Тут представлено теоретичні основи та практичні кейси адаптації навчального процесу до потреб дітей з особливими освітніми потребами [3]. Це охоплює, зокрема, диференційоване навчання, індивідуальні плани розвитку, мультидисциплінарну взаємодію фахівців, адаптацію освітнього середовища (організація навчального простору, підбір дидактичних засобів), впровадження технологій активного залучення батьків до освітнього процесу.

Особливої ваги в реабілітаційному процесі набуває формування позитивної самооцінки дитини, її емоційної стійкості, здатності взаємодіяти в колективі однолітків. Психологічний комфорт у класі, підтримка зі сторони вчителів і однокласників сприяє зменшенню рівня тривожності, страху перед новим або складним завданням, що є поширеною проблемою у дітей з ООП.

Соціально-педагогічна реабілітація охоплює не лише індивідуальну роботу з дитиною, а й взаємодію з її родиною, соціальним оточенням, залученням до освітнього та культурного життя. Роль батьків у цьому процесі є визначальною, оскільки саме вони забезпечують постійну емоційну підтримку, стабільне середовище та сприяють формуванню життєвих навичок.

Таким чином, соціально-педагогічна реабілітація дітей з ООП молодшого шкільного віку є багатогранним процесом, який потребує системного підходу, інтеграції ресурсів освіти, медицини та соціального захисту. Вона передбачає формування стійкої мотивації до навчання, розвиток комунікативних навичок, формування соціального досвіду в колективі, а також адаптацію дитини до соціального середовища. Поглиблення міждисциплінарної співпраці, удосконалення форм і методів роботи з урахуванням індивідуальних потреб дитини є ключем до ефективної інклюзивної політики в Україні.

Список використаних джерел

1. Калініна, Т. С., Самойлова, І. В., Кондратенко, В. О. (2021). Психолого-педагогічний супровід дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Психологія, (4), 124–128.
2. Кравченко, О. О., Міщенко, М. С., Левченко, Н. В., Резніченко, І. Г., Бойко, О. М., Бойко, М. М., Молоченко, І. А., Чупіна, К. О., Загоруйко, В. А. (2020). Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: Інноваційні технології природотерапії (Монографія). Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
3. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. (2024). Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами (Ю. Д. Бойчук (Ред.) та ін.). ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.
4. Грищенко, С. В., Михієнко, Л. П. (2021). Соціальна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами. Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка.